

41317

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE'NİN ÇEVRE YÖNETİMİ VE
POLİTİKASINDA ÖZEL ÇEVRE KORUMA
KURUMU KARARLARININ ROLÜ**

DANIŞMAN
Doç.Dr. Zerrin Toprak KARAMAN

HAZIRLAYAN
Ayşe YILDIZ

İZMİR
1995

TÜRKÇE ÖZET

Çevre koşullarının bozulması, günümüzde Dünyanın ortak sorunu olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle karar alıcı durumunda olan Kamu Yönetimleri, çevre sağlığının korunması ve devamını sağlamada sorumluluklarının "farkına varma" gerekliliğini duymuşlardır. Çevre korumada ilke, bulunduğumuz mekanda ve üzerinde yaşadığımız dünyada ekolojik dengeyi bozmadan faaliyetlerimizi sürdürmektir. Bu nedenle, tüm ülkeler ortak alınan kararları kendi iç hukuk düzenlemelerine göre değerlendirerek yerine getirme istekliliğini göstermek durumundadır. Başka bir ifadeyle, çevre sorumluluğunu "dayanışma yoluyla" yerine getirme gereklilik olarak görülmektedir.

Ekonomik gelişme/değişime bağlı olarak yeni ihtiyaçlar ile yeni sorunlar ortaya çıkmakta ve hukuki düzenlemelere gidilmektedir. Bu düzenlemelerden birisi de "Özel Çevre Koruma Bölgeleri" olarak ekolojik değerlere sahip, bozulmamış bölgelerin daha "özel" ve "öncelikli" koruma altına alınmasına ilişkindir.

Bu çalışmada, "Özel Çevre Koruma Bölgeleri"nin, ülkenin diğer bölgelerinden farklı bir korumaya tabi olmadığı, turizm, endüstri faaliyetlerinin, kente göç ve hızlı nüfus artışının yarattığı olumsuz etkilerin, korumacılığın önüne geçtiği, aslında ülkenin bütününde "Çevre Korumacı" anlayışın gerçekleşmemesi halinde "özelde" de başarının sağlanamayacağı vurgulanmaktadır.

ABSTRACT

The depravation of environmental circumstances is considered as the common problem of today's world. Therefore, the public administrations who are in the position to take the decisions felt themselves obliged to "realize" their responsibilities in providing protection for environmental health and its permanance. The principle in environmental protection is to carry on our activites without spoiling the ecological balance at the places and in the world we live. Therefore, all countries are to show willingness in evaluating the decisions commonly taken in accordance with their domectic jurisprudence and executing them. In another words, environmental responsibility is considered necessary to be performed by "mutual support".

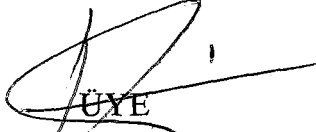
Economical development causes new necessities and problems in connection with alteration and so legal arrangements are applied. One of this arrangements belongs to taking the untouched areas (or partly) having ecological value as "Specially Protected Area" under more "special" and "preferential" protection.

In this study it's emphasized that "The Specially Protected Areas" are not subject to different protection from other areas of the country are, that the negatives effects of tourism, industrial activities, migration to city and rapidly increas of people (inhabitants) go in front of protectionism and the in case of not realizing understanding of "environmental protection" all over the country, the success "in special" won't be obtained.

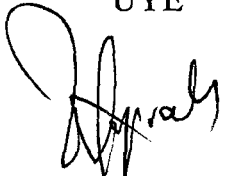
TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 8.12/1996 tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin maddesine göre...KAMU YÖNETİMİ Anabilim / Anasanat Dalı Yüksek Lisans / doktora öğrencisi ..A.Yşe YILDIZ.. 'ınTürkiye'nin...Güven...Yönetimi...ve...Politikasında.....Özel...Güven...Koruma...Kurumu...Kararlarının.....Bölge..... konulu tez incelenmiş ve aday 29.12/1996 tarihinde, saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 65 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin..BASARILI olduğuna oy BİRLİK ile karar verildi.

ÜYE
Prof. Dr. Rıfat Başol

BASKAN
Prof. Dr. Ayşe Nüzümöğlu

ÜYE

Yüksek lisans / ~~Doktora~~ tezi olarak sunduğum **"Türkiye'nin Çevre Yönetimi ve Politikasında Özel Çevre Koruma Kurumu Kararlarının Rolü"** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

25/12/1995

Adı ve Soyadı

Ayşe YILDIZ.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM:	
ÇEVRE YÖNETİMİ	4
I-"ÇEVRE"NİN TANIMI, ÇEVRE KORUMA TERCİHİ VE ÜLKEMİZİN ÇEVRE SORUNLARINA GENEL BAKIŞ:.....	4
A- "ÇEVRE"NİN TANIMI VE ÇEVRE KORUMA TERCİHİ	4
B. ÜLKEMİZİN ÇEVRE SORUNLARINA GENEL BAKIŞ	5
II. TÜRKİYE'DE ÇEVRE YÖNETİMİ.....	9
A- MERKEZDEN YÖNETİM VE ÇEVRE	9
1) Merkezi Yönetimin Çevre Yaklaşımında Kurumsal Yapı	9
2) Çevre Bakanlığı	9
a. Kuruluşu ve Teşkilat Yapısı	9
b. Amacı ve Görevleri	10
c. Merkez Teşkilatı	10
3)Çevre Yönetimi İle İlgili Diğer Bakanlıklar ve Kurullar	11
a. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Çevre Koruma	12
b. Orman Bakanlığı ve Çevre Koruma	12
c. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Çevre Koruma	12
d. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Çevre Koruma	13
e.Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve Çevre Koruma	13
f.Sağlık Bakanlığı ve Çevre Koruma	14
g.Turizm Bakanlığı ve Çevre Koruma.....	14
h.Kültür ve Tabiat Değerlerini Koruma Yüksek Kurulu ve Çevre Koruma	14
4) Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı.....	16
a. Kuruluşu ve Teşkilat Yapısı	16
b. Görev ve Yetki Dağılımı	18
i- Kurum Başkanı:.....	18
ii- Kurum Başkan Yardımcısı:	18
iii-Ana Hizmetler Birimleri:	18
iiii- Yardımcı Birimleri:	19
B- YERİNDEN YÖNETİM	19
1) Yerel Yönetimler ve Çevre	20
a. Belediyeler	20

b.Köy Yönetimleri	20
c-İl Özel İdareleri	21
2)Çevre Bakanlığı'nın İl ve Bölge Birimlerinde Örgütlenmesi	21
a.Yerel Çevre Kurulları	21
b.Bölge Müdürlükleri	21
c.Yerel Koruma Kurulları	21
III- ÇEVRE POLİTİKASINDA ULUSLARARASI ETKİ:	22
A- GİRİŞ	22
B-BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TEŞKİLATI'NIN ÇEVRE ÖRGÜTLENMESİ VE ÇEVRE KORUMA POLİTİKALARI	23
1) Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın Çevre Politikaları.....	23
2) Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Çevre Politikası.....	24
C- BÖLGESEL ÖRGÜTLENMELER VE BÖLGESEL ÇEVRE KORUMA POLİTİKALARI.....	27
1) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)	27
2)Global Yönetim Süreci ve Avrupa Topluluğu'nun Çevresel Örgütlenmesi	27
D- ÇEVRESEL AMAÇLI BÖLGESEL ÖRGÜTLENMELER.....	30
1) Birleşmiş Milletler Çevre Programına Bağlı Bölgesel Denizler Programı	30
2) Akdeniz Eylem Planı	31
IV- DEĞERLENDİRME:	31
İKİNCİ BÖLÜM:	35
TÜRKİYE'DE ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİ VE ÖZEL ÇEVRE KORUMA KURUMU BAŞKANLIĞI'NIN İŞLEVSELLİĞİ	35
I- ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNİN TANITIMI VE ÖNEMİ:	35
A- TÜRKİYE'DE ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNİN TESPİT VE İLANI.....	35
B- KÖYCEĞİZ-DALYAN ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ.....	36
C- FETHİYE - GÖCEK ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ	38
D. GÖKOVA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ	39
E. PATARA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ	41
F- KEKOVA VE ÇEVRESİ ÖZEL KORUMA BÖLGESİ	42
G- GÖKSU DELTASI ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ	43
H- GÖLBAŞI (ANKARA) ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ.....	45

I-PAMUKKALE ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ.....	46
J-IHLARA (KAPADOKYA) ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ.....	47
K-FOÇA ÖZEL KORUMA BÖLGESİ.....	48
L-DATÇA- BOZBURUN ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ	50
M-BELEK (ANTALYA) ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ	51
II-ÖZEL ÇEVRE KORUMA KURUMU BAŞKANLIĞI'NIN GÖREVLERİ EKOLOJİK PLANLAMA STRATEJİSİ VE HİZMET ETKİNLİĞİ:	52
A-ÖZEL ÇEVRE KORUMA KURUMU BAŞKANLIĞI'NIN GÖREVLERİ.....	52
B-ÖZEL ÇEVRE KORUMA VE EKOLOJİK PLANLAMA	53
C-ÖZEL ÇEVRE KORUMA KURUMU BAŞKANLIĞI'NIN ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNDEKİ HİZMET ETKİNLİĞİ.....	57
1)Köyceğiz-Dalyan GTZ ve KFW Projeleri	58
2)Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesinde Yürütülen Alt Projeler	58
a.Faaliyet I- İztuzu Plajı Düzenlemesi	58
b.Faaliyet II- Çevre Eğitimi Programı.....	59
c.Faaliyet III- Ekolojik Yönetim Planı.....	59
d.Faaliyet IV- Çevre İzleme Merkezi ve Laboratuvarı.....	59
e.Faaliyet V- Uzun Vadeli Çevre Yönetim Planı	59
3)ÖÇKKB.'nin Özel Çevre Koruma Bölgelerindeki Diğer Çalışmaları	59
III. DEĞERLENDİRME:.....	64
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:.....	66
ÖZEL ve KAMUSAL AKTÖRLERİN ÖZEL ÇEVRE KORUMACI FAALİYETLERİ 'NİN KOORDİNASYON ROLÜ.....	66
I-ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNDE ve ÇEVRESİNDE KORUMACILIK (YARGI YÖNÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ)	66
A-ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİ İLE İLGİLİ OLARAK AÇILAN DANIŞTAY DAVALARI.....	67
1) Gökova Termik Santrali İle İlgili Karar	67
a. Davacı	67

b. Davalı	67
c. Davacı Yönüyle İncelenmesi	67
d. Savunma	68
i. Başbakanlık'ın Savunması:	68
ii. TEK Genel Müdürlüğü 'nün Savunması:	68
e. Karar	68
f. Davanın Değerlendirilmesi ve Bugünkü Statü	69
2) Deniz Kaplumbağalarının Korunması Hakkında Karar	69
a. Davalı	69
b. Davanın Özeti	69
c. Davanın Savunması	69
d. Karar	70
f. Davanın Değerlendirilmesi	70
3) Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi ile İlgili Karar	70
a. Davacı	70
b. Müdahil	70
c. Davalı	70
d. Davanın Özeti	70
i. Davacı Yönüyle:	70
ii. Müdahil Yönüyle:	71
e. Karar	71
f. Davanın Değerlendirilmesi	71
4)Antalya Valiliğine Çevre Kanununa Dayanarak Bir Gemiye Para Cezası Kesilmesi İle İlgili Karar	73
a. Dava Yeri	73
b. Davalı	73
c. Davanın Özeti	73
d. Karar	73
e. Davanın Değerlendirilmesi	73
5)Ankara'da İthal Kömür Kullanılması Kararının Uygulanmasının İptali Davası Kararı	74
a. Davalılar	74
b. Davanın Özeti	74
c. Savunma	74
d. Karar	74
e. Davanın Değerlendirilmesi	74

B-İZMİR BAROSU'NUN ÖZEL ÇEVRE KORUMACI FAALİYETLERİ	75
1) Yatağan ve Gökova Termik Santrali Davaları	75
2) Foça Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde Çevre Koruma Faaliyetleri	77
3)Nükleer Santral Projesinin İptali Konusunda Çalışmaları	78
C-GÖKOVA-KEMERKÖY TERMİK SANTRALİ'NİN POLİTİK ARENADAKİ KONUMU	79
II-BİLİM ADAMLARI, YAZARLAR, DERNEKLER, GÖNÜLLÜLER, YEREL/MERKEZİ YÖNETİMLER VE SİYASİ PARTİLERİN ÖZEL ÇEVRE KORUMA KONUSUNDAKİ ÇALIŞMALARI	82
A-GÖKOVA,YENİKÖY VE YATAĞAN TERMİK SANTRALLERİ VE KÖMÜR YAKITLI TERMİK SANTRALLARIN ÇEVREYE ETKİLERİ	82
B-YATAĞAN TERMİK SANTRALI BACASINDAN ÇIKAN SO ₂ GAZININ HAVA KALİTESİNİN KORUNMASI YÖNETMELİĞİ'NE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ	85
C-GÖKOVA-AKKAYA BELDESİ KIYI ŞERİDİNDE BAZI YAPILARIN ÇEVREYE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	88
D-ÇEVRE KİRLİLİĞİNİN ODUN KALİTESİ ÜZERİNE ETKİLERİ	89
E-ENERJİ SANTRALLERİNİN UÇUCU KÜLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	89
F-GÖKOVA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ VE ÇEVRESİNİN HERPETOFAUNASI	89
G-ŞEHİR KANALİZASYONUNDAN FAYDALANAMAYAN ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİMİZDE ÇEVRE KİRLİLİĞİNİN ÖNLENMESİ İÇİN TEKNİK VE EKONOMİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	90
1) Paket Arıtma Tesisleri	91
2) Kompakt Arıtma Tesisleri	91
H-DENİZ KAPLUMBAĞALARINI KORUMA FAALİYETLERİ	92

I-ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI'NIN ÇEVRE KORUMA FAALİYETLERİ.....	94
J-MUĞLA VALİLİĞİNİN ÖZEL ÇEVRE KORUMA FAALİYETLERİ.....	95
K-ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNDE ÇÖP TOPLAMA SORUNUNA EKONOMİK BİR ÇÖZÜM.....	98
L-GÖKOVA KÖRFEZİ ÇEVRE YÖNETİMİ VE ÇEVRE SORUNLARI SEMPOZYUMU ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	98
M-SİYASİ PARTİLERİN ÇEVRE KORUMA POLİTİKALARI.....	101
1) Anavatan Partisi.....	101
2) Cumhuriyet Halk Partisi.....	101
3) Demokratik Sol Parti.....	102
4) Millet Partisi.....	103
5) Yeniden Doğuş Partisi	103
6) Sosyal Demokrat Halkçı Parti	104
7) SHP-DYP Ortak Protokolü	104
8) Yeni Parti.....	105
9) Sosyalist Birlik Partisi	105
10) Refah Partisi	105
III- DEĞERLENDİRME:	108
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:	110
ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİ YÖNETİMİNDE GÖREV VE YETKİ GEÇİŞMESİ, PLANLAMA VE ÇEVRE/ÖZEL ÇEVRE ÖRGÜTLENMESİNDE ALTERNATİF ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	110
I. ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNDE GÖREV VE YETKİ GEÇİŞMESİ.....	110
II.FOÇA ÖRNEĞİ İLE ÖZEL ÇEVRE KORUMA KURUMU BAŞKANLIĞI'NIN HAZIRLADIĞI PLAN HÜKÜMLERİNİN İNCELENMESİ.....	112
A-FOÇA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİNDE MEKANSAL ÖZELLİKLER VE GELİŞMELER.....	112
B-İMAR PLANLARI İLE İLGİLİ SÜREÇ	113
C-FOÇA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ REVİZYON İMAR PLANI	114
D-REVİZYON PLANLA ÖNGÖRÜLEN DEĞİŞİKLİKLER.....	114
E-DENİZKENT MEVZİİ İMAR PLANIYLA GETİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER	114

III- BAZI KORUMA KARARLARININ KARŞILAŞTIRILMASI:	120
IV-ÇEVRE KORUMACILIKTA KONTROL VE KOORDİNASYON:.....	121
V-İZMİR BÜYÜKKENT BELEDİYESİ ALANINDA; ÜLKEMİZDEKİ ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ:	124
VI- DEĞERLENDİRME:	147
SONUÇ VE ÖNERİLER	149
EK I -ÖZEL ÇEVRE KORUMA KURUMU BAŞKANLIĞI'NIN PLAN, PROJE VE ARAŞTIRMALARI	154
EK II-İZMİR BÜYÜKKENT BELEDİYESİ ALANINDA; ÜLKEMİZDEKİ ÖÇKB. UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN SAPTANMASINA YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI ÖRNEK SORU FORMU	159
EK III - ÖÇKB 'LERİNİ TANITIM ŞEMASI.....	162
EK IV - TÜRKİYE'DE ÖÇKB. HARİTASI VE GÖRÜNTÜLERİ.....	165
KAYNAKÇA.....	166

KISALTMALAR

AD.:Anadolu Dersaneleri
Ar-Ge:Araştırma- Geliştirme
BİM.:Bölge İdare Mahkemesi
BK.:Bakanlar Kurulu
BM.:Birleşmiş Milletler Teşkilatı
CO₂ :Karbondioksit
ÇED. Raporu: Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu
ÇK :Çevre Kanunu
DEÜ.:Dokuz Eylül Üniversitesi
DSİ.:Devlet Su İşleri
FAO.:Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı
H₂SO₄:Sülfirik Asit
ICBP:Uluslararası Kuşları Koruma Konseyi
İYUK:İdari Yargılama Usûlü Kanunu
KHK:Kanun Hükmünde Kararname
KTVKK:Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
LTD.ŞTİ.:Limited Şirket
MEB.:Mİlli Eğitim Bakanlığı
Md.:Madde
MED-POL.:Akdeniz'de Kirlilik İzleme Raporu
MTA.:Maden Tetkik Arama Enstitüsü
NO₂:Azotdioksit
OECD:Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖÇKB.:Özel Çevre Koruma Bölgeleri
ÖÇKKB.:Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı
SBE.:Sosyal Bilimler Enstitüsü
SO₂:Kükürtdioksit
TÇSV. Yayını:Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını
TEK.:Türkiye Elektrik Kurumu
TÜSES. Araştırmaları:Türkiye Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmaları
UNCTAD.:Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı

UNCED.:Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı
UNEP.:Birleşmiş Milletler Çevre Politikası
UNESCO.:Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı
ÜNV.:Üniversite
WHO.:Dünya Sağlık Örgütü

TABLÖLAR

Şekil.1. Çevre Bakanlığı Merkez Teşkilatı Şeması.

Şekil.2.Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Teşkilat Şeması.

İZMİR BÜYÜKKENT BELEDİYESİ'NDE YAPILAN ANKETLE İLGİLİ TABLÖLAR:

Tablo.1. Ankete Katılanların Yaş Grupları.

Tablo.2.Eğitim Düzeyi.

Tablo.3.Meslek Grupları.

Tablo.4.Cinsiyet.

Tablo.5.İzmir'e Nereden Geldiniz?.

Tablo.6.İkamet Edilen Konutun Niteliği.

Tablo.7.Bir Çevre Programına Katılma Durumu.

Tablo.8.Karar Alıcıların Çevre Koruma Uygulamalarını Yeterli Bulma Durumu.

Tablo.9.Çevre Koruma Faaliyetlerinin Gerekliliği.

Tablo.10.Ülkemizde Bazı Alanların Daha Özel Korunmasına İlişkin Örgütlenme Durumu.

Tablo.11.Ülkemizdeki Çevre Koruma İle Görevli Kurumları Tanıma Durumu.

Tablo.12.Çeşme, Gökova, Datça-Bozburun, Gümüşdür, Ayvalık, Foça'nın Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Bilinme Durumu.

Tablo.13.Çeşme'nin Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Bilinme Durumu.

Tablo.14.Datça-Bozburun'un Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Bilinme Durumu.

Tablo.15.Gökova'nın Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Bilinme Durumu.

Tablo.16.Gümüldür'ün Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Bilinme Durumu.

Tablo.17.Ayvalık'ın Özel Çevre Koruma Olarak Bilinme Durumu.

Tablo.18.Foça'nın Özel Çevre Koruma Olarak Bilinme Durumu.

Tablo.19.120m²'lik Bir Arsaya Konut Yapımında Terih Durumu.

Tablo.20.ÖÇKK.Başkanlığı'nın Getirdiği "Bina Katsayısı, Yükseklik, İnşaat Alanı, Mimari Görünüm" Sınırlamalarını Kabul Durumu.

Tablo.21.Kıyı Bozulması, Gecekondulaşmadan Rahatsızlık Duyma.

Tablo.22.Fok Balıklarının, Deniz Kaplumbağalarının, Su Kuşlarının Korunmaları Gerekliliği.

Tablo 23.Yaş Grupları İle Nesli Tükenme Tehlikesinde Olan Canlıların Korunmaları Gerekliiliği İlişkisi.

Tablo 24.Yaş Grupları İle 120m²'lik Bir Arsaya Konut Yapımında Tercih Durumu İlişkisi.

Tablo 25.İkamet Edilen Konutun Niteliği İle "Konut Katsayısı, Yükseklik, İnşaat Alanı, Mimari Görünüm" Sınırlamalarını Kabul Durumu İlişkisi.

Tablo 26.Cinsiyet İle Ülkemizdeki Çevre Koruma Faaliyetlerini Değerlendirme Durumu İlişkisi.

Tablo 27.Yaş Grupları İle Karar Alıcıların Çevre Koruma Uygulamalarını Yeterli Bulma Durumu İlişkisi.

Tablo 28.Eğitim Durumu İle Bir Çevre Programına Katılma Durumu İlişkisi.

Tablo 29.Eğitim Durumu İle Nesli Tükenme Tehlikesinde Olan Canlıların Korunmaları Gerekliiliği İlişkisi.

Tablo 30.Eğitim Durumu İle 120m²'lik Bir Arsaya Konut Yapımında Tercih Durumu İlişkisi.

GİRİŞ

Türkiye, siyasi, askeri ve jeopolitik konumu yanında, doğal, tarihi, kültürel değerleri ve güzellikleriyle de çok önemli bir bölgede yer almaktadır. Bu nedenle özellikle son yıllarda, çevre konuları gündemde önemle yerini korumakta, çevre yönetimiyle ağırlıklı olarak ilgilenmek ve politikalar oluşturmak gerekliliği dikkate alınmaktadır.

Ülkemiz, çevre sorunları ile diğer gelişmiş ülkelere nazaran çok daha geç karşılaşmıştır. Fakat sanayileşme alanında olduğu gibi, "Çevre Kirliliğinin Önlenmesi ve Çevrenin Korunması " için de acil politikalar oluşturmak mecburiyeti hissedilmiştir. 1974 yılından itibaren bazı düzenlemelere gidildiyse de ancak 21.08.1991 tarihinde 443 sayılı KHK ile çevre yönetimi ile ilgili bir Çevre Bakanlığı kurulabilmiştir. Ayrıca , geçmişten geleceğe bırakılacak miras derecesinde önemli doğal, tarihi ve kültürel değerlere sahip yörelerimizi koruma politikalarının oluşturulması için, 13.11.1989 tarihinde 383 sayılı KHK ile Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı ile Özel Çevre Koruma Kurulu kurulmuştur. Böylece, 12.06.1988 -22.10.1990 tarihleri arasında Bakanlar Kurulu Kararlarıyla Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilen, Fethiye-Göcek, Köyceğiz-Dalyan, Gökova, Patara, Kekova ve çevresi, Göksu Deltası,Gölbaşı (Ankara), Pamukkale, Ihlara (Kapadokya), Foça, Datça-Bozburun, Belek (Antalya) yöreleri ve sınır koordinatları ile belirlenen çevresi, çevresel kirlenme ve bozulmadan önce koruma, koruyarak kullanma ve geliştirerek koruma politikaları ve yönetimine kavuşmuştur.

Ülkemiz, 1960' lardan itibaren karşılaştığı hızlı nüfus artışı, kentleşme ile çevre kirliliğine yol açan teknolojiye sahip sanayileşme, turizm sektörünün ihtiyaçlarına cevap vermek için çevre korumadan uzak oluşturulan politikalar nedeniyle çok yönlü çevre sorunları ile karşılaşmıştır. Konumuzla ilgili olarak ta kısa vadeli politikalar sonucunda "Özel Çevre Koruma Bölgeleri"nde de mevcut kuş, balık, kaplumbağa, fok v.b.dünyada nesli tükenme tehlikesi olan, ekolojik öneme sahip canlı türlerinin ve bunların yaşam alanlarının (özellikle kumsal, delta, deniz kıyılarının) korunması, tarihi değerlere sahip olan doğal ve arkeolojik ören yerlerimizin istilas ve bozulmasının önlenmesi konusunda Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nın hedeflediği amaçlara ulaşmada henüz istenilen başarı sağlanamamıştır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin çevre yönetimi ve politikası içinde büyük öneme sahip olan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nın plan, proje ve uygulama kararları ile politikaları değerlendirilmiş, tedbirler ortaya

konulmuştur. Sırası ile incelenirse; Birinci Bölümde "Çevre Yönetimi" başlığı altında çevre ve çevre ile ilgili kavramların açıklamaları, Özel Çevre Koruma Bölgeleri tespit ve ilanlarının gerekliliği, Türkiye'de merkezden ve yerinden yönetim birimlerinin çevre yönetimi örgütlenmesi ile uluslararası düzeyde çevre örgütlenmesi ve politikalarına değinilmiştir.

İkinci Bölümde ise, Türkiye' deki Özel Çevre Koruma Bölgeleri tarihi, kültürel ve doğal önemleri itibariyle tanıtılmış, 1989 yılından bugüne uygulamaları yönlendiren ve kontrol yetkisine de sahip olan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nın bu süreç içerisindeki çalışmaları, planlar, projeler ve faaliyetler itibariyle genel olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın Üçüncü Bölümünde; Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı kararları ya da ilgili bölgeler ve yakın çevresiyle ilgili olarak Danıştay' ta açılan davalara yer verilmiştir. Ayrıca, yerel yönetim birimlerinin, Valiliklerin, meslek kuruluşlarının, bilim adamlarının, ilgili yöre halklarının, gönüllü kişiler, siyasi partiler ve derneklerin görüş ve çabaları incelenerek, Özel Çevre Koruma Bölgelerinin geleceğe bozulmadan miras bırakılması yolunda görüş ve önerilerine yer verilerek, çalışmaları değerlendirilmiştir. Kanaatimizce, söz konusu kişi ya da kuruluşların ilgili bölgelerimizin korunması hususundaki çalışmaları ve sunduğu öneriler, bu birimlerle gerektiği ölçüde koordinasyona ulaşamamış olan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı' nın gelecekteki hedef ve politikalarında etkili ve yönlendirici olabilir.

Dördüncü Bölümde ise; Milli Parklar ve Sit Kararları dışında diğer yasal düzenlemelerin, 1989 yılından itibaren uygulanmadığı ve 383 sayılı KHK'nın geçerli olduğu ÖÇKB.' de gerek yerel, gerekse merkezi yönetim düzeyinde, herbirinin kendi görev ve yetkilerini çizen kanunlardan doğan "Görev ve Yetki Uyuşmazlığı" ve Kurum'un bu duruma yönelik olarak getirdiği esaslar geniş biçimde incelenmiştir. Planlama, proje hazırlama konusunda oldukça başarılı olduğu görülen ÖÇKKB.'nin çalışmaları Foça örneğiyle değerlendirilmiştir. Çevre korumacılıkta, genel ya da özel olsun, koordinasyon ve kontrol hususunda kurulması gerekli komisyonlar ve yeni çevre kanunu tasarısı ile ilgili önerilere yer verilmiştir. Ayrıca Çevre Bakanlığı ile ÖÇKKB.'nin çevre yönetimi ve politikaları hakkında, İzmir Büyükşehir Belediyesi bütününde 1000 kişiye yönelik bir anket çalışması yapılmış, 900 anket değerlendirilmeye alınabilmiştir. Ülkemizdeki ÖÇKB.'nin

ekolojik, tarihi ve kültürel değerlerinin gelecek kuşaklara bozulmadan intikali hususunda tedbirler ve öneriler son bölümde, genel nitelikleri itibariyle birkez daha belirtilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM:

ÇEVRE YÖNETİMİ

I-"ÇEVRE"İN TANIMI, ÇEVRE KORUMA TERCİHİ VE ÜLKEMİZİN ÇEVRE SORUNLARINA GENEL BAKIŞ:

A- "ÇEVRE"İN TANIMI VE ÇEVRE KORUMA TERCİHİ

"Çevre" ve "Ekoloji" sözcükleri birbirleriyle yakından ilgilidir."Konut" anlamına gelen ve latince "Oikos" sözcüğünden türetilen Ekoloji terimi önceleri, "Hayvanlar ve Bitkiler Ekonomisi" anlamına gelmiştir.Günümüzde ise anlamı genişlemiştir.Çünkü canlılarla doğa arasındaki ilişkiler bütünü ifade etmektedir.¹ Bu bağlamda örgüt, doğa, teknik ve nüfus, çevrenin dört unsuru olmuştur.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı'na göre "Çevre", hava, su, toprak gibi kirlenmeye ya da bozulmaya açık olan ve korunması gereken doğal kaynaklar bütünüdür. Bunların birbirleriyle etkileşimleri sonucu meydana getirdikleri sistemler de "Çevrenin Ögeleri" olarak ele alınmaktadır.² Kışlalıoğlu-Berkes'e göre ise "çevre",bir canlının bulunduğu yerdeki fiziksel ve kimyasal koşullar ile diğer canlıların oluşturduğu ortamdır.³ Ancak genel kabul gören bir husus ta, beşeri faktör olan insanın çevre olgusu sürecinde doğal dengeye müdahale edip, değiştiren bir rol oynadığıdır.

Bununla birlikte "Çevre" sözcüğünün anlamı oldukça geniştir. İnsanın ve diğer canlıların içinde bulunduğu ve yaşamlarını sürdürdüğü bütün Dünya 'dır. Tek bir Dünya 'mız vardır. Geçmişten miras, gelecek nesillerden emanet alınmıştır.⁴ Çevre, artık gelişmiş ülkelerin ve Uluslararası Kuruluşların çalışma programlarında öncelikli öneme sahip niteliktedir.

Bazı gelişmiş ülkelerde politik platformda Bakanlıklarüstü bir nitelikte "Çevre Kurulları" kurulmuştur. Ülkemizde de Kentleşme ve Çevre Sorunları Dalı, Kamu Yönetimi Bölümleri'nde Kent Yönetimi ve Çevre Sorunlarına

¹Fehmi Yavuz, Ruşen Keleş, *Çevre Sorunları*, Ankara Üniversitesi, SBF. Yayınları, No.504, Ankara, 1983, s.4-5.

²Aydın Aybay, *Çevre ve Hukuk*, İmge Kitabevi, Ankara, 1992, s.214.

³Mine Kışlalıoğlu, Fikret Berkes, *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayınları, Ankara, 1985, s.118 ve 345.

⁴ÖÇKKB Araştırma - Planlama Merkezi, *Özel Çevre Koruma "Geleceğimiz"*, Tanıtım Broşürü, Ankara, 1993, Kapak Sayfası.

ilişkin politikalar üreten, bilimsel çözümler öneren çok önemli bir bilim dalı konumuna gelmiştir. Görüldüğü gibi "Kentleşme ve Çevre Sorunları" günümüzde hem Sosyal Bilimler, hem de Fen Bilimleri Enstitüleri'nin hatta Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüleri'nin önemli bir çalışma alanıdır.

Ayrıca ülkemizde de Çevre Bakanlığı bünyesinde oluşturulan "Yüksek Çevre Kurulu" ve kurulması için son çalışmaların yapıldığı "Çevre Yüksek Komitesi", çok sayıda Bakan ve çevre koruma ile görevli Kurumların yöneticilerinden oluşan, çevre koruma ve koruyarak kullanma, geliştirme konusunda kararlar alan, esasları saptayan, Milli Parklar, Özel Çevre Koruma Bölgeleri, Tabiat Anıtları, Tabiat Parkları için amaçları ve esasları belirleyen birimlerdir. Ülkemizde de Çevre sorunları Bakanlıklararası çalışmayı gerektirmektedir.

Aşağıda ülkemizde son yıllarda daha yoğun biçimde yaşanan çevre kirliliğinin temel sebepleri ile büyük ekolojik öneme sahip canlıların ve doğal güzelliklerin yitirilmesine neden olan çevre bozulması olgularına örnekler verilerek çevre korumanın gerekliliğine değinilmiştir.

B- ÜLKEMİZİN ÇEVRE SORUNLARINA GENEL BAKIŞ

Bilindiği gibi sanayileşme bugünkü çevre sorunlarımızın nedenlerinden birisidir. Cumhuriyet 'in ilk yıllarında yerli sanayi yoktu. Sadece küçük esnaf ve zanaatkarlar vardı ki GSMH içinde payı yok gibiydi ve ülkemiz kapalı bir tarım ekonomisine sahipti.

1933 'te başlayan 5 yıllık sanayi planları ile Sümerbank, İş Bankası, Etibank, Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası gibi sanayi kesimine kredi veren bankalar kuruldu. Sayıları günümüzde 69 'a ulaştı. 1963 yılında Türkiye 'de 5 Yıllık Kalkınma Planları uygulamaları başladı. Yıllık % 7 'lik kalkınma hızları hedeflendi. Sadece 2. BYKP. 'da ve 1984 yılında hedefler aşıldı. Sonuçta, iç pazarlara yönelik üretim yapan, iç talebi karşılayan bir sanayi sektörü oluştu. Diğer ülkelerle rekabette Eczacıbaşı, Koç, Sabancı büyük holdingler önemli başarılar elde ettiler. Bugün Türkiye 'de, hizmetler sektörü GSMH içindeki % 43 - 45 'lik oranıyla ekonomimizin esas noktasını oluşturmaktadır. Fakat, istihdam sorunu ciddi biçimde devam etmektedir. Yanlış sanayileşme stratejileri; ülkemizin çevre kirliliği sorununu gündeme getirmiştir.

Çevresel Etki Değerlendirmesi uygulaması ne yazık ki, 1930 'lardan bugüne yüzlerce fabrika, işletme, KİT, özel şirketler kurulduktan sonra, 1983 tarihinde yürürlüğe giren Çevre Kanunu ile önem kazanmıştır. Yol gösterici "ÇED Uygulama Yönetmeliği" ise, 10 yıl sonra 7 Şubat 1993 tarihinde yürürlüğe girebilmiştir. Bu yönetmeliğin amacı, gerçekleştirmeyi planladıkları

faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kamu ya da özel sektöre ait kurum, kuruluş ve işletmelerin yatırım kararlarının çevre üzerinde yapabilecekleri tüm etkilerinin belirlenerek değerlendirilmesi, tespit edilen olumsuz etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi ve alternatiflerin değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilecek ÇED sürecinde uyulacak idari ve teknik esasların düzenlenmesidir.⁵ Böylece yüzlerce işletme, yaratacakları çevresel etkiler düşünülmeden günümüze değin her yıl yenileri de katılarak faaliyette bulunmuşlardır. Arıtma tesisleri uygulamalarından, yüksek maliyet gerekliliğini öne sürerek sürekli kaçınmışlardır.

Ayrıca kimyasal ve zehirli madde yüklü kirli sularını deniz kıyılarına akıtmışlar, sonuçta hemen hemen bütün deniz kıyılarımız -bazı yerler çok yoğun- kirlenmiştir. Henüz ülkemizde Özel Çevre Koruma Bölgelerinin tespit ve ilanından önce kirlilik, turistik hareketlilik, kıyı bozulmaları, düzensiz kentleşme gibi sebeplerle dünyada nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan nice kuş çeşitleri, deniz kaplumbağaları, fok balıkları, yüzlerce balık türü, nesli tükenme tehlikesiyle karşılaşmıştır. Denizlerimiz, petrol tankerleri facialarına, Çernobil Nükleer Kazasına, İzmir, İstanbul, İzmit Körfezleri kirliliklerine maruz kalmıştır. Yerel ve merkezi yönetimlerin aldığı önlemlere ve başlattığı kampanyalara rağmen, hızla ciddi boyutlara ulaşan her türlü çevre kirliliğinin sınır değerlerinin altına düşürülmesi zorlaşmıştır.

Yaşadığımız çevre kirliliğinin arkasında sanayileşme hamlesi, hızlı nüfus artışı, kırdan kente göç olgusu, Türkiye nüfusunun %35' nin 3 büyük kentte toplanmasının yarattığı çözümsüzlük, gecekondulaşma, işsizlik gibi faktörler bulunmaktadır. En önemlisi çevre korumada ahlaki destek ve devlet-halk bütünleşmesi tam olarak gerçekleşmemektedir. Hükümet ve merkezi kuruluşlar çevre koruma hususunda da, diğer bir çok sorun kaleminde görüldüğü gibi halkımızla birlikte, olması gereken düzeyde uzlaşma politikası uygulayamamaktadır. Her hükümet ile birlikte değişen çevre politikaları sonucunda esaslı bir çevre koruma politikası oluşamamıştır. Son 20 yılda, baskı gruplarından; barolar ayrı, gönüllü kuruluşlar ayrı, halk ayrı, öğrenciler ayrı, üniversiteler ayrı, merkezi ve yerel kuruluşlar ayrı; sonuçta hepsi birbirinden kopuk bir çevre koruma mücadelesi vermeye çalışmışlardır. Ülkenin ekolojik özelliklerinin önemi dikkate alınmadan hazırlanıp, kabul

⁵Çevre Bakanlığı, "ÇED Yönetmeliği", 7.2.1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazete, s.20, m-1.

edilen çevre korumacı kanunlar ile uygulamalar sonucunda "Türkiye' nin Çevre Politikası" olarak gösterilebilecek bir uzlaşmacı politika oluşmamıştır ki çevre korunuyor olsun.

Avrupa Birliği (1987) son yıllarda "Sürdürülebilir Kalkınma" ilkesini⁶ esas almaktadır."Doğal kaynaklar ve çevre değerleri alınacak önlemlerle korunurken, kalkınma ve gelişme faaliyetleri sürdürülecektir." cümlesi ile özetleyebileceğimiz "Sürdürülebilir Kalkınma", 1995 yılında yerini "Çevre koruma merkezli kalkınma ve büyüme" kavramına bırakmaya başlamıştır. Başka bir ifade ile Avrupa Topluluğu'nun ve üye ülkelerin politikalarında çevre değerlerini ve doğal kaynaklarını koruma merkezli ekonomik, sosyal ve kültürel politikalar oluşturma ve geliştirme çalışmaları sürmektedir.

Aşağıda örnekleriyle ülkemiz çevre kirliliği ve bozulması sorunlarına yer verilmiştir:

Bilindiği üzere son yıllarda İstanbul, İzmir, Sakarya, İzmit'te çok yoğun biçimde hava ve deniz kirliliği problemi yaşanmaktadır. Marmara Bölgesi özellikle İzmit - İstanbul arası sanayileşmenin çok yoğun olduğu bir bölgedir. Kirletici potansiyeli çok yüksek olanlar arasında Bandırma'da bulunan gübre sanayii, İzmit - İstanbul kuşağındaki selüloz, kağıt, çimento sanayi, deri fabrikaları ile petrokimya tesisleri, Susurluk'ta bulunan şeker sanayi, Balıkesir ve Bursa'daki çimento fabrikaları sayılabilir. Sanayinin meydana getirdiği kirliliğin yanında İstanbul, İzmit ve Bursa'da evsel ısıtmadan kaynaklanan hava kirliliği yılın belirli zamanlarında alarm verilecek şekilde tehlikeli boyutlara ulaşmaktadır.⁷ Ege Bölgesi'nde İzmir-Aliğa kuşağı sanayi bölgesi olarak seçilmiş ve sağlanan kolaylıklar sonucu bu yöre bir sanayi bölgesi haline gelmiştir. İzmir dolayında çimento, boya fabrikaları, petrokimya tesisi, rafineri, Uşak'ta bulunan şeker fabrikası, Söke ve Afyon'daki çimento fabrikaları, Soma ve Yatağan'daki kömürlü termik santraller atmosferi etkileyen ve çevre kirliliğine sebep olan sanayi kuruluşlarından başlıcalarıdır.⁸

⁶ Bu konuda geniş bilgi için bkz, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, *Ortak Geleceğimiz- Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu*, Oxford University Press, Çeviren: Belkıs Çorakçı, Önder Matbaacılık, Eylül 1989. s.73-84

⁷Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, *Türkiye 'nin Çevre Sorunları*, TÇSV. Yayınları, Önder Matbaacılık, Ankara, 1991, 41-42.

⁸Age., s.45-46.

Ankara'da ise trafik emisyonlarının çevre kirliliğine katkısı önemli boyutlardadır.⁹ Diğer yandan yapılan bir çalışmada "Mersin - Osmaniye" karayolu çevresinde trafik kaynaklı kurşun kirlenmesi", güzergah üzerinde seçilen pilot bölgelerde yoldan uzaklığa bağlı olarak incelenmiş ve trafik ile bağlantı kurulmaya çalışılmıştır.¹⁰ Manisa girişinde Gediz 'e boşalan Nif Çayı tüm Kemalpaşa yöresinin endüstriyel atık sularını ve evsel atık sularını Gediz 'e taşıyan başlı başına kirletici kaynak niteliğindedir. Gediz Nehrine ayrıca Menemen, Muradiye, Salihli, Demirci, Ahmetli, Turgutlu, Alaşehir, Sarıgöl ve Saruhanlı 'nın evsel nitelikli atık suları da boşaltılmaktadır.¹¹ 15 Haziran 1983 'te ikinci ünitesi devreye giren Yatağan Termik Santrali nedeniyle, iki ay sonra çevre ormanlarında sararmalar başlamış, Aralık 1984 'te üçüncü ünitenin de devreye girişi ile 1986 yılı ortalarına kadar 4181 hektar orman sahasında ağaçlar kurumuş ve kesim yapılmıştır. Diğer yandan bu kadar geniş alanda ekosistem de yok olmuş, arkasından erozyon ortaya çıkmış ve eski kaynakların kuruduğu belirlenmiştir.¹² Soma Termik Santrali çevresinde 1990 yılında çam fıstığı ürün verimi, eskiye oranla yarıdan aşağıya inmiş ve bölgede yer yer / tamamen kuruyan fıstık çamı ağaçları tesbit edilmiştir.¹³ Yine İzmir 'de sanayi kuruluşları daha çok İzmir Körfezi civarına, Bornova - Gaziemir, Büyük Çiğli Deltası'na yerleşerek, verimli tarım topraklarının kaybına yol açmıştır. Sözkonusu çevre kirliliği yukarıda örneklerine yer verdiğimiz ülkemizdeki ve tahribatlarının sebepleri ise aşağıdaki maddelerde özetlenebilir:

- Çevre değerlerini dikkate almaksızın verilen hatalı yer seçim kararları, altyapı donatımlarının yetersizliği, eldeki imkan ve araçların toplumsal maliyet / fayda analizleri yapılmadan üretim sürecinde kullanılması.
- Batılı ülkelerin eskimiş teknolojilerinin ülkemizde yatırım yapan kuruluşlar tarafından yoğun olarak kullanılması.
- Yerli şirketlerin de yüksek maliyetler nedeniyle yeni teknolojileri kullanmaktan kaçınmaları.

⁹Age., s.56.

¹⁰Age., s.65.

¹¹Age., s.117.

¹²Turhan Uslu, "Türkiye 'de Kömüre Dayalı Termik Santraller, Çevreye Olumsuz Etkileyen Faktörleri ve Yarattığı Çevre Sorunları", *Alternatif Enerji Kaynakları Toplantı Tebliğleri*, S.O.S. Akdeniz Bürosu, İzmir 1990, s.27.

¹³Agm., s.28.

- Üretim faaliyetlerin ortaya çıkardığı toz, duman, artık, atık, zehirli gazlar sebebiyle, sanayiye dayalı çevre kirliliği ve çevre sorunları oluşmuştur. Ülkemizdeki çevre kirliliği ve bozulması sorunları karşısında alınması gereken önlemlerin ve çalışmaların özel ya da kamu kurumlarına bırakılmasından ziyade konunun sektörden çok toplumsal sorumluluk yönüyle değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu konuda proje ve planlarıyla 6 yıllık süreçte pilot uygulamalarını sürdüren ÖÇKKB 'nin, ÖÇKB halklarıyla toplumsal sorumluluk anlayışı içinde özel çevre korumacı çalışmalarda bulunmasının bir örnek teşkil edebileceği belirtilebilir.

II- TÜRKİYE'DE ÇEVRE YÖNETİMİ:

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye'de merkezden ve yerinden yönetim birimlerinin çevre yaklaşımında kurumsal yapısı incelenmiş, öncelikle merkezi yönetim anlayışında Çevre Bakanlığı'nın kurulmasına geçiş sürecine yer verilmiştir. Aşağıda bu örgütlenme, çevre yaklaşımında kurumsal yapı itibarıyla açıklanmıştır.

A- MERKEZDEN YÖNETİM VE ÇEVRE

1) Merkezi Yönetimin Çevre Yaklaşımında Kurumsal Yapı

1972 yılında Stockholm Konferansı'nda oluşan "Çevre Politikası"nın ardından, ülkemizde 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevre sorunlarına değinildiği görülmektedir. 1974 yılında DPT Müsteşarı'nın başkanlığında Çevre Sorunları Daimi Danışma Kurulu kurularak UNEP için "Türkiye Raporu"nu hazırlamıştır. Yine 1974 yılında çevre sorunları ile ilgili bakanlıklardan "Çevre Eşgüdüm Kurulu" oluşturulmuştur. 1978 yılında ise bakanlıklarası eşgüdüm amacıyla "Başbakanlık Çevre Örgütü" kurularak ismi "Müsteşarlık, Müdürlük, Müsteşarlık, Bakanlık" biçiminde bir değişim süreci geçirmiştir. 21.08.1991 tarihinde ise 443 sayılı KHK, 20967 sayılı RG ile çevre ilk defa Bakanlık düzeyinde öneme sahip olmuş ve Çevre Bakanlığı kurulmuştur.

2) Çevre Bakanlığı

a. Kuruluşu ve Teşkilat Yapısı

21.08.1991 tarihinde 443 sayılı KHK ile kurulan Çevre Bakanlığı'nın¹⁴ teşkilat şeması aşağıda görülmektedir.

¹⁴Çevre Bakanlığı ile ilgili bilgiler; Ruşen Keleş, Can Hamamcı, *Çevrebilim*, İmge Kitabevi, No. 67, Ankara, Mayıs 1993, s.217-220'den derlenmiştir.

ÇEVRE BAKANLIĞI MERKEZ TEŞKİLATI		
ÇEVRE BAKANI		
↓		
MÜSTEŞAR		
↓		
Müsteşar Yard.		
↓		
ANA HİZMET BİRİMLERİ	DANIŞMA VE DENETİM BİRİMLERİ	YARDIMCI BİLGİLER
1. Çevre Kirliliğini Önleme ve Kontrol Genel Müd.	1. Teftiş Kurulu Başkanlığı	1. Personel Dairesi Başkanlığı
2. Çevre Koruma Genel Müd.	2. Araştırma Plan. ve Koordinasyon Kurulu Başk.	2. İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı
3. ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü	3. Hukuk Müşavirliği	3. Savunma Sekreterliği
4. Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı	4. Başkanlık Müşavirleri	4. Özel Kalem Müdürlüğü
5. Finansman Dairesi Başkanlığı	5. Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği	
6. Çevre Eğitimi ve Yayın Dairesi Başkanlığı		

Sekil:2 Çevre Bakanlığı Teşkilat Şeması

b. Amacı ve Görevleri

443 sayılı KHK'nın 4. maddesinde belirtildiği üzere Çevre Bakanlığı, çevrenin korunması, çevrenin iyileştirilmesi için gerekli ilkeleri, politikaları, izlenceleri hazırlamak ve bu hususta araştırmalar yapmak üzere kurulmuştur. Görevleri, çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun ve verimli şekilde kullanılması, korunması, geliştirilmesi ve her türlü çevre kirliliğinin önlenmesi olarak belirtilebilir.

c. Merkez Teşkilatı

Çevre Bakanlığı bünyesinde merkez teşkilatı ana hizmet birimleri olarak; "Çevre Kirliliğini Önleme ve Denetleme Genel Müdürlüğü", "Çevre Koruma Genel Müdürlüğü", "Çevresel Etki Değerlendirme ve Planlama Genel Müdürlüğü" ile "Dış İlişkiler Daire Başkanlığı", "Finansman Daire Başkanlığı" ve "Çevre Eğitimi ve Yayın Daire Başkanlığı" olmak üzere 3 Genel Müdürlük, 3 Daire Başkanlığı yer almaktadır. Ayrıca 443 sayılı KHK'nın ilgili maddesinde Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü ve ÖÇKKB. da Çevre Bakanlığı'na bağlı kuruluşlar durumuna getirilmiştir. Yine Yüksek Çevre Kurulu ve Çevre Şurası'nı da Çevre Bakanlığı merkez örgütü içinde görmek gereklidir. 26 kişi ile yılda iki kez toplanan Yüksek Çevre Kurulu'nda çevrenin korunması, kirlenmesinin önlenmesi ve tükenmiş stokların yeniden kazanılmasını sağlayıcı hedeflerin belirlenmesi yönünde kararlar alınmaktadır.

Ayrıca ÖÇKB'lerinde yapılacak tesislerin yerini belirlemekte, ilgililere taşınmaz mal tahsisi ve yapı izni verilmesi yönünde esasları tayin etmekte ve ÖÇKKB' nın uygulayacağı ilkeleri de saptamaktadır

Yukarıda görüldüğü üzere Yüksek Çevre Kurulu, 21.08.1991 tarihinde Çevre Bakanlığı kurulunca Başbakanlığa bağlı olarak 13.11.1989 tarihinden beri çalışan Özel Çevre Koruma Kurulu'nun 444 sayılı KHK ile ilga edilmesi sonucu bu Kurul 'un görevlerini üstlenmiştir. O halde kurulduğu 1989 tarihinden beri plan, projeler hazırlayıcı, ilgili araştırmaları yapıcı ve 383 sayılı KHK 'ya aykırı uygulamaları denetleyici birim ÖÇKKB 'dır. 1991 'e dek Özel Çevre Koruma Kurulu, 1991 'den sonra Yüksek Çevre Kurulu ise diğer görevlerin yanında, ÖÇKB 'lerde uygulanacak esasları saptayıcı ve karar alıcı bir birim olarak çalışmaktadır. Son olarak kararnamede Çevre Bakanlığı 'nın, çevre ile ilgili diğer Bakanlıkların, sanayici, gönüllü kuruluş, meslek kuruluşları, uzman ve bilim adamlarının görüşlerinden istifade etmek amacıyla bir Çevre Şurası 'nı toplantıya davet edebilme yetkisinin olduğunu belirtmek gerekir.

Görüldüğü gibi 13.11.1989 'da 383 sayılı KHK ile ÖÇKKB kurulmuş ve Çevre Müsteşarlığı 'nın kurulan ve kurulacak 12 ÖÇKB 'deki görev ve yetkileri sona ererek ÖÇKKB 'na geçmiştir.

3) Çevre Yönetimi İle İlgili Diğer Bakanlıklar ve Kurullar

Ülkemizde aşağıda maddeler halinde incelendiği üzere incelendiği üzere Bakanlıklar ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 'nun kuruluş yasaları ve bu yasalara paralel diğer yasal düzenlemeleri ile Çevre Koruma konusunda da görev ve yetki sahibi oldukları görülmektedir. Bu birimler, Çevre Bakanlığı, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Kültürel ve Tabiat Değerlerini Koruma Yüksek Kurulu, Turizm Bakanlığı, TÜBİTAK, TODAİE olarak sayılabilir. Fakat 383 sayılı ÖÇKB 'nin kuruluşu hakkında KHK ile sözkonusu Bakanlıkların ilan edilen ÖÇKB 'deki görev ve yetkileri sona ermiş ve bu bölgelerimizde ÖÇKKB görev ve yetki sahibi olmuştur. Bununla birlikte aşağıda ilgili Bakanlıklar ve Kurul'un çevre koruma ile ilgili görev ve yetkileri incelenmektedir. ¹⁵

¹⁵Aksi belirtilmedikçe, Çevre Yönetimi ile ilgili Diğer Bakanlıklar ve Kurullar ile ilgili bilgiler, Ruşen Keleş, Can Hamamcı, *Çevrebilim*, İmge Kitabevi, No.67, Ankara, Mayıs 1993, s.224-229 'dan derlenmiştir.

a. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Çevre Koruma

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı 'nın Kuruluş Kararnamesi (9.8.1991 tarihli ve 441 sayılı KHK, RG. no:20955) Bakanlığa toprak, su, bitki, hayvan varlığı, doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi çalışmaları yapma görevi verilmiştir. Bakanlığın "Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü" ise çevre koruma, denetleme, tarım alanlarının amacına uygun biçimde düzenlenmesi ile görevlidir. Ayrıca, Bakanlık bünyesinde daha önce bulunan ve bitkilerin, hayvanların, toprakların doğal durumlarının bozulmasını önlemek amacıyla iç suların ve denizlerin kirlenmesinin önüne geçmekle görevli "Su Ürünleri Daire Başkanlığı" yeni kurumsal yapıda yeralmamaktadır. Fakat, bu birimin işlevlerini yerine getirecek bir örgüt yapısının oluşturulması gereklidir.¹⁶

b. Orman Bakanlığı ve Çevre Koruma

Orman Bakanlığı, ormanların korunması ve geliştirilmesinin yanında milli park, doğa parkı, doğa anıtı, doğayı koruma alanı, mesire yeri gibi alanların ayrılması, korunması, işletilmesi, av alanlarının belirlenmesi, av ve yaban yaşamı kaynaklarının korunması, erozyonu önleyici önlemlerin alınması, ağaçlandırma faaliyetleri ile de görevlidir. Önemi nedeniyle, "Ağaçlandırma ve Erozyon Denetimi", "Orman", "Köyişleri", "Milli Parklar", "Av ve Yaban Yaşamı" gibi konulardan herbiri, Bakanlık bünyesinde ayrı bir genel müdürlük olarak örgütlenmiştir. Bakanlık bünyesinde daha önce yer alan, çevre kirlenmesini ve doğal dengenin bozulmasını önleyici önlemleri belirlemek, bu amaçla başka kuruluşlarla işbirliği yapmak, biyogenetik ve biyosfer rezervleri bulmakla görevli Çevre Birimi 'nin tekrar kurulması gerekmektedir. Çünkü; 1991 yılında Çevre Bakanlığı 'nın kurulmuş olması sonuunda, Orman Bakanlığı 'nın bu alandaki görevlerini tümüyle bırakması düşünülemez.

c. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Çevre Koruma

Sözkonusu Bakanlıkta "Sanayi Araştırma - Geliştirme Genel Müdürlüğü" ne bağlı olarak, 1976 yılında "Çevre Sorunları Şube Müdürlüğü" kurulmuştur. Bakanlığın Kuruluş Yasası 'nda (3143 sayılı, 18.1.1985 RG. tarihli), sanayi ile ilgili çevre meseleleri hakkında çalışmalar yapılması görevi yeralmaktadır.

¹⁶ 9.8.1991 tarih ve 441 sayılı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı 'nın Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 9.8.1995 tarihli ve 20955 sayılı RG.

d. Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı ve Çevre Koruma

Ankara 'nın hava kirliliğini önlemek amacıyla oluşturulan "Bakanlıklararası Kurul" un sekreterliğini yapmak üzere, bu Bakanlığın Enerji Dairesine bağlı olarak 1977 yılında "Çevre Sorunları Müdürlüğü" kurulmuştur. Günümüzde ise, Aliğa Petrol Rafinerisi (Petkim) gibi enerji kurumlarının ve kaynaklarının çevreye olumsuz etkileri üzerinde çalışmaktadır. Kömür fiyatlarının belirlenmesinde uygulanacak ilkeleri belirleyen müdürlük, yakıt planlarının yapılması, kamu yararı, üretim ve taşıma koşullarına uygun şekilde dağıtım, kullanım, tüketim esaslarının belirlenmesi hususlarında da yetki sahibidir. Amaç, hava kirliliğinin azaltılması ve enerji tasarrufunu gerçekleştirmektedir. Bu amaçla sanayide kazan operatörlerini ve MEB ile işbirliği yaparak kalorifer ateşçilerini yetiştirmek için kurslar düzenlemek, kurs öğretmenlerini yetiştirmek, kazan operatör ve ateşçileriyle buhar ve ısıtma sistemlerini denetlemek, değerlendirme sonuçlarını ilgililere bildirmekle görevli olan bu birim, enerji kaynaklarının üretiminin ve tüketiminin yol açtığı çevre sorunlarının çözümü hususunda, Çevre Bakanlığı ile koordinasyon sorumluluğuna sahipse de; politikalarıyla çevre korumayı arka plana itebilmiştir. Geçmişten günümüze enerji politikalarıyla Türkiye çevre kirliliğine sebep olan önemli bir Bakanlık'tır.

e. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve Çevre Koruma

İmar planlaması süresince 1985 yılından günümüze dek çıkarılan yasalar sonucunda, Bakanlığın eskiden çok geniş olan yetkileri kaldırılmış olduğundan, kent ve kasabalardaki çevre sorunları üzerindeki yetkilerinin de azaldığı görülmektedir. Yine de bazı durumlarda kent ve kasabalar için ve doğrudan doğruya İmar Planları yapabilmektedir. İmar planlarındaki çevre toplumsal / fiziksel altyapı ölçümleriyle, çevreyi dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Bakanlık, hem Turizmi Teşvik Yasası'na göre hazırlanacak turizm amaçlı nazım imar planlarının, hem Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'na göre hazırlanan koruma amaçlı imar planlarının, hem de Milli Parklar Yasası'na göre hazırlanacak gelişme planlarının yerleşme yapılaşmaya ayrılan bölümlerinin "onay yeri" olma niteliğini sürdürmektedir. Belediye ve mücavir alan sınırları dışında kalan yerlerdeki İmar ve Planlama yetkileri, İmar Yasası ile Valiliklere verilmiş olduğundan, bu yetkileri de fiilen Bakanlığın Valilikler emrindeki örgütü kullanmaktadır.

f. Sağlık Bakanlığı ve Çevre Koruma

Başkanlığın "Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü Çevre Sağlığı Daire Başkanlığı" çevre koruma ile ilgili birimdir. 1593 sayılı "Genel Sağlığı Koruma Yasası" özel konutlardan mutlak olarak uzakta bulundurulmaları gereken sağlığa aykırı kuruluşlara açılış izinleri verme yetkisi Sağlık Bakanlığı'na tanınmıştır. Ayrıca, Sağlık Bakanlığı'nı yeniden düzenleyen 8.6.1984 tarihli, 210 sayılı KHK, Bakanlığa yerel yönetimlerle işbirliği içinde çevre sağlığı ile ilgili önlemler alma görevini vermiştir. "Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü" de sağlıklı çevre koşullarını hazırlamak amacıyla, çevre sağlığını ilgilendiren her türlü önlemleri almakla görevli bir örgüttür. Ayrıca çevre koruma konularında İl Sağlık Koruma Meclisleri' nin son yıllarda başarılı oldukları görülmektedir. Sağlık Bakanlığı'nın ÖÇKB'lerinde de görev ve yetkileri devam etmektedir. Çünkü, 383 sayılı KHK'da Sağlık Bakanlığı'nın görev ve yetkilerinin ÖÇKKB'na geçtiğine dair bir hükme yer verilmemiştir.

g. Turizm Bakanlığı ve Çevre Koruma

Turizm Bakanlığı, 1983' den bu yana çok yoğun bir biçimde, aldığı ve almakta olduğu olumlu veya olumsuz nitelikli kararlarıyla, çevreyi doğrudan doğruya etkilemektedir. 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, turizm bölgelerinde ve turizm özeklerinde, devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerde "Bölgenin doğal ve kültürel özelliklerini bozmamak, Bakanlıktan izin almak koşuluyla", kamuya yararlı yapılar yapılmasına olanak tanımıştır. Fakat burada gerçek amaç, bu yerlerin kamu yararına korunmasına ve kullanılmasına katkıda bulunacak yapıların yapılmasıdır.

h. Kültür ve Tabiat Değerlerini Koruma Yüksek Kurulu ve Çevre Koruma

2863 sayılı yasa ile, tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ile tespiti yapılmış tabiat özellikleri sebebiyle korunması gerekli olanlar SİT alanı olarak belirlenmiştir. Bu yerler ayrıca I, II, III derece Arkeolojik Sit alanları olarak ayrılmıştır. Koruma, kullanma, tespit, planlama çalışmalarıyla da ilgili olarak sözkonusu kurul görev yapmaktadır.¹⁷

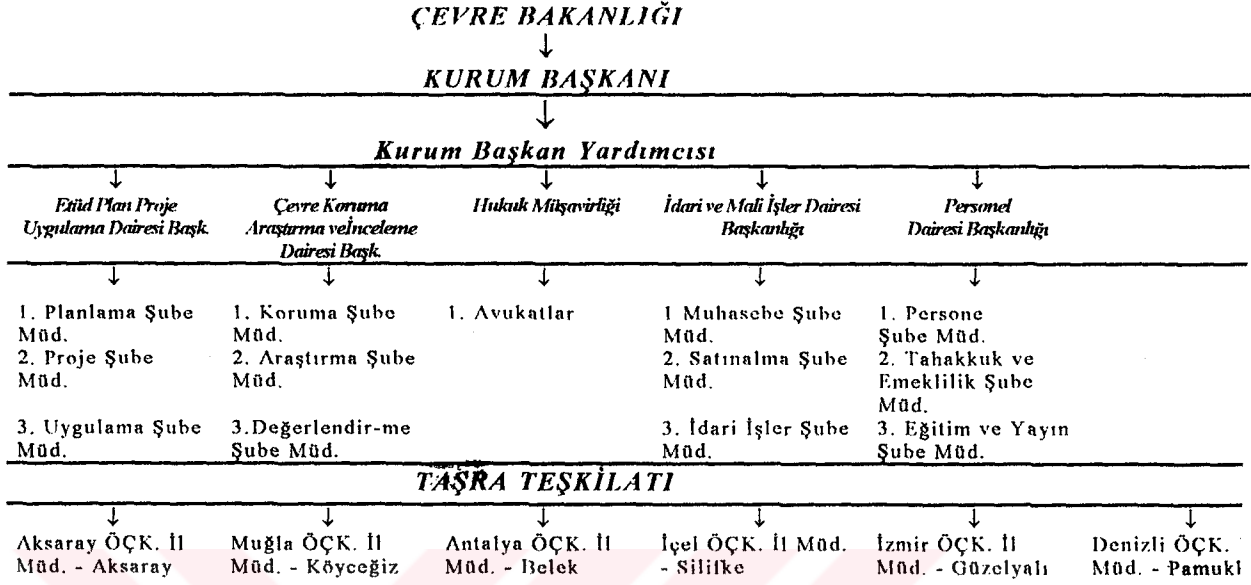
¹⁷Mustafa Keten, *21. yy'a Girerken Çevre Korumacılık ve Türkiye*, II Baskı, Star Ajans Matbaacılık, No:22, Ankara, 1993, s.24

2863 sayılı yasa "Kültür Varlığı", "Doğa Varlığı", "Sit", ve "Koruma Alanı" gibi kavramların tanımını yaptıktan sonra, bunların korunması yöntemlerini de göstermiştir. Bu amaçla ilgili valilik ve belediyelerin, belli süreler içinde "Koruma Amaçlı İmar Planı" hazırlama zorunluluğu getirilmiştir. Bu planların değerlendirilmesinde yetki "Koruma Kurulu" adı verilen kurullardır. Yüksek Kurul, bu alandaki genel ilkeleri belirlemekte ve yerel kurullar da o ilkeler doğrultusunda görev yapmaktadır. Yüksek Kurul, 8 doğal üye ile 6 seçilmiş üyeden oluşmaktadır. Doğal üyeler, Kültür Bakanlığı Müsteşarı, Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı, Kültür Bakanlığı'nın Turizm ile ilgili Genel Müdürü, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın ilgili Genel Müdürü ve yardımcısı, Orman ve Vakıflar Genel Müdürleri ya da onların yardımcılardan oluşmaktadır. Yerel koruma kurullarının başkanları arasından seçilecek 6 üye de Yüksek Koruma Kurulu'nun üyesidirler.

Fakat ÖÇKKB ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararları arasında görev ve yetki uyumsuzluğu sorunu yaşanabilmektedir. 383 sayılı KHK'nın 19/f fıkrasında bu konuya açıklık getirilmiştir. 2863 sayılı KTVK. Kanunu çerçevesinde sit kararlarının saklı olduğu ancak ÖÇKKB' ca hazırlanan plan ve projelere göre gerektiğinde sit kararı içinde yer alabilecek yeni yapılaşmalara ilişkin bina yüksekliği, taban alanı, kat alanı ve kat sayısı gibi değerlerde azaltmaya gidilebileceği veya bu yapılaşma şartlarının tümüyle kaldırılabilceği belirtilmektedir. Yapılan ve revize edilen planların hazırlanması aşamasında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'ndan görüş alınacağı, Yüksek Kurul da sit kararlarının iptalinden ve tescilinden önce Başkanlıktan görüş isteyeceği, kamu kuruluşlarınca bu alanlarda yapılacak her türlü yapı ve tesis için Başkanlığın görüşünün alınacağı belirtilmektedir.¹⁸

Çevre koruma ile görevli merkezden yönetim birimlerinden olan Çevre Bakanlığı'na bağlı olarak çalışmalarını sürdüren kurumlardan birisi de Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'dır. Aşağıda Kurum'un kuruluşuna dair 13.11.1989 tarihli 383 sayılı KHK ve diğer yasal düzenlemeler çerçevesinde, kuruluşu, görev ve yetki dağılımı ile kuruluş esasları incelenmiştir.

¹⁸ 19.10.1989 Tarihli 383 Sayılı ÖÇKKB'nin Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, 13.11.1989 tarih ve 20341 Sayılı RG, Madde 19/f, 19/g

Şekil:2 Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Teşkilat Şeması

4) Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı

a. Kuruluşu ve Teşkilat Yapısı

Türkiye'de son yıllarda güvenlik bölgeleri, milli parklar, tabiat parkları, koruma alanları, hassas zon, biogenetik rezerv (bitki, hayvan, deniz canlıları), biyosfer (dünyada nadir bulunan değerler rezervi), doğal, arkeolojik ve kentsel sit, sulak alanların ve su havzalarının korunması ile özel çevre koruma bölgeleri adı altında çeşitli koruma alanları oluşturulmuştur. Koruma alanlarının amacı ve kapsamı ile uygulanan sistem ne olursa olsun asıl hedef, tabiattaki değerleri ve doğal kaynakları koruyarak ve geliştirerek insanlığın varlığı için geçmişten geleceğe taşımaktır.¹⁹

İşte yine bu amaçla, 2872 sayılı Çevre Kanunu'na istinaden 13.11.1989' da 383 sayılı KHK. ile Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı kurulmuştur.²⁰ Kurumun kuruluşuna esas teşkil eden Çevre Kanunu'nun 9. maddesinde Bakanlar Kurulunun, ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan, çevre

¹⁹ Mustafa Keten. *21. Yüzyıla Girerken Çevre Korumacılık ve Türkiye*, II. Baskı, Star Ajans Matbaacılık, No: 22, Ankara, Mart, 1993, s.21

²⁰ Ali Özer ve Diğerleri. *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKKB.Bülteni, No:2, Ankara, 1993, s.14

kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı alanların, tabii güzelliklerin ileriki nesillere ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla "Özel Çevre Koruma Bölgesi" olarak ilan etmeye, bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plan ve projelerin hangi Bakanlıkça hazırlanıp yürütüleceğini belirlemeye yetkili olduğu belirtilmiştir.²¹ Ayrıca, 383 sayılı KHK'nın 19.md'sinde, "Bölgede yapılacak her türlü yapı ve tesis Kurul'ca belirlenecek esaslar çerçevesinde Başkanlığın iznine ve denetimine tabidir." hükmü yeralmaktadır. Ayrıca 25. maddesinde açık biçimde, 383 sayılı KHK'nın uygulandığı bölgelerde,

a) 2872 sayılı Çevre Kanunu ile Çevre Müsteşarlığı'na verilen (bugün Çevre Bakanlığı'na) yetkilerin Başkanlığı geçtiği görülmektedir.

b) 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu'nun 2. maddesinin 1/c fıkrasındaki "Kaplumbağaların her vakit avlanabileceğine" dair hükmü,

c) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3386 sayılı Kanunu'nun 14. maddesi ile değişik 57/d fıkrası hükmünün uygulanmayacağı belirtilmiştir.²²

Diğer yandan, 6831 sayılı Orman Kanunu uyarınca yapılan tahsisler ile 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu çerçevesinde çıkarılan Kararnamelerin eki krokilerde belirtilen yerlerde düzenlemelerin, 383 sayılı KHK'ya göre yeniden düzenleneceği yolunda, 383 sayılı KHK'nın "Geçici madde:1" de hüküm olduğu görülmektedir. Ayrıca İmar ve İskan Bakanlığı'nın İmar ve İskan Kanunu'ndaki ilgili bir çok görevlerinin ÖÇKK Başkanlığı'na geçtiği de belirtilmektedir.²³ Belirtilen kanuni düzenlemelere rağmen ÖÇKK Başkanlığı, uygulamaları yönlendirme ve denetleme faaliyetleri sırasında "görev ve yetki geçişi" sorunuyla ciddi biçimde karşılaşmaktadır. Ayrıca ÖÇKK Başkanlığı'nın yoğun olarak maddi kaynak, fon yetersizliği, personel açığı ve diğer kurumlar ile yöre halkları tarafından manevi açıdan desteklenmeme ve uygulamada uzlaşamama sorunları vardır.²⁴

²¹09.08.1993 Tarihli ve 2872 Sayılı Çevre Kanunu, **11.08.1983 tarih ve 18132 Sayılı RG** , TC.B.Çevre Genel Müdürlüğü Yayınları Mevzuat Dizisi I, Ankara, Mart 1988, s.6, Madde 9

²² Ali Özer, Didem Öztaşbaşı, Fatma Sevim, **Özel Çevre Koruma Bölgeleri**, ÖÇKKB Bülteni, No:28, Ankara, 1993, s.27 ve 32-33

²³ Age, s.33

²⁴ 27.10.1994 tarihinde ÖÇKKB Şube Müdürü Ali Özer ile Görüşme

Ülkemizde ÖÇKB'leri, tarihi, doğal, kültürel açıdan bütünlük gösteren, gerek ülke, gerek dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan alanlarımızdır ve ülkemizin taraf olduğu "Akdeniz Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol" gereğince Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilmektedir.

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de çevre koruma için temel ilke; "Tedaviden önce koruma, koruyarak kullanma ve geliştirerek koruma" olmalıdır. Bu amaçla derhal, Hükümetler, çevre korumayı merkez kabul ederek, ekonomik ve sosyo-kültürel kalkınmayı gerçekleştirecek politik hedeflerini saptamalıdır.

Ayrıca 1989 yılında Kurum, çevre koruma ve planlama fonksiyonlarını yerine getiren ve Çevre Ekolojik Planlama Kurumu olarak ifade edebilecek bir tarzda teşkilatlanmıştır. Bölgelerde gelişmelerin ekolojik boyutlu planlama sistemleriyle denetim altına alınması hedeflenmiştir. Bu yönüyle 1989'dan bugüne AT politikalarıyla uyumludur.

b. Görev ve Yetki Dağılımı

Aşağıda Kurumun Teşkilat yapısı, görev ve yetki dağılımı hususu²⁵ incelenmektedir.

i- Kurum Başkanı:

1991' de 444 sayılı KHK. ile yapılan değişikliğe göre, Kurum Başkanı, Çevre Bakanı'nın teklifi üzerine müşterek kararla atanır ve Çevre Bakanı'na karşı sorumludur. Kurum Başkanı'nın ÖÇKB. sınırları dahilinde görevlendirilmek üzere 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu çerçevesinde Valilik emrine eleman atama yetkisi vardır. 2451 sayılı Bakanlıklar ve Bağlı Kuruluşlarda Atama Usulüne İlişkin Kanun Hükümleri dışında kalan memurların atama işlemlerini yapar ve Kurum'un ita amiridir.

ii- Kurum Başkan Yardımcısı:

Kurumda Başkanlığın Ana Hizmet Birimleri ile Danışma ve Yardımcı Birimleri arasında koordinasyonu sağlamak ve denetiminde Başkan'a yardımcı olmakla görevlidir.

iii- Ana Hizmetler Birimleri:

Türkiye'nin çevre yönetiminde büyük öneme sahip olan Kurum'un, "Etüd Plan Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı", "Çevre Koruma Araştırma ve

²⁵ Aksi belirtilmedikçe ÖÇKK. Başkanlığı'nda Görev ve Yetki Dağılımı ile ilgili bilgiler Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKKB Bülteni, No:28, Ankara, Ağustos 1993, s.19-25' den derlenmiştir.

İnceleme Dairesi Başkanlığı" olmak üzere 2 ana hizmet biriminin olduğu görülmektedir. Aşağıda bu birimler tanıtılmaktadır.

Etüd Plan ve Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı, ilan edilen ÖÇKB'nin varsa, çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planları ile revizyonları tamamen veya kısmen, plan değişiklikleri dahil ada ve parsel bazına kadar imar mevzuatındaki plan yapım ve teknik esaslarına göre, yeniden incelenmesini, doğal çevreyi olumsuz yönde etkileyeceği beklenen projelerin yeniden yapılmasını, değiştirilmesini, yoksa, gerekli görülen her ölçekteki plan ve projelerin imar mevzuatındaki teknik esaslara göre yapılmasını sağlamakla görevlidir.

Çevre Koruma Araştırma ve İnceleme Dairesi Başkanlığı ise, bölgede taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuatta koruma altına alınan tarihi eserler, canlı ve cansız varlıkların korunması için gerekli tedbirleri Başkanlığa teklif etmektedir.

Danışma Birimi, Hukuk Müşavirliği olup, Başkanlığa diğer birimlerden sorulan hukuki konular ile hukuki, mali ve cezai sonuçlar doğuracak işlemler hakkında görüş bildirmektedir.

iii- Yardımcı Birimleri:

"İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı" ile "Personel Dairesi Başkanlığı"ndan oluşmaktadır. Ayrıca Başkanlık, genel hükümlere göre Taşra Teşkilatı da kurmaya yetkilidir. Muğla ilimiz ÖÇKB. uygulamasındadır ve ilk Taşra Teşkilatı bu ilimizde kurulmuştur. Ayrıca, Antalya, İzmir, Aksaray, İçel, Denizli'de Özel Çevre Koruma İl Müdürlükleri bulunmaktadır. Fakat, İzmir ÖÇK. İl Müdürlüğü dikkate alınırsa, İzmir Valiliği Çevre İl Müdürlüğü binası içinde yer aldığı, sonuçta tam bir bağımsız örgütlenmeye gidemediği ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Başkanlık Valilik emrine atama yapma yetkisini bu şekilde kullanmıştır. Yani, ÖÇK. İl Müdürlükleri o yörenin Valiliği içinde bir birim olan Çevre İl Müdürlükleri içinde teşkilatlanmışlardır. Günümüzde Çevre Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet sürdüren Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nı teşkilat yapısı itibariyle değerlendirdikten sonra, Türkiye Çevre Yönetimi'nde yerel birimlerde örgütlenme süreci konusunu incelemek gerekliliği görülmektedir.

B- YERİNDEN YÖNETİM

Bu bölümde önce yerel yönetim birimleri olan belediyeler, köy yönetimleri ve il özel idarelerinin çevre ile ilgili görev ve yetkiler

değerlendirilmiştir. Daha sonra Çevre Bakanlığı'nın il ve bölge birimlerinde örgütlenmesi hususu incelenmiştir.²⁶

1) Yerel Yönetimler ve Çevre

a. Belediyeler

Yerel ortak gereksinimleri karşılamakla görevli olan belediyelerin çevreye yönelik tüm hizmetleri görmesine Türk Hukuk Sistemi olanak sağlamaktadır. 1930 tarihli 1580 sayılı Belediye Yasası'ndaki beldenin temizlik ve sağlık yönlü düzenlenmesine ilişkin hükümlerle, 1593 sayılı Genel Sağlığı Koruma Yasası'nın çevre temizliğine ilişkin hükümleri birbirini tamamlamaktadır. 3194 sayılı İmar Yasası'nın 40.maddesinde de arsalarda, evlerde v.b toplumun sağlık ve esenliğini bozan, kentçilik, güzel duyu ve trafik yönlerinden sakıncalı görülen enkaz ve birikintilerin, gürültü ve duman yaratan tesislerin, özel kanal, lağım, çukur, kuyu, mecra vb.'nin sakıncalarını gidermekten ilgilileri sorumlu tutmaktadır. 1877 tarihli Dersaadet Yasası da, herkesin girip çıktığı, halka açık yerlerdeki denetim görevini belediyelere vermiştir. Ayrıca, Vilayet Belediye Yasası da aynı hükümleri taşımaktaydı. Fakat, Belediye ve Kamu Sağlığını Koruma Yasalarında bu kuralları yenilemiş olması, belediye başkanları ve valiler arasında yetki uyuşmazlığını ortaya çıkarmaktadır. Büyükşehir Belediyelerinin de 1984 tarihli 3030 sayılı Kanuna ve yönetmeliklere bağlı olarak çevre koruma ile ilgili görevleri vardır.

b.Köy Yönetimleri

Köy sınırları içinde su birikintilerini önlemek, köy içme suyunu getiren boruları delik deşik bırakmamak, mezarlık ve gübrelik yerlerden geçmesini önlemek, evlerde, odalarda ahırları birbirinden ayırmak, evlerden dökülecek pis suların içme sularına karışmasını önlemek, konutların çevresini ve köy sokaklarını temiz tutmak, köyün süprüntü ve gübrelerini köyden uzakta, yol üstü olmayan, sapa ve rüzgaraltı yerlerde toplamak, köy yollarının, köy meydanlarının çevresine, su kenarlarına, mezarlıklara köy arasına ağaç dikmek, köy korusunu korumak şeklinde sayabileceğimiz çok sayıda çevre yönlü görevleri bulunmaktadır ve Köy İdaresi bu konularda görevlidir.

²⁶ Yerel Yönetimler ve Çevre ile Çevre Bakanlığı'nın İl ve Bölge Birimlerinde Örgütlenmesi hususu ile ilgili bilgiler için bkz; Ruşen Keleş, Can Hamamcı, *Çevrebilim*(1993); s.229-232

c-İl Özel İdareleri

Çevre korumaya yönelik görevleri olmasına karşın, diğer yerel yönetim birimlerinde olduğu gibi mali kaynak yetersizliği sebebiyle çevre koruma konusunda etkili olamamaktadır

Sözkonusu yerel yönetim birimlerinin de ÖÇKB.mizde imar planı gibi planlar yapma hususundaki görevleri 383 sayılı KHK hükümlerine göre ÖÇKKB'ına geçmiştir. Kurum Başkanlığı'nın hazırlayıp onayladığı plan, projeler çerçevesinde uygulama yapmakla görevlidir.

2) Çevre Bakanlığı'nın İl ve Bölge Birimlerinde Örgütlenmesi

a. Yerel Çevre Kurulları

Her ilde Vali'nin başkanlığında Bakanlıkların İl Temsilcileri, Büyükşehir Belediye Başkanı, Belediye Başkanları, Sanayi Odası ve Ziraat Odaları Başkanları, Çevre Bakanlığı temsilcilerinden oluşur. Sekreteryası İl Çevre Müdürlüğü'nce yürütülür. Çevrenin korunması, çevre kirliliğine yol açan işletmelerin grup derecelerinin, kapasitelerinin, arıtma tesislerinin bulunup bulunmadığının belirlenmesi hususunda incelemelerde bulunur ve gerekli önlemleri alır.

b. Bölge Müdürlükleri

Çevre Bakanlığı taşra teşkilatı kurmaya da yetkilidir. 1991 yılından bu yana Çevre Bakanlığı taşra teşkilatı olarak, İstanbul, İzmir, Ankara, Erzurum, Malatya, Gaziantep, Antalya, İskenderun, Samsun illerinde Bölge Müdürlükleri kurulmuştur. Bununla birlikte geçici olarak Özel İhtisas Komisyonları'nın da Bakanlık onayı ile kurulabileceği belirtilmektedir.

c. Yerel Koruma Kurulları

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'na göre, Koruma Yüksek Kurulu'nun aldığı ilke kararları doğrultusunda görev yapar. Kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak, korunması gereklileri kümelendirmek, koruma amaçlı imar planlarını ve değişikliklerini inceleyip onaylamak, kültür varlıklarından özelliklerini yitirmiş olanların tescilini kaldırmak ve sit alanlarının tescilinden itibaren 1 ay içinde geçiş dönemi yapılaşma kurallarını belirlemekle görevlidir.

III- ÇEVRE POLİTİKASINDA ULUSLARARASI ETKİ:

A- GİRİŞ

Dünya nüfusu artık 6 milyara yaklaşmaktadır. Bu sayının, hızlı nüfus artış oranı sebebiyle yakın gelecekte daha da büyüyeceği düşünülmektedir. Evrensel İnsan Hakları Sözleşmesi, Amerikan Bağımsızlık ve Hürriyet Bildirgesi ile Bağımsız Devletlerin Anayasaları'nın tümünde de belirtildiği gibi insanların yaşama ve yaşamını geliştirme (refah) hakkı vardır. Kanunlar karşısında eşit muameleye tabidir. O halde her yeni doğan bebeğin beslenme, barınma, eğitim, istihdam, güvenlik hakkı sözkonusudur. Oysa ki kaynakları sınırlı Dünyamızda artık bu nüfusun tüm ihtiyaçlarını karşılayacak kadar rezerv ve gıda sorunuyla karşı karşıya bulunmaktayız. Türkiye de bu bağlamda, kaynakları kendisine yeterli birkaç ülkeden birisi olması nedeniyle yine Dünya platformunda değer kazanmaktadır. Gelecekte tarım ürünlerinin yetmeyeceğini, fakat refah seviyesinin sürekli yükselmesi gerekliliğini bilen gelişmiş ülkeler başta olmak üzere çok sayıda Devlet,istihdam, sağlık, enerji, ekonomik yeterlilik ile gelişme, eğitim, bilim konularında 1945'lerden bu yana çok sayıda teşkilatlar kurmuştur. Fakat bütün ülkelerde önem derecesi farklı olmakla beraber 1970'li yıllardan itibaren çevre kirliliği, çevre sorunları ve ekolojik dengenin bozulması sorunları görülmüştür.Çevre konusunda ilk deklarasyonu, 1972 yılında, Uluslararası nitelikte bir örgüt olan Birleşmiş Milletler yayınlamıştır.

Ülkemize göre gelişmiş ülkeler, sanayileşme politikalarının doğal sonucu olarak çevre sorunlarıyla daha önce karşılaşmışlar ve gerekli önlemleri almakta Türkiye kadar gecikmemişlerdir. Her ülkenin çevre sorunları farklı önem ve ciddiyete sahip olmuşsa da, değil sadece komşu ülkeler arasında; kıtalar arasında da bir ülkede hava, toprak veya su kirliliğine sebep olan bu facia, diğer kıta ülkelerini etkisi altına almıştır. Sonuçta, çevre bir yandan ülkelerin hükümet programlarına girmiş, bir yandan da uluslararası çevre platformları oluşturulmuş, ülkelere mali, hukuki, sosyal sorumluluklar yüklenmiştir.

Çalışmamızın bu bölümünde uluslararası örgütlerin çevre politikalarını değerlendirmek, bu politikalarda Türkiye'nin yerini ve önemini tartışmak, diğer bir ifadeyle Çevre Politikasında Uluslararası Etkiyi

belirlemek amaçlanmaktadır.²⁷ Öncelikle Birleşmiş Milletlerin çevre örgütlenmesi ve amaçları incelenmektedir.

B- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TEŞKİLATI'NIN ÇEVRE ÖRGÜTLENMESİ VE ÇEVRE KORUMA POLİTİKALARI

1) Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın Çevre Politikaları

Uluslararası barışı ve güvenliği sağlama, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanda uluslararası işbirliği ve üyelerinin dış politikalarını uyumlulaştırma amacıyla çalışan Birleşmiş Milletler; çevre konusunda çalışmalara başlayan öncü kurum niteliğine de sahiptir. 1972 yılında Stockholm' de Türkiye'nin de bulunduğu 113 üye ülke yetkilileri ile Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı toplanmıştır. Uluslararası işbirliği ve dayanışma kararı alınmış, Bildirge'nin 2. maddesinde, çevrenin korunması, geliştirilmesinin tüm insanlığın esenliği ile ekonomik gelişmenin temel ögesi olduğu, bunun tüm hükümetlerin görevi olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, 25. maddesinde ise Devletler ile Uluslararası Kuruluşların çevre koruma ve geliştirme konusunda etkili ve etkin çalışmayı garanti etmeleri, 26.maddesinde nükleer silahların, kitlesel kıyıma yol açan araçların kaldırılması istenmektedir. Örgüt, "Tek bir dünyamız var." gerçeğinden yola çıkmaktadır.

Bununla birlikte 1972 Stockholm Konferansı'ndan önce, Birleşmiş Milletler'e bağlı UNESCO, FAO, WHO gibi kurumların da çevre koruma konusunda harekete geçtikleri görülmektedir. Ayrıca, UNESCO 1970 yılında "İnsan ve Biosfer" adlı özel araştırma programını başlatmış, 1972 yılında "Sulak Alanların Korunması'na İlişkin Ramsar Sözleşmesi", Kültürel ve Doğal Varlıkların Korunmasına İlişkin Paris Antlaşması" yürürlüğe koymuştur. Diğer yandan, UNESCO'nun tanımını yaptığı "Çevrebilimsel açıdan sağlıklı ve dengeli bir dünyada yaşama hakkı" kısa zamanda uluslararası belgelerde yer almış, ulusal mevzuatlara da girmiştir. FAO ise 1981 yılında "Dünya Toprak Kullanma Şartı"nı kabul ederek, kuzey-güney diyalogunu sürdürmüştür. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) ve Dünya Bankası da az gelişen ülkelerin çevre sorunlarına eğilmiştir. Özellikle Dünya Bankası kentsel çevrenin niteliğinin yükseltilmesi, doğal çevrenin korunması için yöntemler geliştirmekte ve ekonomik yardımı

²⁷ Aksi belirtilmedikçe, Çevre Politikasında Uluslararası Etki ile İlgili Bilgiler; Ruşen Keleş, Can Hamamcı, *Çevrebilim*, İmge Kitabevi, Ankara, Mayıs, 1993, s.153-166'dan derlenmiştir.

çevre koşuluna bağlamaktadır. 1983 yılında kurulması kararlaştırılan Dünya ve Çevre Kalkınma Komisyonu'nun 1987'de "Ortak Geleceğimiz" adlı raporuyla, çevre-kalkınma dizgesi üzerinde uzlaşılması gerektiğini beyan etmiştir. Önemine inandığımız sözkonusu rapor,

- Devletlerin sınırları dışındaki alanlara çevresel zarar vermemeleri,
- Çevre-kalkınma sürecini bütünleştirilmesi gerekliliği,
- Dünya halkları arasında yaşam düzeyi farklılıklarının azaltılması,
- Gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere mali, teknolojik araştırma-geliştirme yardımı yapılması,
- Her ülkenin çevre için tüzel düzenlemeler yapması,
- Devletlerin tüm karşılaştıkları doğal yıkımlarda ivedi önlem gerektiren durumları diğer devletlere bildirmeleri ve barışa bağlılık şartlarını getirmiş olup bu hususlarıyla başarılıdır. Ortak geleceğimiz isimli raporda "Sürdürülebilir Kalkınma" ilkesi kabul edilmiştir. Bu ilkeye de çalışmamızda yer verilerek ilkenin ülkemiz ve dünya açısından önemi incelenmiştir.

2) Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Çevre Politikası

"Sürdürülebilir Kalkınma" kavramını ve önemini açıklamadan önce "Kaynak Dağılımı Sorunu Olarak Çevre"yi ele almak ve çevre sorununa iktisadi bir yaklaşım içinde bakmak gerekmektedir.

Çevre sorunu, öncelikle daha iyi bir çevre ile daha çok üretim ya da bugünkü kuşakların gereksinimleriyle gelecektekilerin gereksinimleri arasında bir karar verme sorunudur. Çözümün kaynak dağılımı çerçevesinde aranması çevre sorununu, iktisadi sorunun bir parçası haline getirmektedir. Her iktisadi çalışma çevre kirliliğine yol açmaktadır. Yaratılan kirliliğin temizlenmesi ve çevre kirliliğinin önlenmesi için de bir maliyet yani kıt kaynakların kullanımı gereklidir. Kısacası, üretim artışıyla çevre kirliliği arasında doğru orantı bulunmaktadır. Ayrıca, çevre korumaya ayrılan kaynaklar, diğer yatırımlara ayrılan kaynaklardan karşılanacağından toplam yatırımlarda, GSMH artış hızında düşme ve büyümenin yavaşlaması yönünde bir etkinin ortaya çıkması da beklenmelidir. ²⁸

Hiç bir atık ya da artık yaratmadan üretim ve tüketim yapmak üzere fizik yasalarına, hiç girdi / kaynak kullanmadan çevreyi koruyucu ve temizleyici önlemler almakla iktisat yasalarına aykırı olduğuna göre, üretim,

²⁸Ömer Kuleli, Arslan Sonat, *Türkiye 'de Çevre*, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye 'nin Sorunları Dizisi - 13, Türkiye Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1995, s.10.

tüketim ve GSMH artışından hiç bir özveride bulunmadan çevreyi korumak olası değildir. Doğru soru "Ne kadar üretim / büyüme, ne kadar çevre koruma?" olmalıdır. Daha iyi bir çevre için daha çok kaynak yaratılması gerekir ki bu da ancak büyüme ile sağlanabilir. Paradoks gibi görünen bu durum karşısında "önce büyür, kalkınırız, sonra çevreyi koruruz!" gibi çok yanlış bir görüş te ortaya çıkmaktadır. Çevre kirliliği geriye döndürülmesi çok güç olan bir süreçtir. Ekolojik dengeler bir kez bozulunca onarılması çok güçtür. Böyle bir sürece girilmesi kısa bir süre sonra değil çevreyi onarmak, istenilen büyüme hızına ulaşılmasını bile engelleyecektir.²⁹

Yukarıda "Kaynak Dağılımı Yaklaşımı" içinde ele alınan "Çevre - Üretim" sorununu doğru çözümü, büyümenin, kaynakların gelecekte de kullanılmasına olanak tanıyan bir hızla sürdürülmesi olacaktır. Kaynak tabanını, büyümeyi gelecekte de sürdürmeye olanak sağlayacak biçimde korumayı esas alan böyle bir büyüme hızı, aynı zamanda kaynakların üretim / tüketim ile çevre arasındaki statik dağılımındaki en uygun çözümü de sağlayacaktır. Ancak böyle bir çerçeve içinde iktisadi gelişme hedefleri ile çevre politikaları arasına uyum sağlanabilecek, iktisat politikalarının kendi ekolojik köklerine bağlı kalması sağlanarak gelecek kuşakların da refah ve mutluluğunu güvence altına alacak uzun süreli bir büyüme gerçekleştirilebilecektir. Bu yaklaşım iktisadi kararlara çevre boyutunun dikkate alınması yanında çevre politikalarının, çevrenin korunması ile ilgili tüm karar ve programların iktisadi etkilerinin değerlendirilmesini de gerektirir.³⁰

Birleşmiş Milletler tarafından kurulan, Gro Harlem Brundland başkanlığındaki Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu 'nca hazırlanan 1987 tarihli "Ortak Geleceğimiz" raporunda bu yaklaşım "Sürdürülebilir Kalkınma" kavramı ile ifade edilmektedir. Dünyada geniş yankılar uyandıran bu raporda "karar vermede ekonomik ve ekolojik düşünceleri bütünleştirmenin" sürdürülebilir kalkınma stratejisinin ana teması olduğu vurgulanmakta, stratejinin ana amacının bugünün gereksinimlerini ve beklentilerini geleceğin gereksinim ve beklentilerinden ödün vermeksizin karşılamanın yollarını

²⁹A.g.e., s.11-12 ve bkz; Economic Growth and the Environment, *Commission of the European Communities*, Brussels, 1994, (Report), s.3-5.

³⁰Ömer Kuleli, Arslan Sonat(1995), s.12-14, Ayrıca bkz., Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, *Ortak Geleceğimiz Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyon Raporu*, Oxford University Press, Çeviren: Belkıs Çorakçı, Önder Matbaacılık, Ankara, Eylül 1989, s.73,74 ve 185.

aramak olduğu belirtilmektedir. Burada üzerinde önemle durulması gereken bir nokta ekolojik dengeleri dikkate alan, doğal kaynak tabanını koruyan bir büyümenin yaratacağı fiziki akımlardaki artış hızının bugünkü ekolojik köklerinden kopmuş, büyümenin yaratacağı hızdan daha az olacağıdır. Sürdürülebilir bir büyümenin etkin olabilmesi için onun bugünkü büyümeye göre nitelikçe farklılaşması gerekir ve yapısındaki niteliksel gelişme ile ilgili bazı değer yargılarına yer vermesini gerektirir. Serbest piyasa mekanizması böyle bir niteliksel farklılaşmayı sağlayacak güdülerden yoksundur. Bu nedenle "Sürdürülebilir Kalkınma" stratejisi, yalnızca çevre politikaları alanında değil, ekonominin bütününde devletin yönlendiriciliğini gerektirir.³¹

İnsan için elverişli bir yaşama ve çalışma çevresi oluşturmak amacıyla ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesinin zorunluluğu açıktır. Ne var ki kalkınma ve çevre sorununun çözümü genellikle birbirine karşı olarak görünür. Oysa çevre sorunları oluşturmadan kalkınma ilkesi, ulusal kalkınma stratejilerinin temel unsurları arasında yer alacak biçimde değerlendirilmelidir.³²

Ülkemizde özellikle enerji politikaları ve kıyı turizm hareketleri sonucu çevre kirliliği ve ekolojik değerlerin kaybı sorunu görülmektedir.

Bu önemli sorunlar karşısında devletin bir kenara çekilip çözümü başkalarına bırakması düşünülemez. Türkiye'nin kendi çevre durumunu tespit ettikten sonra, gelişmiş ülkelerin tecrübelerinin de faydalanarak kalkınma çabasında, ekonomik, sosyal ve siyasi tercihlerini çevre koruma ile sanayi arasında bir denge ve uyum kurmaya dikkat ederek yürütmesi akılcı bir yaklaşım olacaktır.³³ Rio Konferansı'nda yine 1992 yılında "Gündem 21" adıyla, "Tüketim kalıplarının değiştirilmesi, yoksullukla savaş, demokratik hareketler ve sürdürülebilirlik, sürekli ve dengeli insan yerleşimi kalıplarının geliştirilmesi" gibi hususları kapsayan bir belge yayınlanmıştır. Fakat, gelişmiş ülkelerden yoksullara yönelik teknoloji aktarımı, su kaynakları ve canlı kaynaklarının korunması, biyoteknolojiye duyarlı yönetim, radyoaktif ve tehlikeli atıkların yönetimi, veri ve bilgi akışı konularında başarılı olmadığını belirtmek gereklidir. Rio Konferansı'nda ağırlıklı olarak "Kaynakların kalkınma sürecinde korunması ve yönetimi" hususu tartışılmıştır. Konferansta

³¹ Age., s.14.

³² Koray Başol, "Ekonomik Kalkınma ve Çevre Sorunları", *Ekoloji-Çevre Dergisi*, Çağlayan AŞ., İzmir 1992, Sayı.2, s.33

³³ Agm, s.33

ele alınan politikaların uygulanabilirliği için teknoloji transferi, finansal kaynak, veri-enformasyon temini, uluslararası hukuki mekanizmalar, eğitim ve kamu duyarlılığını geliştirilmesine gerksinim duyulmaktadır. Kamuoyunu etkileyebilecek güçte görülen kümeler olarak ise, gençler, yerel halk, hükümet dışı örgütler, yerel yönetimler, iş, endüstri, bilim ve teknoloji çevresi ve kadınlar olarak görülmekte ve rolünün artırılması gerekmektedir.

C- BÖLGESEL ÖRGÜTLENMELER VE BÖLGESEL ÇEVRE KORUMA POLİTİKALARI

1) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)

Kalkınma çabalarını yaygınlaştırmak, kaynakları etkin kullanmak amacıyla genel ekonomi politikalarının görüşebileceği merkez olarak kurulmuştur. Ana organ olan Konsey tarafından kurulan, 100'den fazla Uzmanlık komitesine sahiptir. Bunlardan Çevre Komitesi, Tarım, Deniz Taşımacılığı, Endüstri, Balıkçılık, Enerji, Bilimsel ve Teknolojik Yöntemler Komiteleri, çevreyle ilgili kurumlar olarak belirtilebilir. OECD Çevre Komitesi de üye ülkelerce uygulanan çevre politikaları arasında bütünlüğü sağlamak, danışmanlık hizmeti vermek amacıyla çalışmaktadır. Sınır ötesi kirlenme, doğal kaynakların yönetimi, kimyasallar ile tehlikeli ve zararlı atıklar konularına da ciddiyle eğilmektedir.

2) Global Yönetim Süreci ve Avrupa Topluluğu'nun Çevresel Örgütlenmesi

Temmuz 1971'de Komisyon tarafından bir bildiri biçiminde Topluluğun ekonomi politikasının büyüme ile sınırlı kalmaması, yaşam kalitesini iyileştirecek yeni girişimlerle yeni bir anlam kazanması gereği açıklanmıştır. Amacı, yine tükenebilecek doğal kaynakları korumak, nüfusun kentlerde yığılması sonucu görülen olumsuzlukları giderici fiziki düzenlemeleri yapmaktır. Topluluğun 19-20 Ekim 1973'te ilk Çevre Eylem Programı'nı başlattığını, 1993'te kabul ettiği 5. Çevre Eylem Programı ile, sürekli ve dengeli kalkınma ilkesiyle koruyucu ve önleyici politikalara ağırlık verdiğini belirtmemiz gerekir. 5. Çevre Programı'nda ilkeler olarak; "Önleyici eylem ilkesi", "Çevresel zararları kaynağında önleme ilkesi", "Kirlenen öder" ilkesi kabul edilmiştir.

Maastricht'te imzalanan *Avrupa Birliği Anlaşması*'nda yer alan Topluluğun çevre politikaları da, "yüksek düzeyde çevresel koruma" "yaşam kalitesini iyileştirme", " sürekli ve dengeli kalkınma"dır. AT bugün artık Çevre Merkezli bir ekonomik-sosyal-kültürel-bilimsel kalkınmayı kabul etmektedir.

Avrupa Topluluğu günümüzde globalleşme sürecini başlatarak tüm üyelerin çevre merkezli ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel gelişme doğrultusunda bir politika izlemeleri kararı almıştır. Aşağıda **globalleşme süreci ve global çevre politikası** ana ilkeleri itibari ile incelenmiştir.³⁴

Yeniden yapılanmaya çalışan yeni bir Dünya düzeni olarak düşünülen "Globalleşme" süreci üstlendiği fonksiyonlar gereği hem ekonomik, hem de siyasi bir içerik taşımaktadır. Çünkü 21. yüzyıl demokrasilerinde siyasi karar mekanizmaları üzerinde çoğu zaman müdahaleci rol oynayan politik-yönetimsel karar alanları daralacak ve ulus devletlerin işlevleri yeniden gözden geçirilecektir. Bu bağlamda yetkilerin bir kısmı bugün varolan ve yeni kurulan veya kurulması düşünülen uluslararası örgütlere bırakılacak, bir kısmı da günün getireceği yerel birimlere terkedilecektir. Her iki gelişme de demokrasinin yaygınlaştırılması ve katılımına demokrasinin desteklediği uygulanabilir somut kurumlar ve kuralları gerektirmektedir.

Bununla birlikte sorunların bölge veya ülke ölçeğinden taşarak tüm dünyayı etkilemesi ve tek bir dünya olması, sorumlulukları da globalleştirmiştir. Bu sorumluluklar içinde özellikle "çevre sorunları", diğer tüm ekonomik ve sosyal faaliyetleri de kapsar şekilde gelişmiştir. Çevre sorunlarının belirleyici özelliği tüm dünyayı etkilemesidir. Merkez durumuna geçmesinin nedeni ise devlet sistemlerinden kaynaklanan ideolojik farklılıkları aşarak "çevre ideolojisi"ni yaratabilecek özelliklere sahip bulunmasıdır. Bu farkediş ulusal-uluslararası örgütsel işbirliğini güçlendirmiştir. Uluslararası anlaşmalarda özellikle dikkati çeken olgu "Global düşün, yerel ölçekte uygula." felsefesi bağlamında önceliklerin yerel yönetimlere (kent yönetimi) verilmesidir. Bu durum, merkezi yönetim düzeyinin altındaki yönetimleri "önceleri ulus devletin tekelinde olan alanlardaki konularda kendilerinin de yetkilerini kullanabileceklerini" düşünmeye sevk etmiştir. Aslında devletin varlık nedeni güvenli bir ortamda ve sağlıklı çevre koşullarında vatandaşlarına insanca yaşama hakkı sağlamaktır.(Stockholm,1972) Ayrıca istenen mal ve hizmetin dağılımında uzlaşmacı işbirliğini özendiren kuruluşlar yerel-ulusal ve uluslararası ölçekte önem kazanmaktadır. Yerel ölçekte subsidiyarite ilkesinin uygulanmasında özellikle bir ara düzeyi oluşturma

³⁴ Global Yönetim Süreci ve Global Çevre Politikasıyla İlgili Bilgiler için bkz; Zerrin Toprak Karaman, "Globalleşmede Çevre Faktörü ve Çevre Korumacı İdeolojiye Politik Bir Yaklaşım" *Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Çevre Özel Sayısı-5*, İzmir, Temmuz-Ağustos 1995, Yıl:1, Sayı:5, s.178-184

eğilimi yoğunlaşırsa, çok zaman "bölgesel" denen bu ara düzeyle ilgili olarak yerinden yönetim konusu gündeme artan önemiyle gelecektir. Özetle megakentlerin yarattığı kentsel dokunun bozulması ve yoksulluğa giden politikaların değiştirilmesinde merkezi yönetimlerin kapasitesini güçlendirmek, onlara yerel-kentsel sorunlara etkili çözüm bulma ve uygulamalarına imkan tanıma, yerel fırsatları arttırma merkezi hükümetlere düşen bir roldür.

Rio Deklarasyonu (1992) Gündem 21'in işaret ettiği sorunların ve getirilen çözümlerin kökleri, genellikle yerel otoritenin katılımı ve işbirliği belirleyici faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle de 1996 yılına kadar her ülkede yerel otoriteler kendi yörelerindeki insanlarla, yerel kuruluşlarla ve özel sektörlerle görüşerek, kendi bölgeleri için "Yerel Gündem 21" üzerinde anlaşma sağlayacakları hedeflenmiştir. Buna karşın kalkınma ve çevre sorunları çeşitliliği ileri sürülerek Rio (UNCED) Konferansı sonunda alınan kararların kısa sürede hayata geçirilemeyeceğini belirterek Çevre Bakanlığı baştan pes etmiştir.³⁵

Bütün ülkeler bugün artık, kalkınma ve çevre konularının ayrılmaz bir bütün olduğuna inanmakta, geleceğe yönelik olarak ulusal, bölgesel ve uluslararası politikalarını bu bakış açısından ele almayı kabul etmektedir.³⁶

Diğer yandan Avrupa Konseyi, çevre korumada öncü niteliğe sahip olup, 1962 yılında doğanın ve doğal kaynakların korunması için "Avrupa Uzmanlar Komitesi"ni kurmuş, 1964 yılında "Su Kirliliği Komitesi"ni de faaliyete geçirmiştir. Bu Konsey'in daima Avrupa Devletlerini ve Kamuoyunu bilinçlendirmeyi amaçladığı görülmektedir. 1970 yılında "Avrupa Doğa Koruma Yılı" ilanının ardından Konsey'in çalışmalarını yaban yaşamı, özel koruma alanları, ekonomi-çevre ilişkisi, flora-fauna, çevre planlama ve tarihi çevre koruma konularında yoğunlaştırdığı belirtilebilir.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu nezdinde Çevre Hukuku Uzmanlar Grubu'nun 1985-1986 Haziran'ında Hague'de yapılan toplantılarının sonucunda hazırladığı "çevrenin korunması" ve "sürdürülebilir kalkınma"ya

³⁵ Çevre Bakanlığı, *28 Şubat-2 Mart 1994, III. Çevre Şurası Raporları*, Ankara, 1994, s.7

³⁶ Çevre Bakanlığı, *Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı Bildirileri (UNCED)*, Ankara 1993, s.10

ilişkin yasal ilke ve önerileri içeren çalışmalarda³⁷ özellikle örgütler yönünden geniş bir katılımın sağlanması öngörülmüştür. Aynı şekilde BM.'in diğer bazı çalışmalarında ve OECD, AT, Avrupa Konseyi gibi bölgesel kuruluşların, genel olarak çevreye ve çevrenin belli alanlarına(ÇED.gibi)³⁸ ilişkin bir takım çalışmalarında aldıkları tavsiye kararları ya da yönergelerde bireylerin ve örgütlerin katılımı, bazen de bunu sağlamaya yönelik önkoşullar belirlenerek ele alınmıştır. Hatta konuya ilişkin belgelerin bir kısmında etkin bir katılımın kolaylaştırılması ve özendirilmesi gerekliliği de ödev olarak vurgulanmıştır.³⁹

D- ÇEVRESEL AMAÇLI BÖLGESEL ÖRGÜTLENMELER

1976 yılında Barselona'da imzalanan "Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi" ve "Ek Protokoller"in düzenlediği Akdeniz Eylem Planı, Mavi Plan, Öncelikli Eylemler Programının öngördüğü çalışmalar, Tropikal Ormanlarda sürdürülen işbirliği, Tuna Nehri ve Baltık Deniz'inde sürdürülen çalışmalar, yeni çalışmalara örnek teşkil edebilir.⁴⁰

1) Birleşmiş Milletler Çevre Programına Bağlı Bölgesel Denizler Programı

1974 yılından bugüne dek devam eden sözkonusu program çerçevesinde Eylem Programı olarak etkinlikler düzenlenmektedir. Deniz ortamının sorunları, deniz ve kıyıların tüm toplumsal ve ekonomik kesimlerle olan ilişkileri gözönünde tutularak çevre kirlenmesinin ve çevresel değerlerin zarara uğramasının nedenleri irdelenmektedir.

³⁷Graham,Trotman- Martinus,Nijhoff, *Environmental Protection and Sustainable Development*,Legal Principles and Recommendations,1987,s.18

³⁸ Örneğin OECD'nin bu konuya ilişkin bkz; *8 Mayıs 1979 tarih ve C(79) ,116 numaralı Tavsiye Kararı* ile,Avrupa Toplulukları Konseyi'nin *27 Haziran 1985 Tarih ve 85/337 Sayılı Yönergesi*

³⁹ Bkz; *Dünya Doğa Andlaşması* 'nın 23. ilkesi.1976 tarihli bu yasa ÇED'in kural olarak, çevre açısından önemli bütün faaliyetleri için yapılmasını öngörmüş,istisna sayılan durumlar da Kararname'de sayılmıştır.Bkz;Daloz,*Droit de L'environnement*,Paris,1991,2e Edition ve "The Rights of Association for Protection of Nature and The Environment in France",*Environmental Pollution and Individual Rights*,eds:S.McCaffrey, R.E.Lutz,Mluwer,1978,s.67-78

⁴⁰Ruşen Keleş (1993); s.163-166'dan derlenmiştir.

Bunlardan Akdeniz Eylem Planı 1975 tarihli'dir. Ardından dünyanın önemli kıyılarını ve denizlerini korumaya yönelik 9 Eylem Planı'nın yürürlüğe girdiği görölmektedir.

2) Akdeniz Eylem Planı

Amaç, Akdeniz'i kirleten çevresel baskıların saptanması, önlenmesi ve giderilmesi yollarının araştırılması için disiplinler ve sektörlerarası bölgesel işbirliği oluşturmak olarak açıklanabilir. Türkiye bu plana katılmıştır. Kısaca Akdeniz'in gemilerden, uçaklardan, petrol ve diğer zararlı maddelerden, kara kökenli kaynaklardan kirlenmeye karşı korunması için 3 protokol imzalanmış, ardından çalışmamızın konusuyla bağlantılı olan "Akdeniz'in Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol" yürürlüğe girmiştir. Ayrıca kirlilik kaynakları, derecesi, düzeyini inceleyen ve deniz ortamını korumak için bilimsel çalışmalarını sürdüren "Kirlilik İzleme Programı" (MED-POL) faaliyetini sürdürmektedir. Entegre planlama amacına yönelik planlar olarak ta "Mavi Plan", "Akdeniz'in Ortak Mirasının Korunması" ve "Özel Koruma Alanları" planlarını belirtebiliriz.

IV- DEĞERLENDİRME:

Türkiye, gelişmiş Batılı Devletlerle karşılaştırıldığında, genelde çevre açısından temiz, korunmuş ve çok kirlenmemiş bir ülkedir. Ancak ar-ge çalışmalarına gereken payı ayırmamakta, önem vermemekte, Batı'nın eskimiş teknolojilerini; enerji sektöründen deri imalat sanayiine kadar kullanmaktadır. Sonuçta hızla, sanayi kirliliği başta olmak üzere diğer etkenler sebebiyle, faaliyet bölgesinde ağır çevre tahribatı ile karşılaşmakta ve çoğu kez geriye dönmemektedir.

Türkiye, çalışmamızda incelediğimiz gibi Uluslararası Çevre Sözleşmeleri'nin çoğunu imzalayarak gelecekte temiz bir çevreye kavuşma amacıyla olduğunu göstermiştir. Fakat, mali kaynak yetersizliği devam etmektedir. Çevre Bakanlığı ve ilgili diğer kuruluşlar ortak çevre politikaları oluşturulması taraftarıdır. Yeni bir Çevre Yasası hazırlık ve kabul aşamasındadır. Ülkemizin diğer sorunları gibi çevre korumada da sorunlarımız az değildir. Türkiye'nin zamana, ileri teknolojiye, ahlaki destek ve çevre koruma bilincine ihtiyacı vardır. Bu konuda kamu-özel kişi ve kuruluşlar ayrımı yapılmaksızın "toplumsal sorumluluk" anlayışı esas olmalıdır. Bununla birlikte Türkiye 1972 yılından bu yana katıldığı sözleşmelere aykırı tutumlar da sergilemiştir. Sözleşmelerin amaç ve ilkeleriyle çelişen bu tutum ve uygulamalarını değerlendirmek gerekmektedir.

Uluslararası ilişkilerde çevreyi tehdit eden sömürgeci yatırımların ve politikaların terkedilmesi amacını güden Birleşmiş Milletler Çevre Deklarasyonuna aykırı olarak Türkiye, çevreye zarar verdiğini dikkate almadan, yatırımlar için Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası'nı uygulamıştır. Böylece yap-işlet-devret modeli ile sit alanları ve ormanların yabancı şirketlere tahsisi gündeme gelmiştir.⁴¹ "Dünya kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme" ye aykırı olarakta ülkemizde eski eserler için zaman zaman "Türk" ya da "Yabancı Kültürler" diye ayırım yapılmıştır. Yabancı sayılan kültür kalıntılarının yıkılmasına ve üzerine tesis yapılmasına izin verilmiştir.

"Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol"ün amacına aykırı olarak, ÖÇKB. Bölgelerinde bu amaç yerine yoğun olarak imar-inşaat-yatırım konularıyla (1980-90 yılları arası) ilgilenilmiş, ekolojik panlama yerine imar ve turizm planlaması yapılmıştır.

"Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesine aykırı olarak, sosyal tarih bakımından özellik taşıyan yapıların "sanat değeri yok" denerek gözden çıkarıldığı, Avrupa etkisindeki mimarlık örneklerinin yıkımına izin verildiği bilinmektedir."Kültürel Gelişmenin Dünya On yılı Programı" na aykırı olarak, ülke kalkınmasında farklı yerel kültürler gözetilmemiş ve öncelikle bu program gizlenmiştir. Bölgeler arasında dengesiz kalkınma ve ayırım sürdürülmüştür.

Bununla birlikte, 1990 Mayısında 34 Avrupa ülkesinin katılımı ile Bergen'de yapılan " Ortak Geleceğimiz İçin Eylem" toplantısında, dünyada başlıca kirleticilerin (Avrupa ve Kuzey Amerika) gelişmekte olan ülkelere karşı sorumlulukları konusu gündemin en önemli maddelerinden olmuştur. 1992'de Brezilya'da toplanan Dünya Çevre Konferansı'nda da ana tema çevre sorumluluğunun Güney-Kuzey arasındaki paylaşımı sorunudur.⁴²

1990 yılında yürürlüğe giren Bergen Bakanlar Deklarasyonu, çevreye zararlı yatırımların engellenmesi için "kuşku" nun yeterli sayılacağını, yerel halkın kararlara katılımının sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Oysa

⁴¹ Aksi belirtilmedikçe,Uluslararası Sözleşmelerin Eleştirisi ile ilgili hükümler için bkz;Oktay Ekinci,*Çevreciliğin ABC'si*, Simavi Yayınları, ABC Dizisi 10, İstanbul, 1994,s.54

⁴² Ömer Kuleli, Arslan Sonat, *Türkiye 'de Çevre*, Türkiye 'nin Sorunları Dizisi - 13, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, TÜSES Vakfı Araştırmaları, İstanbul, 1995, s.29.

Türkiye'de, son yıllarda çevreye zararlı olacağı kesinleşmiş yatırımlara bile izin verilmiştir. Örneğin, Gökova-Kemerköy Termik Santrali'nde olduğu gibi. Açılan davalar sonucu verilen kararlarda, Türkiye'nin enerji kaynaklarına gereksinimi olduğu gerekcesiyle, santralin açılması kararı alınmıştır. 1983'ten bu yana çok harcama yapıldığı dikkate alınarak ve işletmeye açılacağı belirtilmiştir. En önemlisi, çevre zararı gösterilerek yatırımlar yıllar önceden beri durdurulmamış, 300 m'ye yükselen bacasıyla Gökova'da dev bir yatırım haline gelmiştir. Ayrıca, yine Bergen Deklarasyonuna aykırı olarak, merkezi yönetim ülkemizde yöre halklarının karşı çıktığı projeleri kabul etmektedir.

Ayrıca Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Deklarasyonu (Paris Şartı) 20 Kasım 1990'da yürürlüğe girerek, demokrasiye, insan haklarına ve çevreye saygılı bir ekonomik, politik dünya düzeni kurulması eğilimini güçlendirmiştir. Burada, çevreye duyarlı hükümet dışı sivil kurumlarla etkin işbirliği ve çevreyi etkileyebilecek projelerden toplumun bilgilendirilmesi ilke olarak belirlenmiştir. Oysa ki Türkiye'de AGİK⁴³ ilkeleriyle çelişen 12 Eylül Kurallarının ve Hukukunun sürdürülmesi, sivil kurumların dışlanması ve toplumun bilgisiz kılınması, AGİK ilkelerinin yeterince doğru tanıtılmaması Paris Şartı'na aykırı uygulamalar olarak belirtilmelidir.

1987'de Avrupa Topluluğu ülkelerine yönelik olarak başlatılan Mavi Bayrak Kampanyası, 1990'da Finlandiya'nın katılımı ile topluluk dışına açılmış, bu doğrultuda yurt dışı pazarlama faaliyetlerimize yapacağı olumlu katkılar nedeniyle; ülkemizin de katılabilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. Mavi Bayrak ödülü alabilmek için deniz suyunda bazı özelliklerin bulunması gereklidir. Mavi Bayrak Ödülü henüz yeni uygulamaya girmiş bir deniz suyu kalite kriteri olduğu için, şimdilik daha çok Avrupa ülkelerinde uygulama alanı bulmaktadır. Mikrobiyolojik açıdan çevre probleminin bulunmadığını Dünyaya açıklayan Mavi Bayrak ödülü, turistik kuruluşlar tarafından bir reklam ve prestij unsuru olarak kullanılmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak Datça'da da mikrobiyolojik açıdan standartlara uyan, çevresi temiz tutulan, arıtma tesislerini gerektiği gibi işleten kuruluşları kapsayan plaj

⁴³ AGİK ile ilgili olarak bkz; Koray Başol, "Türkiye'nin Dış Ekonomik İlişkileri", *A.Ü. Açıköğretim Fakültesi, Türkiye Ekonomisi*, 4. sınıf, 15. ünite, Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir, Mart 1995, s. 358-359

ve koylara mavi bayrak dikilecektir. Fakat, ÷lkemizde geçerli olan mevzuat ile mavi bayrak uygulaması arasındaki farklılıklar gidermelidirler.⁴⁴

⁴⁴ Aysen M÷ezzinoglu v.d., "T÷rkiye'de Turistik Beldelerde Mavi Bayrak Uygulamasının Gerekliliği", *Datça Yarımadası evre Sorunları Sempozyumu Bildirileri, 6-9 Haziran 1992*, İzmir, 1992, s. 1-5

İKİNCİ BÖLÜM:

TÜRKİYE'DE ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİ VE ÖZEL ÇEVRE KORUMA KURUMU BAŞKANLIĞI'NIN İŞLEVSELLİĞİ

I- ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNİN TANITIMI VE ÖNEMİ:

A- TÜRKİYE'DE ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNİN TESPİT VE İLANI

Ülkemizin özellikle Ege ve Akdeniz Bölgeleri kıyıları Dünya ölçüsünde tarihi, kültürel ve ekolojik güzellikleri sebebiyle ayrı bir önem taşımaktadır. Fakat, son 25 yılda bu yörelerimizin her geçen gün daha ciddi bir kirlenme ile karşı karşıya kaldığı iktidara gelen hükümetler, siyasi kişiler ve bilimsel çalışmalar yapan bilim adamları tarafından farkedilmiştir. 1988 yılı tarihi, doğal, kültürel v.b. değerler açısından bütünlük gösteren, ülke ve Dünya ölçeğinde ekolojik öneme sahip yörelerimizin özelliklerinin geleceğe ve gelecek nesillere ulaştırılmasını ve doğal kaynaklarının korunarak kullanılmasını teminen Özel Çevre Koruma Bölgeleri ilanının başlatıldığı yıl olmuştur.

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 9.maddesi ve ülkemizin de imzaladığı "Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol" çerçevesinde Bakanlar Kurulu tarafından ilk defa, 12.16.1988 tarih ve 88/13019 sayılı BK. kararıyla Köyceğiz-Dalyan, Fethiye-Göcek, Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Ardından, 18.01.1990 tarih ve 90/77 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Fethiye-Göcek ve Köyceğiz -Dalyan'da mevcut koordinatlarda değişikliğe gidildiği görülmektedir. Yine aynı kararla Patara, Kekova ve Çevresi, Göksu Deltası, Özel Çevre Koruma Bölgesi ismiyle üç bölgemiz daha özel korumaya alınmıştır. Düzenlemelere devam edilerek yine Bakanlar Kururulu tarafından 22.10.1990 günü 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Gölbaşı (Ankara), Pamukkale, Ihlara, Foça, Datça-Bozburun ve Belek(Antalya) sözkonusu statü altına alınmıştır.⁴⁵ Böylece, günümüze dek 12 ayrı yöre ÖÇKB. niteliğinde ayrı bir korunma-kullanma ve kalkınma amaçlı gelecek 20 yıl için plan, proje ve uygulamalara kavuşmuştur.

⁴⁵ Türkiye'de ÖÇKB'nin tespit ve ilanı ile ilgili bilgiler; *12.6.1988 Tarih ve 88/13019 Sayılı ÖÇKB'lerinin Tespit ve İlanına Dair Bakanlar Kurulu Kararı 5.7.1988 Tarih ve 19863 sayılı Resmi Gazete*, Aktaran: Ali Özer ve Diğerleri, ÖÇKKB Bülteni, No:28, Ankara, 1993, s.40

Ayrıca Başkanlık yaptığı değerlendirmelere dayanarak, 150 yörenin daha bu statüye alınmasının ileride söz konusu olabileceğini belirtmektedir. Bize göre 150 bölgenin daha bu Kurum'un koruma ve geliştirme programına alınması uygun görülememektedir. Kurum 12 bölgede dahi karar ve ilkelerini uygulama çabaları sırasında problemlerle karşılaşmaktadır. Ülkemizin diğer çevresel öneme sahip 500 yöresinin özelliklerine göre Milli Parklar, Tabiat Anıtları, Tabiat Parkları, Orman vs. statüsünde korunması daha uygun olacaktır. Çünkü ÖÇKB. uygulaması alan itibarıyla genişletir ve ihtiyaçları karşılayacak kaynak temininde sorunlarla karşılaşmaktadır.

Yukarıda da açıklandığı üzere, 1988-1990 yılları içinde 12 yöremiz ÖÇKB. olarak ilan edilmiştir. İlk üç bölge Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı döneminde, sonraki dokuz bölge ise 13.11.1989'da 383 sayılı KHK. kurulan Başbakanlık Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı döneminde oluşturulmuştur. ÖÇKK Başkanlığı 21.08. 1991 tarihinde Çevre Bakanlığı'nın kurulmasıyla da bu kuruma bağlanmış, böylece ÖÇKK Başkanlığı "*Tedaviden Önce Koruma, Koruyarak Kullanma ve Geliştirerek Koruma*" prensibini esas alarak, kalkınma hareketi ile ekolojik denge arasında bir eşitliği gözeterek Çevre Ekolojik Planlama Kurumu olarak 12 bölgemizde faaliyete geçmiştir. Kurumun Türkiye çevre politikaları içindeki yeri ve önemi tartışılmadan önce, aşağıda sözkonusu 12 bölgenin ekolojik, tarihi, kültürel ve toplumsal nitelikleri ve önemleri incelenmiştir. İlgili bölgelerin yerlerini gösteren Türkiye'de Özel Çevre Koruma Bölgeleri Haritası ve İlgili Bölgelere Ait Görünümler ise Ek IV'de verilmiştir.

B- KÖYCEĞİZ-DALYAN ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

Muğla ili sınırları içinde 25.869 nüfuslu, 385 km² alanı ve 17 yerleşim bölgesi olan ilk Özel Çevre Koruma Bölgemizdir.⁴⁶

Köyceğiz, Muğla iline 72 km. uzaklıkta, Köyceğiz çöküntü gölünün çevresinde yer alan farklı nitelikli yeryüzü şekillerinden oluşmuştur. Gölün kuzeydoğusu ve güneydoğusu düz, diğer kesimleri tepelik alanlarla çevrilmiştir. Köyceğiz Gölü ile deniz arasındaki kesim ise, 4 adet küçük göl ve sayısız kanallar ile kaplanmıştır. Sahil şeridi yaklaşık 4-5 km. uzunluğunda bir kıyıdan oluşmaktadır. Akdeniz'deki deniz kaplumbağalarının (Caretta Caretta) en önemli üreme alanlarından biridir.

⁴⁶ Aksi belirtilmedikçe, Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB ile ilgili bilgiler, ÖÇKKB, *Türkiye'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara 1993, s.19-20'den derlenmiştir.

Köyceğiz Gölü'nün güneyinde kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu bir fay hattı bulunur. Bu fay bağlı olarak Sultaniye, Çavuş (Rıza çavuş) ve Gel Girme (Kokar Girme) olarak anılan çeşitli kaplıca kaynağı bulunmaktadır. Muğla ilinin Fethiye ve Kınık'ın dışında kalan kısımları antik devirde Karya (Caria) ismiyle anılan bölgedir. M.Ö.8. yüzyıldan itibaren kurulan Karya önce Helen, sonra sırasıyla Lidya, Pers, Mısır, Suriye, Bergama ve en son olarak Bizans egemenliğine girmiştir. 1425'te Menteşe Beyliği'nin, 1555'te de Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içine katılmıştır. Kaunos kentinde Tiyatro, Roma Hamamı, Palaestra, diğer sosyal tesisler ve şehri çevreleyen sur duvarlarının kalıntıları bulunmakta, ayrıca burada Yunan ve Roma Devrinde birçok tapınağın inşa edildiği, Hristiyanlık Devrine ait kalıntılardan ise, en az 3 kilisenin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Köyceğiz-Dalyan çevresinde, bitki örtüsü bakımından üç ana vejetasyon hakimdir. Bunlardan birincisi, Köyceğiz Gölü-Dalyan Deltası ve yakın çevresindeki sulak ve bataklık alanları kapsayan kamışlık ve sazlıklardır. İkincisi, Akdeniz'in tipik maki örtüsüdür. Üçüncüsü ise, ormanlardır. Yapılan araştırmalara göre bölgede 700 civarında çiçekli bitki, ibrelili ve eğreltili türü bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlardan bir kısmı endemiktir. Günlük ağacı (Liquidambar Orientalis) çevre baskısı nedeniyle giderek sayısı azaldığından koruma altına alınmış endemik bitkilerden birisidir. İztuzu Kumsalı'nı üreme alanı olarak kullanan Caretta Caretta'lar da nesli yok olma tehlikesi altında olduğundan koruma altına alınmışlardır. Göl çevresi, kanallar ve ormanlar çeşitli hayvanların üreme ve barınma yeri olarak zengin bir potansiyele sahiptir. Sakarmeke, leylek, İzmir yalıçapkını, kırlangıç, saz bülbülü, gülen sumru, yılankartalı, arıkuşu, martı, çeltikçi, küçük beyaz balıkçıl ve diğer çok çeşitli kuş türü bölgeyi kışlama ve kuluçka alanı olarak kullanmaktadır.

Bölge ılıman iklim özelliklerine sahiptir. Bölgede en soğuk ay Ocak olup, ortalama en düşük sıcaklık 5°C, en sıcak ay Temmuz ve en yüksek ortalama sıcaklık 36°C'dir.

Ayrıca bölge, Dalyanağzı-İztuzu Kumsal Şeridi, Ekincik, Kargı ve Karaçam Plajları ile turizm açısından önem taşımaktadır.⁴⁷ Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi, yukarıda da belirtildiği gibi 12 Haziran 1988'de ilk koruma politikasına kavuşan bölgemizdir. Burada sosyal yapı, mevcut

⁴⁷ Ali Özer ve Diğerleri, Özel Çevre Koruma Bölgeleri, ÖÇKKB.Bülteni, No.28, Ankara, Ağustos 1993, s.86.

mülkiyet düzeni ve sınırlı ekonomik faaliyetler büyük sermaye birikimine imkan tanımamıştır. Diğer bir ifadeyle bu bölgemiz tarım ve hayvancılığın ön planda olduğu, kırsal yapısını sürdürmeyi isteyen, geliri diğer bölgelere göre nispeten düşük olan bir kıyı ÖÇKB'dir. Bölgedeki yerleşim merkezleri, Köyceğiz'e bağlı olarak Beyobası, Çandır, Döğüşbelen, Hamitköy, Kavakarası, Köyceğiz, Kürkçüler, Sultaniye Toparlar, Yangı, Zaferler, Zeytinalanı'dır. Ortaca'ya bağlı yerleşimler ise Dalyan, Eskiköy, Gökbel, Tepearası'dır.⁴⁸

C- FETHİYE - GÖCEK ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

Fethiye-Göcek, Muğla ilinin Akdeniz Bölgesi sınırları içinde yer alır. Mendos Dağı'nın eteğinde, iç körfezin hemen doğu kenarında bulunmaktadır. Nüfusu 57.730, alanı 613 km²'dir. 14 yerleşim yerine sahiptir. Fethiye'nin güney kıyıları birdenbire yükselen sarp dağlarla kaplı olup, deniz birdenbire derinleşir. Kıyı boyunca küçük koylar ve körfezler bulunmaktadır. Belceğiz Köyü'ndeki Ölüdeniz Lagünü sakın bir görünüm arzeder. Görülmeye değer koylar arasında Turunç Pınarı, Kalemya, Samanlık ve Boncuklu Koyları yer almaktadır.⁴⁹

Fethiye Körfezi'nin batı ve kuzeybatısına doğru uzanan irili ufaklı adaların hepsi birden "12 Adalar" ismini alır. Bunlardan başlıcaları: Şövalye Adası, Tersane Adası, Kızılada, Katrancı Adası, Delikli Adalar, Kızlanada, Hacı Halil Adası, Yassıca Ada ve Domuz Adası'dır.

Fethiye'nin ilk kuruluşunun M.Ö.16. yüzyılda olduğu sanılmaktadır. M.Ö.362'den önce Perikles tarafından zaptedilen Fethiye, daha sonra İskender tarafından alınmış, M.Ö.395'te Bizans İmparatorluğu sınırları içinde kalmıştır. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Selçuklu İmparatorluğu'na bağlanmış ve I.Haçlı Seferi'nde Kemenos, 1286 yılında Menteşe Bey, 1390 da ise Yıldırım Beyazıt tarafından zaptedilmiştir.

Kentin denize doğru olan kesimlerinde Hellenistik ve Roma Dönemine ait kalıntılara rastlanmaktadır. Antik Telmessus kentinden kalma kaya mezarları, Telmessus Tiyatrosu'na ait antik duvar kalıntıları, Osmanlı Dönemi'nden kalma Cezayirli Camii önemli tarihi eserler arasındadır.

⁴⁸ Age,s.88-89

⁴⁹ Fethiye-Göcek ÖÇKB'nin bölgesel özellikleri, aksi gösterilmedikçe,ÖÇKKB, *Türkiye'de Özel Çevre Koruma*,Sim Matbaası,Ankara 1993,s.18-21'den derlenmiştir.

Bölgede bitki örtüsü, kıyıda makiler ve daha yüksek yerlerde çam (konifer) ormanlarından ibarettir. Bu ormanlar, Karaçam (Pinus Nigra), Kızılçam (Pinus Bruita) ve Sedir (Cedrus) ormanları olup, kıyılarda fundalıklar, zeytinlikler, meşelikler ve narenciye bulunmaktadır. Ayrıca bu yörede yetişen günlük ağacı (liquidambar Orientalis) ormanları endemik türler arasında yer almaktadır. Tarım alanları geniş yer kaplamaktadır. Tipik Akdeniz İkliminin özelliklerini gösteren bölgenin özelliklerini gösteren bölgenin coğrafi durum nedeniyle iç kesimleri, kıyıdan daha fazla yağış almaktadır. Nem oranı diğer sahil kentlerine göre düşüktür. Bölgede ısı ortalaması yüksektir. En yüksek sıcaklık 44 °, en düşük sıcaklık ise 5 °C 'dir. Günlük ağacı Göcek, İnce Küçük Kargı, Yanıklar, Günlükbaşı 'nda daha yoğun biçimde görülmektedir. Bölgedeki yerleşim yerleri Fethiye sınırları içinde Merkez, Hisarönü, Ovacık, Kayaköy, Keçiler, Patlangıç, Karaçulha Kargı, Yanıklar, Çiftlik, İnce, Göcek, Çamköy 'dür. Ayrıca, Dalaman sınırları içinde Kapıkargın vardır.⁵⁰

Fethiye - Göcek Özel Çevre Koruma Bölgesi, 12 Haziran 1988 'de kurulan 2. ÖÇKB 'mizdir. Sınır koordinatlarında 18.01.1990 tarihinde değişiklik yapılmıştır.⁵¹

D- GÖKOVA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

Muğla ili sınırları içinde 7551 nüfuslu, 521 m² alana ve 8 yerleşime sahip bir bölgemizdir.⁵² Muğla ilinin güneydoğusunda yer alan Bölgede Akdeniz iklim tipi hakim olup, girintili çıkıntılı kıyıları ve koylarıyla yat turizmi yönünden önemli bir potansiyele sahiptir. Muğla ilinin Fethiye ve Kınık dışında kalan kısmı, antik çağlarda Karya adıyla bilinen bölgedir. Karya 'nın bilinen tarihi, İonların bölgeye yerleşmesiyle başlamaktadır. Gökova Körfezi 'nin iki ucuna yerleşen Dor 'lar, Knidos ve Halikamosos 'u (Bodrum) kurmuşlardır. Muğla ili 12. yüzyılda Selçuklu Devleti 'nin, 15. yüzyılda Menteşe Beyliği 'nin, 16. yüzyılda da Osmanlı İmparatorluğu 'nun bir parçası olmuştur.

⁵⁰ Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKKB Bülteni, No:28, Ankara, 1993, s.92-93.

⁵¹ 12.6.1988 tarih 88/13019 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, *5.7.1988 tarih ve 19863 sayılı RG*.

⁵² 18.1.1990 tarih ve 90/77 sayılı Fethiye - Göcek Koordinat Değişikliğine Dair Bakanlar Kurulu Kararı, *2.3.1990 tarih ve 20449 sayılı RG*.

Akdeniz bitki topluluğu elemanlarının tümünü bir arada görmenin mümkün olduğu bölgede Kızılçam ve günlük ormanları büyük bir değer taşır. Kaliteli orman örgüsü Gökova Körfezi 'nin kuzey kıyısında Kıran Dağları yamaçlarında yoğunluk kazanır. Azmaklarla beslenen Gökova Ovası ve çevre dağlar, zengin flora ve fauna yönünden ekolojik öneme sahiptir. Ketra, Sedir, Setra, Şehirlioğlu Adası olarak bilinen Sedir Adası, Gökova Körfezi 'nin güney kesiminde küçük bir adadır. Sedir Adası önemli bir antik yerleşim yeridir. Gallipolis (Gelibolu) Köyü civarında ve koyda tarihi kalıntılar olmasına rağmen henüz detaylı araştırma yapılmamıştır.

Bölgenin büyük bir bölümü arkeolojik sit alanıdır. Flora içinde sığla (günlük) ormanlarının önemi büyüktür. Kızılçam da yaygındır ve bunu karaçam, fıstık, sedir, ardıç gibi iğneli ağaçlarla, meşe gibi yapraklı ağaçlar izlemektedir. Gökova Körfezi 'nin güney kesiminde yabani hayvanlar bulunmaktadır. Kuş çeşitleri de oldukça fazladır ve türler yokolma tehlikesi içindedir. Deniz faunası da zengin olup, ayrıca toprak havuzlar içinde su ürünleri üretimi yapılmaktadır. Dünyanın en kaliteli süngerleri bu bölgededir. Ula ilçesine doğru iklim karasallaşır. Yıllık ortalama deniz suyu sıcaklığı 19,6 °C 'dir. Bölgedeki yerleşim yerleri ise, Kıranköy, Kuyucak, Akçapınar, Akyaka, Gökova, Gökçe, Çamlı, Karacaköy 'dür.⁵³

Bodrum ve Marmaris ilçelerinde turizm temel sektör durumuna gelmiştir. Dalaman Havaalanı 'nın da hizmete açılması turizm sektörünün tüm yöre ekonomisinde önemli bir ağırlığa ulaşmasına neden olmuştur. Tarım sektörü, gerek arazi varlığı gerekse üretim miktarı olarak Muğla ili ekonomisinde önemli bir ağırlığa sahip olamamaktadır. Bölgede tarım, hayvancılık, balıkçılık ve sünger çıkarma yanında linyit, krom, mangenez, asbest gibi maden rezervlerinde çalışma yaygındır.⁵⁴

Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi, 12.06.1988 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı 'yla kurulmuştur.⁵⁵ ÖÇKK Başkanlığı 'nın, çevre koruma politikalarında Kemerköy Termik Santrali 'nin ileride çalıştırılma ihtimali

⁵³ Gökova ÖÇKB ile ilgili bilgiler; Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKKB Bülteni, No:28, Ankara, Ağustos 1993, s.96-97'den derlenmiştir.

⁵⁴ Ali Özer ve Diğerleri, *Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi*, ÖÇK Bölgeleri Tanıtım Serisi, No:24, Ankara, Temmuz 1993, s.26-27-28.

⁵⁵ 12.06.1988 tarih ve 88/13019 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, *05.07.0988 tarih ve 19863 sayılı RG*.

sebebiyle en yoğun eleştiriye tabi tutulduğu ve korunamayacağı endişelerinin ağır bastığı bölgesidir.

E- PATARA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

Patara Antik Kenti, Antalya ilinin Kaş ilçesine bağlı Kalkan bucağına yaklaşık 12 km. uzaklıkta ve Gelemiş Köyü sınırları içindedir.⁵⁶

Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi ise 18.01.1990 tarihinde BK. kararıyla kurulmuş olup,⁵⁷ büyük bir kısmı Antalya ili Kaş ilçesi, diğer kısmı ise Muğla ili sınırları içinde yer almaktadır. Alan olarak 190 km² 'yi kapsayan bölgenin kıyı uzunluğu 20 km. ve deniz yüzeyi 4200 ha. 'dır. Bölgenin sahip olduğu tarihi ve kültürel eserlerin, eşsiz doğal güzelliklerin ve zenginliklerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla bölge 1990 yılından beri ÖÇKB statüsündedir. Antik kentin ortasında büyük bir bölümü ortaklığa dönüşmüş olan Gelemiş Gölü bulunur. Kentin denize bağlanan ucu yaklaşık 500 m. genişlikteki Patara kumsallarıyla kaplıdır.⁵⁸ Ören yerinin doğusunda Davlum Tepesi 'nin eteklerinden başlayan Patara Kumsalı 18 km. 'lik uzunluğuyla Akdeniz 'in en uzun kumsalıdır. Buradaki en tipik doğal yapılardan birisi de hareketli kum tepeleridir. Bu tepelerin bir kısmında bulunan tuzcu bitkiler rüzgar erozyonunu önlemede yetersiz kaldığından, ÖÇKK Başkanlığına ağaçlandırma yapılması suretiyle kum tepelerinin hareketleri önlenmeye çalışılmaktadır.

Türkiye 'nin Akdeniz kıyı sahillerinde deniz kapluğumlarının (Caretta Caretta) 17 önemli yumurtlama ve üreme sahası vardır. Patara kumsalı da deniz kaplumbağalarının 1. derecede önemli yumurtlama ve üreme alanıdır.

Patara gerek arkeolojik değerleri, gerekse doğal özellikleri ile antik çağlardan günümüze kadar önemini sürdürmüştür. Bugün ayakta kalan yapıların çoğu Roma ve Erken Bizans Dönemi 'ne aittir. Bölgenin en önemli yerlerinden birisi de Patara Antik Kenti 'dir. Kentin önemli anıtsal yapıları, lahit mezarları, tarım alanları ve orman alanları kum altındadır. Altı büyük Likya Kentinden birisi olan Patara, Antalya ili ve Fethiye ilçesi sınırındadır.

⁵⁶ Bölgenin özellikleri aksi belirtilmedikçe ÖÇKKB, *Türkiye 'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, Ağustos 1993, s.22-23 'den derlenmiştir.

⁵⁷ 18.01.1990 tarih ve 90/77 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, *02.03.1990 tarih ve 20449 sayılı RG*

⁵⁸ Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKK Başkanlığı Bülteni, No:28, Ankara, Ağustos 1993, s.99.

Likya 'nın en eski kenti olan ve Noel Baba 'nın doğup, yaşadığı yer olarak da bilinen Patara, tarihi ve kültürel değerleriyle doğal kamu ve deniziyle doyumsuz bir sahil olup, bu durum bölgede turizm hareketinin yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Her yıl ortalama 400.000 turist çekmektedir. Bölgedeki yerleşim yerleri, Ovaköy, Kınık, Çayköy, Gelemiş, Üzümlü, Yeşilköy, Kumluova, Karadere, Karaköy 'dür.⁵⁹

F- KEKOVA VE ÇEVRESİ ÖZEL KORUMA BÖLGESİ

Kekova ve Çevresi Özel Çevre Koruma Bölgesi, Antalya İli Kaş ilçesinin doğusunda Ulu Burnu'ndan başlayan ve Kekova Burnu'nun doğusunda Kale (Demre) Ovasında biten çok hareketli bir kıyı ve kıyı boyunca uzanan adalardan oluşur.⁶⁰

Su altında rahatça gözlenebilen batık kent kalıntılarının etkileyici, çarpıcı görünümü ve diğer tarihi eserlerin yanı sıra el değmemiş doğal güzellikleri ile I. derecede arkeolojik ve doğal sit alanlarının yer aldığı bölge, 18.01.1990 tarihinde BK. kararıyla ÖÇKB. olarak tespit ve ilan edilmiştir.⁶¹ Bölgeye adını veren Kekova, bölge içinde yer alan en büyük adadır. İç Ada, Toprak Adası, Asırlı Ada, Kişneli Ada önemli diğer adalar olarak belirtilebilir. Kıyıya paralel uzanan Sıçak Yarımadası ve Kekova Adası korunaklı bir içdeniz niteliği taşıyan "Ölüdeniz"i oluşturmakta ve bu özelliği ile yat turizmine elverişli bir mekan yaratmaktadır. Bölge, iç denizin sağladığı imkanlarla ve doğal güzellikleriyle uzun yıllar Likya Uygarlığının, daha sonra da Roma İmparatorluğu'nun etkisi altında kalmıştır.⁶²

Kekova Adası, Anadolu kıyısına yapışık gibi bir boğaz oluşturarak uzanmaktadır. Anadolu kıyısında ise girintiler, çıkıntılar, körfezler, denize gömülmüş eski kent surları, kale kalıntıları bulunmaktadır. Doğal güzellikleri yanında antik ve tarihi eserlerin zenginliği ile Kekova, yat turizmi ve arkeoloji turizmi açısından da oldukça önemlidir. Kara ulaşım olanaklarının

⁵⁹ Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKK Başkanlığı Bülteni, No:28, Ankara, Ağustos 1993, s.100 - 101.

⁶⁰ ÖÇKKB, *Türkiye'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, Ağustos 1993, s.24

⁶¹ 18.01.1990 tarih ve 90/77 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, *02.03.1990 tarih ve 20449 sayılı RG*.

⁶² Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKKB Bülteni, Ankara, 1993, s.102.

çok kısıtlı olduğu bölge, kıyılarına denizden ulaşılabilen kapalı bir havza niteliği taşımaktadır.⁶³

Akdeniz ikliminin hakim olduğu bölgede sıcaklığın en yüksek olduğu aylar temmuz ve ağustos aylarıdır. Bölgedeki yerleşim yerleri ise, Kale-Üçağız, Çevreli, Kapaklı'dır. Kekova Adası'nın İç yakasındaki Tersane, çok eski bir tekne yapım yeridir. Üçağız'ın eski ismi Teiminssa, Kale'nin ise Simena'dır.⁶⁴

G- GÖKSU DELTASI ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

Göksu Deltası Özel Çevre Koruma Bölgesi, Orta Toroslar'ın eteğinde bulunan İçel iline bağlı Silifke ilçesinin güneyinde Göksu Irmağı'nın oluşturduğu kıyı ovası üzerindedir. Önemli kuş alanlarından biri olan Göksu Deltası, Göksu Nehri'nin Silifke ve Taşucu arasında denize açıldığı bölgeyi kapsar. Delta'nın sağında iki sığ lagün gölü, Paradeniz ve Akgöl yer alır. Bölgenin toplam alanı 235 km², kıyı uzunluğu 35 km, su alanları yüzeyi 5800 hektardır. Ortadoğu ve Avrupa'nın önemli sulak alanlarından biri olan Göksu Deltası, nadir ve nesli tükenme tehlikesinde olan çeşitli kuş türlerinin yaşama, üreme, beslenme ve konaklama yeridir. Uluslararası Kuşları Koruma Konseyi (ICBP)'nin yayımladığı "Avrupa'nın Önemli Kuş Alanları" kitabında Göksu Deltası, Avrupa'nın en önemli kuş alanlarından biri olarak tanıtılmaktadır. Ayrıca bölge, deniz kaplumbağalarının önemli üreme ve barınma sahası olarak da değer taşımaktadır.⁶⁵ Bu özelliklerinden dolayı Göksu Deltası, 18.01.1990 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı'yla "Özel Çevre Koruma Bölgesi" olarak tespit ve ilan edilmiştir.⁶⁶

Bölgede tipik Akdeniz iklimi özellikleri görülmektedir. Yazın buharlaşma oldukça fazladır. Denizden ortalama 2 m. yükseklikte bulunan Göksu Deltası'nda doğal bitki örtüsünü, Akdeniz'in maki formasyonu ile birlikte yoğun kumul bitkileri ve tuz stepleri oluşturmaktadır. Deltada bitki örtüsünün yanında kültür bitkileri de bulunmaktadır. Kum yapısı içerisinde

⁶³ Age., s.103

⁶⁴ ÖÇKKB, *Türkiye'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, Ağustos 1993, s.25

⁶⁵ Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKKB. Bülteni, Ankara, Ağustos, 1993, s.104.

⁶⁶ 18.01.1990 tarih ve 90/77 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, *2.3.1990 tarih ve 20449 sayılı RG*.

bulunan zengin floranın yanında fazla miktarda verimli otlarla ve Delta'nın güneyi Akgöl ve Paradeniz çevresindeki geniş alanlar alçak ve yatık bir şekilde halotif (tuzcul) bitki örtüsüyle kaplı bulunmaktadır. Bitkilerin mevcudiyeti toprak tuzluluğuna ve taşkın periyodunun süresine bağlı olarak değişmektedir. Göksu Deltası'nın faunasının çeşitliliğinde, ekolojik yapısının yanında coğrafi konumunun son derece etkili olduğu söylenebilir. Ornitolojik (kuşlar) açısından çok önemli bir konumda bulunması ve deniz kaplumbağalarının (Caretta Caretta, Chelonia Mydas) Akdeniz'de bulunan ana üreme alanlarından biri oluşu Delta'nın öneminin daha da artmasına sebep olmaktadır.⁶⁷

Keklik, üveyik, bazlak, bildiricın, karatavuk, turna, çulluk, yabanördeği, gece balıkçılı, yaban güvercini, yabankazı, saksağan, karga, kartal, akbaba, çaylak, şahin, göksaz tavuğu, yaz ördeği, alacabalıkçıl, erguvan balıkçıl, eltekçi, kaşıkçı, angıt, pasbaş, dalağan, saz delicesi, küçük kerkenez, turaç, bataklık kırlangıcı, ırmak bülbülü, İzmir yalıçapkını, saz bülbülü, balaban gibi bir çok kuş türü Göksu Deltasını kışlama ve kuluçka alanı olarak kullanmaktadır. Özellikle saz horozu (Porphyrio Porphyrio) Göksu Deltası'nın adeta simgesi durumundadır.

Göksu Deltası'nda Hitit Dönemine ait olduğu sanılan üç höyük, Paradeniz Lagünü kenarındaki kumullarda, Roma ve Bizans Dönemlerine ait büyük yapı kalıntıları bulunmuştur. İncekum yakınlarında ve Akgöl'ün güneyinde yer alan kumullarda bazı kalıntıları yer almaktadır. Altinkum ve Gazi Çiftliği'nde yeralan iki yatır, bölgedeki Yedi Kardeş Yatırı'ndan ikisidir. Hacıpaşalar Çiftliği'nde bulunan iki alçak höyük, Roma-Bizans Kalıntıları, Ulugöz Su Kovaları, Atatürk Çiftliği ve çevresindeki birçok yapı tarihi niteliktedir. Ayrıca, Seka Kağıt Fabrikası'nın bulunduğu yerde 13. ve 14. yüzyıla kadar uzanan Roma ve Bizans kalıntıları vardır. Meryemlik denilen Hristiyan döneminde önemli bir haç merkezi olan kent, Roma ve Erken Bizans Dönemlerinde kurulmuştur. Silifke ise, günümüzde eski kalıntılarla dolu bir ilçemiz olup Roma ve Bizans döneminde çok genişlemiştir. Atakent'te 7. yüzyıla kadar önemini ve varlığını sürdürdüğü sanılan Bizans liman kalıntıları bulunmaktadır.

⁶⁷ Çalışmanın bu bölümü aksi belirtilmedikçe, ÖÇKKB, *Türkiye'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, 1993, s.28-31'den derlenmiştir.

Bölgedeki yerleşim yerleri Silifke'ye bağlı Atayurt, Atakent, Ulugöz, Çeltikçi, Kurtuluş, Bahçeköy, Sökün, Altinkum ile Taşucu'na bağlı Gümüşpaşalı'dır.⁶⁸

Göksu Deltasının doğusunda Atakent (Susanoğlu) sınırları içinde yer alan antik Karasion şehri, üzerindeki yerleşim nedeniyle büyük ölçüde tahrip olmuştur. Jeolojik bir olay sonunda, üstteki toprak tabakasının alt tabakalarda açılan boşluğun üzerine çökmesiyle meydana gelen dev çukurlardan Cennet Obruğu ve Cehennem Obruğu ortalama 90 m. derinliktedir. Cennet Obruğunun güneybatısında Astım (Dilek) Mağarası yer almaktadır.

H- GÖLBAŞI (ANKARA) ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

Ankara iline 17 km. mesafede yer alan Gölbaşı, deniz seviyesinden 970m.yükseklikte, İç Anadolu Platosu üzerinde bulunmaktadır. Gölbaşı'nın tarihi pek eskilere dayanmaz. İlçe, 70 yıl öncelerine kadar Örencik Köyü'ne bağlı küçük bir mahalle iken 1923 yılından itibaren genişlemeye başlamış ve Gölbaşı nahiyesi adını almıştır.⁶⁹

Gölbaşı, karasal iklime sahip olup, yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk geçer.⁷⁰

Gölbaşı yerleşimi, Ankara Metropolünün yakın etki alanında olduğu için çok amaçlı rekreasyona yönelik önemli alanlardan biridir. Gölbaşı'nın yakın çevresinde bulunan Emir ve Mogan Gölleri doğal kaynak, sahir oldukları peyzaj nitelikleri ve su unsuru olarak Ankara halkı için yıllardan beri cazibe merkezi olma özelliğine sahiptir. Bu sebeplerden dolayı, Mogan Gölü çevresindeki tarım arazileri, kontrolsüz bir gelişme gösteren kooperatif yerleşmelerinin ve endüstri kuruluşlarının istilasına uğramak eğilimindedir. Bu nedenle koruma planları geliştirmek ve çevreye zarar verici tüm faaliyetleri disiplin altına almak, flora ve faunayı koruyabilmek amacıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile koordinasyon ve işbirliğini ÖÇKK Başkanlığı,

⁶⁸ Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKKB. Bülteni, Ankara, Ağustos 1993,s.105-106

⁶⁹ Gölbaşı ÖÇKB.'nin bölgesel özellikleri, aksi belirtilmedikçe;ÖÇKKB, *Türkiye'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, Ağustos 1993,s.34-35'ten derlenmiştir.

⁷⁰ Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKKB. Bülteni, Ankara, 1993,s.107

bölgenin 22.10.1990'da⁷¹ ÖÇKB. kapsamına alınmasından bu yana sürdürmektedir.

Ankara'nın önemli rekreasyon ihtiyacını karşılayan Mogan ve Emir Gölleri ÖÇKB.'nin içinde yer almaktadır. Göl çevresi genellikle çıplak görünümde, toprak korunmasız durumdadır. Bu nedenle bölgenin topoğrafik ve morfolojik yapısı yüzey erozyonuna müsait bulunmakta, toprak sürekli göle taşınmaktadır. Çevrede Mogan Gölü'nü besleyen derelerin çok az olması nedeniyle, göl yaz başlarında kurumaktadır. Gölün çıkışı kuzeyden Emir Gölü'ne doğrudur. Emir Gölü 4 km. uzunluğunda, 250 m. genişliğinde, deniz seviyesinden 967 m. yükseklikte bir alüvyon baraj niteliğindedir. Güneyde İmrahor Vadisi'nden akan İmrahor Deresi ile bağlıdır. 245 km²'lik 29024 nüfuslu, 11 yerleşime sahip bir yöremizdir. Yerleşim birimlerini, Merkez, Bollukpınar, Gökçehöyük, Hacıhamam, Hacılar, Karaoğlan, Oğulbey, Örencik, Yağlıpınar, Yavrucak, Yurtbeyi olarak sırayabiliriz.⁷²

I- PAMUKKALE ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi, Denizli ili sınırları içinde, ilin 20 km. kuzeybatısında yer almaktadır. Ege'ye dökülen Büyük Menderes Nehri'ne eklenen Çürüksu Ovası'ndan 150 km, denizden 360m. yükseklikte konumlanmıştır. Çökelez Dağı'nın güney yamacında bir traverten düzlüğünde, büyük bir kristalin önünde, kalker katlarının arasından çıkan kaynak suyuna yeryüzünde gerçekten tek örnek Pamukkale'dir. Pamukkale özgün doğasıyla ve barındırdığı tarihi değerleriyle önemli bir merkezdir.

Travertenlerden ve antik Hieropolis Kenti harabelerinden oluşan 44 km²'lik bu alan 1990 yılında⁷³ Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Bölgede surlar, büyük hamam kompleksi, hamam bazalika, su kanalları ve nymhaeumlar, Apollon Tapınağı, Tiyatro, St. Philip Martyrium'u kiliseler, Nekrapol gibi antik yapılar vardır. Pamukkale ÖÇKB. fiziki coğrafya bakımından Ege, İç Anadolu, Akdeniz İklimlerinin etkisinde olan bir

⁷¹ 22.10.1990 tarih ve 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, *21.11.1990 tarih ve 20702 sayılı RG.*

⁷² Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKB. Bülteni, Ankara, Ağustos 1993, s.110

⁷³ 22.10.1990 tarih ve 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, *21.11.1990 tarih ve 20702 sayılı RG*

geçiş bölgesindedir. Hieropolis plato düzlüğünde gözle görülebilir doğal kitle yeşilliklerini, zakkum (Nemumoleander) ile Ficusinur ve Vitex Agnus Castus grupları oluşturur. Doğal bitki örtüsüne daha çok dere kenarları, tarım alanları arasında kalan sınır çizgileri, köy kuru, otlak ve mera gibi tarıma uygun olmayan tepelerde rastlanır. Maki ve geniş orman vejetasyonu, daha çok platonun kuzeydoğusundaki yüksek tepelerde yer almaktadır.⁷⁴ Bölgedeki yerleşim yerleri Develi, Karahayıt, Pamukkale, Yeniköy, Ataköy'dür.

Pamukkale (Hierapolis) kentinin Bergamalılar tarafından M.Ö.II. yüzyılda kurulduğu bilinmektedir. Kendine has doğal yapısı ve içerisindeki tarihi değerleri bakımından UNESCO'nun Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi uyarınca Dünya Mirası listesinde. Karahayıt, şifalı suları nedeniyle önemli bir sağlık ve turizm yeri olarak gelişmektedir.⁷⁵

J- IHLARA (KAPADOKYA) ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi, Orta Anadolu Bölgesi'nde Aksaray ili, Güzelyurt ilçesi sınırları içerisinde, Ihlara Vadisi'ni çevreleyen 58 km²'lik bir alanı kaplar. Vadide 105 manastır ve kilise, 5 milyon insanı barındıracak kadar çok mağaralar, kültür ve tarih hazineleri mevcuttur. Ayrıca yöre çok zengin doğal bitki örtüsüne sahiptir.⁷⁶ Bu özelliklerinden dolayı yoğun bir turist akımına uğrayan Ihlara Vadisi 1990 yılında Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak tespit ve ilan edilmiştir.⁷⁷

Denizden 1220 m. yükseklikte bulunan yöre, jeolojik olarak Pliosen Devrinde Hasan ve Erciyes Dağları'nın volkanik aktiviteleri sonucu oluşan kayalarla örtülüdür. Yörede mevcut kayalar tüf, ignimbirit ve volkanik küllerden ibarettir. Yaklaşık 14 km. uzunluğunda olan Ihlara Vadisi tektonik açıdan doğrultu atımlı fay şeklinde bir yapıya sahiptir. Ihlara, Kapadokya (Cappadocia) Bölgesi'nin bir bölümünü oluşturur. Tarihçesi M.Ö.3000 yıllarına kadar uzanır. Ancak, günümüze kadar ulaşan uygarlık izleri Bizans İmparatorluğu Dönemi'nden kalmaz. M.S. 4.yüzyılda kayaların oyulması sonucunda çok sayıda kilise inşa edilmiştir. Daha sonraki dönemlerde

⁷⁴ Ali Özer ve Diğerleri (1993); s.110-111

⁷⁵ ÖÇKKB, *Türkiye'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, Ağustos 1993, s.33

⁷⁶ Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKKB. Bülteni, Ankara, 1993, s.112

⁷⁷ 22.10.1990 tarih ve 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, *21.11.1990 tarih ve 20702 sayılı RG.*

Danişmentli, Selçuklu, Osmaniye Yönetimleri'nin izleri ve eserleri görülmektedir. Bölgede birçok termal kaynak bulunmaktadır. Bunlardan halen açık olan Yaprakhisar Köyü'nün yanındaki Ziga Kaplıcası'nın suyunun sıcaklığı 60° C'ye kadar çıkmaktadır. Cilt hastalıklarına, romatizma ve kas tutulmalarına yararlı olan bu kaynağın etrafında karbonatlı suların oluşturduğu travertenler gözlenmektedir. Yörede bitki örtüsü olarak tipik bir Orta Anadolu vejetasyonu hakimdir. Dünyada eşine az rastlanır doğal ve tarihi zenginliklere sahip olan bölgeye karayolu ile ulaşılmaktadır.⁷⁸

Bölgedeki yerleşim yerleri Selime, Belisırma, Yaprakhisar, İhlara'dır.⁷⁹

K- FOÇA ÖZEL KORUMA BÖLGESİ

Foça, Ege Bölgesi'nde, İzmir iline bağlı bir ilçe merkezidir. Batıda İzmir Körfezi, doğuda Menemen ilçesi, kuzeyde Çandarlı Körfezi ile çevrili olan İzmir'e yaklaşık 70 km. uzaklıktadır. Bölgenin toplam alanı 227 km'dir. Gerek doğal güzellikleri, gerekse tarihsel nitelikleri ve mitolojideki yeri bakımından değer taşıyan, pek çok kıyı yerleşimlerine göre daha az yapılaşma gösteren ve nispeten bozulmamış bir yerleşim merkezidir. Bölge binlerce yıldır burada yaşayan ve hatta ilçeye de adını veren fok balıklarından dolayı büyük önem taşımaktadır. Sahip olduğu bu özelliklerin korunarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak amacıyla bölge 1990 yılında "Özel Çevre Koruma Bölgesi" olarak ilan edilmiştir.⁸⁰ M.Ö.9. yüzyıldan bu yana yerleşime konu olan antik Phokai (Foça); İyon, Hellenistik, Ceneviz, Selçuklu ve Osmanlı dönmlerinin izlerini günümüze taşımıştır. Siren Kayalıkları, Şeytan Hamamı, Sur, Beşkapılar, Taşev, Fatih Camii ve Dış Kale belli başlı tarihi kalıntılardır. Antik çağda seramik merkezi olan Foça, günümüzde de seramik sanatını çağdaş bir yorumla yurt içinde ve dışında tanıtmaya çalışmaktadır.⁸¹

Ege Bölgesi'nin iklimsel özelliklerini taşıyan Foça ilçesinin yaklaşık %50'si Kızılçam ormanı ile kaplıdır. Balıkçık eskiden beri önemli bir

⁷⁸ ÖÇKKB, *Türkiye'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, 1993, s.36-37

⁷⁹ Ali Özer ve Diğerleri (1993); s.114-115

⁸⁰ 22.10.1990 tarih ve 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, *21.11.1990 tarihli ve 20702 sayılı RG.*

⁸¹ Aksi belirtilmedikçe, Foça ÖÇKB ile ilgili bölgesel özellikler, Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKKB Bülteni, No:28, Ankara 1993, s.114-115'den derlenmiştir.

sektördür. Küçük, büyü, koylardan oluşan bir kıyı şeridine sahip olduğundan su ürünleri yönünden oldukça şanslıdır. Foça'nın ayrıca 1991 yılında Türkiye'de oluşturulan Ulusal Fok Komitesince "Fok Koruma Pilot Bölgesi " olarak da ilan edilmiş olması çevresel değeri açısından önemli bir özelliğini de ön plana çıkarmıştır.

Nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan Akdeniz Fokunun (Monachus Monachus) halen görülebildiği Akdeniz Ülkeleri arasında; Foça ile Türkiye ikinci sırada yer almaktadır. Burada yapılacak çalışmalar ile Foça'daki doğal ekosistemin bundan sonra daha fazla zarar görmeden devamı amaçlanmaktadır.

Foça ilçesi I. derece deprem kuşağı üzerinde yer almaktadır. İlçe volkanik bir yapıdan oluşan engebeli bir araziye sahipse de, Gediz Nehri'nin oluşturduğu alüvyon arazi ve deltadan dolayı geniş bir ova üzerindedir. Foça tarihinde eskiden bu yana balıkçılık bir sektördür. Denizde avlanan çipura, levrek, mercan, kefal, mezgit, barbun, sardalya vb. lezzetli balık türleri birçok ailenin geçim kaynağını teşkil etmektedir. Genel olarak ormanlarında domuz, kurt, çakal, tilki, sansar, keklik, üveyik, bıldırcın gibi türler yaşamaktadır. Gediz Deltası ise göçmen kuşların uğrak yeri olup balık türleri bakımından da zengindir. Burada yaban kazı kış ve sonbahar aylarında bolca görülmektedir.

Foça Yarımadası, büyü, küçük birçok koydan oluşmaktadır. Bu koylar deniz ve ormanların içiçe olduğu doğal bir güzellik sergilemektedir. Ayrıca, İncir, Fener, Orak, Hayırsız ve Güvercin Adaları koylarda yer alır. Bu adalar arasında kalan Siren kayalıkları da görülmeye değer bir tabiat oluşumudur.⁸²

Kentte son on yılda oluşturulan ikinci konut yapısı beraberinde büyük nüfus patlaması da getirmiştir. Foça 'da 1982 - 1992 yılları arası konut artışı % 700 'e ulaşmıştır. Cenevizliler 'den kalma Dış Kale 'nin hemen yanında 5 katlı askeri lojmanlar yapılmış olduğu gibi, askeri sahanın Foça merkezine bakan yamaçlarında 5 kattan Foça belediyesince 3 kata düşürülen yeni lojman inşaatları da yapılmıştır.⁸³

İki yanında yer alan askeri bölgeler, birinci derecede sit alanları, Foça 'nın gelişmesini engellemiş, Foçalıların ekonomik sorunlarını arttırmıştır. Ama

⁸² ÖÇKKB, *Türkiye Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, Ağustos 1993, s.8.

⁸³ Hüseyin Özgür, *Türkiye'nin Özel Çevre Koruma Bölgeleri Politikası ve Foça Örneği*, DEÜ. Kamu Yönetimi Bölümü Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1992, s.124

bu güzel kenti kıyılardaki ünlü turizm merkezleri gibi betonlaşmaktan ve çirkinleşmekten de uzun süre korumuştur.⁸⁴

Son 13 yılda büyük bir değişime uğrayan Foça 'da yapı yoğunluğu giderek artmış, ve beldede yüzyılı aşkın tarihi eski evlerin büyük bir bölümü yıkılmıştır. Alt yapı açısından Foça merkezi ve köylerin ciddi sorunları henüz bulunmamaktadır. Foça Belediyesi yerleşme alanında kanalizasyon bulunmaması bugüne kadar sözkonusu yerleşimin doğal bir parçası olan denizinin temiz kalmasına yardımcı olmuştur. Ancak, tarım ve sanayinin gelişmemesine rağmen turizm ve ticari faaliyetler ağırlıklı hizmetler sektörünün gelişmesiyle yoğun bir yaz ayları nüfus baskısı yaşayan Foça 'da başta kanalizasyon olmak üzere yeşil olan, eğitim hizmetleri gibi bazı alanlarda problemler çıkmaya başlamıştır.⁸⁵

Hayvancılık yönü incelendiğinde ise, Foça 'da kurulu bulunan birkaç büyükbaş hayvan çiftliği ile sayıları artış göstermekte olan tavuk çiftliklerine rağmen hayvancılık potansiyelinin hayli düşük olduğu görülmektedir. Bu durumda gelecekte Foça için zirai faaliyetler geliştirilirken diğer yandan başka gelir getirici faaliyetleri geliştirmek gereklidir.⁸⁶

L- DATÇA - BOZBURUN ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

Bölge, Muğla ilinin güneybatısında, kuzeyde Gökova Körfezi, güneyde Hisarönü Körfezi arasında batıya doğru 70 km. 'lik uzantısı olan bir yarımada üzerindedir. Yarımada dağlık ve engebeli bir yapıya sahiptir. Datça Bozburun Özel Çevre Koruma Bölgesi birbirinden güzel eldeğmemiş koyları, çok zengin bitki örtüsüyle doğal güzellikleri ve tarihi kalıntılarından dolayı 1990 yılında koruma altına alınmıştır. Bölgenin alanı 1474 km² 'dir. Bölgedeki tarihi eserler ve sitler, Loryma, Bybassium, Hydass, Patakis, Soronda, Erine ve Knidos 'tur.⁸⁷

Datça Yarımadası 'ndaki bitki örtüsü zeytin ve tipik Akdeniz İklimi bitki kuşağından oluşmuştur. Datça ilçesinde özellikle seraların döllenmesinde kullanılan ve bal arısından daha düşük ısılarda uçup, bitkiler arasında tozlanmayı sağlayabilen Bambus Arıları ve nesli tükenmekte olan Dağ Keçisi (Capra Aegaprun) en önemli biyolojik zenginliklerindendir. Yaklaşık 1000 'i

⁸⁴ Kemal Anadol, *Termik Santrallere Hayır*, Verso Yayıncılık, Ankara, 1991, s-11.

⁸⁵ Hüseyin Özgür, Adı geçen tez(1992); s.124 - 125.

⁸⁶ Hüseyin Özgür, Adı geçen tez(1992); s.129.

⁸⁷ Aksi belirtilmedikçe, Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKKB Bülteni, No:28, Ankara, Ağustos 1993, s.116 - 117.

bulan tür çeşitleri ile floristik açıdan oldukça zengin olan yörede 1982 yılında yeni bir hurma türünün - Datça Hurması (Phoenix Theophrasti) 'nın - varlığı ortaya çıkmıştır. Daha önceleri Girit Adası 'nda endemik olarak bulunduğu sanılan Datça Hurması, yarımadanın doğu kesiminde görülmüştür. Bölge deniz faunası, kuş çeşitleri flora ve yaban hayatı açısından çok zengindir.

Doğal bitki örtüsünü zeytin kızılçam, sandal ağacı, badem gibi Akdeniz bitki türlerinin oluşturduğu bölgede, yöre halkı tarafından ekonomik amaçla doğadan toplanan kekik, adaçayı, defne yaprağı, keçi boynuzu gibi ürünler de yer almaktadır. Ege ve Akdeniz 'in kesiştiği bir konumda bulunan yörede, kışlar ılık ve yağışlı, yazlar sıak kurak geçmektedir. Bölgede Palamut Bükü, Domuz Çukuru, Kargı Koyu, Mesudiye ve Körmən Koyları eşsiz doğal güzelliklere sahip yerlerdir.⁸⁸ Bölgedeki yerleşim yerleri, Datça 'ya bağlı olanlar; Merkez, Cumalı, Emecik, Hızırgah, Karaköy, Kızılan, Mesudiye, Sındı, Yakaköy, Yazıköy 'dür. Marmaris 'e bağlı olanlar; Merkez, Hisarönü, Orhaniye, Osmaniye 'dir. Bozburun'a bağlı olanlar; Selimiye, Söğütöy, Taşlıca ve Turgutöy 'dür. Fethiye 'ye bağlı olanlar ise; Eşen, Kumluova, Karadere ve Karaköy 'dür.

M- BELEK (ANTALYA) ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi, Antalya ili sınırları içinde toplam 135 km² 'lik alana sahip olan, 9 köyü bulunan bir yöremizdir. I. ve II. sınıf tarım arazilerinin çokluğu ve mevcut sulama kanallarının varlığı sebebiyle tarımsal faaliyetler ön plandadır. Belek ÖÇKB, dünyada nesli tükenme tehlikesi ile karşı karşıya bulunan deniz kaplumbağalarının yaşam alanlarından birisi olması dolayısıyla ekolojik hassasiyete sahiptir. Belek'te 12 yerleşim yeri bulunmaktadır. Serik ilçesine bağlı olan yerleşmelerin isimleri, Merkez, Ahmediye, Belek, Boğazak, Karadayı'dır. Manavgat'a bağlı olanlar, Çolaklı ve Evrenköy'dür. Taşagı'na bağlı olanlar ise, Büklüce, Denizyaka, Gündoğdu, Yavrudoğan, Perakende, Kısalar'dır.⁸⁹ Bölge 22.10.1990 tarihinde Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiştir.⁹⁰

Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi'nin bir kısmı Serik, bir kısmı da Manavgat ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Serik Bölümü, Serik'in

⁸⁸ ÖÇKKB, *Türkiye 'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, 1993, s.12-13.

⁸⁹ Ali Özer ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKKB.Bülteni, No.28, Ankara, Ağustos 1993, s.119-120

⁹⁰ 22.10.1990 tarih ve 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, *21.11.1990 tarih ve 20702 sayılı RG*.

güneyinde yer alan Karadayı Köyü'nün kuzeybatısında bulunan Yansıyusuflar Tepesi'nden başlayarak sahile paralel bir şekilde Köprüçayı'nda son bulur. Manavgat bölümü da Köprüçayı'ndan başlayarak Evrenköy'de biter. Sahil sınırları ise Acısu Deresi'nin denize ulaştığı yer ile Kumköy arasındadır. Genelde orta engebeli, tarıma elverişli bir arazi yapısına sahiptir. Bölgenin tarihi, Hitilere kadar dayanmaktadır. Gündoğdu, Kısalar, Çolaklı'da bulunan antik eserlerden bölgede binlerce yıllık yerleşimin olduğu anlaşılmaktadır. Yörede tarım alanları geniş yer kaplamaktadır. Bölgedeki florra ve fauna hızla yayılan tarım faaliyetinin tehditi altındadır. Özellikle Kızılçam Ormanları eskiden bu bölgede geniş yer tutarken bugün çok azalmıştır. Manavgat'ın doğusu ve Acısu'nun batısında Fıstık Çamı Ormanları dikkat çekmektedir.⁹¹

1988 yılında uygulaması başlatılan ve 1988-90 yılları arasında 2 yıllık sürede tespit ve ilan edilmiştir. Bu bölgelerde uygulamalar günümüze kadar 6 yıl içinde devam etmektedir. Çalışmamızda, hukuken 1989 yılından bu yana bu amaçla plan ve projeler hazırlayıp uygulayan, denetim hakkına da sahip olan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nı bu bölgelerde başarısı itibarıyla değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yukarıdaki incelemelerimizde belirtildiği gibi bu pilot 12 ÖÇK Bölgesi'nin sahip oldukları özellikler nedeniyle seçilmeleri yerindedir. Ülkemizde sayısı saptanmış 500 yöre daha vardır. Ülkemizin her köşesi tarih, kültür ve doğa harikaları ile doludur. Korumada esas görev yöre halklarına düşmektedir. Çevrelerindeki değerlere zarar vermemeli, sahip çıkmalı ve korumalıdır. Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı 6-7 yıllık çalışmalarıyla bizim araştırma ve değerlendirmelerimizin konusudur. İlerideki bölümlerde kurumun 6 yıllık süreçte çalışmaları değerlendirilip, baskı gruplarının çevre korumada etkinlikleri ve çabaları incelenmekte, Kurum ile diğer kişi ve baskı grupları arasında çevre korumada dayanışma ve birliktelikteki başarı ortaya konulmaktadır.

II-ÖZEL ÇEVRE KORUMA KURUMU BAŞKANLIĞININ GÖREVLERİ EKOLOJİK PLANLAMA STRATEJİSİ VE HİZMET ETKİNLİĞİ:

A- ÖZEL ÇEVRE KORUMA KURUMU BAŞKANLIĞI'NIN GÖREVLERİ

Günümüzde Çevre Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetini sürdüren ÖÇKKB., Mİlletlerarası Koruma Sözleşmeleri ve 1983 tarihli Çevre

⁹¹ ÖÇKB, *Türkiye'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, 1993, s.26-27

Mevzuatını da dikkate alarak, ÖÇKB'de koruma ve kullanma esaslarını belirlemek, imar planlarını yapmak, mevcut her ölçekteki plan ve plan kararlarını revize etmek ve re'sen onaylamakla görevlidir. Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca yapılan veya yaptırılacak enerji, sulama, ulaştırma, orman yolu vb. tesisler ile tabii kaynak kullanım tesislerinin koruma ve kullanma esaslarına uygunluğunu inceleyen Kurum Başkanlığı, Özel Çevre Koruma bölgelerinde altyapıyı planlamak, alt yapı proje ve tesislerini yapmak veya yaptırılmasını temin etmekle de görevlidir. İmar planları ve revizyonları ile ilgili uygulamaların kontrolü esaslarının tespiti, ÖÇKB.'nin sahip olduğu çevre değerlerinin korunması, gerekli tedbirlerin alınması, kara, kıyı, göl ve akarsu, deniz kaynaklarının verimliliklerinin korunup geliştirilmesi ve tüketilmiş stokların yeniden kazanılması için gerekli araştırma ve incelemeleri yapmak da Kurum Başkanlığı'na aittir. Gerekğinde tüm kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili dernekler ve milletlerarası kuruluşlarla işbirliğinde bulunabilir. Ayrıca, toplum çevre koruma konusunda bilinçlendirilmesi ve eğitimi hususunda çalışır. Diğer Kurum ve Kuruluşlarla işbirliği içinde faaliyetlerini yürütür.⁹²

Görüldüğü gibi yukarıda açıklanan amaçlarla faaliyette bulunan Kurum Başkanlığı, 12 bölgemizde 383 sayılı KHK hükümlerini uygulamakla görevlidir. Çalışmamızın bu bölümünde ÖÇKKB. Başkanlığının amaç ve politikaları doğrultusunda 6 yıllık çalışmaları incelenmiş ve öncelikle 22.10.1990 tarihli 1117 sayılı Kararnamenin eki kararla getirilmiş hükümleri değerlendirilmiştir. Böylece ÖÇKKB.'nin 383 sayılı KHK ile getirilen görev ve yetki durumu ile ekolojik planlama politikası hakkında bilgi verilmiştir.

B- ÖZEL ÇEVRE KORUMA VE EKOLOJİK PLANLAMA

Ülkemizdeki 12 ÖÇKB.'de önceden mevcut her ölçekteki plan ve projeler konusunda, 383 sayılı KHK 'ya göre değerlendirme yapılınca kadar herhangi bir uygulama yapılması yasaklanmıştır. Ancak belediye sınırları ve mücavir alanlar dışında kalan köylerde sadece köy evi, hayvancılık ve tarımsal nitelikli yapıların inşaatına, İl Bayındırlık ve İskan Müdürlükleri'nden izin alınarak devam edilmiştir.⁹³

ÖÇKKB., ilgili bölgelerdeki çevre koruma ve yapılaşma ile ilgili planları ve hükümleri hazırlamakla görevlidir. Başkanlığın kararları

⁹² ÖÇKKB, *Türkiye'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, Ağustos 1993, s.5-6

⁹³ 22.10.1990 tarih ve 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın Eki Karar, 21.11.1990 tarih ve 20702 sayılı RG ,md:2

çerçevesinde bölgedeki faaliyetlerle ilgili tedbirlerin alınması ve kontrolü Valiliklere aittir. Mevzuat hükümlerinin uygulamasından ve takibinden, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde Belediye Başkanı, köylerde Muhtar, 6831 sayılı Orman kanunu'na tabi alanlarda Orman İşletme Müdürlükleri, belediye sınırları ve mücavir alanları ile orman alanı dışında ise İl Bayındırlık ve İskan Müdürlükleri sorumlu olmaktadır.⁹⁴ O halde Başkanlığın hazırladığı plan ve projelerin uygulanması sırasındaki tedbirler ve kontrol yetkisinin yerel veya merkezi idare yetkililerinde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Görüldüğü üzere Başkanlık sadece plan hazırlayıcı ve uygulamayı denetleyici konumda kalmaktadır. Fakat, uygulamayı kontrol sırasında denetim ve gerekli tedbirleri alma gücü yetersiz kalmaktadır. Valilikten, zabıta kuvveti talep etme gereksinimi duymakta fakat, tahsis edilen zabıta kuvveti çoğunlukla sayıca yetersiz kalmaktadır. Bu kuvvetler çevre koruma bilincini aşılama çalışmakta, zor kullanma yolunu seçmektedirler. Şiddet de barışçıl çevrecilik bilincini değil, kaosu gündeme getirmektedir.

Ayrıca, 1117 sayılı 1990 tarihli kararın yayımından önce, tasdikli imar planlarına veya usulüne uygun olarak alınmış ve inşaatı su basman seviyesinde tamamlanmış olan yapıların inşaatına devam izni verilmiş ve bu yapılar kolaylıkla tamamlanmışlardır. Bu yapılar liste halinde belirlenip ÖÇKKB.'na iletilmişlerdir.⁹⁵

2634 sayılı Kanun ve diğer mevzuat hükümlerine göre turizm amaçlı olarak yapılan ve durumları yukarıdaki 8 nolu bölüm hükmüne uymayan izin ve tahsislerle ilgili işlemler durdurulmuştur. 1117 sayılı karar kapsamındaki yerlerde daha önce Turizm Bakanlığı'na izin verilen, ÖÇKKB.'ca yeniden değerlendirilerek uygun görülen turizm yatırımları 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu ile sağlanan teşviklerden faydalanmıştır.⁹⁶

Görüldüğü gibi, ÖÇKKB. diğer koruma kararlarından farklı olarak, Bakanlar Kurulu Kararı'na dayanarak doğrudan plan yapma, revize etme, planları ve projeler re'sen onaylama yetkilerine sahiptir. Kurum bugüne kadar her bölgesi için "Ekolojik Yönetim Planı" hazırlamıştır. 1/25.000'lik Çevre Düzeni Planı, 1/5000'lik Nazım İmar Planı ve 1/1000'lik Uygulama İmar Planı ismiyle toplam 67 adet plan hazırlamış ve onaylamıştır. Ayrıca bölgelerde 30 araştırma projesi yürütülmekte olup 2 projenin işlemleri de devam etmektedir.

⁹⁴ Agk.md.3

⁹⁵ Agk.,md.4

⁹⁶ Agk., md.6

Planların uygulanması yerel veya merkezi idare amirlerine aittir. Kurumun böyle bir yetki ve sorumluluğu bulunmamaktadır.⁹⁷ Bize göre bu Kurum'un başarısında olumsuz etki yaratmaktadır. Planı uygulayıcı birim mali kaynak ve personel yetersizliğini ileri sürerek, görevden ve sorumluluktan kaçınabilmektedir. Kurum Başkanlığı'nın sadece ÖÇKB.'deki imar uygulamalarının onaylanan planlara uygunluğunu tespit hakkı ve ihbar ya da şikayet üzerine, gerekli işlemlerin yapılması için ilgili mercilere bildirme ve görevin yerine getirilmemesi durumunda da mevzuata göre müdahale etme yetkisi bulunmaktadır. Bugün uygulamada Başkanlık müdahale etme hakkını da kendi personelinin şiddet ve çatışmayla karşılaşması sorunu nedeniyle genellikle kullanamamaktadır. ÖÇKKB. 12 bölgemizde hazırladığı tüm plan, proje ve etkinlik çalışmalarını bizzat denetlemeli ve denetim sırasında ihtiyaç duyduğu güvenlik ve kolluk güçleri ile araç ve teçhizatı ilgili yerel ve merkezi yöneticilerden talep etme konusunda alternatif çözüm yolları bulması gerekmektedir. Yerel ve merkezi yöneticilerde Kurumun ilgili il müdürlüğüne bu konuda yardımcı olmalıdır. Çünkü, uygulama ve denetim sorunları, ilgili bölgelerin özelliklerinin tahribinin önlenememesine yol açmaktadır. Topluluğu bile bugün üye ülkelerini tüm çevre değerlerini korunarak, ekonomik, sosyal, kültürel kalkınmasının sağlanması konusunda görevli hale getirmiştir. Bu örgüt bile günümüzde programının merkezini çevreyi korumak olarak açıklamıştır. O halde tüm üye ülkelerde olduğu gibi Türk Hükümeti'nin de merkezi ve yerel yönetim birimlerine öncelikle çevresel değerlerini korumaları görev ve sorumluluğunu yükleyecek biçimde yasalarında değişikliğe gitme hususunda çalışmalar yapması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çevrenin bütünlüğünün korunması sadece ÖÇKKB.'nin 12 bölgesinin yer aldığı 6 il valiliğinin değil, 79 İl Valiliğinin öncelikli görevi olmalıdır.

Acaba Kurum Başkanlığı ÖÇKB.'de bugüne kadar neler yapmıştır? Hangi çalışmaları yapmakla meşguldür? Başarısızlığa uğradığı noktalar nelerdir? Sendikalar, Barolar, Üniversiteler, Yöre Halkları, öğrenciler, izciler, Dernekler, Basın gibi baskı grupları ve kamuoyu sesini duyurabilmiş midir? ÖÇKKB. Başkanlığı ile baskı grupları arasında hedeflenen işbirliği ve dayanışma ne derece sağlanabilmiştir? Gökova-Kemerköy Termik Santrali'nin çalıştırılma olasılığını sürdürdüğü ülkemizde ÖÇKKB. Gökova'yı ve çevresel değerlerini korumak konusunda müdahale etme hakkına sahip tek yasal ve üst

⁹⁷ ÖÇKKB., *Türkiye'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, Ağustos 1993, s. 7

birim iken niçin basında veya kamuoyunda yetkilisinin bir açıklamasını duyamadık?

Aşağıda bu sorulara yanıt aranmaktadır:

İleride inceleneyeceği üzere ülkemizde Gökova-Kemerköy Termik Santrali işletmesi sorunu, genelde Çevre Bakanlığı ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı arasında bir amaç farklılığı politikasından dolayı gündemde kalmıştır. Oysa Gökova'nın asıl koruyucusu 1989'den beri ÖÇKKB.'dir. Diğer bir ifadeyle Türkiye'de özel bir teşkilatlanma vardır. Çok sayıda vatandaşlarımız Gökova Termik Santrali sorununu ilgiyle izlemesine karşın Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nın varlığından habersizdir. ÖÇKKB. plan ve projelerini hazırlayıp uygulamaya geçilmesi yönünde çalışmalar yapmışsa da olması gerektiği kadar uygulamada başarılı sonuçlar henüz alınmamıştır. Özellikle kendisini 6 yıldır gerektiği ölçüde tanıtamamış ve önemini vurgulayamamıştır. Örneğin ilgili bölgelerde çevre koruma ile ilgili belediyeler ve diğer ilgili kurumlarca dikilmiş uyarı levhalarına rastlanmaktaysa da 12 ÖÇKB.'nden hiç birisinin sınırlarına girişte "Özel Çevre Koruma Bölgesi" yazan bir levha görülememektedir. Diğer bir ifadeyle teorik olarak özel çevre koruma ile ilgili bütün ilkeler hukuki mevzuatta yer almış, fakat bu ilkeler uygulamaya geçirilememiştir.

Gökova'nın ÖÇKB. olduğunu belirterek araştırmalarını sürdüren Almanyalı biyolog-araştırmacı Heike Thol-Schmitz önceden var olduğunu tespit ettiği 171 tür hayvandan kuş, sürüngen, balık türlerinden bazılarının artık görülmediğini belirtmiştir. Heike, Özel Çevre Koruma Kurumu'nun Türkiye'de mükemmel olduğuna fakat Gökova ÖÇKB'de etkinliğinin yeterli olmadığına dikkati çekmiştir. Ayrıca, Kadınazmanı'nın kuzey kısmının iskana açık olduğunu ve diğer yerlerin korunduğunu belirtirken, yasakların geçici ve süreli olduğuna da değinerek, hergün bir yasak serbest hale geliyorsa, ilgisizlik var olduğu sonucuna ulaşmıştır.⁹⁸ Eğer Gökova korunacaksa, öncelikle doğal ekosistemin ekolojik dengesini bozacak olumsuz işlerin yapılmaması ve önlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Su Kuşları Yaşam Alanı olarak uluslararası öneme sahip bölgeleri korumaya yönelik olan Sulak Alanlar Sözleşmesi (Ramsar Sözleşmesi), 1975 yılında

⁹⁸ Bu konuda bkz; Heike Thol-Shmitz, "Gökova'da Yaşayan Yerli ve Göçmen Hayvanlar", *Gökova Körfezi Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu*, 28-30 Haziran, İzmir 1994, s.344-370

yürürlüğe girmiş olup, 45 ülke sözleşmeye taraftardır ⁹⁹. Yapılan bir çalışma sonucu Türkiye'de tespit edilen 78 önemli kuş alanından 61'i sulak alandır.¹⁰⁰ ve Gökova'da bunlardan birisi olup, mevcut kuş türlerinin nesilleri sona erme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Aşağıdaki incelemelerimizde Kurum'un Özel Çevre Koruma Bölgeleri yönetiminde politikaları ve uygulamaları değerlendirilmektedir.

C-ÖZEL ÇEVRE KORUMA KURUMU BAŞKANLIĞI'NIN ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNDEKİ HİZMET ETKİNLİĞİ

Ülkemizde Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, geleceğe ilişkin tutarlı kararların ancak çevre koruma amaçlı planlama yöntemi ile geliştirilip uygulanabileceği kanısındadır. Bu nedenle de ÖÇKB.'nde araştırma, plan, proje ve uygulamalara önem vermektedir. Aşağıda bu çalışmalardan önemli gördüğümüz örneklerle değinmek gereksinimi hissedilmiş ve aşağıda bunlara yer verilmiştir. Ancak, bu arada, Kurum Başkanlığı'nın sözkonusu bölgelerde günümüze değin yaptığı tüm çalışmaları maddeler halinde EK-I'de belirtilmiştir.

Kurum Başkanlığı, toplumun değişik kesimlerine yönelik devamlı ve ayrı ayrı eğitim programları düzenlediğini belirtmektedir. Uygulanacak programların özelliklerine göre de kurumlararası koordinasyon görevini üstlendiğini açıklamaktadır. Kanaatimizce bu amaç, uygulamada başarısız kalmaktadır. Uzun vadede çevrenin korunmasının, yöre halklarının çevreci eğilimleriyle gerçekleşeceği düşünülmekte ve çevre politikalarıyla koruma tedbirlerinin halk tarafından benimsenmesini hedeflemektedir. Çevre eğitim programlarıyla, konu ile ilgili yeni verilerin, eğitici materyellerin her yıl zenginleştirilerek tekrar tekrar halka ulaştırılması çalışmalarını yapmıştır. Ancak, Kurum Başkanlığı sözkonusu çalışmalarının daha çok plan-proje karar safhasından uygulamaya geçiş aşaması ve denetlenmesinde problemlerle karşılaşmaktadır. Kurum Başkanlığı 12 ÖÇKB.'de varlığını hissettirememekte ve sahip çıkamamaktadır. Yerel halkla bütünleşememiştir, buna karşılık halk da kamu otoritelerine karşı yabancılaşmıştır.

⁹⁹ Ali Özer ve Diğerleri, *Göksu Deltası ÖÇKB.*, ÖÇKB.lerini Tanıtım Serisi, No:3, 2. baskı, Ankara, 1994, s.8

¹⁰⁰ Age, s.35

1) Köyceğiz-Dalyan GTZ ve KFW Projeleri

Bölgede Ek I'de genelde maddeler halinde açıkladığımız proje, plan ve uygulamalar yanında, bazı dış kaynaklı projeler de bölgelerde yürütülmüş olup, yenileri de yürürlüğe girme aşamasındadır.¹⁰¹ Bunlardan en önemlisi Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB.'de yürütülen **GTZ Projesi**'dir. GTZ, Almanya Ekonomik İşbirliği Bakanlığı'na bağlı Alman Teknik İşbirliği kuruluşudur. 5.7.1989'da imzalanan Türkiye ile Almanya arasında mali işbirliğine dair bir anlaşma ile "Çevre Koruma İçin Mali Katkı" bölümü ekiyle teknik işbirliği çerçevesinde Köyceğiz-Dalyan'da "Çevre Koruma Projesi" yürütülmesi kararlaştırılmıştır. 7 Ekim 1991'de bu milletlerarası anlaşma yürürlüğe girerek, mali finansman anlaşması yapılmıştır. Proje süresi 1993 Ekiminde son bulmuştur. Ancak; 3 yıllık 2. bölüm çalışmasına başlanmıştır.

Bununla birlikte yine aynı bölge için **KFW Projesi**'nin 1992 yılına dek uygulandığı görülmektedir. KFW Almanya Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na bağlı Almanya Kalkınma Kredileri Teşkilatıdır. **KFW Projesi**, Türkiye ile Almanya arasında 1989'da imzalanmış olup projenin adı "Dalyan Doğal Çevresinin Korunması Projesi"dir. Proje, niteliği itibarıyla uygulama, altyapı ve belediye hizmetlerini kapsamıştır. Bu projeyi "Alman Kalkınma Kredileri Teşkilatı" desteklemiş, Köyceğiz-Dalyan'da kanalizasyon, arıtma tesisleri yapılması, katı atık toplama ve imha sistemi kurulması, fosseptik boşaltma hizmetleri ve yörelerin içme suyunun kalitesinin iyileştirilmesi amaç olarak ele alınmış ve sözkonusu proje 1992 yılına kadar uygulanmıştır. Kanaatimizce ÖÇKB'de fosseptik boşaltma tesislerinden ziyade mutlaka kompakt ve paket arıtma tesisleri kurulmalıdır.

2) Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesinde Yürütülen Alt Projeler

Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB'nde "Alt Projeler" ismiyle 5 farklı faaliyet çalışması da yapılmıştır. Bu çalışmalar, aşağıda belirtilmiştir.

a. Faaliyet I. İztuzu Plajı Düzenlemesi

İztuzu Plajı'nın düzenlenmesi, kaplumbağaların korunmasıyla ilgili tedbirler ve plajın yönetim planının hazırlanması hususlarını kapsamaktadır. Bu planla günü birlik tesislerin inşası tamamlanmış, İztuzu Kumsalı açığına

¹⁰¹ Aksi belirtilmedikçe, ÖÇKB'nin ilgili bölgelerdeki çalışmalarıyla ilgili bilgiler, Ali Özer, Gamze Karakoç, **Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB**, ÖÇKB Tanıtım Serisi, Ankara, 1992, s.24 ,44 - 51'den derlenmiştir.

uyarı şamandıraları yerleştirilmiştir. Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB.'ne Türkçe ve İngilizce uyarı levhaları konulmuştur. Kaunos-Beach Otelinin kalıntıları ve şantiye binası yıkılmış, kumsal tabii hale dönüştürülmüştür. Bir de buradaki kaplumbağaların biyolojileri ve koruma tedbirleri ile ilgili broşürler basılıp, bir Enformasyon Kulübesi kurulmuştur. Ayrıca kıyı ve kanal trafiğinin düzenlenmesine ve sınırlandırılmasına ilişkin çalışmalar yapıldığı da görülmektedir. 25 nolu Su Ürünleri Sirküleriyle Dalyan Kanallarında azami 5 mil hız sınırlaması getirilmiştir. Gece, teknelerin seyri yasaklanmıştır. Ayrıca, boyu 15 m'yi geçen tekneler burada denize açılmamaktadır.

b-Faaliyet II- Çevre Eğitimi Programı

Kamuoyunun bilinçlendirilmesine yönelik çevre eğitimi programıdır. Amaç "yumuşak turizm" ağırlıklı; çevre değerlerini koruyucu halk desteğini oluşturmaktır.

c- Faaliyet III- Ekolojik Yönetim Planı

Bu çalışmada, bölgenin ekolojik envanterlerinin çıkarılması ve ekolojik yönetim planı oluşturmak amacı güdüldüğü görülmektedir. Burada ayrıca ekolojik dengeyi bozmayacak popülasyon turist taşıma kapasitesinin tayini amacı güdülmüştür.

d- Faaliyet IV- Çevre İzleme Merkezi ve Laboratuvarı

Başkanlık Köyceğiz'de bir laboratuvar ve "Çevre İzleme Merkezi" kurmuştur. Burada "Enformasyon ve Döküasyon Birimi" kurulması da hedeflenmiştir.

e- Faaliyet V- Uzun Vadeli Çevre Yönetim Planı

Bölgenin uzun vadeli bir çevre yönetim planının hazırlanması çalışmasıdır. Bu amaçla seminer ve tanıtma gezileri de düzenlemek istenmektedir.

3)ÖÇKKB. 'nin Özel Çevre Koruma Bölgelerindeki Diğer Çalışmaları

Daha önce 1978 yılında İmar ve İskan Bakanlığı'nca onanmış **Ekincik İmar Planı** 1989'da ÖÇKKB. tarafından revize edilmiş, önceden kıyıda kurulması önerilen marina kaldırılmış, sadece yatlar için bir iskele önerilmiştir. Önceden planlanan turizm alanları günübirlik alanlara dönüştürülmüş, orman içindeki personel lojmanları ve konaklama tesisleri kaldırılarak, bu alanlar imar planı sınırları dışında tutulmuştur.

Ayrıca, **Köyceğiz Yerleşmesi Revizyon İmar Planı**'nda da değişikliklere gidildiği belirtilebilir. Bu çalışmayla da plan genelinde yoğunluklar düşürülmüş, Sel Yatağı'nın doğusundaki hazine arazileri yeşil

alan ve sosyal altyapı amaçlı olarak düşünülerek, hizmet edilecek plan nüfusu da 44.000'den 27.000'e indirilmiştir.

Göksu Deltası, ÖÇKB. içinde ayrı bir özellik ve öneme sahip yöremiz olup bu bölgede Kurum'un "Sulama ve Su Kaynakları" üzerine araştırmalarda bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle, sulak alanlar konusunda değinmemiz gerekliliği duyulmaktadır.

Sulak Alan, Ramsar sözleşmesindeki ifadesiyle "Tabii veya suni, sürekli veya mevsimsel, tatlı, acı veya tuzlu, durgun veya akan tüm su kitleleridir." 1971 yılında İran'ın Ramsar kentinde imzalanan Ramsar Sözleşmesi , özellikle su kuşları yaşam ortamı olarak uluslararası öneme sahip sulak alanlar anlaşmasıdır. Yapılan bir çalışma sonucu Türkiye'de tespit edilen 78 önemli kuş alanından 61'i sulak alan olup uluslararası kriterlere göre "A" sınıfı nitelikli sulak alanlar 19 adettir ve bunların Göksu Deltası dahil 5 adeti Ramsar Listesi'ne adaydır. Sulak alanlar, kirleticileri filtre etmesi, düzenli taşkınlıklarla verimli ovaları beslemesi, yeraltı suyunu düzenlemesi, kıyı şeridinin yapısını koruması ve iklimi düzenlemesi açılarından çok önemlidir. İşte Göksu Deltası bu açılardan çok değerli olup, ÖÇKKB. bu yöre için "Tehlike Derecelerine Göre Bir Kırmızı Liste" düzenlemiştir. Koruma altındaki bu kıyılarımızda ve yörelerimizde son yıllarda tatil siteleri ismiyle otel,motel, pansiyon, villa yapımı hızlanmıştır. Bu kıyı kentleşmesi ve bozulmasına özel teşebbüs kadar kamu kuruluşları da etkide bulunmuşlardır.¹⁰² Diğer yandan, yoğun nüfus baskısı sonucu gündeme gelen turistik kıyı yapılaşmasını ÖÇKKB. önleyememektedir ve Foça'da da turistik yapılaşma oranını arttırma kararı alınmıştır. Bu hususta Foça ÖÇKB'de yürürlükteki Kıyı Kanunu ve yönetmenliği hükümlerine aykırı biçimde sınırları kıyı kenar çizgisine 1-2 m. mesafede olan ve giriş kapısında Turizm Bakanlığı'nın denetiminde olduğuna ilişkin açıklamanın da görüldüğü Hotel Leon örnek gösterebilir.

Ayrıca ülkenin ilk nükleer santrali olması planlanan ve ÖÇKB'nin hemen bitişiğinde yer alan Akkuyu Nükleer Santrali'nin yapılacağı bölgeye teknik altyapı götürülmüştür. Bu santral de gelecekte, Gökova Kemerköy Termik Santrali sorununu gölgede bırakabilecek ölçüde bir çevre bozulması sorununu gündeme getirebilir. Bununla birlikte aşağıda, Akdeniz Fokları ile

¹⁰² Ali Özer, Fatma Sevim, *Göksu Deltası ÖÇKB*, ÖÇKB.'lerini Tanıtım Serisi 3, No:31,II. Baskı, Ankara,1994,s.34-35,45

Deniz Kaplumbağaları ve yaşam alanları hakkında bilgi verilmiştir. Çünkü, baskı gruplarının çok yoğun mücadelelerine konu olan ve nesli tükenmek üzere olan canlılarıdır.

Akdeniz Fokları, Türkiye'nin en nadir memelisi olup Dünyada sayıları 100'den azdır. 3 metre boyu ve 300 kg ağırlığı ile irie bir yüzgeç ayaklıdır. Karada doğurup, yavrusunu karada emzirir. Balık, ahtapot, kabuklu canlılarla beslenir. Üremek ve barınmak için insan yerleşmelerinden ve trafiğinden uzak, sarp kayalık sahillerdeki sualtı veya suüstü girişli deniz mağaralarını tercih eder. Biyolojisi gereği, diğer foklar ve deniz aslanları gibi açık sahillerde yaşaması gereken bir canlıdır. 2 yılda ancak bir yavru yapabilirler. Foça ÖÇKB.'de yaşayan "Monachus Monachus" adı verilen Akdeniz Fokları, türe direk saldırı, turizmin her yere ulaşması, balıkçıların ve turistlerin fok mağaralarına girmeleri, deniz kirlenmesi, aşırı ve yanlış avcılık, besinlerinin azalması sebepleriyle nesli yokolmak üzeredirler ve Foça'da Ulusal Komite tarafından koruma altına alınmışlardır.¹⁰³

Bununla birlikte Dünyada 7 tür **Deniz Kaplumbağası** yaşamakta olup bunların 5 türü Akdeniz'dedir. *Caretta Caretta* ve *Chelonia Mydas* ismi verilen 2 türü sahillerimizin 17 bölgesini yumurtlama kumsalı olarak kullanır. Patara Kumsalı, Dalyan-İztuzu Mevkii, Göksu Deltası yaşam alanlarından bazılarıdır. Deniz kaplumbağası popülasyonu, Patara Kumsalının Eşen Çayı ağzının doğusundan başlayarak, doğuda Gelemiş Köyü'ne doğru antik kentin önündeki kumsalın doğu ucundaki dağlık kısma kadar devam etmektedir. ÖÇKB. tarafından DEÜ. Buca Eğitim Fakültesince yapılan "Patara Kumsalı Deniz Kaplumbağaları Araştırma Projesi" 1992 yılında da devam etmiş, yuvaların sıklığının 2-19 yuva/km. olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca İztuzu'nda tatlı su türü **Nil Kaplumbağası** yaşamaktadır. Bu türün Türkiye'de nesli tükenmek üzeredir. Bölgede yürütülen Amfibi-Reptil-Memli Faunası Projesiyle şimdiye kadar 5 kaplumbağa, 9 yılan türü, 12 memeli türü tespit edilmiştir. İztuzu, Dalyanağzı, Ekincik Kumsallarında 800-900 ergin dişi deniz kaplumbağası çıkışı belirlenmiştir. Yuva yapma oranı %27, kanalın batısındaki küçük kumsalda ise %50'dir. Ayrıca Dalyan'da profesyonel balıkçılık yasaklanmış olup, Dalko isimli kooperatif Dalyan İşletmesi olarak avlanmaktadır. Amatör balıkçılık serbesttir.

Günümüzde Akdeniz sularına her yıl 550 ton böcek öldürücü ilaç karışmaktadır. Büyük kent merkezleri 100 yıl sonra "Giriş tehlikeli ve

¹⁰³ Akdeniz Foku Araştırma Grubu, *ODTÜ/SAT Araştırma Raporları*'ndan derlenmiştir.

yasaktır." levhalarıyla tanınacaktır gibi tahminlere gidilmektedir. Akdeniz'de yaşayan kıyı nüfusu 82 milyondur. Bu nüfus şimdiden içecek ve kullanacak suyun temin edilmesi sorunu ve kullandıktan sonra atılması ve zararsız duruma getirilmesi problemiyle karşılaşmaktadır.¹⁰⁴

Akdeniz'den gelip geçen tankerlerin sintine temizlemesi sonucu yılda yaklaşık 650 bin ton petrol bu denize karışmaktadır. Sonuç büyük bir deniz kirliliği olgusudur.¹⁰⁵

Ayrıca Datça-Bozburun ile Göksu Deltası ÖÇKB ekolojik peyzaj ve optimal alan kullanım planlarının hazırlanmasında uydular kullanılmıştır. Ülkemizde de "Uzaktan algılama" yöntemiyle hızlı bir şekilde doğrudan fiziksel temas olmaksızın yeryüzündeki objelerin konumu, yıl içindeki özelliklerinde görülen doğal veya insan etkisiyle gerçekleşen değişimler saptanabilmektedir. ÖÇKB tarafından Datça ve Bozburun Yarımadaı üzerinde yaptırılan çalışmada 1989 yılında Lantstad - 5TM (CCT) ile 1990 yılı Spot XS (CCT) verileri kullanılmıştır. Elde edilen veriler ve diğer biyolojik özellikler doğrultusunda yarımada ekolojik peyzaj ve optimal alan kullanım planı 1/25.000 ölçekli olarak hesaplanmıştır. Göksu Deltası 'nda da ÖÇKB. 'ca bölgede Spot XS (CCT) verileri kullanılmış "Türkiye 'de kirlilik kaynaklarının belirlenmesi" amacıyla Landstad I verileri kullanılarak ekolojik ve optimal alan kullanımı planları hazırlanmıştır.¹⁰⁶

Ayrıca aşağıda bilimsel verilerin elde edildiği, araştırma ve projelerin de yapıldığı iki çalışmaya da yer verilmiştir. Bunlardan birisi olan Köyceğiz-Dalyan'da düzenlenmiş olan "Su Kalite Kontrol ve İzleme Laboratuvarı"nda su kalite analizleri yapılmış ve 1993 yılında Turizm Bakanlığı ile ÖÇKB Başkanlığı işbirliği ile yürütülen Mavi Bayrak Kapsamında yapılan koliform bakterilerinin analizleri Kurum'un "çevre izleme programı" dahilinde, 1994 yılında da devam etmiştir. Bölgede araştırma yapan kamu kurum ve kuruluşları ile üniversiteler de bu laboratuvardan faydalanabilmektedir.

¹⁰⁴ Tankul Önal "Turizmin Gelişmesinde Çevre'nin Önemi" *Turizm ve Çevre Konferansı Bildirileri*, TÇSV Yayınları, Ankara, Ekim 1990, s.2

¹⁰⁵ Bu konuda geniş bilgi için bkz., Anonymous, "Göksu Deltası ÖÇKB. Çevresel Kalkınma Projesi Olabilirlik Raporu"; Doğal Hayatı Koruma Derneği Yayınları, 1992.

¹⁰⁶ Ali Özer, "Uydular Çevrenin Hizmetinde": *Özel Çevre Koruma Dergisi*, sayı:6, Ankara, Haziran 1994, s.67

Ayrıca, Göksu Deltası ÖÇKB'de de 1994 yılında faaliyete geçen bir laboratuvar da Su Kalite Kontrol ve İzleme Çalışmaları yapılmaktadır.¹⁰⁷

Yukarıda görüldüğü gibi Kurum plan ve araştırmalara önem vermektedir. Fakat uygulamalar ilgili birimlerce ya hiç yapılmamakta ya da kısmen uygulamaya gidilmekte ve ÖÇKKB'da denetimlerinde yetersiz kalmaktadır.

Bununla birlikte Alman Teknik İşbirliği Kuruluşu GTZ ve ÖÇKKB. işbirliği ile Köyceğiz-Dalyan'da yürütülen "Çevre ve Tabiatın Korunması" projesiyle, 286 hektarlık alanda bilimsel araştırmalar yapmak, tabiat sevgisi ve çevre bilincini aşılama üzere Yunus Emre Emre Arberatumu ile bilimsel ve rekreatif amaçlı tesislerin yapılması planlanmış, protokol 1992 yılında Orman Bakanlığı ile imzalanmıştır. Mülkiyeti Orman Bakanlığı 'na ait olup, 2 yıl için finansman masrafları ÖÇKKB tarafından karşılanmıştır. Projelendirme çalışmaları ise İ.Ü. Orman Fakültesi 'nden Prof. Dr. Melih Baydak liderliğinde proje grubunca yürütülmüştür. Ayrıca ilgili bölgelerdeki çöp sorununu çözmek için çalışmalar da yapılmıştır. MTA Genel Müdürlüğü, Orman Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, DSİ Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile ÖÇKK Uzmanlarından oluşan heyetlerle, Köyceğiz - Dalyan, Gökova, Göcek, Pamukkale, Akköy, Belek, Patara ÖÇKB 'de yönetmeliğe uygun yer tespit çalışmaları yapılmış ve 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planlarına işlenmiştir. ÖÇKKB 'nin mali katkılarıyla çöp toplama alanları belirlenmiş, proje çalışmalarına başlanılmış, Seka Genel Müdürlüğü ile işbirliği içinde "Atık Kağıt Toplama Kampanyası" başlatılmıştır. ÖÇKB 'deki yerleşimlerinde büyük sanayi kuruluşları bulunmasından (Gökova hariç) kimyasal atık ve fabrika atığı bulunmamakta ve katı atıkların bir kısmı küçük aile işletmelerinde gübre ve yem olarak değerlendirilmektedir. Başkanlık, 1991 - 1992 yıllarında katı atıkların toplanması amacıyla mahalli idarelere 3 milyar liralık maddi yardım yapmıştır.¹⁰⁸

Ayrıca, *Türkiye - Almanya Teknik İşbirliği II. Safha Çalışması* yapılmıştır. Sonuç olarak , ZOPP yani hedefe yönelik proje planlaması yöntemi kullanılarak ÖÇKKB, GTZ ve ilgili kamu kurum ve kuruluş yetkililerinin bilgi, fikir ve deneyimlerine başvurmuştur. Projenin 2. safhasında sadece Köyceğiz - Dalyan 'la sınırlı kalmayıp, tüm ÖÇK

¹⁰⁷ Ali Özer, "Özel Çevre Koruma Kurumu'ndan Haberler"; *Özel Çevre Koruma Dergisi*, sayı:6, Ankara, Haziran 1994, s.9

¹⁰⁸ Ali Özer, Agm., s.9.

Bölgelerinde uygulanması kararına varıldığı görülmektedir. Kurumun nitelik, nicelik ve ekipman olarak güçlendirilmesi suretiyle tüm ÖÇKB'lerinde doğa korumacılığının tam olarak sağlanması hedeflenmiştir. Bu amaçla da özellikle taşra teşkilatlarının güçlendirilmesi kararı alınmıştır.

ÖÇKKB 'na hazırlanıp onaylanan planlarını uygulama yetki ve sorumluluğuna sahip olan belediyeler, valilikler ile Bayındırlık ve İskan İl Müdürlükleri 'nin uygulanmalarında daha başarılı çalışmalarda bulunması bir gereklilik olarak başarılı çalışmalarda bulunması bir gereklilik olarak görülmektedir. Çünkü "çevre" gerçekten çok önemli bir konudur. Bu bölgelerimizde Sit ve Milli Parklar Kararları saklıdır. Koruma kararlarında, müşterek statü ve yönetim anlayışı olmadığı, insan - ekolojik denge ilişkisinin çevre düzeni planlarına yansıtılmadığı ve arazi kullanma kararlarının uygulanmadığı durumlarda ilgili bölgelerin çevre değerleri tahribi, artan nüfus baskısına paralel biçimde artacaktır. Ayrıca Bakanlar Kurulu Kararı 'na dayanmadığı için de korumacılık başarısının azaldığı görülmektedir. Korumacılıkta uygulama ve kontroldeki başarı ÖÇKKB ve İl Müdürlükleri başta olmak üzere, mahalli halkın, meslek kuruluşları ile gönüllü kuruluşların ve İl Özel İdareleri ile belediyelerin katkılarıyla sağlanabilir.¹⁰⁹

III- DEĞERLENDİRME:

Türkiye 'de çevre korumaya toplumun tüm kesimleri her geçen gün daha çok önem vermekte ve bu konuda çalışmalar yapmaktadır. 1991 yılında Çevre Bakanlığı ile çevre yönetimi bakanlık düzeyine çıkarılmış ve hükümetin siyasi faaliyetlerinden birisi olmuştur. Ayrıca pilot uygulamalarını yapan ÖÇKK Başkanlığı 1989 yılından günümüze çalışmalarını sürdürmektedir. Bugün ülkemizin 12 ayrı yöresi "Özel Çevre Koruma" politikaları uygulamalarına tabidir. Fakat, yukarıda da belirtildiği gibi; Kurum 'un genelde planlama ve araştırma safhalarında olduğu görülmekte, uygulamalar ve denetimde zamana / desteğe ihtiyacı olduğu düşünülmektedir.

Bununla birlikte Kurum, ekolojik planlama, projeler yapma ve araştırmalar konusu üzerinde durmakta, hatta kuruluş amacının da bu olduğunu belirtmektedir. Oysa çevremizin korunması için Kurum 'un uygulamaları kontrol etmesi ve bu alanda yaptırıma geçmesi gerekmektedir. 6 yıllık sürede çok önemli plan ve projeleri hazırlamıştır. Fakat halkımız ve

¹⁰⁹ Mustafa Keten, "Türkiye 'de Çevre Korumanın Kurumsal Yapısı", *Özel Çevre Koruma Dergisi*, Sayı 6, Ankara, 1994, s.20.

ilgili bilimler henüz bu planlardan ve öneminden tam anlamıyla haberdar edilememiştir. Sonuçta ilgili yörelerin sadece kağıt üzerinde korundukları şeklinde kanı uyanmış, hukuki platformdan uygulamaya geçirilemediği görülmüştür. Hızlı sanayileşme, turistik yapılanma ve hareketlilik, kıyı yapılaşması olgusu v.b. bu bölgelerimizi ne yazık ki hızlı harap etmektedir. Kurum 'un bu olgular karşısında fazla başarıya ulaşamadığı görülmektedir. Kurum Taşra Örgütleri çalışanları henüz halka ulaşamamış ve ÖÇKKB 'nın hedeflediği gönüllü kuruluşlar, öğrenciler, halk, basın, dernekler, barolar ile işbirliği amacına yönelik adımlar yetersiz kalmıştır.

Ayrıca, ülkemizde korunması gerekli daha nice doğa, tarih, kültür zenginliklerimiz vardır. Çevre koruma konusu henüz ülkemizde yenidir ve siyasi parti programlarına henüz girmektedir. Bu bağlamda, gelecekte umutlu olmak gerekmektedir. Kanaatimizce çevre kirliliği ve bozulması sorunu karşısında baskı gruplarından vatandaşlara, özel kişi ve kurumlardan devlete kadar tüm birimler arasında çevre koruma için toplumsal duyarlılık ve uzlaşma sağlanması gerektiği düşünülmektedir.

Üçüncü Bölümde ise barolar, dernekler, basın, üniversiteler, gönüllüler, yerel ve merkezi kurumlar, siyasi partiler ve yöre halklarının Türkiye 'deki ÖÇKB 'nin korunması hususundaki çalışmaları değerlendirilip, ÖÇKKB 'nin bu birimlerle işbirliği yapıp yapmadığı hususu saptanmış ve Gökova Termik Santrali ve 12 bölgemizle ilgili açılmış Danıştay dava kararları kısaca incelenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

ÖZEL / KAMUSAL AKTÖRLERİN ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNDE ETKİNLİĞİ ve ÖZEL ÇEVRE KORUMA KURUMU BAŞKANLIĞI'NIN KOORDİNASYON ROLÜ

I- ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNDE VE ÇEVRESİNDE KORUMACILIK (YARGI YÖNÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ):

Çevre Bakanlığı 'nın çevre yönetimi ve politikaları yanında, daha özel niteliklere sahip Köyceğiz - Dalyan, Fethiye - Göcek, Gökova, Patara, Kekova ve çevresi, Göksu Deltası, Gölbaşı, Pamukkale, Ihlara, Foça, Datça - Bozburun, Belek yörelerinin çevresel değerlerinin korunması hususunda görev ve yetki sahibi olan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı 'nın çalışmaları, ülkemiz çevre yönetimi ve politikalarını günümüzde önemli ölçüde etkilemektedir. Çalışmada da belirtildiği gibi ÖÇKKB kurulduğu 1989 yılından bugüne kadar ilgili yöreleri ekolojik ve çevresel planlama çalışmaları ile araştırmalarını başarılı bir şekilde sürdürmüş, yabancı kişi ve kurumlarla da işbirliğinde bulunmuştur. İlgili planları belediye sınırları ve mücavir alanları içinde belediyeler, bu alanlar dışında ise valilikler uygulamakla görevli olmakla birlikte, denetleme sırasında bazı çıkar gruplarının olumsuz faaliyetlerinden kaynaklanan problemlerle karşılaşmıştır.

Diğer yandan ülkemizin özellikle ÖÇKB sınırları içindeki çevresel değerlerinin korunması hususunda bilimsel çevreler, baskı grupları araştırmaları, çözüm önerileri ve faaliyetleri ile ÖÇKKB 'na uygulamalarında tutmuşlardır. Çalışmamızın üçüncü bölümünde ÖÇKKB 'nın özel çevre koruma faaliyetlerine alternatif çözümler getirecek tarzda yardımcı olacak bilimsel öneriler getiren kişi ve grupların faaliyetlerinden sadece çok önemli olanları değerlendirilmiştir. Öncelikle Bakanlar Kurulu 'nun 11.03.1988 tarihli 3416 sayılı yasanın verdiği yetkiye dayanarak ilan ettiği ÖÇKB kararlarına karşı ÖÇKKB 'nın çalışmaları konusunda, özellikle 5.03.1988 'den itibaren Danıştay, Bölge İdare Mahkemeleri, İdari Mahkemeleri 'nde açılmış davalar kısaca incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bununla birlikte İzmir Barosu 'nun konuyla ilgili çalışmaları ve önerileri de belirtilmiş, bilim adamları ve gönüllüler ile siyasi partililerin derneklerin çalışmaları, ÖÇKKB 'na alternatif çözüm önerileri olacağı düşüncesiyle aşağıda sistemli bir şekilde incelenmiştir.

A- ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİ İLE İLGİLİ OLARAK AÇILAN DANIŞTAY DAVALARI

1) Gökova Termik Santrali İle İlgili Karar

a. Davacı

Davayı, Türkevleri, Hüsamlar, Akçakaya, Çamlıca Köyü Muhtarlıkları ile Türkevleri Köyü 'nden Abdullah Aytamur isimli bir vatandaşımız açmıştır.¹¹⁰

b. Davalı

Başbakanlık 'tır.Davanın açıldığı 1984 tarihinde henüz ÖÇKKB kurulmamıştır.

c. Davacı Yönüyle İncelenmesi

Bakanlar Kurulu 'na 1983 yılı Yatırım Programı'na Etüd Proje olarak alınan Kemerköy Termik Santrali'nin Muğla-Milas Kemerköy mevkiinde kurulması yönünde, Başbakanlık Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu 'na, tesis olunan işlemin ve bu işleme dayanak olarak yapılan yerseçimine ilişkin diğer işlemlerin Gökova Körfezi Kemerköy Bölgesi 'nde termik santral kurulmasıyla turizm açısından önemli, doğal güzellikleriyle dünyaca tanınan yörede doğal ekolojik dengenin bozulacağı, çevrenin yoğun biçimde kirleneceği belirtilmiştir. Nitekim Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı da yaptırdığı inceleme sonunda termik santral için seçilen yeri çevre sağlığı açısından olumlu bulmadığını bildirmiştir. Buna rağmen Anayasa 'nın 56. maddesine, Çevre Yasası 'na ve Turizmi Teşvik Yasası 'na aykırı olarak Gökova Bölgesi 'nde termik santral yapımına karar verilmiştir. Oysa Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları İzmir Bölge Kurulu 'nun da sözkonusu yasa hükümlerine göre Gökova yöresinin tümü hakkında koruma kararı aldığı, termik santralin ekonomiye katkısı yanında çevre kirlenmesine yol açarak yok edeceği, turizm, tarım, denizcilik, spor, dinlenme ve orman varlıklarının oluşturduğu ekonomik potansiyel dikkate alınmayarak kamu yararına aykırı işlem tesis edildiği, bu durumun bilirkişi incelemeleri sonucu kanıtlanabileceği belirtilmektedir.

¹¹⁰ Gökova Termik Santrali kararı ile ilgili bilgiler için bkz; T.C. Danıştay 10. Daire, Tarih.24.6.1986, E. 1985/2739, K. 1986/1451 "Gökova Kararı" 19. *Amme İdaresi Dergisi*, Ankara, Eylül 1986, s. 150 - 157

d. Savunma

Söz konusu dava üzerine Başbakanlığın ve davaya müdahil olarak katılan TEK Genel Müdürlüğü 'nün savunmasını incelediğimiz de şu esaslara dayanarak haklılık aradığı görülmektedir.

i. Başbakanlık'ın Savunması:

Dava konusu işlem ve tebliğ tarihi belirtilmediğinden dilekçenin İYUK 'a aykırılığını ileri sürmüştür. Hüsamlar Mevkii 'nde 95 milyon tonluk düşük kaliteli kömür rezervinin, ülkenin gereksinim duyduğu elektrik enerjisi ihtiyacı nedeniyle kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Kemerköy Bölgesi 'ndeki santralin deniz suyuna, kömür rezervine, ana ulaşım yollarına ve enerji nakil haklarına yakın oluşundan dolayı burada kurulması esas alınmıştır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Çevre Müsteşarlığı 'nın önerdiği tüm önlemlerin alınmasıyla çevre kirliliğinin olmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca yörenin Doğal Sit Alanı ve Arkeolojik Antik Keramos Sit Alanı dışında oluşuna dikkat çekilmiştir.

Görüldüğü gibi ekonomik kalkınma çevre korumayı arka plana itmiştir. Türkiye 'nin ekonomik ve toplumsal kalkınması için daha çok enerji tüketimine ihtiyacı olduğu gerekçesiyle ilgili termik santral projelerinden birisi de Gökova 'da gerçekleştirilmek istenmiştir.

ii. TEK Genel Müdürlüğü 'nün Savunması:

ÇED Raporu hazırlatılıp, önlemlerin alınacağını ifade etmiştir. Nisan 1984 'de uzman şehir plancılarının verdikleri raporda, bölgenin çevresel etkilere karşı son derece duyarlılığı ile yöresel ekonomik kaybın ve ekolojik dengenin bozulması olgusunun söz konusu olduğu belirtilmiştir. Bunu Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı da açıklamıştır. SO₂ konsantrasyonlarının uluslararası uzun vadeli değerlerin üstünde olacağı belirlenmiştir. 1984 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü, deniz suyundan belirtilen kriterler içinde faydalanıldığında termal kirlenme olmayacağı şeklinde bir rapor hazırlamıştır. Kanaatimizce, doğal çevrenin korunmasında kesin sonuç alınacağına Enstitü de güvenmemektedir.

e. Karar

Danıştay 10. Dairesi 'nin 24.6.1986 tarihli kararının ise, çevre sağlığını korumaya yönelik yasal düzenlemelerle idarece saptandığı belirtilen kamu hizmeti gereklerinden, ekonomik ve teknik zorunluluklardan hareketle ve çevre sağlığını korumaya yönelik önlemler alınmak suretiyle Gökova Körfezi kıyısında Kemerköy Bölgesi 'nde termik santral kurulmasına engel

bulunmadığı şeklinde olduğu görülmektedir. Yargıcın böyle bir karar vermesine etki eden Danıştay, İdari Yargılama Usulü, Umumi Hıfzısıhha, Çevre Kanunları gibi düzenlemelerdeki yasal boşlukların etkisi bulunmaktadır.

f. Davanın Değerlendirilmesi ve Bugünkü Statü

Bu dava 1984-1986 yılları arasında sürmüş, termik santralin kurulması kararı kabul edilmiştir. Çünkü ekonomik gelişme öncüllüğü ön plana alınmıştır. MTA Enstitüsü, 1974 yılından itibaren Muğla yöresinde kömür rezervleri üzerinde araştırmalar yapmış ve bu yörelerde Bakanlar Kurulu 'nca termik santral etüd proje çalışmaları başlatılmıştır. Yatağan, Yeniköy Termik Santralleri 'nden sonra Milas - Hüsamlar Köyü Mevkiinde termik santral kurulmasına teknik ve ekonomik zorunluluk sebebiyle karar verilmiştir.

2) Deniz Kaplumbağalarının Korunması Hakkında Karar

a. Davalı

Bayındırlık İskan Bakanlığı, Çevre Bakanlığı ve Manavgat Belediye Başkanlığı'dır.¹¹¹

b. Davanın Özeti

Dava, 1991 yılında T.C. Danıştay 6. Dairesi 'nde açılmıştır. Davacı, kendisine ait Manavgat - Karacalar Köyü, Adalar Mevkii, 3 pafta, 104 parsel sayılı taşınmazın bulunduğu alanın yapılaşma yasağı getirilen deniz kaplumbağaları koruma alanı olarak belirlenmesine ilişkin işlem ile 1/25.000 ölçekli Doğu Antalya Çevre Düzeni Planı, Serik - Manavgat - Alanya Çevre Düzeni Revizyon Planı 'nın 7.maddesinin taşınmazın satın alındığı tarihte imar durumuna göre % 90 yoğunlukta turistik tesis yapılabileceği, oysa dava konusu plan ile kazanılmış hakkın yok edildiği, bölgede bir çok otel ve tatil köyünün faaliyette bulunduğu, taşınmazın batı kesiminin "Günübirlik ve Kamu Kurumları Eğitim Alanı" olarak belirlendiği, bu hususların imar mevzuatına, kamu yararına, şehircilik ilkelerine ve planlama esaslarına aykırı olduğu öne sürülerek iptali istenmektedir.

c. Davanın Savunması

Savcı, 383 sayılı kararname uyarınca merkezi ve yerel kuruluşlar tarafından yapılmakta olan 1/25.000 ölçekli arazi kullanım planlarının ülke

¹¹¹ Deniz kaplumbağalarının korunması hakkındaki kararlar ilgili bilgiler için bkz; T.C. Danıştay 6. Daire, E. 1991/88, K. 1992/253, *Danıştay Kararları Dergisi*, 1992, s.310 - 313.

çevre master planları ile tutarlı kılınmasını sağlamak, uluslararası çevre çalışmalarına Türkiye 'nin katılımını sağlamak amacıyla anılan Müsteşarlığın, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı 'nın koordinatörlüğünde teşkil ettiği komisyonca Akdeniz kıyılarında deniz kaplumbağalarının yumurta bıraktığı 17 önemli yuva bölgesinin koruma altına alındığı ve davacıya ait taşınmazın da koruma alanı içinde kaldığının anlaşıldığını ifade etmiştir. Ayrıca Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı 1990 yılında 17 yöredeki deniz kaplumbağası popülasyonlarının korunması yolunda çevredeki zararlı etkilerin uzun süreli kontrolü amacıyla bir program başlatmayı da hedeflediğine değinilmiştir.

d. Karar

Deniz kaplumbağalarının doğal dengeyi bozmamak amacıyla korumaya alınmasına ilişkin olarak alınan tedbirlerin Davalı Bakanlıkça yapılacak plan revizyon çalışmaları aşamasında plan sınırları dahilinde uygulanması ve koruma alanlarında yapılaşmaya izin verilmemesi yolundaki kararın plan hükümlerine geçirilmesinde mevzuata aykırılık bulunmadığı yolunda karar verilmiştir. Dava reddedilmiştir.

f. Davanın Değerlendirilmesi

Görüldüğü gibi Çevre Müsteşarlığı 'nın 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı sınırları içinde kalan bir taşınmaz mülkiyet sahibinin, getirilen yapılaşma yasağı karşısında menfaat ihlalden hak aramaktadır. Burada ÖÇKKB 'nin onayladığı ilgili yöreye ait plan kararlarının dava yoluna başvurulsa dahi kesin olduğu ve değiştirilemeyeceği sonucu çıkmaktadır.

3) Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi ile İlgili Karar

a. Davacı

Gölbaşı Belediye Başkanlığı

b. Müdahil

Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı

c. Davalı

T.C. Başbakanlık

d. Davanın Özeti

i. Davacı Yönüyle:

Dava, T.C. Danıştay 6. Dairesinde 1990 yılında açılmıştır.¹¹² Dava, 22.10.1990 tarihli, 90/1117 sayılı B.K. Kararı ile "bazı alanların ÖÇKB olarak tespit ve ilanı ile bu alanlarda uygulanacak esaslara ilişkin karar"ın Gölbaşı

¹¹² Gölbaşı ÖÇKB.sine ilişkin kararla ilgili bilgiler için bkz;TC.Danıştay 6.Daire,E.1990/3026, K.1992/870,*Danıştay Kararları Dergisi*,Ankara,1992,s.312-316

ÖÇKB. 'nin tespit ve ilanına ilişkin kısmının davacı Gölbaşı Belediye Başkanlığı tarafından Anayasa 'nın yerel yönetimlerle ilgili hükümlerine aykırı olduğu, Belediye Bakanlığı ve İmar Mevzuatı ile belediyelere verilen yetkinin kaldırıldığı; Gölbaşı 'nın uzun süreli çalışmalardan sonra Merkezi İdare 'nin Planlama İlkelerine de uygun bir planın oluşturulup, yürürlüğe konulduğu; Belediye 'nin çevre sağlığının korunması ve kirliliğin önlenmesi için gerekli önlemleri aldığı; sınır koordinatları ile belirlenen alanın korumanın gerektirdiği miktardan fazla tutulduğu belirtilmiştir.

ii. Müdahil Yönüyle:

Davacı yanında müdahil olarak Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından ise dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı 'nın 3030 sayılı yasa ile belirlenen yetki ve görevlerini yerine getirmelerini olanaksız kıldığını, gölün kendileri ve Gölbaşı Belediyesi tarafından korunmasına yönelik belediye faaliyetlerinin tamamlandığını, teknik donanım itibarı ile imkanlarının buna yeterli olduğunu öne sürerek iptali istenmektedir.

e. Karar

Çevre Kanunu 'nda çevrenin korunmasının Devlet ve bütün vatandaşlarının ortak görevi olduğu hükmü vardır. Çevre Kanunu 9. maddesine istinaden kurulan ÖÇKB 'nde ise uygulanacak esasları belirleyecek Kurum 'u göstermeye BK 'nın yetkili olduğu açıklanmıştır. 383 sayılı KHK ile ÖÇKKB kurulmuş, ÖÇK Kurulu 'nun; ÖÇKB 'de varsa, çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planları ile revizyonlarının tamamen ve kısmen, plan değişiklikleri de dahil ada ve parsel bazına kadar yaptırılması veya değiştirilmesi; yoksa gerekli görülen her ölçekteki yeni plan ve projelerin Kurum'ca yaptırılması veya yapılmasına dair temel ilkeleri belirleyici hükmü yer almıştır. Aynı KHK 'nın 19. maddesinde de bölgede yapılacak her türlü yapı ve tesisin Kurulca belirlenecek esaslar çerçevesinde, Başbakanlığın iznine ve denetimine tabi olduğu hükme bağlanmıştır. Yukarıdaki esaslar dahilinde Gölbaşı 'nın ÖÇKB olarak tespit ve ilanında sınır koordinatlarının, kirlenmeye maruz kaldığı saptanan göllerin beslendiği anlaşılmış olup; dava konusu Bakanlar Kurulu kararında hukuka ve yasal düzenlemelere aykırılık bulunmadığı kararı verilmiştir.

f. Davanın Değerlendirilmesi

İncelediğimiz bu davada Gölbaşı 'nın ÖÇKB olarak ilanı ile ortaya çıkan plan ve proje yapma hak ve yetkisine karşı yerel yönetim birimi olan Gölbaşı Belediyesi ile Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı 'nın yargı yoluna başvurduğu görülmektedir. O halde Kurul kararlarının yasalara ve

hukuka aykırılığı hususunda davalar açılmıştır. Bu davadan önce incelediğimiz davayı Manavgatlı bir vatandaşımız açmıştır. Burada ise yerel yönetim birimleri hak ve yetkilerinin çiğnendiği hususunda davacıdırlar. Fakat, Merkezi bir kurum ve kurul olan ÖÇK. Kurumu ve Kurulu her iki davayı da kazanmıştır. Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı döneminde açılan Gökova Termik Santrali Davasında ise yöre muhtarlıkları ve yine bir vatandaşımız davacı statüsündedir. Fakat burada Müsteşarlık dahil bize göre tüm çevreciler kaybeden taraf olmuştur.

Bununla birlikte, nasıl ÖÇKK Başkanlığı, gerektiğinde eski tarihli imar v.s. planlarını iptal etmeye ve yeni revizyon imar planları hazırlayıp, uygulamayı Valilik ve Belediyelerden istemeye yetkili ise; Gökova Termik Santrali'nin yörede bir çevre düşmanı olduğunu ileri sürerek; hiçbir zaman çalıştırmamaya da yetkili olmalıdır. 383 sayılı KHK 'da değişiklik yapılarak, "12 ÖÇKB 'de ve yakınında nükleer, termik v.s. enerji amaçlı santral kurulamaz." hükmü getirilmelidir. Belediyelerin İmar ve Belediye Kanunu ile verilmiş plan ve proje hazırlama hakları nasıl ÖÇKKB ve Çevre Bakanlığı Yüksek Kurulu 'nun eline geçmiş ise, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 'nın da bu bölgelerde maden arama - tarama ve işletme v.s. bütün varolan hak ve yetkileri ÖÇKK Başkanlığı'na geçmelidir.

Bilindiği gibi ÖÇKK Başkanlığı 12 ÖÇKB 'de Orman, Çevre, Bayındırlık ve İskan, Turizm, Tarım ve Köyşleri Bakanlıkları 'nın, belediyelerin plan - projeye ilişkin tüm yetkilerini ve sorumluluklarını üzerine almıştır. Sadece Milli Parklar ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Üst Kurulu Kararları saklıdır. Bununla birlikte Üst Kurul, değişiklik hususunda Kurum 'un görüşünü istemek zorunda ve uymak yükümlülüğündedir.

Görüldüğü gibi Kurum Başkanlığı kararlarını ve planlarını uygulatma yetkisine sahiptir. Bu durum tüm Bakanlıklar için uygulanmalıdır. Bu yörelerimizin özel bir korumaya tabii olduğu unutulmamalıdır. Bu yörelerde herşeyden önce çevre gelmelidir. Daha öne Yatağan - Yeniköy Termik Santrali kurulmuştur, bunlar çevreyi açıkça kirletirken, Gökova Termik Santralinin işletilmesi sürecinde, çevre kanunu ardına nasıl saklanacağı sorusuna evap bulunamayacağı görülmektedir. Hazırlıkları devam eden yeni "Çevre Kanunu" tasarısında "Çevre Merkezli Kalkınma" ilkesi yerelmalıdır. Günümüzde Avrupa Topluluğu, hedef olarak çevre korumayı esas almıştır. Bu değerlendirmelerimizden sonra; sözkonusu davaları incelemeye aşağıda devam edilmiştir.

4) Antalya Valiliğine Çevre Kanununa Dayanarak Bir Gemiye Para Cezası Kesilmesi İle İlgili Karar

a. Dava Yeri

T.C. Danıştay 10. Dairesi

b. Davalı

Antalya Valiliği

c. Davanın Özeti

Davacının acentası olduğu Danimarka bayraklı "Arktis Trader Gemisi" kaptanlığından¹¹³ , 2872 sayılı Çevre Yasası 'nın 24. md. 'si uyarına çıkarılan yönetmeliğin 16. maddesi gereğince Antalya Valiliği 'nin 29.7.1987 tarih ve 9221/2-10692 sayılı işlemi ile tahsis edilen 10 milyon TL. para cezasına yapılan itiraz üzerine, Antalya İdare Mahkemesince 2872 sayılı Çevre Kanunu 'nun 24. maddesi son fıkrası hükmü uyarınca hazırlanan 3.11.1987 tarih ve 19623 sayılı RG 'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Gemi ve Deniz Araçlarına Verilecek Cezalarda Suçun Tespit ve Cezanın Kesilmesi Usulleri ile Kullanılacak Makbuzlara Dair Yönetmeliği"nin 16. maddesinde para cezalarına ait hükümler olmakla birlikte geminin 30.6.1992 tarihine kadar geçerli "Uluslararası Deniz Kirlenmesini Önleme Sertifikası"na sahip olduğu, gemide bulunan sintine separatörlerinin pis ve kirli suyu arıttığı, bu nedenle denize pis atık atmasına imkan olmadığı iddialarıyla temziyen incelenerek bozulması istenmiştir.

d. Karar

Danıştay 10. dairesi ise 14.10.1991 tarihinde temyiz istemini reddetmiş ve bozulması istenen kararın onanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

e. Davanın Değerlendirilmesi

1989 yılında Antalya Valiliğinin davalı olarak gösterildiği davayı; yine Çevre Kanunu hükümlerine yönelik bir uygulama sonucu açılmasından dolayı incelemek gerekliliği görülmüştür: Çünkü Antalya 'da Kekova, Belek ve Patara, çevreleriyle beraber ÖÇKB 'dir. Antalya Valiliği, Çevre Kanunu ile ilgili yönetmeliğe dayanarak bir gemiye para cezası kesmiştir.

¹¹³ Antalya Valiliğince Çevre Kanunu'na dayanarak bir gemiye para cezası kesilmesi ile ilgili karara ilişkin bilgiler, TC. Danıştay 10.Daire, E.1989-471, K.1991-2842, *Danıştay Kararları Dergisi*, 1991,sayı:84-85,s.710-712'den derlenmiştir.

5) Ankara 'da İthal Kömür Kullanılması Kararının Uygulanmasının İptali Davası Kararı

a. Davalılar

Ankara Valiliği ve Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı

b. Davanın Özeti

Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu Kararına dayalı olarak Ankara 'da ithal kömür kullanılması yolunda alınan Ankara İl Umumi Hıfzısıhha Meclisi 'nin 27.11.1986 tarih, 2 sayılı kararının 1., 3/b ve 5/c maddeleri ile ek maddelerinin bu karar uyarınca belediyece yapılan uygulamaların iptali istemiyle dava açılmıştır.¹¹⁴ Bu davayı, kent halkının yararı düşünülerek Ankara şehrinin havasının belirgin oranda zehirli gazlardan arındırılması amacıyla alınan dava konusu kararda ve belediyece bu kararın uygulanmasında hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle Ankara 2. İdare Mahkemesi reddetmiştir. Fakat davacı getirilen uygulamada kamu yararının bulunmadığını öne sürerek temyiz davası açmıştır.

c. Savunma

Ankara Valiliği 'nin savunma özeti vermediği davada, Ankara Büyükşehir Belediyesi ise temyiz isteminin reddi gerekeceğini savunmuştur.

d. Karar

12.12.1991 'de oybirliğiyle, dilekçede ileri sürülen temyiz sebeplerinin kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte olmadığından temyiz istemi reddedilmiş, bozulması istenilen karar ise onanmıştır.

e. Davanın Değerlendirilmesi

Yukarıda Danıştay 'da Gölbaşı ÖÇKB 'nin de sınırları içinde bulunduğu Ankara 'nın hava kirliliğinin önlenmesi hususunda ithal kömür kullanılması yönünde açılmış bir davaya yer verilmiştir. Temyiz sebebi kamu yararı olmadığıdır. Dava 2 yıl sürmüş ve Ankara 2. İdare Mahkemesi 'nin kararı, Danıştay tarafından onanmıştır. Kanaatimizce, hava kirliliğinin önlenmesi için ithal kömür kullanılması kararının ardında kamu yararı düşüncesi vardır.

Görüldüğü gibi Danıştay 'da çevre koruma ile ilgili olarak 5 dava açılmış ve Kurum Başkanlığı 'nın davalı olarak gösterildiği davaların hepsini Kurum Başkanlığı kazanmıştır. Burada Kurum 'un kararlarında başarılı olduğunu belirtmek gerekir. Önceki bölümlerimizde de açıkladığımız gibi Kurum Başkanlığı geçen 6 yıllık süreçte; Uluslararası Çevre Kuruluşları 'nın

¹¹⁴ İlgili dava için bkz; TC.Danıştay 10. Daire, E.1989/495, K.1991/3760 ,*Danıştay Kararları Dergisi*, Sayı: 84-85, Ankara, 1991, s.709-710.

esaslarına uyum sağlar ölçüde mükemmel bir plan ve proje hazırlama süreci geçirmiştir. Plan, proje ve araştırmalar Kurum 'u uygulama ve denetimde gelecekte başarıya götürecektir.

B-İZMİR BAROSU'NUN ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNDE ETKİNLİĞİ

1992 yılında "Çevre Sorunlarına Duyarlı Avukatların" başvurusu üzerine İzmir Barosu bünyesinde "Çevre Komisyonu" kurulmuştur. Komisyon kamuyu ilgilendiren çevre sorunlarında Baro 'ya "Danışmanlık" hizmeti vermektedir. Avukatlar, "Anayasal Dilekçe Hakkı" ve "Anayasal Hak Arama Özgürlüğü Hakkı"nı kullanarak, kamuyu ilgilendiren çevre kirliliği ve bozulması olaylarını gündemine almakta, hukuki açıdan değerlendirme yaptıktan sonra, önce dilekçe ve gerekirse dava yoluna başvurmaktadırlar. Tüm hukuki başvuru ve işlemler gönüllü olarak yapılmaktadır. Harekete katılan avukat sayısı 10-15 kişi olup, karar alınırken veto usulü uygulanmaktadır. Nisan 1994 itibarıyla çalışmalarını Temmuz 1994 'de İzmir Barosu Dergisi 'nde yayımlamışlar ve meslektaşlarının öneri ve eleştirilerini beklediklerini ifade etmişlerdir.¹¹⁵

Söz konusu rapor incelendiğinde, ülkemizdeki ÖÇKB ve yakın çevresine ilişkin sorunlarla ilgili aşağıdaki çalışmaları yaptıkları görülmektedir:

1) Yatağan ve Gökova Termik Santrali Davaları

Yatağan Termik Santrali Davasına, bir ÖÇKB olan Gökova 'ya ve Datça - Bozburun'a yakın bir alanla ilgili olması sebebiyle değinilmiştir. Gökova Termik Santrali Davası ise çalışmamızla doğrudan ilgilidir.

Yatağan Termik Santrali 'nin faaliyetine yeniden başlamasına ilişkin işlemin iptali amacıyla ve yürütmenin durdurulması talebiyle Aydın İdare Mahkemesi 'nde 8.7.1993 tarihinde 1993/273 esas no ile 13 avukat tarafından bir dava açılmıştır. TEK ile Muğla Valiliği 'nin davalı gösterildiği bu davada, davanın 1993 Mart ayı basın haberlerine dayanılarak açıldığı için, idari eylem ve işlem tesisi şeklinde yargı kararı verilemeyeceğinden, ortada davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olmadığından bahisle, 1993/245 karar no ile Aydın İdare Mahkemesi davayı, 2577 sayılı İYUK 'un 15. md. 'si bendi uyarınca 18.3.1993 tarihinde reddetmiştir. Söz konusu karar temyiz

¹¹⁵ Aksi belirtilmedikçe İzmir Barosu'nun ÖÇKB'lerinde Etkinliği ile ilgili olarak bkz; İzmir Barosu Çevre Hareketi Avukatları, "İzmir Çevre Hareketi Avukatları Çalışma Raporu", *İzmir Barosu Dergisi*, Yıl 59, İzmir, Temmuz, 1994, s.52-57 ve 64-68.

edilmesine karşın, Davacıların yürütmenin durdurulması talepleri reddedilmiştir.

I. Davanın reddedilmesi üzerine bu davada davacı olmayan Avukat Ahmet Okyay ve Avukat Tamay Aslançeri tarafından açılan II. dava sonucunda, Aydın İdare Mahkemesi 2.2.1994 tarihinde yürütmenin durdurulması kararı vermiştir. Karar, tebliğ olunduktan sonra, İzmir Çevre Komisyonu Muğla 'ya giderek Muğla Valisi Lale Aytaman 'dan, hukuka saygılı bir İdare olarak, "Yürütmenin Durdurulması Kararı"nın hemen uygulanmasını istemiştir. Valilik, yürütmeyi durdurma kararlarına karşılık TEK ve Bakanlığın Bölge İdare Mahkemesi 'ne yaptıkları itirazları üzerine beklemiştir. Aydın BİM. 1994/10 esas sayılı kararıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 'nın itirazını reddetmiştir.

Yatağan Termik Santrali 'nin faaliyeti 24.3.1994 tarihinde 90 gün süreyle durdurulmuştur. Sendika, sanayi kuruluşları, TEK, karşı propaganda çalışmalarına başlamış, İzmirli Avukatlar bunu dikkatle takibe almışlardır. Fakat, bu arada TEK, mahkeme kararını çiğneyerek, santrali işletmeye başlamış ve İzmirli Avukatlar TEK yöneticileri hakkında suç duyurusunda bulunmuşlardır.

Diğer yandan İzmir Çevre Hareketi Avukatları 'nın, Gökova - Kemerköy Termik Santrali davaları üzerinde de çalışma yaptıkları görülmektedir. Büyük bir doğa felaketine sebep olması kaçınılmaz bulunan Kemerköy Termik Santrali 'nin bitmesi ve işletmeye açılıp açılmayacağı hususunda tutarsız davranışlar üzerine olayı İzmir Çevre Hareketi Komisyonu gündemine almıştır.

Tesis izni, işletme izni ve işletme ruhsatı bulunmayan santralin hemen faaliyetlerinin durdurulması, sözkonusu izin ve ruhsatların verilmemesi için 16.4.1993 tarihinde idari dava yolu açmak amacıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 'na, Sağlık Bakanlığı 'na, Çevre Bakanlığı 'na, Muğla Valiliği 'ne ve TEK Genel Müdürlüğü 'ne dilekçeler yazılmıştır. Sadece TEK 'in dilekçeye cevap verdiği, faaliyetin durdurulamayacağını bildirdiği görülmüştür. Diğer idarelerin cevap vermemesi üzerine, 8 .7.1993 tarihinde 14 Avukat tarafından Aydın 2. İdare Mahkemesi 'nin 1993/157 nolu dosyası ile yürütmenin durdurulması talebli dava açılmıştır. Talep reddedilmiş ise de, dava sürmektedir. Komisyon, yürütmenin durdurulması için Yatağan hakkında verilen karar emsal gösterilerek, Aydın İdari Mahkemesi 'ne bizzat başvurmuştur. Ancak santralin faaliyette bulunmadığı gerekçesiyle bu istem reddedilmiş ise de İzmir Çevre Hareketi Avukatları bu konuda kesin kararlı

olup, santral faaliyete geçtiği anda tekrar başvuruda bulunacaklarını ifade etmektedirler.

Kamuoyunda da çok iyi bilindiği üzere, Gökova Termik Santrali'nin işletilmemesi için İzmir Çevre Hareketi Avukatları sürekli ve etkili bir çalışma içindedirler. Amaçları ülkemizde çevre bozulmaları ve kirlenmesine etki edecek her türlü faaliyeti önlemektir. Gökova Termik Santrali ile ilgili olarak Yargı'dan Baro'ya, bilim adamlarından derneklere, basından gönüllülere değin çok sayıda kişi ve kuruluşlar mücadele etmişlerdir. ÖÇKB bağlamında da en yoğun mücadele Gökova Termik Santraline ilişkin olmuştur. Bu santralin tüm mücadelelere rağmen gelecek yıllarda işletilmesi ihtimali bulunmaktadır.

Diğer yandan 11 Ağustos 1993 tarihli RG'de Gökova Termik Santrali deneme üretimi için 750.000 ton kömür ihalesi açıldığının öğrenilmesi üzerine İzmir Çevre Hareketi Avukatları, TEK aleyhine Ankara 6. İdare Mahkemesi'nin 1993/1337 Esas sayılı dosyası ile sözkonusu ihale kararının iptali için dava açmıştır. Dava sürmektedir. Diğer yandan Gökova'da inşaatı tamamlanan ve kısa süreli deneme üretiminde bulunan Kemerköy Termik Santrali'nin durumunu ulusal ve uluslararası hukuk açısından inceleyen bir raporu hazırlayan İzmir Çevre Hareketi Avukatlarının bu çalışması İzmir Barosu kanalıyla tüm ilgili ve yetkililere gönderilmiştir.

Görüldüğü gibi, İzmir Barosu Çevre Hareketi Avukatları, Çevre Bakanlığı 'nın ve tüm idari birimlerin çevre korumayı öncelikle dikkate alması için faaliyetlerini hukuki ölçütler çerçevesinde sürdürmektedirler. ÖÇKB 'de ÖÇKKB ve Çevre Bakanlığı 'nın, Çevre Yasası 'nı uygulamada hatalı yönlerini İzmir Barosu derhal gözler önüne sermektedir. Diğer bir ifade ile İzmir Çevre Hareketi Avukatları çevre duyarlılığına sahip bir baskı grubu olarak dava yoluna gitmektedir. Uygulamada zaman zaman kamu yönetimi aleyhine açılan çevre davalarını kamu yararına sonuçlandığı görülmektedir. Nitekim Foçalı hemşehrilerin açtığı davada imar planı iptal edilmiştir, burada kurumun 21. yüzyıl çevre bilincine yaraşır bir uygulama içinde olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Aşağıda bu konu incelenmektedir.

2) Foça Özel Çevre Koruma Bölgesinde Çevre Koruma Faaliyetleri

ÖÇKKB 'nin hazırlayıp kabul ettiği Foça 1/1000 ölçekli Revizyon İmar Planı 'nın, imar mevzuatına aykırı yapılmış olması nedeniyle İzmir 2. İdare Mahkemesi 'nin 1992/395 E. sayılı dosyası ile Foçalı 3 kişi tarafından açılan davaya İzmir Barosu adına İzmir Çevre Hareketi Avukatları itiraz etmiştir. Yargılama sonunda imar planı iptal edilmiştir. İnşaatlara ruhsat verilmemesi için Foça Belediyesi 'ne dilekçeler yazılmıştır. İnşaat yaparken çıkan

arkeolojik yapıları tahrip eden müteahhit Şefik Boduroğlu hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunulmuştur.

Burada ÖÇKKB 'nın yapmış olduğu bir Revizyon İmar Planı 'na karşı yurttaşların dava açtığı görülmektedir. Bu konuda İzmir Barosu, ÖÇKKB 'nin yanında hareket etmekte ve belediyeye ilgili inşaatların 1/1000 ölçekli ÖÇKKB 'nin hazırladığı Revizyon İmar Planı 'na aykırı yapıldığı uyarısında bulunmaktadır.

Ayrıca 24.8.1993 'de Hürriyet Gazetesi 'nde yayınlanan haberden Ulaştırma Bakanlığı DLH 'nin başvurusu üzerine körfez dip çamurunun Uzunada - Gediz arasına dökülmesinin Çevre Bakanlığı 'nca onaylandığını öğrenen İzmir Çevre Komisyonu, Çevre Bakanlığı 'na DLH İnşaatlar Bölge Müdürlüğü 'ne, ÇED yasal prosedürü olmadan, ÇED Yönetiminin 25. maddesinde belirtilen resmi belgeler alınmadan çamur nakline ve deşarjına başlanamayacağını bildiren 11.9.1993 tarihli başvuruyu yapmışlardır. Konu ile ilgilenen komisyon, Urla Belediye Başkanlığı Bülent Baratlı ve Foça Belediye Başkanı Nihat Dirim 'in de yardım istemesi üzerine dava başvurusunu hazırlamış, körfez dip çamurunun Uzunada açıklarına dökülmesi işleminin iptali için Çevre Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı aleyhine İzmir 3. İdare Mahkemesi 'nde 1993 yılında bir dava açmışlardır.

Yine burada Çevre Bakanlığı aleyhine bir dava açıldığı görülmektedir, yardım talebinde bulunan ve davaya gidilmesinde etkisi olan kişilerden birisi bir ÖÇKB olan Foça 'nın Belediye Başkanı 'dır. O halde Türkiye 'de çevre korumada, Çevre Bakanlığı aleyhine de dava açıldığı görülmektedir ve sonuçta Çevre Bakanlığı 'nın daha dikkatli politikalar oluşturması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

3)Nükleer Santral Projesinin İptali Konusunda Çalışmaları

Bilindiği gibi ülkemizde ilk nükleer santral bölgesi, Gökso Deltası ÖÇKB sınırlarına çok yakın bir yerde inşaa edilmek istenmektedir. Bu sebeple İzmir Barosu 'nun konuyla ilgili faaliyetlerine de çalışmamızda yer verilmiştir.

Türkiye gündeminde nükleer santral projelerinin büyük ölçüde yer alması üzerine henüz nükleer santral yapımına başlanmadan, bu konuda gerekli çalışmaları yapmak üzere İzmir Çevre Hareketi Avukatları 'nın faaliyete geçtiği görülmektedir. İçinde Bilim adamları da bulunan 28 kuruluş ve kişiye bilgi toplamak amacıyla 1993 yılında dilekçeler yazılmıştır. Ancak, gelen cevaplar yetersizdir. Çevre Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü 'nün verdiği cevapta, nükleer santrallerin ÇED sürecine girildiği ve ilgili yönetmelikler hükümlerine tabii bulunduğu bildirilmiştir. Rapor

hazırlayıp, Baro Başkanlığı 'na ve ilgili yerlere yollayan İzmir Çevre Hareketi Avukatları 'nın Akkuyu Nükleer Santrali Projesi 'nin iptali için ön hazırlık çalışmalarını tamamladığı da belirtilebilir.

Çevre Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü Akkuyu Nükleer Santralinin çevredeki ekolojik değerlere ve insanlara zarar vermeyecek biçimde kurulacağını, çevre koruma ile ilgili bütün önlemlerin alınacağını dikkate alarak, santralin kurulmasına izin vermiş ve ilgili ÇED 'i kabul etmiştir. Bu santralin Göksu Deltası gibi Dünyanın en önemli sulak alanlarının birisinin yakınında kurulmaması gerekliliği düşünülmektedir. Çünkü termik santral yapımı sırasında kaldırılan toprak katmanında dahi çok sayıda flora ve fauna türlerinin yok edildiği bilinmekte olup bu durum nükleer santraller için de geçerlidir. Kanaatimizce Çevre Bakanlığı nükleer santral ve termik santral projelerinin ÇED sürecine inşaat yapım aşamasına geçmesi sırasında çok dikkatli politika takip etmelidir.

Termik santraller gibi nükleer santrallerin de ömürleri 30-40 yıl kadardır. Türkiye 'de Hükümetler, nükleer santral projelerini hiç denememeli, aynı yandan bir ithalat gideri olan petrol, taşkömürü ve doğal gaz gibi yenilenemeyen enerji kaynaklarına yönelmekten vazgeçmeli, jeotermal, güneş enerjisi, rüzgar enerjisi, hidrolik enerji gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmelidir. Böylece bir yandan enerji giderleri azalacak, bir yandan da tehlikeli ölçütlerdeki çevre kirlenmeleri ve bozulmaları önlenmiş olacaktır.

Ayrıca 1993 yılı Ekim ayında Çevre Bakanlığı 'nın, İzmir Barosu 'ndan görüş istemesi üzerine Çevre Komisyonu 'nun "Çevre Yasası Üzerine Eleştiriler" başlıklı bir rapor hazırladığı, bu raporla "Kirlenen öder" prensibi, "Para cezaları" ile işi geciktirme olguları ve yasanın genel felsefesi üzerine eleştirilere değindiği görülmektedir.

C-GÖKOVA-KEMERKÖY TERMİK SANTRALİ'NİN POLİTİK ARENADAKİ KONUMU

Gökova sorunu ve bu yönde verilen Danıştay Kararı, Türkiye'de çevre korumada karşılaşılan ilk mücadeledir.¹¹⁶ İlk kez; uzun süre bu konu basında incelenmiş, muhalefet partisince ele alınmış ve ilk kez bir çevre sorunu Meclis'te tartışılmıştır. Siyasi amaçla televizyonda Gökova Termik Santrali'ne ilişkin programlarda, santralin çevre kirliliğine yol açmayacağı belirtilmiştir.

¹¹⁶ Gökova-Kemerköy Termik Santrali'nin Politik Arenadaki Konumu ile ilgili bilgiler için bkz; Tekin Akıllıoğlu, "Gökova Kararı Üzerine Gözlemler", *19. Amme İdaresi Dergisi*, Ankara, 1986, s.157-160.

Fakat Gökova'nın doğal değerlerinin korunması için derhal toplumun harekete geçtiği görülmüştür. En etkili yol yargı olmuştur. Yargı, kararını 24 Haziran 1986'da açıklamış ve Gökova Termik Santrali'nin kapatılması isteği reddedilmiştir. Bu karar, 1983 tarihli Çevre Kanunu kurallarını yorumlayan ilk yargı kararlarından birisi olarak Çevre Kanunu'nun yorumlanmasında, kalıcı ve kolay kolay değişeceğe benzemeyen bir olumsuz sonucun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Çevre Yasası'nda çevre sağlığını korumak için bazı bölgelerde tesis ve yatırım yapmayı engelleyici türde herhangi bir kurala yer verilmemiştir. Bu madde adeta teşvik edici yönde yorumlanmaktadır. Çünkü, Yasa'nın 1.maddesinin açık ifadesine göre, "Çevre koruma önlemleri ile ekonomi gerekleri arasında uyum sağlanmasına" işaret edilmektedir. Diğer bir ifadeyle yasa, çeşitli yararlar arasında denge kurulmasını istemektedir. Yasa'nın yaptırım içeren kurallarına baktığımızda, temel kavram olarak "zarar"ı ele aldığı görülür. Zarar verici faaliyetler önlemler alınıncaya kadar durdurulur. Yasa gereği çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenecek ölçülere aykırı davranışlar para yasağına bağlanmıştır. Bu düzenleme ile yasa, yatırımcıları değil, zarar verenleri caydırmak istemektedir. Çevre korumanın en iyi yöntemi hiç bir sınai faaliyete izin vermemektir. Yasa koyucunun böyle bir ütöpik varsayım benimseyeceği düşünölmeyeceğinden "Danıştay Kararı yerindedir." denebilir.

Bununla birlikte Çevre Kanunu'nun çevre için zararlı sonuçları olan kirletici tesislerin; doğal park niteliğinde benzeri olmayan bir doğa parçası üzerinde kurulmasına ilgisiz kaldığı da söylenemez. Gökova Termik Santrali ile ilgili davada öne sürölen sav, termik santralin kurulmaması gerektiği değil, fakat belirtilen yerde kurulmaması gerektiği yolundadır. Davada "Yer Seçim Kararı"nın hukuka aykırılığı sözkonusudur. Bu bakımdan yargıcın, Çevre Kanunu ve ilgili öteki kuralları gözönünde tutarak, termik santralin yasaklanmasını değil, fakat seçilen yerde yapılmaması sonucuna varması mümkün olabilirdi. Kararda, kanunda yasaklayıcı kural bulunmadığı yolundaki gerekçenin bu bakımdan yerinde olmadığı söylenebilir. Yeni Çevre Kanunu'nda çevre merkezli kalkınma ilkesine yer verilmelidir. Bilindiği gibi yerel yönetimler 1996'ya kadar "Yerel Gündem 21" sözleşmesi ile çevre merkezli yerleşim haritaları ve kent planları çıkartmak zorunda bulunmaktadırlar.

Umumi Hıfzısıhha Kanunu, insanların yaşadıkları çevrede sağlığa aykırı ve zararlı faaliyetlerin önlenmesi, sağlığa aykırı ortamın iyileştirilmesi yoluyla

insan sağlığının korunmasını amaçlamaktadır. evre Kanunu'nda ise, korunan temel değer insan sağlığı yanında doğal çevredir. Doğal evreye zarar veren şeyler ile evre sağlığına aykırı şeyler aynı kavram değildir. Bu nedenle insan sağlığına aykırı olmadığı kanıtlanan bir faaliyet pekala evre koruma bakımından zararlı olabilir. Kararda bu nokta üzerinde durulmamış olması dikkati çekmektedir.

Çevrenin korunması, evre sağlığından bağımsız bir kavramdır. Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu ise, verilecek zararın ölçölmesine ve en aza indirgenmesi için alınacak önlemlere ilişkin bir düzenlemedir. Dava incelendiği zaman yargıcın elinde ÇED Yönetmeliği henüz yoktur. 1984-1986 yılları arasında çevresel etki, evre sağlığı bakımından ölçölmüş, ancak bu TEK tarafından yapılmıştır. Bu ölçölme, termik santralin alınacak önlemlerle evre sağlığı yönünden sakıncalı olmayacağı Üniversiteden alınan bir raporla kanıtlanmaktadır. Fakat Dokuz Eylül Ünivesitesi Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü'nün yöredeki ekolojik değerleri dikkate almayarak olumlu bir rapor vermesi şaşırtıcıdır.

Ayrıca Başbakanlık evre Müsteşarlığı'nca yaptırılan bir inceleme çevredeki doğal ortamın, giderilip giderilemeyeceği belirsiz zararlara uğrayacağını belirtmiştir. Bundan sonra Danıştay, tesisin işletmecilik yönünden yer seçimini doğrulayan verilerin incelemesine geçmiştir. Kömür rezervi yakınında en düşük maliyet sağlayan yer seçilmiştir. Danıştay, ekonomik ve teknik zorunluluklardan hareketle ve evre sağlığını korumaya yönelik önlemler alınmak suretiyle Kemerköy Termik Santrali'nin kurulmasına engel bulunmadığı sonucuna varmıştır. Daha sonra davacılar tarafından öne sürölen doğal sit alanı niteliğinin dava konusu yerde bulunmadığını da saptayan Danıştay, sonuçta yer seçimi kararının yönetimin takdir yetkisine 1986'dan günümüz bağlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Böylece son karar Hükömete ait bulunmaktadır. Burada yerindelik denetimi kavramı Danıştay'ı işlevsizlikle karşı karşıya bırakmıştır. Bu sebeple yeni evre Kanunu ve Yerel Yönetimlerde yapılaşma ile ilgili yasal düzenlemelerde, AT kararlarına uyumlu biçimde evre korumayı esas alan yatırım ve işletmecilik yasal düzenlemelerine gidilmelidir.

II- BİLİM ADAMLARI, YAZARLAR, DERNEKLER, GÖNÜLLÜLER, YEREL/MERKEZİ YÖNETİMLER VE SİYASİ PARTİLERİN ÖZEL ÇEVRE KORUMA KONUSUNDAKİ ÇALIŞMALARI:

Çevreyi koruma ve geliştirerek kullanma, sendikalardan meslek odalarına, bilim adamlarından siyasi partilere kadar tüm baskı gruplarının ortak sorumluluklarındandır. Ancak, ülkemizde çıkar çatışmalarının etkisiyle gereken önem verilmemekte ve ilgili birimlerin kendi aralarında dahi bilinçli bir koordinasyona ulaşamamakta ve çevre korumada başarı ortaya çıkamamaktadır. Aşağıda, bilimadamlarının yapmış oldukları araştırma ve çalışmalarının konusunu ifade eden konu başlıkları çalışmamızda aynen kullanılmıştır. Böylece, bilimsel çalışmalar konu isimleriyle birlikte değerlendirilmiştir.

A- GÖKOVA, YENİKÖY VE YATAĞAN TERMİK SANTRALLERİ VE KÖMÜR YAKITLI TERMİK SANTRALLARIN ÇEVREYE ETKİLERİ

Yeterli enerji üretimi olmadan, kalkınmanın olamayacağı artık herkesin bildiği bir gerçektir. 1970'lerden itibaren petrol fiyatlarının yükselmesi; petrolü bulunmayan ülkeleri tekrar kömür kullanarak enerji elde etmeye götürmüştür. Bu yol % 50 daha kazançlıdır. Bununla birlikte çevreye olumsuz etkilerinin giderilmesi için uygun teknoloji seçilmeli ve tesisin kurulacağı saha bilinçli olarak belirlenmelidir. Ülkemizde Yatağan, Yeniköy vs. Gökova'da Termik Santralin kurulacağı alan seçilirken, ilgili kriterler, su, hava ve toprak kirliliğini önleyecek kanun ve yönetmelikler henüz düzenlenmemiştir. 1983 tarihli Çevre Kanunu ÇED Raporu hazırlanmasını mecburi kılmışsa da 1994'e kadar gereken itina ve hassasiyet gösterilmemiştir. Kömür yakıtlı termik santrallerin yapılacağı yer seçilirken gözönünde bulundurulması gerekli parametreleri şöyle açıklayabiliriz:¹¹⁷

Bitki türlerinin özelliklerinin yanı sıra, bu bitkilerden faydalanarak yaşamlarını sürdüren canlılar da gözönüne alınmalıdır. Gökova-Marmaris-Bodrum gibi hava kirlenmesinden fazla etkilenen flora ve faunanın bulunduğu veya deniz kaplumbağası gibi türü yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan canlıların barındıkları sahalarda termik santral yapılmasından kaçınılmalıdır.

¹¹⁷ Bkz; A. Baban, S. Çamlılar, "Kömür Yakıtlı Termik Santrallerin Çevreye Etkileri", *Çevre 85, Çevresel Etki Değerlendirmesi Sempozyumu Bildirileri*, 5-7. Haziran 1985, Atatürk Kültür Merkezi, s. 1-4

Verimli topraklar tercih edilmemelidir. Silifke yakınlarında kuruluşu öngörülen Akkuyu Nükleer Santralının ve Gökova Termik Santrali'nin bulunduğu il sınırları ne yazık ki I., II., III. sınıf verimli tarım topraklarıdır.

Yerleşim bölgelerinden uzak, karayollarına ise yakın olmalıdır. Böylece ekonomik düzen ve ekosistem bozulmayacaktır.

Termik Santralin kurulacağı sahada bulunan su miktarının, kalitesi açısından yeterli olup olmadığı, olumsuz etkilerin görülüp görülemeyeceği hususları incelenmelidir. DEÜ. Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü'nün verileri termal suyun geri dönüşüm sırasında uygun kriterleri kazanarak tekrar denize verilmesi koşuluyla; deniz canlılarının flora ve faunası'nın zarar görmeyeceği yönündedir. Fakat, kentleşme, turizm faaliyetleri gibi etkenlerle birleşen termal kirlilik uzun vadede tabiata ağır tahribatlar getirecektir.

Suyun alternatif kullanımları da dikkate alınmalıdır. Termik Santral yapılmadan önce suyun hangi amaçla kullanıldığı ve kullanılabileceği hususu incelenmelidir. Termik Santral yapılmasının deniz florası ve faunasına etkisi incelenmelidir. Bu yönüyle de Muğla ve İçel'de kurulmak istenen santraller ve kurulanlar adeta bir kırmızı alarmdır.

SO₂, NO₂ ve partikül konsantrasyonlarının limitlere yakın olduğu yerlerde; kömür yakıtlı termik santraller asla yapılmamalıdır. Gökova'da uzun vadede, uluslararası standartların aşılabileceği belirlenmiştir. Rüzgarlı bölgeler termik santralin yapımı için tercih edilmemelidir. Gökova Bölgesi; kirli havayı Datça-Bozburun, Köyceğiz-Dalyan, Milas gibi ormanların yoğun ve daima yükseklerde olduğu bölgelere götürebilecek rüzgar türünün etkilerine açıktır. İ. Ü. Orman Fakültesi Ekoloji ve Toprak Bilimi'nce yapılan değerlendirmelerde; ağaçların termik santralin yaydığı SO₂, NO₂ gibi partiküllerin sonucunda çok kısa sürede yeşil gövdelerinin yaşlanırcasına kuruduğu görülmüştür. Ayrıca Mavi Çam Ormanları renk değiştirerek gri ve koyu kahverengi çam ormanları durumuna gelmiştir. Ağaçlar yapraklarını dökmüşler; termal hava kirliliğinin taşındığı rüzgar yönüyle, daha grimsi duruma gelmişlerdir.

Başka bacalara olan uzaklık dikkate alınmalıdır. Hava kirlenmesine katkısı bulunan diğer tesislerin bulunduğu bölgelerde termik santral yapılması hava kirliliğini artırmaktadır. Muğla yöresinde zaten üniteleri ile tam kapasite işleyen Yeniköy ve Yatağan Termik Santralleri vardır. Gökova Termik Santrali gereksiz bir santral açma mücadelesidir. Buradaki termik santraller 20 yıl kadar sonra ömürlerini tamamlayacaklardır. O zaman bu üç santral çok sorgulanacaktır. Çünkü iki santral bile dünyaca ünlü Muğla'yı iyiden iyiye

kirletmektedir. Ayrıca, ÖÇKKB. Şube Müdürü ile yaptığımız görüşmede; kendilerinin şimdilik getirdikleri nüfus artışı sınırı, altyapı ve konut, işyeri, turistik amaçlı tesis, fabrika, işletme açma sınırlamalarının uzun vadede korunamayacağını ifade etmiştir. Kentleşmenin ve turizm baskısının önümüzdeki yıllarda artacağını; hazırladıkları plan ve proje rakamlarının; uygulamaların gerisinde kalacağını belirtmiştir. Kısaca çok geçmeden Gökova ve diğer kıyı ÖÇKB. kirlenecektir. Esasen Kurum'un da görüşleri bu doğrultudadır ve Kurum bu durumun uzun vadede imkansızlığına değinmektedir.

Termik santralde üretilecek enerjisiyi nakledecek hatların uzunluğu, genişliği, geçeceği alanların özellikleri gözönünde bulundurulmalıdır. Yatağan Termik santralinin bir ünitesinin 90 gün süre ile "Yürütmenin Durdurulması Kararı" üzerine kapatılmasının konuşulduğu ve Çevre Dostu Saynur Gelendost'un arkadaşlarıyla "ölüm orucu"na başladıkları günlerde; basında sanki enerji açığımız varmışçasına demeciler ve baskılar görülmüştür. Bu sırada İzmir ve civarında özellikle akşam saatlerinde enerji nakil hatlarında onarım sebebiyle elektrik kesintileri uygulanmıştır. Basın ise bunu "Yatağan'ı hatta Gökova Termik Santralini açmazsanız; çok yakında akşamları karanlıkta kalacaksınız." şeklinde bir imaj yaratmak istercesine haber yapmıştır. Burada Basının ve siyasi yetkililerimizin çevre korumada gerekli özeni gösteremediklerini vurgulamak gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu olay, ne yazık ki 1994 yılı bahar aylarında yaşanmıştır. Yine sanayileşmeden payını alan İzmir Sapanca Gölünde yaşamını yitiren milyonlarca balık ve deniz canlısı sorununu Çevre Bakanlığının ve hükümet yetkililerinin yaklaşık 15 gün sonra dikkate almayı programlarına koydukları görülmüştür. Günümüzde yabancı şirketlerin ihalesini aldığı Sapanca Gölü ve İzmir Erdek Körfezi temizleme çalışmaları devam etmektedir. Birkaç yıl kadar sonra da önlem alınmazsa Mğla böyle bir çevre katliamına uğrayacaktır. Mğla'nın, Antalya'nın, Iğel'in önünde İzmir, Izmit, İstanbul örnekleri vardır. Bu açıdan Kurum Başkanlığı en kısa sürede ekolojik planlamadan ekolojik koruma ve uygulama politikalarına geçmelidir. Kurum Başkanlığı planlamada gösterdiği başarıyı, uygulamada da pekala gösterebilir ve böylece Kurum tanımlar.

Ayrıca bitkilerin sökülmesi, değişik amaçlar için toprağın kazılması, yeni yolların açılması, ağır vasıtaların gürültüsü ve titreşimi, erozyon, su kütlelerinin içine sediment sükülmesi gibi olumsuz çevre tahribatları da görülebilmektedir. Bu duruma turizm amaçlı otelin yapılmak istendiği

Dalyan-İztuzu ve balıkçıların motor seslerinin olduğu Foça örnek gösterilebilir.

Bununla birlikte, Termik Santral tesisi işletmeye alındıktan sonra aşağıdaki çevresel etkiler görülebilir:

1. Hava kirlenmesi ve bu durumdan doğacak sorunlar
2. Su kirlenmesi ve çevrede yaşayan canlıların ölmesi, nesillerinin tükenmesi veya göç etmesi olguları.

Kömür yakıtlı santrallerin yapılmasına geçilmeden önce mutlaka bir detaylı ÇED Raporu hazırlanmalıdır. Gökova Termik Santrali ise ne yazık ki, detaylı ve işletmeye müsaade eder düzeyde ÇED raporuna halen sahip değildir. En önemlisi yakınındaki Yatağan ve Yeniköy Termik Santrali olumsuz etkileri çok iyi bilinmektedir. Kısaca, bütün kıyılarımız için termik santral, ağır sanayi; büyük fabrika ve işletmeler açmak son derece tehlikelidir. Yeşilin, mavinin olmadığı iç ve doğu bölgelerimizde fabrikalaşmaya izin verir biçimde ülke politikaları yeniden gözden geçirilmelidir. Yapılan bir anket çalışması sırasında Gökova ÖÇKB'sinin Kızılyaka Köyünde arıcılık faaliyetlerinde azalma, Karaağacın neslinin tükenmek üzere olduğu ve karpuzun yetişmediği belirtilmiştir. Akçapınar' da ise termik santral sebebiyle köylüler domates ve biberlerinin yandığını ifade etmişlerdir. Çiftlik Köyünde de ürünlerin azaldığı, çam fıstığı ağaçlarının kuruduğu, cilt bozukluğu, şişlik ve solunum bozukluğu olduğu belirtilmiştir.

B- YATAĞAN TERMİK SANTRALI BACASINDAN ÇIKAN SO₂ GAZININ HAVA KALİTESİNİN KORUNMASI YÖNETMELİĞİ'NE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmamızın bu bölümünde öncelikle, Yatağan Termik Santrali'nin çevreye olumsuz etkilerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu santral, ÖÇKKB'nin koruma alanı içinde olan Datça-Bozburun, Fethiye-Göcek, Köyceğiz-Dalyan, Gökova ve Patara ÖÇKB'ne yakındır. Etkileri hava, deniz, toprak kirliliği yoluyla özel korumada olan sözkonusu bölgelerimize ulaşmaktadır. Ayrıca, Gökova Termik Santrali'nin çalışma ihtimali karşısında çevre koruyucu tüm baskı gruplarının göstereceği ilk örnek Yatağan Termik Santrali'nin çevreye olumsuz etkileridir.

Yurdumuzda artan enerji ihtiyacını karşılamak üzere Yatağan'da kurulan toplam 3 x 210 MW gücündeki termik santralin üniteleri sırasıyla Kasım 1982, Haziran 1983, Aralık 1984 tarihlerinde faaliyete geçmiştir. Üç ünitenin de çalıştırılması için bölgede ticari değeri olmayan düşük kaliteli linyit kömüründen günde yaklaşık 15.000 ton yakılmakta ve çevreye günde

600 ton dolayında SO₂ gazı verilmektedir. Ekonomik işletme süresi 30 yıl olarak belirlenen termik santralde zararlı gazlar tutulmamakta, sadece uçucu külleri tutmak için elektrofiltreler kullanılmaktadır.¹¹⁸

2872 sayılı Ç.K.'nın amaç ve ilkeleri doğrultusunda hazırlanarak, 2 Kasım 1986 gün ve 16269 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş bulunan "Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği"nde kirletici vasfı yüksek tesisler için özel emisyon sınırları verilmektedir. SO₂ emisyonu ile ilgili olarak, yönetmelik Ek 7'de "Katı Yakıt Tesislerinin Baca Gazlarından Çıkan SO₂ Emisyonu"nın önlenmesi gerektiği, ancak yakıt ısı gücü 300 MW veya üzerinde olan tesislerde baca gazından % 5 hacimsel oksijen alınarak SO₂ derişiminin 1000 mg/cm³ sınırının altında kalması halinde bir Kükürt Arıtma Tesisi'nin gerekmediği bildirilmektedir. Bu sınırın aşılması halinde "yanma öncesi, yanma esnasında ve yanma sonrasında" tatbik edilebilecek bir Kükürt Arıtma İşlemi uygulanarak, yukarıda verilen sınır değerin altında kalması istenmektedir. "Bunun gerçekleştirilmemesi halinde tesis, kükürt emisyon derecesini en fazla % 5'de muhafaza edebilecek kükürt azaltımı tedbiriyle çalıştırılabilir." denilmektedir. Bu arada "Belirli bir süre için bir tesis; tasarımıında öngörülen kükürt oranlı kömür bulamaz ise ve baca yüksekliği bu orandaki kükürt için uygun biçimde düzenlenmiş ise, 2500 mg/cm³ kükürtdioksitleri emisyonuna izin verilebilir. Bu tipteki çalışma 6 ayı aşamaz" şeklindeki maddesi ile en kötü şartlardaki sınır değeri ve çalışma süresi verilmektedir.¹¹⁹

Yatağan Termik Santrali baca gazında İnfrared Gaz Analiz Cihazı ile 1987 Nisan ayı için yapılan ölçümde SO₂ derişiminin 3000 ppm'den büyük olduğu, NO derişiminin 200 ppm, CO₂ derişiminin 300 ppm ve CO derişiminin ise % 13-14 olduğu santral işletme yetkilileri tarafından açıklanmıştır. 5400 mg/cm³ olarak hesaplandığında bu değer SO₂ emisyonları için ilgili yönetmelikte en kötü şartlarda 6 aylık süre için izin verilebilen 2500 mg/cm³'lük sınır değerinin bile iki kat üstündedir. Nitekim çevredeki Kızılçam ormanlarında 1983 yılında yer yer görülmeye başlanan kırmızı -

¹¹⁸ Nazmi Oruç "Yatağan-Muğla Termik Santrali Bacasından Çıkan Kükürtdioksit Gazının Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğine Göre Değerlendirilmesi", *Çevre 88, 4. Bilimsel ve Teknik Çevre Kongresi Bildirileri*, İzmir, 5-9 Haziran, 1988, s. 2.

¹¹⁹ Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği, TC Başbakanlık Çevre Genel Müdürlüğü, 23.11.1986 Tarih, 19269 Sayılı RG.

kahverengi lekeler, 1984 Aralık ayında 3. ünitenin de devreye girmesi üzerine şiddetini artırarak, geniş bir alana yayılmıştır.¹²⁰

Bir klorofil zehiri olan SO₂ gazının etkisi ile santralin bacasından 4,6 km uzaklıktaki ve güney yönünde, yaklaşık 2000 hektarlık bir alanda kızılçam ormanlarındaki her yaştaki ağaçların kuruması üzerine 150.000 m'lik damga yapılarak zorunlu üretime geçilmiştir. Santral bacasından salınan SO₂ gazının ormanlık sahalara ilaveten tarımsal alanlarda da etkili olduğu ve özellikle yöredeki zeytinciliğin büyük ölçüde zarar gördüğü belirlenmiştir. Baca gazlarının kontrol altına alınamaması halinde herçeşit bitki örtüsünün tamamen yok edilmesi sonucu üst toprak tabakası yağışlarla taşınacak ve yakın bir gelecekte yeşilin yerini çıplak tepeler ve derin sel yarıntıları alacaktır.¹²¹

Yatağan Termik Santrali'nde hergün atmosfere salınan yaklaşık 600 ton dolayındaki SO₂ gazı nedeniyle ÖÇKB. yörelerinin tahribi yanında milli bir servette yok edilmektedir. Ticari gübre sanayiinin en önemli hammaddelerinden birisi olan sülfirik asit ihtiyacını karşılamak üzere yurdumuza yılda yaklaşık 3 milyon ton sülfirik asit ve 100.000 ton kükürt ithal edilmektedir. Ticari gübre üretimi için Türkiye'deki gübre fabrikalarına yılda yaklaşık 700.000 ton H₂SO₄ gerektiğini kaydeden bir Alman uzmana göre, bu ihtiyaç, GAP projesi ile yakın bir gelecekte artacaktır.¹²² Bu nedenle halen yürürlükte olan yönütmelikteki sınırların çok üstünde bir SO₂ emisyonu ile çalışarak çevreyi tahrip eden termik santrale ek olarak bir asit fabrikasının kurulması gerekmektedir. Artvin-Göktaş (Murgul) Bakır Fabrikası'nda 35 yıldır doğaya salınan SO₂ gazının (günde 80-100 ton) 1987 yılında işletmeye

¹²⁰ N. Oruç, T. Günay, "Yatağan - Muğla Santrali Bacasından Çıkan SO₂ Gazının Çevredeki Ormanlara Etkisi", *Çevre 1986 Sempozyumu Bildirileri* 5-7 Haziran 1986, İnönü Üniv., Malatya, 1986, s. 1.

¹²¹ Nazmi Oruç, "Yatağan Termik Santralinin Çevredeki Tarımsal Alanlara Etkisi", *Toprak İlimi Derneği, 10. Bilimsel Toplantısı Bildirileri*, 30 Haziran-4 Temmuz 1987, Kırklareli, 1987, s. 3.

¹²² Müller, M. Flue, "Gas Desulfurization For Utility Power Generation, Proceedings of the International Symposium on Environmental Management", *Environment 87, General Directorate of Environmenty*, İstanbul 1987, sayfasız.

açılan asit fabrikası ile zararlı halden yararlı hale getirilmiş olması güzel bir örnektir.¹²³

Ayrıca, Türkiye'de Kamu Yönetimi çevre sorunlarının ekonomik büyümenin geleceği açısından ciddi tehlikeler yaratacağının farkında görülmemektedir. Bu nedenle de hemen her çevre kirliliği yaratan olayda kamuoyu baskısı ortaya çıktığında "artistik manevralar" yaparak, "kalkınma" ve "büyüme" kalkanının ardına sığınmakta ve halk dayanışmasını kaldırmaya yönelmektedir. Nitekim Yatağan Termik Santrali örneğinde olduğu gibi, Santralin çok yönlü olumsuz etkilerine rağmen, elektrik enerjisi ve istihdam sloganları sık sık kullanılarak, Santralin faaliyetlerinin sürdürülmesinde çevreciler ve işçiler karşı karşıya getirilmişlerdir. Sonuçta küskün köylülerin zaten varolan "yabancılaşma" eğilimi artmıştır. Bölge dışından destek vermesi beklenen kamuoyunca da, enerji kısıntısı korkusu ile tepki gösterilmemiş, aksine Santralin açılması desteklenmiş, köylüler ile bu olayda sesleri pek az çıkan çevreciler; işçiler ve Devlet karşısında yalnız kalmışlardır. O halde Çevre Korumacı Örgütler'in başarılı olması için, halkın katılımını slogan olmaktan kurtaracak gönüllü örgütlenmelerin artması önemli bir konu olarak gündemimizi korumaktadır.¹²⁴

C-GÖKOVA-AKKAYA BELDESİ KIYI ŞERİDİNDE BAZI YAPILARIN ÇEVREYE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Erdem Albek'e göre, kıyı yapıları, yörede etkin olan doğal koşullar yeterince incelenmeden yapılırsa; yeni ve hatta daha ağır sorunlar doğurmaktadırlar. Doğa, kendi yarattığı kuvvetleri degeleme yeteneğine sahiptir. Klasik kıyı mühendisliği yöntemleri çoğu zaman bu dengeleri gözetmemektedir. Doğanın incelenmesi ve yarattığı dengelerin daha iyi araştırılması; bugün karşılaştığımız sorunları daha kolay çözmemize yardımcı olacaktır.¹²⁵

¹²³ Nazmi Oruç, "Yatağan-Muğla Termik Santrali Bacasından Çıkan SO₂ Gazının Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğine Göre Değerlendirilmesi", *Çevre 88 Dördüncü Bilimsel ve Teknik Çevre Kongresi Bildirileri*, 5-9 Haziran 1988, İzmir, s.3.

¹²⁴ Zerrin Toprak Karaman, "Türkiye'de Kamu Politikalarının Yabancılaşmaya Etkisi", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt, 27, Sayı:3, Ankara, Eylül 1994, s.80-81

¹²⁵ Erdem Albek, "Akkaya Beldesi Kıyı Şeridinde Bazı Yapıların ve Uygulamaların Çevreye Etkileri", *Gökova Körfezi Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu Bildirileri*, 28-30 Haziran 1994, İzmir, 1994, s.9. Bu konuda; Boğaziçi Üniversitesi

D- ÇEVRE KİRLİLİĞİNİN ODUN KALİTESİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Bu konuda yapılan çalışmalar sonucunda ibreli ağaçların yapraklı ağaçlara nazaran; çevre kirliliğine karşı daha hassas olduğu ortaya çıkmıştır. Kirlilikten etkilenmiş bazı ibreli ağaçlarda (çam, ladin, köknar) yıllık halka genişliğinde bir azalma gözlenmişken, yapraklı bir ağaç olan kayında bu durum gözlenememiştir. Genç ağaçlar, yaşlı ağaçlara göre daha dayanıklıdır. Kötü yetiştirme ormanlarında bulunan ağaçlar kirlilikten daha çabuk ve fazla etkilenmektedir. Kesimlerden sonra depolanan odunlardan kirlilikten etkilenmiş olanlar sağlıklı olanlara nazaran daha erken ve hızlı şekilde renk değişimlerine uğramaktadır. Bu odunların kesimden hemen sonra işlenmeleri gerekmektedir.¹²⁶

E-ENERJİ SANTRALLERİNİN UÇUCU KÜLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ülkemizde çevre sorunlarının en aza indirilmesinde proses madifikasyonlarının yapılmasının gerekliliği yanında atıkların değerlendirilmesinin gerekliliği de önemlidir. Marmara Üniversitesi'nden Adnan Aydın; geliştirdikleri prosesle yağ-yakıt yanma atıklarından vanadyum ve nikel bileşiklerinin ekonomik kazanımını gerçekleştirdiklerini ifade etmektedir. Bu şekilde; yağ-yakıt kullanan 630 MW'lık bir elektrik santralinin küllerinden yılda 110 ton vanadyum pertooksit ve 300 ton nikel kazanılabilecektir.¹²⁷ Marmara Üniversitesi Çevre Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Adnan Aydın'ın bu konudaki çalışmaları önemlidir.

F- GÖKOVA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ VE ÇEVRESİNİN HERPETOFAUNASI

Gökova ÖÇKB ve civarı ile Datça-Bozburun ÖÇKB sınırları içinde uzun yıllardır devam eden araştırmalarına göre; 1 kuyruklu kurbağa, 4

Çevre Bilimleri Enstitüsü'nden Erdem Albek çalışmalar yapmış ve Gökova Körfezi Çevre Sorunları Sempozyumu'na araştırmalarını sunmak üzere katılmıştır.

¹²⁶ Nusret As, "Çevre Kirliliği ve Odun Kalitesi", *Gökova Körfezi Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu Bildirileri*, İzmir 1994, s. 4.

¹²⁷ Adnan Aydın, "Enerji Santrallerinin Uçucu Küllerinin Değerlendirilmesi", *Gökova Çevre Sorunları ve Çevre Sempozyumu Bildirileri*, İzmir, 1994, s. 21.

kuyruksuz kurbağa, 2 kaplumbağa, 12 kertenkele ve 10 yılan türü olmak üzere 29 amfibi ve sürüngen türü yaşamaktadır. Ayrıca tek tür de kurbağa, kaplumbağa, kertenkele ile 4 yılan türünün de bulunabileceği tahmin edilmektedir. Bu bulgulara göre, bölgenin amfibi ve sürüngen türleri bakımından çok zengin olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Gökova ÖÇKB, Anadolu'nun birçok bölgesinden daha çok zengin amfibi ve sürüngen türü barındırmaktadır. Bölgede, toplam 36 amfibi ve sürüngen çeşidi mevcut olup, bu miktar Türkiye'de yaşayan 120 türün yaklaşık 1/3'ü kadardır. Bölgede insan aktiviteleri ile doğal dengenin bozulmaması için işbirliği içinde ÖÇKB'na; merkezi ve mahalli idarelere; buradaki gönüllü kişi ve kuruluşlara çok önemli görevler düşmektedir.¹²⁸ Diğer yandan "Gökova'da yaşayan yerli ve göçmen hayvanlar" üzerine Alman Biyolog Araştırmacı Heike Thol-Schmitz'de çalışmalar yapmıştır. Heike, Gökova'daki ekosistemlerde yaşayan 89 kuş türü (35 tanesi kırmızı listede) 10 memeli hayvan türü, 15 balık türü, 23 sürüngen, 1 deniz kaplumbağası ile bu sulara yaşayan 33 canlı türü (yengeç, pavurya, istiridye, midye, salyangoz vb. ile sinek ve böcekler) toplandığında, 171 tür hayvanın yaşadığını tespit etmiştir. ÖÇKB. alanlarında korunması gereken canlı toplumları ile bunların yaşadığı yetişme ve yaşama ortamının korunmadığını ifade etmiştir.¹²⁹

G-SHİR KANALİZASYONUNDAN FAYDALANAMAYAN ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNDE ÇEVRE KİRLİLİĞİNİN ÖNLENMESİ İÇİN TEKNİK VE EKONOMİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ülkemizde kanalizasyonu bulunmayan yerlerde yapılan konutlar, toplu konutlar, tatil köyleri, sahil siteleri, turistik tesisler gibi yerleşmelerin, fabrikalar gibi sanayi tesislerinin ve evsel kaynaklı atık suların son yıllara kadar fosseptikte toplanmasıyla atık su probleminin çözümleneceği sanılmıştır. Oysa fosseptikte toplanan bu atık sular, anaerobik bakterilerin hızla çoğalması sonucu çok büyük kirlilik ve tehlikeli yapı kazanmıştır. Böylesine mayalanmış kirli ve sağlığı tehdit edici sular zaman zaman

¹²⁸ İbrahim Baran, "Gökova ve Civarının Herpetofaunası", *Gökova Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu Bildirileri*, İzmir, 1994. s. 26-29. Bu konuda Dokuz Eylül Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. İbrahim Baran bir çalışma yapmıştır.

¹²⁹ Heike Thol- Schmitz, "Gökova'da Yaşayan Yerli ve Göçmen Hayvanlar", *Gökova Körfezi Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu Bildirileri*, 28-30 Haziran 1994, İzmir 1994. s.315

vidanjörlerle çekilmiş ve denize verilmişse de sonuçta (İzmir Körfezi Kirliliği gibi) büyük bir deniz kirliliği ortaya çıkmıştır. Belediyeler; vidanjörlerle denize döküm yapılmasını artık yasaklamışlar, kıyıda 40-50 km daha uzak arazi göstermişlerdir. Parasal ve zaman açısından külfete katlanmak istemeyen vidanjör çalışanları tarlalara, sebze bahçelerine döküm yapmışlardır. Sonuçta da parazit epidemisi oluşmuştur. Diğer bir ifadeyle septik tank veya fosseptik dediğimiz çukurların çözüm olmadığı artık bir gerçektir.¹³⁰

Şehir kanalizasyonundan faydalanmayan bölgelerimiz için en uygun çözüm gelişmiş ülkelerin atık suyu kaynağında arıtmak amacıyla kullandığı paket ve kompakt arıtma tesisleridir. Aşağıda bu tesisler genel özellikleri ve önemi itibariyle incelenerek ÖÇKB'leri için önerilmiştir.

1) Paket Arıtma Tesisleri

Kamyonla taşınabilecek ölçülerde üretilen, toprağa gömülen veya bir bodruma monte edilen bir tesistir. Çıkan su ya denize deşarj edilmekte ya da tarla, bahçe sulamak, şantiyelerde toprak sıkıştırmak, evlerde balkon/teras yıkamak, araba yıkamak için kullanılmaktadır. Yılda bir defa çıkan stabilize olmuş çamur ile de bahçeler gübrenlenmektedir. Paket arıtma tesisleri, mekanik arıtma, biyolojik arıtma ve dezenfeksiyonu seri olarak gerçekleştirir ve 400 kişiye hizmet verebilir. 1984 yılından itibaren ülkemizde 50-1000 kişilik 43 adet paket arıtma tesisi kurulmuş olup ¹³¹ ; kanalizasyonu olmayan ÖÇKB'lerimiz için önerilebilir.

2) Kompakt Arıtma Tesisleri

Paket arıtma tesisleri gibi uzun havalandırmalı aktif çamur sisteminde çalışan bu tesisler ise yerinde betonarme olarak inşaa edilir. 100-1500 eşdeğer nüfusa hizmet veren tipleri "silindirik keson kuyu" şeklinde yapılır. 300-1000 eşdeğer nüfusa hizmet eren tipleri ise dikdörtgen şeklindedir. Kapladıkları alan ise minumumdur. Stabilize edilmiş ve full nitrifiye hale getirilmiş çamur, istenirse kurutma yataklarında kurutularak çok değerli gübre haline getirilir.

¹³⁰ Hülya Ernst Kocaoğlu, "Şehir Kanalizasyonundan Yararlanamayan Yerlerde Çevre Kirliliğinin Önlenmesi İçin Pratik ve Ekonomik Bir Çözüm: Paket ve Kompakt Arıtma Tesisleri", *Çevre 88; Dördüncü Bilimsel ve Teknik Çevre Kongresi Bildirileri*, 5-9 Haziran 1988, İzmir, 1988, s.1-3

¹³¹ Agm., s. 3-4

Belirli bir kapasiteye kadar birçok cins atıksuyu, fiziksel ve kimyasal olarak arıtan Kompakt Arıtma Tesisleri'nde arıtma prosesi flokülasyon (yumuşaklaştırma), flotasyon (yüzdürme) ve filtrasyondan oluşmaktadır. Tam otomatiktir; kamyonla taşınabilen bu tesislerin monte sırasında sadece giriş-çıkış suyu ve elektrik bağlantısı sorunu vardır. Endüstri kuruluşları için monte edilen kompakt arıtma tesisleri evsel atıksu paketlerine de seri bağlanabilirler.¹³²

ÖÇKK. Başkanlığı; pilot uygulama olan ÖÇKB'lerin de paket ve kompakt arıtma tesisi kullanılması zorunluluğunu; yasal düzenlemelerine plan ve projelerine koymalıdır. Sonuçta, kanalizasyon kaynaklı bir kıyı suları kirlenmesi yaşanmayacaktır. Bu tesisler Türkiye'de deniz ve çevre kirliliğinin önlenmesinde önemli görevler üstlenebilecek olan ve 10 yıllık geçmişiyle kendisini kanıtlamış tesislerdir.

H- DENİZ KAPLUMBAĞALARINI KORUMA FAALİYETLERİ

95 milyon yıldan beri varolan "sürünge deniz kaplumbağası"; bütün türleri ile dünyada yok olma tehlikesi içindedir.¹³³ Akdeniz dahil dünyanın her yerinde sıcak sularda yuvalanan; yumurtalarını bırakmak için yumurtadan çıktıkları aynı plaja dönen, kumun 40-60 cm derinliğine gece yumurta bırakan deniz kaplumbağalarının 100 yumurtasından sadece birisi yaşamayı başarıp erginleşebilmektedir.

Çok sayıda tehdit arasında deniz kirliliği, kum ve çakıl çıkarımı denizanası yerine plastik torba yutmaları; kaza ile balıkçılar tarafından yakalanmaları; yiyecek veya ticaret amacıyla avlanmaları, öldürülmeleri ve diğer hayvanların yuvalarını bozup yumurtalarını yemesi sonucu nesli tükenmek üzeredirler. Turizmden kaynaklanan tehditler en ciddi tehlikedir. Apartmanlar, oteller plajlara inşa edilmekte, suyun yanına kadar tüm kumsal boyunca çimento dökülmektedir. Yuvalanma mevsiminde (Haziran'dan Ağustos'a) hız motorları kaplumbağaları ya öldürmekte ya da yaralamakta, araçlar yumurtaları kırmakta veya kumsalda yumurtadan yeni çıkmış canlılar için tehdit oluşturan derin çukurlar açabilmektedir. Bu faktörler, ana kaplumbağaların plajı aşp, kumu kazarak yumurtalarını bırakmalarını engellemektedir. Suni ışıklar geceleri daha parlak olan denize ulaşmak isteyen

¹³² Agm., s. 5

¹³³ Deniz Kaplumbağalarını Koruma Faaliyetleri ile ilgili bilgiler için bkz; Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, *Türkiye'de Çevre Yönetimi*, s. 132-134

yavru kaplumbağalara yönlerini şaşırtmaktadır ki, bu da ertesi gün güneş yükseldiğinde yakıcı ışığın etkisi altında ölmelerine neden olmaktadır.

Bu bölge üzerinde "turizm gelişim planları" hazırlanıp, anlaşmalar yapıldıktan sonra; bir otel kompleksinin yapımı planlanmıştır. Bir Federal Alman şirketine yapımına başlanan otel inşaatı, Federal Alman Çevre Korumacı Grupları hareket geçirmiş, 1987'de "İstanbulu Doğa Korumacı" adlı bir grup ta eylemi başlatmıştır. Bu dernekler, "Uluslararası Doğayı Koruma Dernekleri" tarafından desteklenmişlerdir. Kanaatimizce Federal Almanya kamuoyunun çevre konusundaki duyarlılığı ile otel yapımı iptal edilmiştir. 1988'de ise Dalyan Plajı, Köyceğiz ile birlikte ilk "Özel Çevre Koruma Alanı" olarak ilan edilmiş, Barselona Sözleşmesi çerçevesinde probleme kısmi çözüm bulunmuştur. 1990 yılında Özel Çevre Koruma Alanı sınır koordinatlarında Bakanlar Kurulu genişletme yapmıştır. Burası ülkemizin ilk ÖÇKB alanı olması dolayısıyla bugüne kadar kalıcı çözümler uygulanmalı ve şimdi tamamen korunmuş olmalıydı.

1985'ten bu yana Uluslararası Doğayı Koruma Dernekleri, kaplumbağaların, insanların sık sık ziyaret etmelerinden dolayı engellenen geceleri yuvalanma faaliyetlerini sağlamak için; diziler halinde ağaç kazıklar çakmış, deniz kaplumbağaları ve yavrularının sık sık geldikleri yerleri işaretlemişlerdir. Fakat, 1985'te henüz alanı özel çevre koruma statüsü olmadığından, bu sınırlara gösterilecek saygı, ziyaret eden turistlerin takdirine bırakılmıştır. Görüldüğü gibi çevreci gönüllü kuruluşlar Köyceğiz-Dalaman'ın ÖÇKB. olarak ilanında bizzat etkili olmuşlardır.

Bölgenin daha iyi korunması için gerekli çözüm önerilerine aşağıda yer verilmiştir:

Plajda terkedilmiş otel temeli nedeniyle kumlu kordondan lagüne ulaşan doğal su girişi kısmen dolmuştur. Bu nedenle ÖÇKB. Muğla İl Müdürlüğü; doğal su girişi yolunun açılması yolunda çalışmalıdır. Ayrıca denizle lagünü birbirine bağlayan kanal üstündeki yoğun deniz motoru trafiğini sözkonusu Kurum Yetkilileri dikkate almalıdır.

1990'da Hükümet bölgenin ve deniz kaplumbağalarının korunmasının teşviğiyle ilgili bir karar almışsa da, yörede çok yoğun biçimde yaz turizmi baskısının artması üzerine plaj; özellikle ÖÇKB'nin bölge için hazırladığı planlarda yerli/yabancı turistlerin günlük ziyaretlerine açılmış ve yiyecek dağıtımı ile umumi tuvalet vs. ihtiyacı karşılamak için ağaç kabin yapılmıştır. Sözkonusu faaliyetlerin gününbirlik dahi olsa, yoğun turizm baskısı altında bulunan denizi ve plaj toprağını kirletmesi kaçınılmazdır. İşte Kurum

Başkanlığı'nın "Günöbirlik Tesisler" ismiyle plajlarda yapılaşması, turizm amaçlı işletme açmasına ve yapılaşmasına izin verilmeyen kesimin; ÖÇKKB. personeline sert ve karşıt tavırlı hareket geçmesine de yol açmaktadır. Günöbirlik tesisler atık sularını denize boşaltmamalı ve bu tesisler için mutlaka paket ya da kompakt arıtma tesisi kurulmalıdır.

Yapımı bırakılmış otelin beton temelleri plajdan temizlenmemiş, burasının 250 taşıtlık otoparkta dönüştürölmesi için planlar hazırlanmıştır. Bu çalışmalar çevre korumacılık değil, turistik yapılaşmaya destek olarak görölmektedir. Başkanlık kamu yararı ve çevreyi esas alan bir politika uygulamalıdır.

I- ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI'NIN ÇEVRE KORUMA FAALİYETLERİ

Antalya hızlı göç oranı ile, son yıllarda İstanbul'dan daha hızlı büyüyen bir kenttir. Benzer tüm kentlerde olduğu gibi Antalya'da da imar, çevre, altyapı sorunları vardır. Antalya bu gün 500.000 nüfusludur ve yaz aylarında 1 milyon olmaktadır. Kentsel yapılaşma hızla devam etmektedir , durdurulmamaktadır ve sonuçta plansız yapılaşma ortaya çıkmaktadır. 1970'li yıllarda yapılan Antalya şehir planındaki yapılaşma yoğunluğunu yeni revizyonlarla hafifletilmiş, sosyal donatısı ve yeşil alan dengesi kent lehine değişmiştir. Ülkemizde ilk defa bir kentin tümünden nazım plan revizyonu ve kent merkezi yapılaşma planları elde edilmiştir. Yeşil alan bu gün kişi başına 9 m² ye çıkmıştır. Deniz suyu ve içme suyu sürekli laboratuvarlarda incelenmiştir. Yoğun yapılaşmaya rağmen denetimler sürmekte ve Antalya'nın jeolojik özellikleri sayesinde kirlilik görölmemektedir.

Ayrıca, buradaki Konya altı sahili dünyanın eşsiz plajlarından olup projesi 1994'te tamamlanmıştır. Fakat 30 Mart 1994'te 21890 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Kıyı Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Yönetmelik" nedeni ile yeniden revizyonu için ele alınmıştır. Antalya'nın geleceğini güvenceye alan "Entegre Çevre Projesi" tamamlanmıştır. Bu proje kanalizasyon, arıtma, çöplük düzenleme, su, altyapı ve kıyı yönetimini içermektedir. Avrupa Yatırım Bankası ve Dünya Bankası'ndan projeye 45 milyon dolar kredi sağlanmış olup 1982 'de başlatılan kanalizasyon inşaatı sürmektedir.¹³⁴

¹³⁴ Antalya Belediye Başkanı Hasan Subaşı, "Kentleşmeden Korkmayın", *Hürriyet Gazetesi*, İstanbul, 24 Mayıs 1995, s. 13

Yukarıda, Antalya ili içerisinde, Belek, Kekova ve çevresi ile Patara ÖÇKB.'nin bulunması sebebi ile, Antalya Büyük Şehir Belediyesi'nin çevre projesi değerlendirilmiştir. ÖÇKB'lığı 12 bölgemiz için de ilerde Foça örneğiyle açıklanacağı üzere mükemmel bir planlama ve projelendirme faaliyeti yapmıştır. Uygulamaya geçirilirse bu bölgelerimiz gerçekten korunabilecektir. Örneğin, ÖÇKB'nin alt yapıya ilişkin plan hükümleri içinde kirli suyun hiçbir şekilde göl, gölet, akarsu, deniz, doğal araziye, baraj ve dereye deşarj edilemeyeceği esası getirilmiştir. Ayrıca "Kanalizasyon şebekeleri ve atıksu arıtma sisteminin çevre kirliliği yaratmayacak şekilde ve imar planlarına uygun olarak hazırlandığı yerel yönetim tarafından belirlenmedikçe ve o program bölgesi içinde yapılara inşaat izni, sistem faaliyete geçmeden de yapılara kullanma izni verilmez." hükmü yerel yönetimleri görevli ve yetkili kılmaktadır.¹³⁵ Bu atık suların Akdeniz'den açık deniz alanlarına boşaltılması sözkonusu olacak bile olsa, bu kez de uluslararası çevre sağlığını tehdit edecektir. Birkaç yıl sonra da, Antalya turizm bölgesi olma özelliğini yitirebilecektir.

Diğer yandan Antalya'da bugün İzmir, İskenderun, Mersin'de olduğu gibi bir serbest bölge vardır. Bu durum hızla sanayileşme olgusunun da kentte varolduğunu göstermektedir. Bu iki unsur hızlı kentleşmeyle de birleşince, durumun ileride Muğla ilindeki ÖÇKB'den daha ciddi olacağı sözkonusudur. Kurum Başkanlığı'nın ÖÇKB'de çok kararlı ve etkili uygulamalar yapması ve ilgili birimleri bu konuda yönlendirmesi gereklidir. Çevre entegre projelerine rağmen Antalya'nın ekolojik, tarihi ve kültürel değerlerinin korunamayacağı kanaati taşınmaktadır. Hızlı nüfus artışı, turizm baskısı, serbest bölge gibi sanayileşme faaliyetleri, ÖÇKB'nı, belediye başkanlığı gibi yerel otoriteler ve valilik işbirliği ile çalışmak zorunluluğuna götürmektedir. Sanayileşme, yeşilin, mavinin ender olduğu, nüfus yoğunluğu olmayan bölgelere çekilmelidir.

J-MUĞLA VALİLİĞİ'NİN ÖZEL ÇEVRE KORUMA FAALİYETLERİ

1124 km uzunluğundaki kıyı bandı, bu band üzerindeki irili ufaklı yüzlerce koy, Muğla'ya ülkemiz ve dünya turizmi açısından önemli bir yer

¹³⁵ Ali Özer, Fatma Sevim, *Datça-Bozburun ÖÇKB.*, ÖÇKB'lerini Tanıtım Serisi, No: 11, Ankara, 1994, s. 69.

kazandırmıştır.¹³⁶ Muğla Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, 1992 yılında, "Turizm Bölge ve Alanlarında Yerel Yönetimlerin Hizmet ve Yatırım Sorumluluğu" konulu proje hazırlamıştır. Çevre koruma duyarlılığı gereği, Muğla'da bir pilot proje uygulamasını amaçlamıştır. Koy ve koy grupları bazında bir teşkilatlanmayla, çevre sorunlarına ulaşılarak, sürekli kontrollerle kirliliklerin önlenemeyecek boyutlara ulaşmadan giderilmesi ve mevcut kirliliklerin imkanlar ölçüsünde izolesi sağlanmak istenmiştir. Uygulamada mahalli idarelerin, yöre halkının katkı ve desteğini sağlayacak şekilde bir organizasyon modeli düşünülmüştür.

1982 Anayasası'nın "çevre korunmasını" güvence altına alan düzenlemelerinin yanında, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda çevrenin korunmasında devletin sorumluluğunun yanı sıra vatandaşın sorumluluğunu da düzenlediğinden yola çıkılmıştır. "Kirliten Öder." prensibi esas alınarak ihlal halinde idari nitelikli cezalar öngörülmüştür. Fakat, gerek Çevre Kanunu'nda gerekse uygulama yönetmeliklerinde kirlenmenin tespitinde istihdam edilecek personel sayısı ve bu personelin yetki, görev ve sorumluluklarını belirleyen hukuki statünün belirsizliği ile araç, gereç vs. konusundaki yetersizlikler uygulamada en önemli sorunlardır. Bu sorunlar giderilinceye kadar, Muğla'da Muğla Valiliğince belirlenen koylarda "köy muhtarlıkları ve mülki idare amirleri" gözetiminde "Çevre Korucuları" istihdam edilmesi planlanmıştır. Söz konusu personel 442 sayılı Köy Kanunu'nun 68 ve müteakip maddelerinde belirlenen "köy korucusu" kadrosu ve hukuki statüsü ile ilgili köy muhtarlıklarınca 1991 yılı bütçelerine konulan ödenek ve kadrolarla işe başlatılmıştır. 1991 yılı bütçelerine yeteri kadar personel ödeneği koymaları hususu Muğla Valiliği'nin 15.10.1990 gün ve 1485 sayılı yazısıyla ilgili köy muhtarlıklarına talimat verilmiştir.

Projenin gerçekleştirilmesi safhasında mahalli imkan ve kaynakların azami katkısının sağlanmasına çalışılması düşünülmüştür. Amaç, "Çevre zararları meydana gelmeden çevre kirlenmesinin önlenmesi prensibidir. Bu da proje maliyetlerini arttırmıştır. Çevre fonu imkanları ölçüsünde projenin önem önceliklerine tespit edilecek bölgelerde pilot proje olarak kısmen

¹³⁶ Muğla Valiliğinin ÖÇKB. Faaliyetleri ile ilgili bilgiler aksi belirtilmedikçe Seyfettin Uysal, *"Muğla İli Koylarının Korunması, Temizlenmesi ve Çevre Korucusu Sistem"*, TC. Muğla Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Muğla 1992, s. 68-72'den derlenmiştir.

uygulanabileceği presibi de değerlendirilerek projenin tasdiki ve gerekli tahsisatın tefriki hususu Muğla Valiliği olarak 7.11.1990'da Çevre Bakanlığı'na arzedilmiştir.

Projenin hazırlanması sırasında; Muğla ilinin turizm potansiyeli ve fiili turizm gücü, kirlilik artışı ve nedenleri, doğal yaşamın tehlikede olması, kıyı uzunluğu ölçütlerine dikkat edilmiştir. Bilindiği gibi Muğla ili ülkemizin en uzun kıyı bandına sahiptir. Akdeniz kıyısı olan ülkeler içinde en temiz kıyı bandından birisi de ülkemizdedir. Muğla ili kıyı bandı ve denizlerinin temizlenmesi ve korunması bu açıdan da önemli görülmüştür.

Sivrisinekle mücadelede Dalaman gibi bazı belediyelerin başarılı olmadığı görülmüş, kaçak yapılaşma konusunda yerel yönetimlerin daha fazla hassasiyet göstermelerine değinilmiştir. Özel idareler kanalıyla çöp bidonu, traktör, römork alınarak köylere dağıtılmasına, turistik yörelerin çevre sorunlarının çözülmesini amaçlayan çalışmalar yapılmıştır. Ören yerleri de dahil, antik yerleşim birimlerine sahip çıkılması, buralarda turizm için ihtiyaç olan tuvalet, yol, su, elektrik, yön tanıtma amaçlı levhalar yapılması konusunda çalışmalar yapılmıştır.

Muğla'da sadece Fethiye ÖÇKB'de kanalizasyon vardır. Özellikle yaz mevsiminde artan nüfus karşısında Muğla'nın diğer ilçelerinin kompakt arıtma tesislerine önem vermesi gerekmektedir. Kanaatimizce, denizin temiz kalmasının bir sebebi de kanalizasyon ağıyla denizin kirletilmemiş olmasıdır. Söz konusu "Çevre Korucuları" istihdam edilmesi projesi de tam gerçekleşmemiştir. Çünkü; aynı tarihlerde bu görev ÖÇKKB Köyceğiz Bölge Müdürlüğü'nün faaliyet alanına girmiş fakat yine personel sıkıntısı gündeme gelmiştir. Çözüm için Valilik; ÖÇKKB ile iş birliği yapmalıdır. Dikkat edilirse, ilk teklif Valilik'ten gelmiştir ve çevre korumada duyarlı olduğunu göstermiştir.

Yerel yönetimlerin nitelikli personel istihdam etmeleri yörenin ihtiyaçları açısından zorunludur. Daha rasyonel ve güçlerini aşmayan yatırım politikaları izlenmeli, kaynakları artırıcı düzenlemelere gidilmelidir.

Muğla ili sınırları içinde mahalli idare birimleri ile bağlı bir birlik halinde müşterek bir plan, program ve mahalli finansman imkanları dahilinde hizmet vermelidirler. Devlet, hizmetlerin mahalli idare birimlerine aktarmalıdır. Mahalli idareler ÖÇKB'nin sözkonusu ÖÇKB'leri için hazırladığı çevre düzeni planlarına uygulamakla kendilerini sorumlu tutmalıdırlar. 1972 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı Deklerasyonu'nda bütün insanlık için çevre korumada yol gösterici ortak görüş ve kararlar alınmıştır.

Deklarasyonun ilan ettiği ilkelere göre, çevreyi korumak için vatandaşlar, müteşebbisler, toplumlar ve kuruluşlar, her seviyede kendilerine bir sorumluluk yüklendiğini kabul etmeli ve hepsi imkanlar elverdiği ölçüde gayret sarfetmelidir. Ülkenin her kesiminden kişilerle, çeşitli alanlarda çalışan kuruluşlar, kendi değerleri ve çalışmalarıyla geleceğin çevresini şekillendireceklerdir. Bölgesel ve mahalli idareler, uzun vadeli çevre politikaları sebebiyle en büyük sorumluluğun altına girecekler ve kendi yetkileri çerçevesinde hareket edeceklerdir. Kalkınmakta olan ülkelerin bu konudaki sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlamak için, onları destekleyecek maddi-manevi kaynakların arttırılmasına ve uluslararası işbirliğine ihtiyaçları vardır.¹³⁷

K- ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİNDE ÇÖP TOPLAMA SORUNUNA EKONOMİK BİR ÇÖZÜM

Ülkemizde Bakanlar Kurulu Kararıyla ilan edilmiş bütün ÖÇKB'lerimizde yoğun bir turizm baskısı ve kıyı kentleşmesinin getirdiği çevre bozulması görülmektedir. Bu durum artan nüfusun çöp sorununu da gündeme getirmektedir. Plastik malzeme üreticisi "Galsan" çevre korumada duyarlılığı ile tanınmış, Perstop firmasıyla ortak hareket ederek "Çöp konteyneri" üretimine geçmiştir. Halen kullanılan benzerlerine göre daha hafif, hijyenik, paslanmaz, gürültüsüz ve estetik olan bu ve bu gibi çöp konteynerlerinin ÖÇKB.'lerinde öncelikle kullanılması gerekmektedir.¹³⁸

L- GÖKOVA KÖRFEZİ ÇEVRE YÖNETİMİ VE ÇEVRE SORUNLARI SEMPOZYUMU ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

28-30 Haziran 1994 tarihleri arasında Muğla Ören'de çevreci dernek ve gönüllülerin de katıldığı Türkiye'nin çok sayıda Üniversitesi'nden gelen bilimadamlarının tebliğlerini sunduğu "Gökova Körfezi Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu" yapılmıştır. İlgili sempozyumun yapıldığı yer Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırları içerisindeydir. Sunulan çalışmalar ve getirilen öneriler, genelde Gökova'nın tarihi ve ekolojik değerlerinin korunması yönündedir. Söz konusu sempozyum, Gökova Termik Santrali'nin

¹³⁷ Oktay Ekinci, *Çevreciliğin ABC'si*, Simavi Yayınları, ABC Dizisi, 10, Hürriyet Tesisleri, İstanbul, 1994, s. 72-73.

¹³⁸ "Çevre Dostu Çöp Konteynerleri", *Hürriyet Gazetesi*, İstanbul, Ekim, 1994.

hemen yanibaşında yapılmıştır. Aşağıda bu sempozyuma araştırmaları ve bildirileri ile katılan kişilerin sunduğu bilimsel öneriler doğrultusunda Gökova ve çevresinin korunması konusunda bir değerlendirmeye yer verilmiş ve bu değerlendirme aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir:¹³⁹

1. Gökova ve çevresindeki santraller çevre bozulması ve kirliliğinin temel nedeni olarak görülmektedir ve bu bağlamda Yeniköy, Yatağan Termik Santrallerinin tüm üniteleri için "Kükürt Giderme" (Desülfürizasyon) tesisleri çok kısa sürede yapılmalı, desülfürizasyon sistemi kuruluncaya kadar; Yeniköy ve Yatağan Termik Santrallerinin faaliyetleri durdurulmalıdır.

2. İleride alınacak ithal kömür; Kerme Körfezi'nde hava kirliliği, tahribat, yoğun deniz trafiği, kömür tozu, sintine suyu ve yağı vb. oluşturacaktır.

3. Yatağan Termik Santrali'nin köylülere verdiği zararlar ciddi boyutlara varmak üzeredir. Ürün gelirlerini azaltmış ve fakirlik oluşturmuştur. Sonuçta yönetimden uzaklaşma ve politik yabancılaşma oluşmuştur. ÖÇKKB İl Müdürlüğü, il sınırları dışından gelip; değişik amaçlar uğruna çevreyi kirleten işletmelere ve kişilere karşı, yöre halkı kadar duyarlı ve etkili olamamıştır. Yöre halkıyla birlikte uzlaşmacı anlayış çerçevesinde denetim görevini yerine getirmelidir.

4. "Yüksek bacalardan atılan kirlilik bulutları deniz üzerinde uzaklaşırken seyrelip gidecektir." varsayımı veri noksanı yüzünden doğrulanamamıştır. Gündüz deniz meltemleri ile Gökova ve Köyceğiz ÖÇKB. doğrultusuna geri dönecektir.

5. Reşadiye Yarımadası (Datça) ÖÇKB. kuzey yamaçlarında; alt yükselti iklim kuşağında 76 bitki türü ile üst yükselti iklim kuşağında 75 bitki türü ile; endemik olan mavi servi ormanında 62 bitki türü ile temsil edilen ormanın ekosistemlerini yeniden kurmak mümkün değildir. Ağaçlandırma başarılı olsa dahi; yetişen fidanlar kuruyacak; yapılmış olan masraflar da boşa gidecektir.

6. Gökova ÖÇKB.'de kara, sulak alan ve su ortamında yaşayan hayvan türlerinden belirlenebilmiş olan 171 tür yok olacaktır.

¹³⁹ Gökova Çevre Yönetimi ve Çevre Sorunları Sempozyumu Çözüm Önerileri ile ilgili bilgiler, Doğan Kantarcı, Aysen Müezzinoğlu, "Gökova Körfezi Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu Sonuç Bildirisi", *Gökova Körfezi Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu Bildirileri*, İzmir, 1994, s. 1-5'den derlenmiştir.

7. 66.726,5 hektar orman alanı ve 3.6 trilyon TL'lik orman serveti yok olacaktır.

8. Ormanların tahribi sonucu aşırı erozyon görülecektir. Diğer yandan, heyelan da beklenebilir.

9. Kızılçamlar kuruyup kesileceği için yörede 130.000 arı kovanından üretilen 3.5 milyon kg/yıl bal üretimi duracaktır. Bu durumun en tipik örneği, Yatağan'ın Bağyaka Köyü'dür.

10. 1993'te turizmden sağlanan 4 milyar \$'ın, 1 milyar \$'ı (32 trilyon TL) sözkonusu ÖÇKB'mizin de içinde bulunduğu Muğla'dan sağlanmıştır. Ürünlerin zarar görmesi sonucu; turizm gelirleriyle geçimini dengelemeye çalışan bölge halkı; turizmin de baltalanması sonucu; dağ köylerinde olduğu gibi yoksulluğa düşecektir.

11. Termik santrallerin baca gazları, solunum yolu enfeksiyonları ve sinirsel hastalıklar yaratacaktır. Bu durum daha şimdiden Yatağan'da görülmüştür. İleride Kerme (Gökova) da de görülecektir.

12. Yörelerdeki termik santrallerin külü, sızıntı ve çökeltme suları; çok kıymetli olan "pınar su kaynakları"nı ve "denizi" kirletebilecektir. Kül depolarında oluşan Radon (Ra_{222}) gazı, toprakla örtülse dahi; toprağın gözeneklerinden geçerek havaya ulaşacaktır. Çünkü 3.8 gün içinde Polonyum (Po_{210}) ve aktif kurşuna (Pb_{210}) dönüşmekte ve çevreye radyoaktivite yaymaktadır.

13. Radyonüklid içeriği nedeniyle Yatağan Termik Santralı küllerinin traslı çimento yapımında kullanılması çok tehlikelidir. Çünkü, bu küller, yüksek miktarda Polonyum içermekte olup bu traslı çimento yapımı ve Termik Santrallerin çalışması acilen yasaklanmalıdır.

14. Kemerköy (Gökova) Termik Santralı'nın masrafının 40 trilyon TL'sine ulaşması nedeniyle çalıştırılması konusunda baskı yapan kişi ya da kurumlar vardır. Oysa ki; bu bedel santralın faydalı ömrü boyunca ekonomimize katılacak elektriğin bedeli kadardır. Diğer bir ifadeyle; santral, sözkonusu yatırım projesinin sabit sermaye kaleminin geri ödenme süresi kadar bir ömre sahiptir.

15. Amaç, bu santralleri çalıştırıp elektrik enerjisi sağlamak ise, bu santrallardan çıkan SO_2 gazını arıtıp sülfirik asite dönüştürerek, bununla da kül yığınlarını test ederek ağır metaller ile radyoaktif elementleri saflaştırmak yolu düşünülebilir. Bunun da yeri herhalde ne Kemerköy (Gökova ÖÇKB); ne de Yeniköy olmayacaktır.

16. Yöneticiler, ÇED hazırlamaya davet edilmiştir. ÇED çalışmasının ülkedeki tüm akademisyen ve uzmanların katılımına açık olması ve ücretsiz yaptırılması, masrafların uygun bir fondan karşılanması önerilmektedir.

Kanaatimizce ÖÇKKB, termik santrallerin işletilmesine izin vermeyecek kararlar almalıdır. Durum, ÖÇKKB'nın kurulmasına dair KHK'ya aykırıdır. Kızılçam ormanlarında odunun, kerestelik niteliklerinde düşüş vardır. Bu durum Yatağan Orman İşletmeleri'nin gelir kaybına ve ek masraflarına sebep olmaktadır.

M- SİYASİ PARTİLERİN ÇEVRE KORUMA POLİTİKALARI

2000 yılında "Globalleşme Süreci"nin hakim olacağı uluslararası platformda "çevre koruma" stratejisi merkez olması nedeniyle; daha büyük önem kazanacaktır. Ülkemizde de siyasi partilerin, özellikle son yıllarda parti programları, tüzüklerinde ve gerçekleştirdikleri Kurultaylarda "çevre" konusuna önem verdikleri görülmektedir.

Aşağıda öncelikle siyasi partilerin "çevre" ile ilgili kararları belirtilmiş, daha sonra politikaları değerlendirilmiştir. Diğer yandan "Globalleşme Süreci" ve "Siyasi Parti Politikaları" arasında ilişki kurulmuştur:

1) Anavatan Partisi

Anavatan Partisi "27 Mart 1994 Yerel Yönetimler Seçim Beyannamesi, II. Şehircilik Hamlesi" isimli yayında su ve atıksu hizmetlerinin, çöp toplama ve imha hizmetlerinin, cadde ve sokak temizliği hizmetlerinin öncelikle özelleştirileceğini ifade etmiştir. Bununla birlikte tarihi ve doğal değerlerin korunması, suni göletler oluşturulması üzerinde durulmuştur. Ayrıca TBMM'ne sunduğu yerel yönetimlerle ilgili yasa teklifleri arasında yeni bir Çevre Kanunu'nun hazırlanması teklifi de yer almaktadır.¹⁴⁰

2) Cumhuriyet Halk Partisi

CHP, 10 Mart 1993 tarihli CHP Kurultayı'nda "Yeşil ve Temiz Bir Türkiye" isimli 14 no'lu bir karar açıklamıştır. CHP, bu kararında "Dünyayı Atalarımızdan miras değil torunlarımıza devredeceğimiz bir emanet" ilkesine bağlılığını belirtmiş, katılımcı demokrasi anlayışı içerisinde, toplumu oluşturan tüm bireyleriyle çevreye sahip çıkan, kamu/özel sektör yatırım ve uygulamaları hakkında bilgi ve karar sahibi olan bir Türkiye hedeflediğini ifade etmiştir. Çevre sorunlarını, katılımcı demokrasi anlayışının sınanacağı en somut alan olarak gören parti, çevre kirliliğine çözüm getirecek politikalar

¹⁴⁰ Anavatan Partisi ile ilgili bilgiler, *Yerel Yönetimler Seçim Beyannamesi, II. Şehircilik Hamlesi*, 27 Mart 1994, s. 17, 19 ve 24'den derlenmiştir.

üretmeye kararlı olduğunu, bu bağlamda uluslararası anlaşmaları da imzaladığını da belirtmektedir. Ayrıca ülkemizde Çevre Bakanlığı olmasına rağmen, Hükümet'in tutarsız ve çelişkili uygulamalarından doğan başarılı bir çevre politikasının oluşmadığını belirtmiş, Gökova Termik Santrali'nin kapatılacağı ve Aliğa Termik Santrali'nin kurulmayacağı yönünde Başbakan'ın vaadini tutmadığına dikkat çekmiş, termik santrallere en kısa sürede arıtma ve filtrizasyon sistemi kurulacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte, ülkemizdeki akarsuların, göllerin ve denizlerin hızla kirlenmesi karşısında, eylem ve kurtarma planlarının yapılması ve uygulanmasını takip ettiğini, bireylerde çevre bilincinin oluşturulmasının çok önemli olduğunu, bu bağlamda okullara zorunlu çevre derslerinin konulmasının sağlanacağını belirtmektedir.¹⁴¹

CHP 5 Haziran 1993'te İzmit'te I. Çevre Kurultayı toplantısını yaptıktan sonra, Sapanca Gölü'nde başlayan, Marmara ve Ege Bölgeleri'ni geçerek Gökova Körfezi'nde Ören'deki Termik Santral'de biten "Yeşil Yürüyüş"ü gerçekleştirmiştir.¹⁴²

9 Mart 1994'te toplanan CHP Kurultayında ise çevre sorunları ulusal ve evrensel açıdan irdelenmiş, çözümler önerilmiştir. Bununla birlikte 5 Haziran 1994'te CHP II. Çevre Kurultayı toplanmış, bilim adamları yanında meslek odası temsilcileri, belediye başkanları ülkemizdeki çevre sorunlarını değişik açılardan değerlendirmişlerdir.¹⁴³ Ayrıca CHP, Kurultayda merkezi yönetim kurulu üyelerinden birisini "Çevre Politikaları Sorumlusu" olarak görevlendirmiştir.¹⁴⁴

3) Demokratik Sol Parti

DSP, çevre sağlığını, insan sağlığının temel koşullarından birisi olarak kabul etmektedir. Sağlıklı yaşam ve beslenme konusunda, radyo ve televizyondan yararlanılarak yaygın ve sürekli eğitim yapılacağını¹⁴⁵

¹⁴¹ Cumhuriyet Halk Partisi, *CHP Kurultay Kararları*, 9-10 Mart, 1993, s., 68.

¹⁴² Cumhuriyet Halk Partisi, *CHP II. Çevre Kurultayı "Temiz Çevre Temiz Toplum"* Dağpaş Ltd. Şti., Ankara, 1994, s. 5-6.

¹⁴³ Age., s. 5-6.

¹⁴⁴ *CHP Kurultay Kararları*, agk. s. 68.

¹⁴⁵ Demokratik Sol Parti, "İnsan ve Çevre Sağlığı", *DSP Programı*, Sistem Ofset, Ankara, s.141

belirtmesine karşın "Çevre Koruma" amacıyla böyle bir çalışmaya yer vermediği dikkati çekmektedir. Doğa sevgisi ve doğayı koruyarak değerlendirme alışkanlığı ve yeteneğinin okul öncesi öğretimden başlanarak insanlara verilmesi ilke olarak kabul edilmiştir. Yeni yerleşim alanları ve köy-kentlerin, insanı doğal güzelliklerinden uzak düşürmeyen, doğadaki sağlık ve mutluluk kaynaklarından yoksun bırakmayan bir düzenlemeyle kurulacağı belirtilmiştir.¹⁴⁶

4) Millet Partisi

Parti programında "Sosyo-fiziki çevrenin insan ve gelişme için ıslahı" şeklinde bir ilke dışında çevreye yönelik bir açıklama yoktur. Bununla birlikte ekonomik kalkınmayı ve yükselmeyi, manevi, ahlaki ve insani yükselişten ayırmadığını, ekonomik programının hürriyetçi, hür teşebbüsçü ve serbest pazarcı olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁷

5) Yeniden Doğuş Partisi

YDP (Yeniden Doğuş Partisi) tüzüğü'nün 61. maddesinde İl Çevre Kurulu, 64. maddesinde İlçe Çevre Kurulu ile ilgili hususlar düzenlenmiştir. İlin kültür ve tabiat varlıklarının korunması, ilin yaşanabilir hale getirilebilmesi için gerekli görülen tedbirlerin tespiti ve yapılması gerekli çalışmaların genel merkeze ulaştırılması için İl Başkanı'nın Başkanlığında partili veya partisiz bütün il yetkililerinin ve gönüllülerinin katılımı ile yılda en az bir defa İl Çevre Kurulu'nun toplanacağı¹⁴⁸ belirtilmektedir. Aynı şekilde İlçe Çevre Kurulu'nun da toplanacağı¹⁴⁹ ifade edilmektedir.

Diğer yandan "Güzel Türkiye'mizi gelecek nesillere yeşil ve dünyanın en temiz ülkesi olarak bırakmak, çevre konusundaki temel hedefimizdir." ifadesine yer verilmiştir ve diğer yandan bu partinin çevre konusunda farklı kavramlar getirmeye çalıştığı görülmüştür. Çünkü, "çevre suçu" kavramını geliştirmiş, "sağlıklı ve huzurlu bir çevre programı" hazırlamayı hedeflemiştir. Erozyon konusunda gerekli önlemlerin alınacağını, Türkiye'yi yeşillendirmek, sanayileşme hamlesini kesintiye uğratmayacak biçimde "koruma-kullanma

¹⁴⁶ DSP, *DSP Programı*, Agm., s.142

¹⁴⁷ Millet Partisi, *Millet Partisi Programı*, s.24

¹⁴⁸ Yeniden Doğuş Partisi, *YDP Tüzüğü*, Ankara, Haziran 1993, s. 45

¹⁴⁹ Age., s. 46

dengesi"nin kullanılması, vakıf, dernek ve okullarda gönüllü sayısının artırılması üzerinde ilke kararları almıştır.¹⁵⁰

6) Sosyal Demokrat Halkçı Parti

SHP'nin parti programında, üretim ve tüketimi arttırırken, aynı zamanda çevresel dengeyi bozmayaya özen gösteren bir tutum içinde olacağı belirtilmekte, çevre sorunlarına karşı en etkili önlemin kaynağında denetim olduğu öngörülmektedir. Çevre kirletici sanayi kuruluşlarının denetlenmesi ve daha az kirletici teknolojilere yönelme gerekliliği görülmektedir.¹⁵¹ SHP 1995 yılında CHP ile birleşmiştir.

7) SHP-DYP Ortak Protokolü

19 Kasım 1991'de açıklanan, 49. ve 50. T.C. Hükümetlerinde kabul edilen protokolde özgürlükçü, katılımcı, her anlamda tam demokratik rejimin Türk Milleti'nin vazgeçilmez, ödün verilmez yaşam tarzı olduğu ifade edilmiştir. Bu madde çevrenin korunmasında, özellikle ÇED uygulamalarında evrensel koşul olan halkın katılımı, demokratiklik ve açıklık ilkelerinin çevre politikalarına yansıtılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Ayrıca "Serbest piyasa ekonomisi, ekonomik açıdan güçsüz kişileri sömürmeye yönelik olarak işletilemez." ifadesi de çevrenin korunmasında "kamu yararı" olduğunu gözardı eden ve bu nedenle de çevre değerleri denetimsiz olarak ekonomik yatırım alanlarına açan bir piyasa ekonomisinin önlenmesi açısından önem kazanmaktadır.¹⁵²

Hükümet uluslararası kabul edilebilir "çevresel kalite" kavramına yer vermiş, kirlenmemiş bölgelerde önleyici tedbirler almayı uygun görmüştür. "Sürdürülebilir kalkınma" yaklaşımını benimsemiş, ulusal ve yerel ölçekte çevre yönetim modeli uygulayacağını belirtmiştir. Ayrıca çevresel yaptırımların yeniden düzenleneceği, yeni bir kredi, teşvik, harç ve vergi anlayışı ile "kirleten öder" ilkesinin uygulamaya konulacağı ifade edilmiştir. Bu durum kirletme hakkının sermaye sahiplerinin eline geçmesi tehlikesini ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde SHP-DYP Hükümeti sona ermiş, 52.TC. Hükümeti olarak DYP-CHP Koalisyonu kurulmuştur. Burada, muhalefette iken çevre ile ilgili önemli ilkeler kabul eden CHP'nin iktidarda olduğu

¹⁵⁰ Age., s. 30

¹⁵¹ Sosyal Demokrat Halkçı Parti, *SHP Programı*, s. 69.

¹⁵² Oktay Ekinci, *Çevreciliğin ABC'si*, Simavi Yayınları, ABC Dizisi 10, Hürriyet Tesisleri, İstanbul 1994, s. 44-45.

günümüzde bu ilkelerini gerçekleştirmede ne kadar başarılı olacağı beklenmektedir.

8) Yeni Parti

Yerel yönetimlerin yetki ve mali imkanlarının arttırılması, merkezi idarelerin, şehirlerin alt yapı, çevre ve yerleşim sorunlarına özel destek vermesi gerekliliği üzerinde durulmuştur.¹⁵³ Ayrıca "Sanayileşme ve kentleşme sırasında çevre koruma kriterlerinin ülkemiz şartlarına uygun olması, aşırı maliyet nedeniyle sanayileşmeyi zorlaştırmayan, çevreyi ekonomik ve teknik yönden makul ölçüler içerisinde koruyacak bir şekilde tespit edilmelidir."¹⁵⁴ ilkesi sanayileşmeyi çevre korumadan daha öncül duruma getirmektedir. Diğer bir ifadeyle net olmayan makul ölçüler, çevre korumaya ilişkin komisyonların, sanayi tesislerinde, aşırı maliyetin olmamasına yönelik tutum izlemesini programlayan partilerin, dışsal maliyetleri sanayileşme için gözardı edebileceği endişesi hakimdir.¹⁵⁵

9) Sosyalist Birlik Partisi

Çevreyi tüketenin ve kirletenin insan değil, insanı da tüketen kapitalist birikim modeli olduğunu belirtmekte, "çevre halkına güven"den hareket eden bir yaklaşımdan yola çıkmaktadır.¹⁵⁶ Çevreyi ve sorunlarını içeren kent çevre haritalarının oluşturulmasının gerektiğini, kirlilik yaratan her faktör ortaya çıktığında, bunu kişilerin bilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu haritalar içinde trafik, gürültü, hava kirliliği, yeşil alan, tarihsel ve kültürel varlıklara yer verileceği ifade edilmektedir. Sosyalist Birlik Partisi, gerekli arıtma tesislerini yapmayan ve koruma önlemlerine uymayan sanayilerin kapatılması gerektiği üzerinde durmaktadır. "Kirleten öder" ilkesi yerine "Kimse kirletemez." ilkesini kent yaşamına egemen kılmak gerektiğini vurgulayan parti, bunun nasıl sağlanacağı konusunda bir açıklama getirmemekle birlikte, bu yaklaşımın tamamen ortadan kaldırılacağını da belirtmemiştir.

10) Refah Partisi

Refah Partisi, insan gücü, madenler, ormanlar, topraklar, meralar, türlü iklim zenginlikleri, sular, doğal güzellikler, yatırımlar ve tesislerin "Milli,

¹⁵³ Yeni Parti , *Yeni Parti Programı*, Akran Matbaacılık, Ankara, 7 Ekim 1993'den derlenmiştir.

¹⁵⁴ Age., s. 21

¹⁵⁵ Age., s. 22

¹⁵⁶ Sosyalist Birlik Partisi, *SBP Programı*'ndan derlenmiştir.

Güçlü, Süratli, Yaygın Kalkınma Stratejisi"ne uygun olarak hazırlanacak makro planlar ve projeler ile seferber edileceğini belirtmektedir.¹⁵⁷ Ayrıca bir çevre sorunu da olan açlık, gecekondulaşma, işsizlik olguları, faizci ekonomik düzenin sebep olduğu problemler olarak öngörülmektedir.¹⁵⁸

Aşağıda ise, Ülkemizdeki Siyasi Partiler'in yukarıda açıklanan ilke ve kararlarının bir değerlendirilmesi yapılmıştır:

Türkiye'de 1990 yılı itibarı ile kömüre dayalı 15, kömüre dayalı olmayan 22 termik santral faaliyette bulunmakta ve 1991 programına göre toplam elektrik enerjisi üretiminin % 63.1'i termik, % 36.9'u hidrolik santrallerden elde edilmektedir.¹⁵⁹ Termik santrallerin illere göre MW'ları bazında sıralama yapıldığında 1680 MW ile Muğla başta gelmektedir.¹⁶⁰ Bununla birlikte ülkemizde kentleşme, turizm, imar gibi etkenler, çok yoğun doğal, tarihsel ve kültürel değerlere sahip özellikle Muğla ve Antalya gibi ÖÇKB'lerinin yer aldığı kıyı illerimizi çevre sorunlarıyla ciddi ölçüde etkilemektedir. Hükümetlerimiz AT ile uyumlu olarak "Sürdürülebilir Kalkınma" ilkesini esas almakta ise de, Çevre Kanunu'nda dahi çevrenin ekonomik kalkınma karşısında çekincelere sahip olduğu görülmektedir.

Çevre sorunları ülkemizde 1980'li yıllardan sonra etkili ve önemli bir konu olarak tartışılmış ve yaşanmıştır. Yine AT politikaları ile uyumlu olarak Hükümet "Globalleşme"nin çevresel ilkelerini kabul etmiştir. Daha öncede ülkemiz yöneticileri "çevre koruma" amaçlı uluslararası sözleşmelerin bir çoğunu kabul etmiştir. Siyasi partilerimiz de yukarıdaki açıklamalarımızda belirtildiği üzere program veya tüzüklerinde çevre koruma, çevre kirliliğini önleme amaçlı ilkelere yer vermiştir. Fakat genelde ilgili çevre sorunu çıktıktan sonra Hükümetin veya siyasi partilerin konu ile ilgili önlemler almayı hedeflediği ve çözüm önerileri biçiminde ilkeler kabul ettiği görülmektedir. Yine, iktidara gelme olasılığı az olan partilerin "çevre" konusuna daha çok yer verdikleri, iktidara gelme durumunda ise önceden savundukları ilkeleri hayata geçirme hususunda pasif uygulayıcı konumda

¹⁵⁷ Necmettin Erbakan, *Adil Ekonomik Düzen*, Sistem Ofset Matbaacılık Ltd. Şti. Ankara, 1991, s. 95.

¹⁵⁸ Age. s. 87.

¹⁵⁹ Turhan Uslu, "Türkiye'de Kömüre Dayalı Termik Santraller, Çevreyi Olumsuz Etkileyen Faktörleri ve Yarattığı Çevre Sorunları", *Alternatif Enerji Kaynakları Toplantı Tebliğleri*, S.O.S. Akdeniz Bürosu Yayını, İzmir, 1990, s. 10.

¹⁶⁰ Turhan Uslu (1990); Agm. s. 13

kaldıkları ve kirlilik ortaya çıktıktan sonra hareket geçmeye çalıştıkları gözlenmektedir. Bununla birlikte kısa süre öncesine kadar iktidar ortağı olan CHP'nin önceki program ve tüzüklerinde çok geniş yer verdikleri çevre koruma ilkelerinin, uygulamaya geçirebilme başarısı henüz tartışılmadan, kısa vadede kabineden çekilmişler ve bu bağlamda çevre sorunlarındaki ilgileri ve etkinliği belirlenememiştir.

Ülkemiz çevre korumacı uluslararası sözleşmelerin bir çoğunu kabul etmekte ve onaylamaktadır. Diğer bir ifadeyle hem hükümetler hem de siyasi partilerin çoğu teorik anlamda ilkelerin kabul ve savunuculuğunu yapmakta, çevre korumacı prensipleri hukuki mevzuata aktarmaktadırlar. Fakat ülkemizde hukuki platformda yer alan çevre koruma kararları ve ilkelerinin, uygulamada gerçekleştirilmediği, hukuki düzenlemeler ile uygulamalar arasında büyük kopukluklar bulunduğu görülmektedir. Konu ÖÇKKB itibarı ile incelenirse, Kurum, plan, proje yaparak, kararlar almakla birlikte uygulamayı derhal Belediye ve Valiliklere bırakmakta ve denetim kontrolde ise mali kaynak, personel, araç-gereç yetersizliği gibi bahanelerle etkisiz kalmaktadır. Ne yazık ki iktidara gelmeden önce savunulan çevre koruma ilkeleri teorik olmaktan öteye geçememektedir. Globalleşme sürecinde olduğumuz bir dönemde Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED) Yerel Otoriteler Başkanlığı'nın 2000 yılı aksiyonu olarak belirlediği ilkenin, ülkemizde uygulamaya geçirilemediği görülmektedir. "1993-2000 döneminde tüm ülkeler özel sektörün de katılımıyla seçilmiş kentlerde yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde ÇED analizleri de dahil olmak üzere kent verilerinin toplanması, analizi ve dağıtımı için pilot projeler gerçekleştirilecektir." şeklindeki ilkenin kabul edildiğinden yerel yönetim birimlerinin çoğunun haberdar olmadığı görülmektedir.

Diğer bir ifadeyle Rio Deklerasyonu'nun "Yerel Gündem 21" ilkesinin yerel otoritelere kendi bölgeleri için kendi yörelerindeki insanlarla, yerel kuruluşlar ve özel kuruluşlarla görüşerek planlama yapacakları hükmü,¹⁶¹ uygulamaya geçirilememektedir.

Ayrıca siyasi partilerin doğrudan doğruya ÖÇKKB ile ilgili bir ilkeye parti programlarında yer vermedikleri görülmektedir. Yine 1970'li yıllarda dünya enerji krizi ve petrol şokunun yaşandığı dönemde ülkemizde hidrolik

¹⁶¹ Çevre Bakanlığı, *Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı Kararları(UNCED)*, Aralık 1993, s. 10, 60.

enerjinin dengelenmesi, çabuk yapılabilirliği, ucuza mal edilmesi ve dış kredi kaynaklarının kolay bulunabilirliği sebebiyle termik santrallere yönelme olmuştur.¹⁶² 1991 programındaki % 63.1'lik termik santral oranı son dönemde Hükümet'in eleştirildiği bir konu olmuştur. Çünkü termik santrallerin yapımındaki çabuk yapılabilme ve ucuza mal edilebilme sebepleri Türkiye'deki termik santraller için söz konusu olamamıştır. Bu durumda hidrolik santrallere yönelmek doğru bir yatırım kararı olacaktır. Ayrıca hidrolik enerji yenilebilen enerji kaynağı olup, kömür yenilenemeyen enerji kaynağıdır. Ülkemiz diğer yandan petrol, kömür, fuel-oil,doğal gaz gibi yenilenemeyen enerji kaynaklarına bağlı durumdadır; hızla güneş, rüzgar, hidrolik enerji gibi yenilebilen enerji kaynaklarına yönelme gerekliliği vardır. Sonuçta termik santralin getirdiği ağır çevresel tahribatlar; şimdikinden daha büyük oranda ve daha geniş sahada yaşanmayacaktır.

III- DEğERLENDİRME:

Günümüzde Gökova, Datça-Bozburun, Kyeğiz-Dalyan, Fethiye-Göcek, hatta Patara KB; yöredeki termik santraller nedeniyle tehlike altında bulunmaktadır ve ekolojik değerleri hızla yitirilmektedir. alışmalarını incelediğimiz KKB, ilkelerin uygulanması ve denetimde henüz başarılı sonuca ulaşamamıştır. Ayrıca; KKB'lığı kısa vadede turizm ve kentleşme ağırlıklı yapılaşma ve nüfus artışının önlenebileceğini, fakat uzun vadede bu kıyılarımızın gelişmelerden payını alacağı kanaatindedir. Kurum, aslında KB'nin asla insan ayağı değmemesi gerekli yerler olduğunu, Avrupa'da bu yörelerin köprüler üzerinden ancak seyredilebildiğini dikkate almalı ve KB'lerimiz; yarının İstanbül'u, İzmir'i, İzmit'i olmamalıdır. Aksi takdirde, ileride ilgili bölgelerimizde daha çok sanayi tesisleri de kurulacaktır ve böylece "Büyüklerimiz yeşillikler içinde büyüdü. Biz beton yığınları arasında büyüyoruz. Ne olur bırakın Gökova'yı da, yaz tatilimizi 15 gün süre ile bari, yeşil Gökova'da geçirelim." diyen ilkokul ğrencisi çevreci çocukların istekleri dikkate alınmamış olacak ve sanayileşme beraberinde düzensiz kentleşmeyi getirecektir. Kurum Başkanlığı bu konuda daha dikkatli ve etkili bir politika izlemelidir ve "Biz ekolojik planlama yapıyoruz, uygulayıcı

¹⁶² Turhan Uslu, "Türkiye'de Kömüre Dayalı Termik Santraller, evreyi Olumsuz Etkileyen Faktörleri ve Yarattığı evre Sorunları", *Alternatif Enerji Kaynakları Toplantı Tebliğleri*, S.O.S. Akdeniz Bürosu Yayını, İzmir, 1990, s. 15.

Valilik ve yerel birimlerdir", demekle birlikte denetimde daha etkili alternatif çözümler oluşturabilirler.

Görüldüğü gibi çalışmamızın III. Bölümü'nde ÖÇKB'de çevre, tarih ve kültür değerlerinin korunması hususunda ÖÇKK. Başkanlığı'nın çalışmaları başta olmak üzere; akademisyenler, valilikler, yerel yönetim birimleri, gönüllüler ve siyasi partilerin çalışmalarına değinilmiş; çözüm önerileri ışığında değerlendirmeler yapılmıştır. Diğer yandan, merkezi düzeyde genel çevre politikası hedeflerinin değerlendirilmesini yapmak gerekmektedir. Aşağıda, yeni bir Çevre Yasası gerekliliği, Çevre Teknik Komiteleri; ÖÇKB'leri başta olmak üzere çevreci öneme sahip diğer yörelerimizde Bakanlıklararası görev ve yetki geçişmesi nedeniyle karşılaşılan sorunlara yönelik görüş ve önerilerin belirtilmesi gerekli görölmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİ YÖNETİMİNDE GÖREV VE YETKİ GEÇİŞMESİ, PLANLAMA VE ÇEVRE/ÖZEL ÇEVRE ÖRGÜTLENMESİNDE ALTERNATİF ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

I-ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİ'NDE GÖREV VE YETKİ GEÇİŞMESİ:

Önceki bölümlerde de incelendiği gibi, 12.8.1988 tarihinden itibaren ülkemizde 12 Özel Çevre Koruma Bölgesi tespit ve ilan edilmiştir. Bu bölgelerde 383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nın kurulmasına Dair KHK geçerlidir. Mevcut her ölçekteki plan, plan kararları ve projeler konusunda 383 sayılı KHK hükümlerine göre değerlendirme sonuçlanıncaya kadar herhangi bir uygulama yapılması yasaklanmıştır. Hemen bir kez daha belirtmek gerekir ki, ÖÇKK Başkanlığı plan, plan kararları ve projeler hazırlayıp onaylama aşamasında çok başarılıdır. Teknik ve bilimsel esaslar çerçevesinde ekolojik planlama yapmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde; ÖÇKB'de görev ve yetki geçişi (uyuşmazlığı) sorununa yanıt bulmak amacıyla 383 sayılı KHK'nın konuya ilişkin maddelerine bir kez daha değinilmiştir. Bir örnek olarak Foça ÖÇKB alınarak, konuya ilişkin değerlendirmelere ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Sözkonusu karar ile, ÖÇKB. olarak ilan edilen yerlerden belediye sınırları ve mücavir alanlar dışında kalan köy yerleşik alanlarında, yalnızca konut (köy evi), hayvancılık ve tarımsal nitelikli yapıların inşaatına; mevzuat hükümlerine göre İl Bayındırlık ve İskan Müdürlükleri'nden ruhsat almak şartıyla devam edilmiştir.¹⁶³ ÖÇKB'nin korunması, geliştirilmesi ve yapılaşması hakkındaki usul ve esaslar ÖÇKKB'nca hazırlanmıştır. Bu esas ve usuller çerçevesinde ÖÇKB'lerindeki faaliyetlerle ilgili tedbirlerin alınması ve kontrol yetkisi valiliklere aittir. Mezkur kararların ilgili mevzuat hükümlerine göre uygulanmasından ve takibinden; belediye sınırları ve mücavir alanları içinde Belediye Başkanı, köy yerleşik alanlarında muhtar, 6831 sayılı Orman Kanunu hükümlerine tabi alanlarda "Orman İşletme Müdürlükleri", belediye

¹⁶³ 19.10.1989 tarih ve 383 sayılı ÖÇKKB'nin Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, 13.11.1989 tarih ve 20341 sayılı RG, VIII. Bölüm: Koruma ve Yapılaşma Esasları, md. 19/b

sınırları ve mücavir alanları ile orman alanı dışında ise İl Bayındırlık ve İskan Müdürlükleri sorumludur.¹⁶⁴

ÖÇKB'de; 383 sayılı KHK'nın yayımından önce tasdikli imar planlarına ve usulüne uygun olarak ruhsatı alınmış ve inşaatı subasman seviyesinde tamamlanmış olan yapıların inşaatına, ruhsat ve eklerine göre devam edilmektedir. 383 sayılı KHK'nın yayımından itibaren 15 gün içinde; belediye sınırları ve mücavir alanlarında belediyelerce, bu alanlar dışında ise Valilik kanalıyla İl Bayındırlık ve İskan Müdürlüklerince sözkonusu inşaatlardan subasman seviyesinde tamamlanmış olanlar tesbit edilerek, liste halinde ÖÇKK. Başkanlığı'na bildirilmesi zorunluluğu getirilmiştir.¹⁶⁵

2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'na göre çeşitli kararnamelerle turizm alan ve merkezi olarak ilan edilen ve bu kararnamelerin eki krokilerde sınırları belirtilen bölgelerin ilişik haritalarda tecavüz ettiği kısımlarda mezkur kararnamelerin hükümleri uygulanmamaktadır. Bu karara göre ÖÇKB olarak ilan edilen yerlerde 6831 sayılı kanunun 17. md. si ile 2634 sayılı kanun ve diğer mevzuat hükümlerine göre turizm amaçlı yapılan ve durumları 4. md.si kapsamına girmeyen izin ve tahsislerle ilgili işlemler durdurulmuştur. Sözkonusu izin ve tahsisler hakkında 383 sayılı KHK'nın 4. md.'si hükümleri çerçevesinde işlem yapılmaktadır. Başbakanlık ÖÇKKB'nca yapılacak değerlendirme sonucu, daha önce verilmiş izinlerden devam etmesi uygun görülmeyenler; kararın ilgiliye tebliğ tarihinden itibaren en geç 2 ay içinde tahsis yapan kuruluşlara müracat etmeleri halinde; ilan şartı aranmaksızın ve bir defaya mahsus olmak üzere; ilgili kuruluşlarca yeniden arazi tahsisi yapılmıştır. 90/1117 kararnamesinin eki karar kapsamına giren yerlerde, daha önce Turizm Bakanlığı'nca izin verilen ve Başbakanlık ÖÇKKB'nca yeniden değerlendirilerek uygun görülen turizm yatırımları 2634 sayılı Turizmi Teşvik kanunu ile sağlanan teşviklerden faydalanmaya devam etmiştir.¹⁶⁶

Açıkça görüldüğü gibi; ÖÇKB.'lerimizde Kurum Başkanlığı esas yetkili birimdir. Diğer yandan, istisna ve saklı hususlar da açıkça ifade edilmiştir. Görev ve yetki geçişmesi hususunda Gölbaşı Belediye Başkanlığı'nın açtığı Danıştay davasında; kazanan taraf ÖÇKK Başkanlığı'dır. Kanaatimizce; ilgili bölgelerdeki tüm yerel ve merkezi birimler 383 sayılı KHK'ya uygun hareket

¹⁶⁴ 22.10.1990 tarih ve 90/1117 sayılı "Bazı Alanların ÖÇKB Olarak Tespit ve İlanı ile Bu Alanlarda Uygulanacak Esaslara İlişkin Ekli Karar", md. 3.

¹⁶⁵ Adı geçen karar, m. 4

¹⁶⁶ Adı geçen karar, m. 4

ederlerse "görev ve yetki geçişmesi" sorunu görölmeyecektir. Önceki bölümlerde de açıkladığımız gibi; ÖÇKKB'lığı söz konusu bölgelerle ilgili çok sayıda plan ve proje hazırlayıp onaylamış, araştırmalar yapmıştır. Çalışmamızın hacmini çok artıracadığından Ek 1'de bunlardan sadece isim olarak bahsedilmiştir. Burada ise sadece Foça ÖÇKB'de yapılan çalışmalar hakkında kısa bir değerlendirme yapmak gerekliliği duyulmuştur. Böylece Kurum'un plan ve projede başarıısı bilimsel olarak ortaya konmuş olacaktır.

II-FOÇA ÖRNEĞİ İLE ÖZEL ÇEVRE KORUMA KURUMU BAşKANLIĞININ HAZIRLADIĞI PLAN HÜKÜMLERİNİN İNCELENMESİ:

A-FOÇA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİNDE MEKANSAL ÖZELLİKLER VE GELİşMELER

Arkeolojik, doğal ve mimari değerlerin yer aldığı Foça'da; Kültür Bakanlığı'nca çeşitli tarihlerde tescil edilmiş Arkeolojik (I, II ve III. derece), doğal (I., II. ve III. derecede) ve kentsel sit alanları da bulunmaktadır.¹⁶⁷ Planlama alanının büyük bölümünü Milli Savunma Bakanlığı'nın denetimindeki askeri alanlar oluşturmaktadır. I. ve II. derecede arkeolojik sit alanlarında hiçbir kullanım kararı getirilemiyor olması ve bu alanların kentsel yerleşim ile çakışması yanında sahipliliğinin özel mülkiyette olması, plan kararlarını ve kent bütününde getirilen temel yaklaşımları belirleyici etkenlerdir. Revizyon imar planı ile bu alanlarda daha önce yapılmış ve yürürlükte olan gelişmeler iptal edilmiştir. Ancak çözüme ilişkin bir işleyiş için ÖÇKKB'đı "Kurumlararası Bir İşbirliği"ni gerekli görmektedir.

Kurum Başkanlığı; daha önceki planlarda kentsel sit alanlarının; kentin diğer yerleşim alanlarından farklı bir nitelikte ele alınmadığı; kentin tamamında Foça'nın özgün mimarisinin sürekliliğini sağlamaya yönelik bir yaklaşım izlendiğini belirtmiştir. Revizyon İmar Planı ile Foça'nın geleneksel konut mimarisinin sürekliliğine yönelik kurul kararları sürdürölmüş, yeni bir kentsel biçimle özgün mimarisinin bir arada çözümlenmesi gerektiği düşünülmüştür.

¹⁶⁷ Aksi belirtilmedikçe, Foça örneği ile ÖÇKKB'nın hazırladığı plan hükümlerinin incelenmesi ile ilgili bilgiler, Ali Özer, Didem Öztaşbaşı, *Foça ÖÇKB*, ÖÇKB Tanıtım Serisi, No:4, Yayın no:19, Ankara 1992, s.36-64'ten derlenmiştir.

Foça'da geleneksel yerleşme düzeyi iki tiptedir. Birisi; Osmanlı Dönemi'ndeki bitişik nizam ve taş malzeme kullanımı ile oluşmuş, yer yer organikleşen ve dar sokaklı bölümdür. İkincisi; Cumhuriyet Dönemi'nde oluşmuş ayrık nizamın hakim olduğu bölümdür. Gelişme konut alanlarında da Cumhuriyet Dönemi konut yapısına yakın bir doku bugünkü yaşam biçimine ve mekansal biçimlenişine uygun olarak ele alınmış, genellikle iki katlı ve düşük yoğunlukta konut alanlarına ayrılmıştır.

B- İMAR PLANLARI İLE İLGİLİ SÜREÇ

1980 yılında, İller Bankası İmar Planlama Dairesi Başkanlığı; Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile İzmir Metropolitan Planlama Bürosu'nun ortaklaşa hazırladığı 1/25.000, 1/5.000 ve 1/1.000 ölçekli planlar onaylanmıştır. Projeksiyon nüfusu ve 5000 kişi olarak hesaplanmıştır. İkinci konut nüfusunun ve subay ailelerinin de eklenmesiyle bu planda 7500 kişilik bir gelişme nüfusu öngörülmüştür. Bu planla önerilen nüfusa göre gelişme alanları doğudaki karayolu ile sınırlanmış; yoğunluklar yapı nizamına göre sınıflandırılarak belirlenmiştir. 1988 yılında, 1980 planı revize edilmiştir. Bu revizyonun başlıca nedeni; 1/25.000 ölçekli Foça-Yeni Foça Çevre Düzeni Planı'nın 26.10.1984 gün 464 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu Kararı ile değişikliğe uğraması olarak açıklanmaktadır. 1988 Planıyla getirilen temel kararlar şunlardır:

-Kentte yaşayan alt ve orta gelir grubuna yönelik sosyal konut alanlarının oluşturulması amacıyla yeni gelişme konut alanları belirlenmiştir.

-1980 yılı planının artan turizm talebinin yer seçimine cevap vermiyor olması dolayısıyla kıyı bandında turizm alanları oluşturulmuştur.

-Çevre yerleşmelerden Foça'ya yönelik rekreasyon talebinin artması nedeniyle rekreatif amaçlı ve günübirlik kullanıma yönelik alanlar oluşturulmuştur.

-Daha önceki planda 144 hektar olarak öngörülen toplam kullanım alanı bu planda 228 hektara yükseltilmiştir.

-Kentsel sit alanı içindeki yeni yapılanmalarda; Koruma Yüksek Kurulu'nun yapı yüksekliği 6.50 m.'den 9.50 m.'ye yükseltmiş olması nedeniyle bu alandaki yapı nizamı yeniden belirlenmiştir.

-Bazı alanlarda (3. derece doğal sit alanına dönüştürülen alanlar) ilave gelişme konut alanları oluşturulmuştur.

-Yeni kent girişinin bulunduğu karayolu üzerinde garaj alanı ile doğusunda küçük sanayi alanı belirlenmiştir.

-Gelişme konut alanlarındaki yoğunluklar yeniden düzenlenmiştir.

Bu planda öngörülen nüfus 20.000 kişidir. 8.000'i mevcut nüfus olarak kabul edilmiştir. Foça'nın ÖÇKB olarak ilan edildiği 21.11.1990 dönemine kadar; planda yer yer bazı değişiklikler ve mevzi plan düzeyinde oluşturulan farklılıklarla toplam kullanım alanı 237 hektar, nüfus ise 30.000 kişiye yükseltilmiştir. ÖÇKB'nca yeniden revize edilen plan, ilan tarihinde çeşitli değişikliklerle uygulanmakta olan plan olmuştur. Foça Belediyesi'nce talep edilen sosyal konut alanı, Denizkent Mevzii Planı ve Hükümet Konağı Mevzii Planı da bütünü içinde değerlendirilmiştir. Bunlardan sosyal konut alanı tamamen kaldırılmış ve bu alanda, Resmi Kurum Alanı, Sağlık Alanı, Aktif Yeşil Alanlar düzenlenmiştir.

C- FOÇA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ REVİZYON İMAR PLANI

Foça, ÖÇKB. içindeki kentsel gelişmeyi, doğal ve tarihi çevreye saygılı ve kullanımlar arasında belirli bir dengenin sürekliliğini sağlayacak biçimde yönlendirmek; bu revizyon imar planının temel amacıdır. Hedefler:

- Foça'nın doğal sınırlarını ve silüetini belirleyen gerek topografik yükseltilerde, gerek kıyıda ve kıyının doğal uzantıları olan yarımadalarda doğal yapının korunması,
- Arkeolojik ve kentsel tarihi değerlerin sürekliliğinin sağlanması,
- Kent içinde konut gelişiminin silüet ve topoğrafya ile ilişkili olarak yönlendirilmesi,
- İkinci konut olgusunun sınırlandırılması,
- Turizmde belirli bir dengenin kurulması ve Foça'nın yöresel özellikleri ile bağdaşan bir turizm gelişiminin oluşturulmasıdır.

D- REVİZYON PLANLA ÖNGÖRÜLEN DEĞİŞİKLİKLER

Belirlenen amaç ve hedefler doğrultusunda, Foça'nın mevcut planın büyük bölümünün uygulanmış olduğu da gözönüne alınarak olabilirliği değerlendirilmiştir. Planda, yukarıda belirtilen hedefleri gerçekleştirme olanakları; yoğunlukların yeniden sınıflandırılması, bazı kamu kullanım alanlarının çoğaltılması ve konut alanlarının azaltılması ile mümkün görülmüştür. Bu doğrultuda kent bütününde gerçekleştirilen Foça ÖÇKB. Revizyon İmar Planı düzenlenmiştir.

E-DENİZKENT MEVZİİ İMAR PLANIYLA GETİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER

Denizkent Yapı Kooperatifi'ne ait olan alan, Foça'nın silüeti ve jeolojik yapısı açısından en önemli bölümünde yer alındığından ve Foça ÖÇKB ilan

tarihinde üzerinde yapılaşmanın bir bölümünün tamamlanmış olması nedeniyle özel bir konuma sahip olarak değerlendirilmiştir. Bu alanda;

- Trafik ve yaya yolları ile otoparklar yeniden düzenlenmiştir.

- Mevcut planda bulunmayan sağlık, sosyal tesis, ilkokul ve ticaret alanları yeniden belirlenmiştir. Bu kullanımlar yaya aksları üzerinde düzenlenmiştir. Ayrıca, yaya aksları üzerinde ve topografyanın yükseldiği noktada "ilave yeşil alanlar" düzenlenmiştir.

- Uygulamaya geçilebilmesi için öncelikle vaziyet planı ve jeolojik etüd çalışmalarının ÖÇKK. Başkanlığı'na getirilmesi ve onaylanması gerektiği hükme bağlanmıştır. Vaziyet planının hazırlanmasında temel prensipler belirlenmiş ve yapıların, yapı odalarının topografik açıdan en düşük katta bulunduğu alanlara çekilip, eğimli alanlarında ise yapı adalarının düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

- Alanın tamamında 0.70 olan emsal Taks = 0.15, Kaks =0.30 olacak şekilde yeniden düzenlenerek, daha önce yapılmış olan yapılar da bu yoğunluk içinde düşünülmüş ve bundan sonra yapılabilecekler için kalan inşaat hakkı m² olarak verilmiştir.

ÖÇKKB'nın 12 ÖÇKB için hazırlayıp onayladığı planlarda geçen TAKS; "Taban alanı katsayısı" olup; bina taban alanının imar parseli alanına oranıdır. Bu değer maximum olup; yapı alanı daha az olabilir. İAKS ise; "inşaat alanı katsayısı" olup, toplam inşaat alanının imar parseli alanına oranıdır. Bu bölgelerde yer alan "turizm tesisi" Turizm Bakanlığı'ndan "Turizm Yatırım ve İşletmeleri Nitelikleri Yönetmeliği"ne uygun "Turizm Yatırım Belgesi ve Turizm İşletme Belgesi" almış olan yapılardır.

Kentsel Sit; homojen oluşları ve özellikleri, tarihi, estetik, artistik, bilimsel, ekolojik, etnografik, edebi veya efsanevi önemleri bakımından korunmaları ve değerlendirilmeleri gereken yapı topluluklarının oluşturdukları yerleşim alanlarıdır. **Arkeolojik Sit** ise, eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya ileride meydana çıkarılacak korunması gerekli alanlardır. Diğer yandan **Doğal Sit** , jeolojik devirlerle, tarih ve tarihi devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan alanlardır.

Yapı İnşaat Alanı ise, bodrumlarda iskan edilen katlar ile asma kat, çekme kat, çatı katları dahil, iskanı mümkün olan bütün katların, ışıklıkları çıktıktan sonra alanlarının toplamıdır.

Örnek olarak Foça ÖÇKB. 1/1000 Ölçekli Revizyon Uygulama İmar Planı genel hükümlerini incelediğimizde; planlama esasları içinde Kurum Başkanlığı ile diğer Bakanlık ve Kurumlar arasında varolduğu düşünülen "görev ve yetki geçişi" sorununun çözümünün sözkonusu planlarla açıklığa kavuşturulduğu da görülmektedir.

Genel hükümlerde plan onama sınırları içinde uygulamanın, bu plan kararlarına göre yapılacağı belirtilmektedir. Planlarda belirtilen kullanım alanlarında, kullanım amacı dışında hiçbir tesis yapılamaz. Bu tesisler başka bir amaçla kullanılamaz. ÖÇKB'nin görüşü alınmadan hiçbir kamu arazisi hiçbir amaçla bir diğer kamu kuruluşu veya özel kişi ve kuruluşlara tahsis edilemez. İmar planı üzerinde gösterilen yoğunluk hiçbir şekilde arttırılamaz. ÖÇKB'nin onayı alınmadan plan değişikliği veya ilavesi yapılamaz. Gelişme alanlarında imar uygulaması en az bir yapı adası ölçeğinde yapılmadan ve ortak kullanım alanları kamu eline geçmeden; o adadaki parsellere inşaat ruhsatı verilemez. Yapı inşaat alanı hesabı imar parseli büyüklüğü üzerinden yapılır.

Turizm alanı dışındaki parsellerde Otopark Yönetmeliği'nin 2. maddesinde belirtilen esaslara göre; 5. madde (a) fıkrasındaki en az otopark miktarlarına uyularak otopark ayrılması mecburidir. Vaziyet planlarında bu alanlar ayrılmadan inşaat ruhsatı verilmez. Yerleşme içinde ya da dışında olsun turizm alanlarındaki parsellerde "Turizm Yatırım ve İşletmeleri Nitelikleri Yönetmeliği"nin ilgili hükümlerinde belirtilen kent dışında bulunan tesislerde, uygulanması gereken miktarlara uygun olarak otopark ayrılacaktır. Vaziyet planlarında bu alanlar ayrılmadan inşaat ruhsatı verilmez. Eğimden yararlanılarak kat kazanılamaz. Kıyıda toplumun yararlanmasına açık bile olsa hiçbir iskele, liman, rıhtım, dayanma duvarı, tersane, çekek yeri, su taşkınları bakımevi ve servis istasyonu, köprü, menfez, bekçi kulübesi, gölgelik, tuzla, dalyan, teknik altyapı tesisleri; deniz, göl ve akarsu kıyılarının kamu yararına kullanılmasını sağlamak ve korumak amacına yönelik kamu yapıları, tesisler, hertürlü sökülebilir bile olsa kulübeler, plaj kabinleri çayhane, kahvehane, lokanta ve benzeri yapılar ve kullanımlar ÖÇKB'nin görüşü alınmadan tesis edilemez.

ÖÇKB'nin onayı alınmadan deniz, göl, nehir ve kanal kıyısında, doğal kıyı çizgisini değiştirecek hiçbir kazı/dolgu yapılamaz, kum, çakıl, saz, yosun çekilemez, gerek kıyılarda, gerekse iç kesimlerde moloz, cüruf, çöp vs. atılamaz, taş ve maden ocağı kurulamaz. Planlama alanı ve çevresinde "kirlilik tespiti" ile "Çevresel Etki Değerlendirmesi Çalışmaları" yapılarak

ekolojik yapıya olumsuz etkide bulunacak çıktılarının önlenmesi için tedbirlerin alınması mecburidir. Bu konuda bölgedeki yatırımcı kamu kurum ve kuruluşlarıyla, özel kişi ve kuruluşlarının ÖÇKKB'nin talep ettiği detayda ÇED Raporu hazırlamaları gerekmektedir.

Ayrıca, planlama alanında gerekli kapasite ve sağlık normlarına uygun pis su şebekesi ve arıtma tesisleri uygulanması mecburidir. Gerektiği taktirde yeni standartların ÖÇKKB. tarafından belirlenerek uygulamaya konulmasına kadar;

a) Halihazırda pis su sistemi varsa kapasitesinin elverdiği ölçüde tüm yapı ve tesisler bu sisteme bağlanacaktır.

b) Pis su sistemi yoksa, konutlarda 19.3.1971 gün ve 13783 sayılı RG'de yayımlanan "Lağım Mecrası İnşaatı Mümkün Olmayan Yerlerde Yapılacak Çukurlara Ait Yönetmelik" hükümlerinde belirtilen boyut, nitelik ve şartlara uygun olacak biçimde pis su çukurları yapılarak kanallar buraya bağlanacaktır. Pis su hiçbir şekilde deniz, göl, akarsu, kanal, dere ve tabii araziye deşarj edilemez.

Turistik tesislerde atık su arıtma tesisi kurulması mecburidir. Atık su sisteminin, çevre kirliliği yaratmayacak şekilde hazırlandığı mahalli idare tarafından belgelenmedikçe ve ÖÇKKB'nin görüşü alınmadıkça yapı (inşaat) izni, projede belirtilen arıtma tesisi faaliyete geçmeden de yapıya kullanma (iskan) izni verilmez.

Turistik,askeri tesisler, Milli Savunma Bakanlığı'nın denetimindeki alanlarda yapılacak yapılar, resmi kurum ve kuruluşlara ait yapılar ile umumi binaların mimari projeleri hakkında ÖÇKKB'nin uygun görüşü alınmadan inşaat ruhsatı verilmez. Kurum görüşü alınacak projelerin imar parseli üzerinde hazırlanması gerekir. Meskun yapı adalarında, mahreç almayan parsellere mahreç vermek amacıyla yol açmaya, belediyesi yetkilidir. Kadastro-halihazır harita uyuşmazlığından kaynaklanan uyumsuzlukları; yolun genişliği ve güzergahı değişmemek kaydıyla düzeltmeye, belediyesi yetkilidir.

Plan uygulamaları sırasında ortaya çıkacak kadastral artıkları yola katmaya belediyesi yetkilidir. Planda kadastral mülkiyetin korunduğu kesimlerde, koruma imar hattı ile kadastral sınır arasındaki kaymalarda kadastral sınır esas alınarak uygulama yapılır.

Kültür Bakanlığı'nca Yüksek Kurul ve İlgili Koruma Kurulu Kararı'yla tescilli yapılmış; I, II, III. derece arkeolojik sit alanlarında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Korumu Yüksek Kurulu'nun 04.03.1988 gün ve 6 sayılı,

23.06.1988 gün ve 27 sayılı; 21.05.1990 gün ve 144 sayılı ilke kararları geçerlidir.

I, II, III. derece doğal sit alanlarında 28.06.1988 gün ve 24 sayılı; 06.10.1989 gün ve 101 sayılı, 16.11.1990 gün ve 164 sayılı Yüksek Kurul İlke Kararları ile İzmir I. Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 04.01.1991 gün ve 2560 sayılı kararı geçerlidir.

Kentsel sit alanları içinde ya da dışında bulunan, korunması gerekli yapıların adı ya da esaslı onarımı, mali kaynak durumu, kentsel sit alanları ile korunması gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları ve bunları koruma alanlarında yapılacak yeni yapılanmalarda ve sit alanları içindeki ifraz, tevhit değişikliği işlemlerinde koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları doğrultusunda uygulama yapılabilecektir. Tescilli yapılarda dış cephe öğeleri oran, biçim ve malzeme olarak değiştirilemez.

Foça ÖÇKB'de kamuya ait yerler ile, özel mülkiyette bulunan bütün anıtsal ağaçlar ve özellikle kentsel dokuyu ve yöresel bitki örtüsünü belirleyen anıtsal kızılçam, okaliptus, zeytin ağaçları korunacaktır. Yeni yapılanma talepleri olan parsellerde yapı yapılırken mevcut ağaçlar ve imar uygulaması ile terkinin yapılmış alanlarda bulunan ağaçlar korunacaktır.

Bütün tesis ve yapılarda açık alan düzenlemeleri konusunda aşağıdaki hükümlere uyulması zorunludur:

1. Parsel toplamının en az % 40 'ı kadar bir alan hiçbir yapay malzeme kullanmadan doğal toprak örtüsü olarak bırakılacak ve bu alanda bitkisel düzenleme yapılacaktır. Bitkilendirmede yöreye özgü ağaç türleri ile görsel olarak yapıyı saklayıcı amaçlı düzenleme esastır.

2. Söz konusu toprak sahanın her 20 m²'si için yöresel bitki örtüsüne uygun ağaç dikilmesi zorunludur. Eğer parselde mevcut ağaçlar varsa, bunlar gerekli olan ağaç sayısından düşülür.

3. Çevre Düzenlemesi (Peyzaj) Projesi yaptırılması zorunludur. Bu projeler de uygun görüş alınmak üzere ÖÇKKB'na gönderilir.

4. Çevre Düzenleme (Peyzaj) Projesi'nin uygulaması bitirilmeden tesise iskan ruhsatı verilmez.

Bu plan hükümlerinde yer almayan konular hakkında 2863 ve 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmelikler geçerlidir.

Ayrıca, yapılara ilişkin hükümlere de planda ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Özel Hükümler içinde önemli bir husus olarak; kentsel sit alanı içinde bulunan yolların parke ya da arnavut kaldırımı ile kaplanması

zorunluluğu dikkati çekmektedir. Bu alanda yer alan geleneksel yapılar onarılarak turizm amaçlı kullanılabilir. Ayrıca; idari, resmi, sağlık, eğitim kurumları alanları ve askeri alanlarla ilgili bir husus ta; bu alanlarda plan üzerinde belirtilen yapılaşma esasları uygulanmadır. Yapılaşma şartları belirtilmemiş adalarda ÖÇKKB'nın görüşü alınmadan uygulama yapılması yasaktır. Ticaret alanlarında ateşli ve gürültülü olmayan; ancak ticari amaca yönelik yapılar yapılabilir. Planda ticarete ayrılmış alanlar, bulunduğu yapı adasında getirilen koşullara uygun yapılaşmak zorundadır. Bu alanlarda üst katlar konut olarak kullanılabilir.

Turizm Tesis Alanlarına inşaat ruhsatı verilebilmesi için yapılacak yapının, toplumun yararlanmasına açık yapı niteliğinde olacağının tapu kütüğünün beyanlar hanesine yazdırılması mecburidir. Bu alanlarda "Turizm Yatırım ve İşletmeleri Nitelikleri Yönetmeliği"nde belirtilen şartlara uyulması; yatırım ve işletme belgesi alınması gerekmektedir. Turizm tesisleri doğayla uyum içinde, bitki örtüsünü yoketmeyecek biçimde yapılmalıdır. Mevcut ağaçlar korunmalı; tesisin bulunduğu alan öncelikle ağaçlandırılmalıdır. Bu alanlarda arıtma tesisi yapılması zorunludur.

Görüldüğü üzere Kurum Başkanlığı planlar hazırlayıp, onaylamış, her bölge için yukarıda Foça örneğinde olduğu gibi yapılaşma, yerleşme ve düzenleme konusunda detaylı hükümler belirlemiştir. Kurum Başkanlığı; KTVK. Kurulu kararları dışında bölgelerde planlamada tek karar vericidir. Belediyelerin, kıyı yönetimi ile ilgili birimlerin, Orman Bakanlığı'nın, Çevre Bakanlığı'nın, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın, Turizm Bakanlığı'nın, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın bu yörelerle ilgili tüm karar ve çalışmaları, görev ve yetkileri; kuruluş tarihinden itibaren ÖÇKKB'na geçmiştir. KTVKK. karar alırken; ÖÇKKB'na bilgi vermek, danışmak, öneri ve sınırlamalarını dikkate almak zorundadır. Kurum Başkanlığı turizm amaçlı hükümlerde alan, kat, işletme hakkı vs. sınırlamalara gidebilmektedir. Kurum Bakanlığı, ilgili bölgenin sadece %10'luk alanı turizm amaçlı yapılaşmaya ayıralabileceği gibi eskisine oranla bir sınırlama getirebilmektedir.

Bununla birlikte ülkemizde bugüne kadar ilan edilen Özel Çevre Koruma Bölgeleri içerisinde doğal güzelliklerin, biyolojik zenginliklerin korunması yerine Kültür Varlıkları'nın korunması ağırlıklı tek bölge Foça olmuştur. 100-150 yıllık geçmişi olan tarihi evlerin ve çok çeşitli dönemlerden kalma arkeolojik eserlerin oluşturduğu kentsel doku, Sit Kararları'na ve koruma çabalarına rağmen, bugün büyük ölçüde tahrip edilmiş durumdadır. İzmir 1. Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun

yeni kararları ve ÖÇKKB'nın planlama çalışmalarıyla olumlu yönde desteklenmediğinde ve belediye ile belde halkı tarihi ve doğal mirasa sahip çıkmadığında ikincil konut sahipleri ve turistik işletmeciler tarafından gerçekleştirilen tahribat hızlanarak devam edecektir.¹⁶⁸

III- BAZI KORUMA KARARLARININ KARŞILAŞTIRILMASI:

Ülkemizde I. II. ve III. derece doğal sit kararları mevcut olup, herbir doğal sit kararının yapılaşma esasları birbirinden farklıdır ve temel uygulamalı bir araştırma olmaksızın; "Koruma Amaçlı Sit Kararı" alınabilmektedir.¹⁶⁹ Ayrıca, bölgesel nitelikte Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu kendiliğinden ilgili sit alanında planlama, düzenleme ve yönlendirme yapmayan, ancak yapılan yapılar hakkında sit kararları açısından olumlu/olumsuz görüş bildiren bir kuruldur. Koruma Kurulları, çevre düzeni planlarında veya uygulama imar planlarında olduğu gibi üçüncü kişilerin görüş ve itirazlarına açık olmayan "Doğrudan Karar Kurulları" dır. Kurul Kararlarının, B.K. kararına dayanmaması nedeniyle aynı kapsama yönelik koruma kararları ile ilgili değişiklikler zaman zaman gündeme gelmektedir.

Ayrıca, Milli Savunma, Bayındırlık ve İskan, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın olumlu görüşü ve gereği halinde diğer ilgili Bakanlıkların görüşü alınarak; Orman Bakanlığı'nın teklifi üzerine BK. kararı ile ilan edilen Milli Parkların kriter ve uygulamaları ise SİT kararlarına göre farklılık taşımaktadır. Ancak, özel mülkiyete konu olmayan orman alanlarını kapsamaması nedeniyle, üçüncü şahısları doğrudan ilgilendirmemektedir. Bununla birlikte, yukarıda belirtilen kararlar ile arazi kullanma ve çevre koruma boyutunu esas alan ekolojik planlama ve çevre düzeni planlarının yapılması hedef alınmamaktadır. Bakanlar Kurulu Kararları ile tespit edilen ÖÇKB'de ise; Sit ve Milli Parklar Kararları da saklı kalmak suretiyle; insanlığın ihtiyacı olan gelişme ve değişimleri de gözönünde bulunduran, ancak çevre değerlerini koruyan, arazi kullanma kararlarını kapsayan çevre

¹⁶⁸ Hüseyin Özgür, *Türkiye'nin ÖÇKB.leri Politikası ve Foça Örneği*, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE. Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1992, s.135

¹⁶⁹ Bu konu ile ilgili olarak bkz; Mustafa Keten, *21.Yüzyıla Girerken Çevre Korumacılık ve Türkiye*, Star Ajans Matbaacılık, Yayın No.22, İkinci Baskı, Ankara, 1993, s.32-34

düzeni planları hazırlamakta, onaylamakta ve uygulamaktadır. Bu itibarla çevre korumacılıkta; istenen hedefe ulaşılabilmesi için, arkeolojik sit kararları hariç koruma statüsünün kriterleri, kapsamı, mevzuatı ve yönetiminin çok farklı bir çerçevede olmaması gerekir. Çevre korumacılıkta müşterek statü ve yönetim anlayışı olmadığı, insan ve ekolojik değerler ilişkisini arazi kullanma kararlarına yansıtan Çevre Düzeni Planları uygulanmadığı takdirde; bu konunun gerçek sorumlusu belli olmayacaktır.

IV- ÇEVRE KORUMACILIKTA KONTROL VE KOORDİNASYON:

Yatırım uygulamalarından önce; ilgili sanayi, turizm vs. projesinin çevre boyutunun dikkate alınmasını sağlayacak "müşterek karar" niteliğindeki hukuki, idari ve teknik düzen kurulmalıdır.¹⁷⁰ Aksi halde, istihdam ve hammadde değerlendirme düşüncesi ile başlangıçta yer ve teknoloji seçimi iyi yapılmamış olan projelerdeki ekolojik değerleri ihmal eden plansız kararlar, ileride adeta Gökova- Kemerköy Termik Santrali örneğinde olduğu gibi "istenmeyen bitmiş yatırım" haline dönüşebilir. Bu uygulamalar ülkemizde daha çok kağıt ve petrokimya sanayileri ile enerji santrallerinde karşımıza çıkmaktadır.

Çözüm yollarından en önemlisi, Çevre Kanunu'nda yapılacak değişikliktir. Çevre Kanunu geniş kapsamlı, gelecek yıllara da hitap edebilecek niteliğe kavuşmalıdır. İlgili kurum ve kuruluşlar arasında yetki karışıklığını önlemek amacıyla çevre korumacılıkta yetki ve görevler yeniden tanımlanmalıdır. İdari yapıda yeni ve gerçekçi bir düzenlemeye gidilmelidir. Özellikle, Çevre Kanunu'nda esas ve önceliği olan mesele, uygulamada kontrol ve koordinasyon birliğini sağlamaktır. Diğer yandan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCED) 3-14 Haziran 1992'deki toplantısı sonunda yayımladığı ve Türkiye'nin de kabul ettiği Rio Deklerasyonunun 11. ilkesinde "Devletler etkili çevre mevzuatı oluşturacaklardır. Çevre standartları idari hedefler ve öncelikler uygulandıkları alanların çevresel ve kalkınmaya ilişkin durumunu yansıtacaktır" ifadesine yer verilmiştir.¹⁷¹ Bilindiği gibi, UNCED Konferansı'nın Gündem 21 isimli kararlarından 7.si "Karar Verme Düzeyinde

¹⁷⁰ Aksi belirtilmedikçe Age., s.34-36'dan derlenmiştir.

¹⁷¹ TC. Çevre Bakanlığı, *BM. Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED) Bildirileri*, 3-14 Haziran 1992, Rio de Janerio, Aralık 1993, s.10.

Çevre ve Kalkınmanın Entegrasyonu" başlığını taşımakta olup, burada çevre ve kalkınma konularının politik ve ekonomik karar verme sürecinin merkezinde yer alacağı ve bu sebeple karar verme sistemlerinin yeniden yapılanmasının gerekli olabileceği belirtilmektedir.¹⁷²

Yatırım projesi seviyesinde düzenlemede Bakanlıklararası bir görüş birliğinin sağlanması halinde, idari düzenleme gibi oldukça zor ve karmaşık bir uygulamaya gidilmeyebilir. Bu suretle Çevre Bakanlığı Yüksek Planlama Kurulu'nun kararına esas teşkil edecek çalışmalar yapmak veya yaptırmak üzere DPT'den sorumlu Devlet Bakanı'nın başkanlığında Çevre, Tarım ve Köyişleri, Sanayi ve Ticaret, Orman, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Bayındırlık ve İskan Bakanlıkları'nın katıldığı "Çevre Koruma Kurulu"nun teşkil edilmesi ve Kurul Başkanı'nın gerekli görmesi halinde konuyla ilgili Bakanların, Kurul toplantısına katılması faydalı olabilir. Sözkonusu Kurul; önemli büyüklükteki yatırım projelerinin ÇED Raporu'na göre yer seçimi, teknoloji ile kapasitesi hakkında koordinasyonu sağlayan ve Yüksek Planlama Kurulu'nca verilecek uygulama kararını kolaylaştıran bir çalışma düzenine sahip olması gerekir. Kurul'un sekreteryası DPT Müsteşarlığı'nca yürütülmelidir. Ayrıca, DPT ve Çevre Bakanlığı'nın başkanlığında, ilgili kuruluş yetkililerinden teşkil edilecek "Çevre Koruma Teknik Komitesi", sözkonusu Kurul'un çalışmalarına esas olacak teknik seviyedeki araştırmaları ve ÇED Raporu'nu değerlendirecek işlemleri yapmalıdır.

Çevre Bakanlığı'nın kuruluşuna dair mevzuatta, Çevre Yüksek Kurulu ve Teknik Komitesi teşkil edilmiş ise de; bu organlar tavsiye niteliğindeki ilke ve politikalara yönelik kararlar vermektedir. Oysa Türkiye'de uygulamanın Çevre Koruma Mevzuatı'na ve ilkelere uygunluğunun kontrolü ve takibi daha da önemlidir. Projelerle ilgili karar safhasında olduğu gibi uygulamanın kontrolünde de "müşterek karar" niteliğinde olmasa bile; ülke seviyesinde ve sektörel anlamda birbiriyle paralellik sağlayan kontrol mekanizması ve teşkilatı olmalıdır. Diğer bir ifadeyle, Çevre Bakanlığı'ndaki teftiş sistemi dışında mevcut projelerin inşaatı, uygulaması ve takibini kapsayan bir "Çevre Kontrol Sistemi" kurulmalıdır. Aksi halde kirlenmiş temizlemenin maliyeti oldukça yüksek ve usul dışı işlemlerin düzeltilmesi de oldukça zorlaşacaktır. Çevre Bakanlığı'nca veya konusuna göre (avcılık, balıkçılık, kaçak yapılar ve ilaç kontrolleri) ilgili Bakanlıklarca uygulama safhalarında ayrı ayrı yürütülecek; kontrol hizmetleri, yetkisini kanundan alacağı bir yönetmelik ile

¹⁷² Agm., s.25

tanzim edecektir. Ancak, birden çok Bakanlığı ilgilendiren kontrol sisteminin B.K. Yönetmeliği şeklinde olması ve müşterek esasları kapsamı; merkezi ve mahalli idarelerce ihtiyaç duyulması halinde "Kuruluşlararası Kontrol Komitesi" teşkil edilmesinin sağlıklı bir uygulama açısından daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Kanaatimizce Çevre Düzeni Planlarının hangi esaslara göre hazırlandığı, ilgili kurum ve kuruluşların idari ve teknik katılımının olup olmadığı, ekolojik değerlerin varlığıyla, kültür varlıklarının korunmasını kapsayan ekolojik bir plan niteliğinde olup olmadığı hususu önemlidir. Özellikle büyük kentlerdeki gecekondulaşma ve kaçak yapılaşmanın önlenmesi; kültürel ve doğal yapının korunması için yukarıda sözü edilen ilkeler doğrultusunda Çevre Düzeni Planları tamamlanmalı ve planların uygulanması sorumluluğu, adı geçen kamu kurum ve kuruluşlarınca müştereken paylaştırılmalıdır. Ayrıca planlar onaylanmadan önce, ilkeleri, hedefleri ve gelişme yönleriyle ilgili temel kararlar kamuoyunda tartışılmalıdır. Bu uygulama, geçmişte ÖÇKB'ne ait çevre düzeni planlarının kabulünde "Kurul Modeli" ile gerçekleştirilmiştir. Günümüzde ise Kurul Modeli yasal düzenlemeyle kaldırılmasına rağmen, geçmişte "Gölbaşı Çevre Düzeni Planı"nda olduğu gibi; yine de idari düzenlemeler için bir "Değerlendirme Kurulu" teşkil edilerek planın hazırlanması safhasında katılım sağlanmıştır. Bu çalışma, Kurum'un daha az hata ve eksiklik ile planı hazırlamasına ve onaylamasına katkı sağlamıştır.

Vatandaşların çevre koruma konusunda çok sayıda ve ayrıntıda kanun, yönetmelik ve hatta kamu kuruluşu ile karşılaşması, verimli, rasyonel ve faydalı bir uygulama statüsünün oluşturulmasına engel teşkil etmektedir. Bu ise kaynak ve zaman israfının yanında, başarılı olmayan projelerin ve uygulamaların gerçek sorumlusunun bulunmamasına neden olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, çeşitli mevzuatın, çok yetkilinin olduğu alanlarda esas sorumluyu tespit etmek zorlaşmakta, bazı durumlarda kurumlar, kendi sorumluluk ve görevlerinden diğer kurumların sorumlu olduğu izlenimi verebilmektedir. Genelde "Kural tek olmasına rağmen, uygulama farklı olarak yapılmaktadır." görüşünün yanında, "Kural çok, uygulanan yok." anlayışının hakim olması nedeniyle gelecekte çözümü zor, hatta imkansız sayılabilecek çevre sorunlarının doğmasından endişe etmek gerekir. Her kurum kendi mevzuatının getirdiği ve teşkilatının yetki ve görevleri çerçevesindeki uygulamalarını tüzük, yönetmelik ve tebliğ şeklinde, çerçeve niteliğindeki "Çevre Koruma Kanunu" na göre düzenlemelidir.

Herbir mevzuatın içindeki birbirini tamamlayan veya farklı esaslarda uygulamayı zorlaştıran hükümler çıkarılarak; yeni yasada temel esasları kapsayacak bir düzenleme yapılmalıdır.

Ayrıca, politika belirleme aşamasında çevre konularının entegrasyonu için daha geniş kapsamlı enformasyon toplama sistemlerine ve çevre risklerinin / çıkarlarının daha iyi değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Planlama ve yönetim sorumlulukları kamu otoritelerinde daha düşük seviyelere devredilmeli ve mümkün olması halinde doğal kaynakların yönetiminde yerel metodlar uygulanmalıdır.¹⁷³

V- İZMİR BÜYÜKKENT BELEDİYESİ ALANINDA; ÜLKEMİZDEKİ ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ:

Çevre sorunları ile çevre korumaya ilişkin politikaların önemi globalleşen dünyamızın, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ayrımı yapılmaksızın, en önemli politik sorununu teşkil etmektedir. Ülkemizde de hızlı nüfus artışı, kente göç olgusu, turizm faaliyetleri, saniyileşme hamleleri sonucu, özellikle ekolojik güzelliklerin daha yoğun olduğu kıyı kentlerimizde ve çevrelerinde ciddi boyutlarda çevre kirliliği yaşanmaktadır. Nüfusu 12 milyona yaklaşan İstanbul, artık kış aylarında hava kirliliği, yaz aylarında ise deniz kirliliği sorunlarıyla, Dünya'daki gün geçtikçe yaşanması zorlaşan en önemli metropol kentlerin başında gelmektedir. İzmir, Ankara, Bursa, Kocaeli, Antalya gibi kentlerimizde de çevre sorunları ciddi boyutlara ulaşmak üzeredir. Ne yazık ki insanoğlunun yaşadığı küçük dünyası günümüzde her yönüyle çevre kirliliği ile çevresel bozulmalar karşısında tehlike alarmı ermektedir ve yaşanacak bir başka Dünyamız yoktur. Uluslararası kuruluşlar ve çevre sorunlarına çözüm getirebilmiş ülkeler "Sürdürülebilir Kalkınma" ilkesi ile doğal, tarihi ve kültürel çevreyi bozmadan, dünyadaki kıt kaynaklarla insanların yaşamlarını gelecekte de devam ettirme yollarını aramaktadırlar. Hatta Avrupa Topluluğu "Çevre

¹⁷³ T.C.Çevre Bakanlığı,"Gündem 21",*B.M.Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED)Bildirileri*,3-14 Haziran 1992,Rio De Janerio,Aralık 1993,s.25,md:7

Koruma Merkezli Ekonomik, Sosyal, Bilimsel ve Kültürel Gelişme" ilkesini yürürlüğe koymuştur.¹⁷⁴

Diğer yandan ülkemizde çevre kirliliği ve getirdiği problemler, bu çalışmanın kapsamına sığmayacak kadar çoktur. Bugün hükümetler başta olmak üzere bilimsel çevreler, dernekler, siyasi partiler, vakıflar, gönüllü kişi ve kuruluşlar, yerel yönetimler ve halkımız bu konuda çözüm arayışlarını sürdürmekte, zaman zaman da çevresel faaliyetlerinin amaç ve ilkelerinde uzlaşmakta, böylece bazı çevre değerlerimiz korunabilmekte ya da kısmen kirlilikten arınmış duruma dönüştürülebilmektedir. Çalışmamızda dört bölüm halinde Türkiye'nin Çevre Yönetimi ve Politikası içinde çok önemli bir konuma sahip olan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nın kararları ve politikalarının rolü ortaya konmaya çalışılmıştır. 5-20 Haziran 1995 tarihleri arasında İzmir Büyükşehir Belediyesi bütünü örnek seçilerek yapılan "Türkiye'de ÖÇKB. Uygulamalarına İlişkin Görüşler" in değerlendirildiği 1000 kişiye yönelik olarak yapılan anketin değerlendirilmesi ,çalışma kapsamına alınmıştır.

Aşağıda da görüldüğü gibi, 900 anketin sonuçlarının değerlendirildiği bu anket çalışmasında İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin (Bornova, Buca, Konak, Karşıyaka) demografik yapısı esas alınarak her yaş grubu, her meslek ve eğitim düzeyi, hatta cinsiyet ve ikamet edilen konutun niteliği itibariyle geniş bir anket değerlendirilmesi yapılmıştır. Amacımız, ankete katılanların "Çevre Koruma", "Özel Çevre Koruma" ve "Bu Konudaki Uygulamalara" ilişkin duyarlılığı, bilgisi ve önerilerini belirlemek olmuştur. Anket, 16 soru olarak hazırlanmış, açık uçlu olarak düzenlenen sorular nedeniyle 22 tablo oluşturulmuş, çapraz tablolarla bu sayı 30'a çıkmıştır. Katılımcılar formları bizzat kendileri okuyup, cevaplamışlardır.

Anket sonuçları oluşturulan tablolar yardımıyla aşağıda değerlendirilmiştir. Ayrıca yaş gruplarının belirlendiği 1. soru ile ülkemizde çevre koruma faaliyetlerini değerlendirme durumu, katılımcıların, karar alıcıların çevre koruma uygulamalarını yeterli bulma hususu ile fok balıklarının ve deniz kaplumbağalarının korunmaları gerekliliğine ilişkin rakamlar çapraz tablo (crosstab) yoluyla yorumlanmıştır. Bunun yanında ikamet edilen konutun niteliğine ilişkin 6. soru ile, Kurum'un konut katsayısı,

¹⁷⁴ Bu konuda geniş bilgi için bkz "Rio Deklerasyonu, İlke 4" ve "Gündem 21 ,İlke 7", T.C. Çevre Bakanlığı, *B.M.Çevre ve Kalkınma Konferansı(UNCED)Bildirileri*,3-14 Haziran 1992,Rio de Janerio, Aralık 1993, s. 9 ve 25.

bina yüksekliği, mimari görünüm, inşaat alanına ilişkin getirdiği sınırlamalar karşısındaki durumun saptandığı 14. soru çapraz tablo yoluyla değerlendirilmiştir. Diğer yandan 3. soru olan meslek grupları ile 13 ve 16 nolu anket soruları çaprazlanmış ve açıklamaları hemen altında verilmiştir.

Tablo 1. Ankete Katılanların Yaş Grupları:

Yaş Grupları	N	Yüzde
10-15	125	13.89
16-25	377	41.88
26-35	199	22.12
36-45	116	12.88
46-55	54	6.00
56 ⁺	29	3.23
Toplam	900	100.00

Tablo 1'de; İzmir Büyükşehir Belediyesi bütününde ankete katılanların "Yaş Grupları" itibariyle dağılımı görülmektedir. Katılımcıların % 13.89'unu 10-15 yaş grubu ilköğretim 4.-8. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. % 41.88'i 16-25 yaş grubunda yer almaktadır. Her ikisinin toplamı olan % 55.77'lik oran ise; katılımcıların yarısından fazlasının 25 yaşın altında, eğitimini sürdürmekte olan iktisaden bağımlı genç nüfus olduğunu ortaya çıkarmakta ve 26-35 yaş grubu olan % 22.12 de dahil edildiğinde, anket çalışmasına katılanların yaklaşık % 80 'inin 35 yaşın altında olduğu görülmektedir. 36-45 yaş grubunda olup, anketimize katılanların oranı % 12.88 olarak çıkmıştır. 46-55 yaş grubunda bu oran % 6'ya; 56 ve daha yukarı yaşlarda ise % 3.23'e düşmüştür.

Tablo 2. Eğitim Düzeyi:

Eğitim Düzeyi	N	Yüzde
Tahsilsiz	9	1.00
Okur-yazar	28	3.11
İlkokul	112	12.45
Ortaokul	143	15.89
Lise	343	38.11
Üniversite	218	24.22
Lisansüstü	47	5.22
Toplam	900	100.00

Katılımcıların % 1'i tahsilsiz olup; sorular tarafımızdan okunmuştur. "Eğitim Düzeyi" ile ilgili sorumuz 7 gruptan oluşmuş, ankete katılanlardan halen öğrenci olanların devam ettikleri okul; diğerlerinin ise en son mezun oldukları okul düzeyi itibarıyla yanıt vermeleri istenilmiştir. Bu duruma göre, okur-yazar olmasına karşın, ilköğretim diploması alamamış olanların oranı % 3.11'dir. "İlkokul" eğitim düzeyli olduğunu belirtenlerin oranı, % 12.45

olarak tespit edilmiştir. Bu kişilerin yaklaşık 40'ı Karşıyaka Şair Eşref İlkokulu öğrencileridir. Yine büyük bir çoğunluğunu Anadolu Dersaneleri Anadolu Liselerine hazırlık öğrencileri teşkil etmektedir. Ayrıca "ilkokul mezunu" olanlar da %12.45'lik oran içinde yer almaktadır.

"Ortaokul" cevabını verenlerin oranı % 15.89'dur. Yine çoğunluğunu, Anadolu Dersaneleri öğrencileri, Eski İzmir'de bir ortaokul ve Karşıyaka Cumhuriyet İlköğretim Okulu 7. ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Diğerleri ise, ortaokulu bitirmiş ve diplomasını almış vatandaşlarımızdır. Eğitim düzeyinin oldukça yüksek ve okuryazarlık oranının %99 olarak çıktığı anket sonuçlarımızda, "Lise" düzeyinde eğitime sahip olanların oranı % 38.11 ile en yüksek oranı oluşturmaktadır. Üniversiteli kişilerin oranı da, Türkiye ortalamasının üzerinde bir oran olan % 24.22' dir. Ege Üniversitesi Ziraat ve Edebiyat Fakülteleri, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF öğrenci ve idari personeli ile Hukuk Fakültesi, Fransız Kültür Merkezi, Anadolu Dersaneleri Açıköğretim Kursları öğrencileri ile Karşıyaka ve Konak Vergi Daireleri Memurları baz kişiler olarak seçilmiştir. Lisansüstü eğitime sahip olanların oranı 5.22 olarak tespit edilmiş, DEÜ. SBE. Kamu Yönetimi ve Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Anabilim Dalı Akademisyenleri ile yüksek lisans ve doktora öğrencileri çoğunluğu teşkil etmiştir.

Tablo 3. Meslek Grupları:

Meslek Grupları	N	Yüzde
Memur	202	22.45
İşçi	67	7.44
Esnaf-Tüccar	65	7.22
Ev Hanımı	50	5.55
Öğrenci	378	42.00
İşsiz	20	2.23
Emekli	19	2.12
Müşavir, Müteahhit, Müh., Tekn., Sen. Av., Eczacı	72	8.00
Akademisyen	24	2.66
Cevapsız	3	0.33
Toplam	900	100.00

Anketimizin 3. sorusu olan "Mesleğiniz", 9 ayrı gruptan gelen cevaplarla ve cevapsızlarla Tablo 3'te görülmektedir. Katılımcıların % 22.45'i memurdur. İşçiler % 7.44 gibi daha küçük bir oranda temsil edilmektedir. Katılımcılar arasında çiftçi bulunmamaktadır ve bu sebeple "çiftçi-esnaf-tüccar" grubundan "çiftçi" ifadesi çıkarılmıştır. Bu duruma göre, serbest

meslek olarak nitelendirilebilen "Esnaf-Tüccar" oranı % 7.22, "Ev Hanımı" oranı da % 5.55 ile düşük düzeyde kalmaktadır. Öğrencilerin oranı % 42 olarak tespit edilmiştir. "İşsiz" oranı ise % 2.23'te kalmıştır. Bu kişilerin de çoğunluğu, Anadolu Dersaneleri Üniversiteye Hazırlık Kurslarına devam eden ve liseyi bitirdikten sonra hemen (ilk yıl) üniversiteyi kazanamamış genç arkadaşlarımızdır. Emekli olanlar ise % 2.12 dir. Müşavir, müteahhit vs. olup, % 8 orana sahip olan gruptan sonra % 2.66 ile Akademisyenler gelmektedir. Cevapsızlar ise, % 0.33 ile temsil edilmektedir.

Anketimizde % 22.45 ile temsil edilen "Memur" ların çoğunluğunu, Karşıyaka ve Konak Vergi Daireleri Memurları, Alsancak'ta bir sigorta şirketi çalışanları, Çiğli Polis Karakolu, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fakülte Öğrenci İşleri, Merkez ve Diğer Kütüphane Memurları, Bilgi İşlem Birimi Çalışanları ile Ege Ünivresitesi Ziraat Fakültesi Memurları teşkil etmektedir.

Tablo 4. Cinsiyet:

Eğitim Düzeyi	N	Yüzde
Kadın	419	46.55
Erkek	481	53.45
Toplam	900	100.00

"Cinsiyetiniz" şeklindeki 4. sorumuza verilen cevapların oranlarının da yer aldığı Tablo 4 incelendiğinde; kadınların % 46.55, erkeklerin % 53.45 ile temsil edildikleri görülmektedir.

Tablo 5. İzmir'e Nereden Geldiği:

Yerleşimin Niteliği	N	Yüzde
İzmir Doğumlu	356	39.56
Kırsal Alan	156	17.34
Kasaba	124	13.78
Kent	260	28.88
Cevapsız	4	0.44
Toplam	900	100.00

Anketimizdeki "İzmir'e nereden geldiniz?" şeklindeki 5. soruya ilişkin cevapların dağılımı, Tablo 5'te görülmektedir. Katılımcıların % 39.56'sı İzmir'de doğmuştur. İzmir'e başka kentten gelenlerin oranı % 28.88 olarak çıkmış, bunu % 17.34 ile kırsal alandan gelenler; % 13.78'lik oranla kasabadan gelenler takip etmiştir. % 17.34 ile kırsal alandan gelenlerin yanında % 13.78 ile kasabadan gelenlerin, İzmir'de değişik semtlerde gecekondulaşma olgusunu gündeme getiren ve bu olgudan rahatsız olmayan katılımcılar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü bu kişilerin anket formunu işaretledikten sonra, ayrıca formun altına gecekondulaşma olgusundan rahatsız olmama sebebini yazdıkları görülmüştür. Bu arada, sorumuzu 4

kişinin yanıtlamadığı görülmüş, bu oran % 0.44 olarak tespit edilmiştir. Dikkati çeken bir husus ta, katılımcıların yaklaşık % 31.12'lik kesiminin(%13.78 ile %17.34'ün toplamı) İzmir'e göçle gelip, kentleşme sorunlarını ve gecekondulaşma olgusunu oluşturan; gecekonduların yoğun olduğu semtlerde ikamet eden katılımcılar olmalarıdır.

Tablo 6. İkamet Edilen Konutun Niteliği:

İkamet Edilen Konutun Niteliği	N	Yüzde
Apartman Dairesi	487	54.12
Müstakil Ev	358	39.77
Gecekondu	35	3.89
Diğer (Yurt, Otel, Pansiyon, Villa, vs.)	20	2.22
Toplam	900	100.00

Tablo 6'da "İkamet ettiğiniz konutunuzun niteliği nedir?" sorusuna ilişkin cevapların dağılımı görülmektedir. Anketimize katılanların % 54.12'si apartman dairesinde, % 39.77'si müstakil evde ikamet etmektedir. Bu oran yine İzmir'in büyükşehir olma süreci içinde bulunduğunu göstermektedir. Gecekondularda ikamet edenlerin oranı %3.89 olup, İzmir'in gecekondulaşma oranına çok yakındır. Diğer bir ifadeyle kentleşme süreci henüz tamamlanmamıştır. Gecekondu aile yapısının bir-iki nesli birarada barındıran, çok çocuklu özelliği dikkate alınırsa, gecekondu bölgeleri "kente göç bölgesi" olarak önemlidir. Bu durumda; 12 milyona yaklaşan ve megapol kent olma yolunda olan İstanbul'un kentleşme sürecini artık tamamlıyor olmasından dolayı, bu kez ikinci bir kıyı kenti olan İzmir'e göçler halen devam etmektedir. Katılımcıların %2.22'lik kesimi ise yurt, villa gibi "diğer" konutlarda yaşamaktadır.

Tablo 7. Bir Çevre Programına Katılma Durumu:

Bir Çev. Prog. Kat. Dur.	N	Yüzde
Çevreye Yönelik Dersler Aldım.	66	7.34
Çevre Koruma Faliyetlerine Katıldım.	59	6.56
Çevre Kitapları Okudum.	94	10.45
Çevre İle İlgili Gazete ve Dergileri Okudum.	290	32.22
Hiçbiri	346	38.44
Hepsi	34	3.77
Cevapsız	11	1.22
Toplam	900	100.00

Tablo 7'de anketimizin "Bir çevre programına dahil oldunuz mu?" sorusuna verilen cevapların dağılımı gösterilmiştir. Tablo 7 incelendiğinde, katılanların %38.44 gibi oldukça yüksek bir oranda "hiçbiri" şıkkına cevap vermesi dikkat çekicidir. Yine bu orana yakın bir rakam olan % 32.22 ile ankete katılanların "Çevre ile ilgili gazete ve dergileri okudum." yanıtı verdiği görülmektedir. Bu kişiler ya çevre konusunda çıkarılan dergileri satın alıp okuyan ya da okudukları gazetelerin aynı zamanda çevre sayfasına da bakan ve inceleyen katılımcılardır. Çevreye yönelik dersler alanların oranı % 7.34 ile temsil edilmekte olup, bu oranı Kamu Yönetimi ve Çevre Mühendisliği Bölümleri'nde "Çevre" ile ilgili dersler alanlar oluşturmaktadır. % 3.77 'lik bir kesim bütün çevre programlarına katıldığını ifade etmiştir. Yine "Çevre koruma faaliyetlerine katıldım." diyenlerin oranı % 6.56 olarak tespit edilmiştir. "Çevre kitapları okuyanlar" ise %10.45'tir. Bu kesim çevre konusunda basılmış kitapları satın alıp, okuyan kişiler olup, oran itibarıyla sevindiricidir. Görüldüğü üzere 1,3 ve 6 nolu şıkları işaretleyenlerin oranı % 21.56' dır. O halde katılımcıların beşte birden biraz fazlası; "çevre" ile yakından ilgilenmektedir. Bu durum da katılımcıların % 60'tan fazlasının "çevre" ve çevre sorunları açısından bilgili olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 8. Karar Alıcıların Çevre Koruma Uygulamalarını Yeterli Bulma Durumu:

Karar Alıcıların Çevre Koruma Uygulamalarını Yet.Bul. Durumu	N	Yüzde
Çok Yetersiz	269	29.89
Yetersiz	403	44.78
Yeterli	37	4.11
Az Yeterli	142	15.77
Bir fikrim yok	48	5.34
Cevapsız	1	0.11
Toplam	900	100.00

Anketimizin 8. sorusu "Karar alıcıların çevre koruma uygulamalarını yeterli buluyor musunuz?" şeklinde düzenlenmiş, cevapları Tablo 8'de oranlarıyla belirtilmiştir. Çevre Koruma Uygulamalarını ve Politikalarını "çok yetersiz" bulanların oranı % 29.89'dur. "Yetersiz" bulanların oranı ise % 44.78'dir. Her ikisi toplandığında % 74.67'lik oran, karar alıcıların çevre koruma uygulamalarını yeterli bulmamaktadır. Bu durum, ÖÇKKB'nin faaliyetleri için geçerlidir. Diğer bir ifadeyle % 74.67'lik bir oranla, ÖÇKKB uygulamalarında yetersiz kalmaktadır. "Yeterli" olduğunu belirtenler ise, sadece % 4.11'lik bir orana sahiptir. "Az yeterli" olduğunu düşünenler de %

15.77'lik bir orandadır. "Bir fikrim yoktur." diyenler % 5.34, cevapsızlar ise % 0.11dir. Kanaatimizce, % 74.67'lik oran; son birkaç yıldır çok daha acil çözümler arzeden çevre sorunlarının yaşandığı ülkemizde; karar alıcıların çevre koruma uygulamalarında yeniden değerlendirme yapmaları gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 9. Çevre Koruma Faaliyetlerinin Gerekliliği:

Çevre Koruma Faaliyetlerinin Gerekliliği	N	Yüzde
Gerekli	728	80.89
Gereksiz	30	3.33
Kısmen Gerekli	106	11.78
Boşuna Vakit Kaybı	29	3.23
Cevapsız	7	0.77
Toplam	900	100.00

Anketimizin 9. sorusu olan "Ülkemizdeki Çevre Koruma Faaliyetlerinin Nasıl Değerlendiriyorsunuz?" a verilen cevapların dağılımı Tablo 9'da görülmektedir. % 80.89 gibi çok yüksek bir oranla katılımcılar "Çevre Koruma Faaliyetlerinin Gerekliliğine" inanmaktadır. "Kısmen gerekli" diyen % 11.78'de eklenirse, bu oran % 92.67'ye çıkmaktadır. O halde, ankete katılanlar, % 92.67'lik oranla çevre koruma faaliyetlerini gerekli ve önemli görmektedir.

Görüldüğü üzere, katılımcılar çevre sorunları karşısında son derece duyarlıdırlar. "Gereksiz" olarak görünlerin oranı ise, % 3.33 gibi, çok düşük bir düzeyde kalmıştır. "Boşuna vakit kaybı" olarak görenlerin oranı da % 3.23'tür.

Tablo 10. Ülkemizde Bazı Alanların Daha Özel Korunmasına ilişkin Örgütlenme Durumu:

Ülkemizde Bazı Alanların Daha Özel Korunmasına İlişkin Örgütlenme Durumu	N	Yüzde
Evet	484	53.78
Hayır	130	14.45
Bir Fikrim Yok.	279	31.00
Cevapsız	7	0.77
Toplam	900	100.00

Anketin "Ülkemizde bazı alanların daha özel korunmasına ilişkin bir örgütlenme var mıdır?" sorusuna verilen cevapların dağılımı Tablo 10'da düzenlenmiştir. Bu soru ile özellikle ÖÇKK Başkanlığı'ndan haberdar olma durumu ortaya çıkarılmak istenilmiştir. Fakat, katılımcıların anketin bu

sorusunu yanıtlarken, çoğunlukla "Sit Alanları" na ilişkin örgütlenmeleri; bazen de "Milli Parklar"ın varlığını belirterek; sorunun içinde gizli olan ÖÇKKB'ğini doğrudan düşünmediği görülmüştür. Buna rağmen; % 53.78'lik bir oranla katılımcılar "Bazı alanların daha özel korunmasına ilişkin bir örgütlenmenin varolduğunu" belirtmiştir. % 14.45 ile "Hayır" yanıtı gelmiştir. Bu konuda bir fikri olmayanların oranı da % 31.00 ile oldukça yüksektir. 11. soruda da ortaya görüleceği gibi; halkımız ÖÇKKB'nı tanımamaktadır. Fakat bazı alanlar için bir takım özel korumanın varolduğunu hatırlamakta ya da olması gerektiğini düşünmekte ve Foça, Datça, Marmaris, Gökova gibi beldeleri örnek göstermektedirler. Sorumuza cevap vermeyenlerin oranı da % 0.77'dir.

Tablo11.Ülkemizdeki Çevre Koruma İle Görevli Kurumları Tanıma Durumu:

Kurumların Tan. Derecesi	Çevre Bakanlığı		Valilik		ÖÇKKB.		Belediye		İl Çevre Müd.	
	N	Yüzde	N	Yüzde	N	Yüzde	N	Yüzde	N	Yüzde
I. Derece	393	43.67	224	24.89	40	4.45	199	22.12	24	2.67
II. Derece	23	2.56	315	35.00	80	8.89	154	17.11	37	4.11
III. Derece	70	7.77	38	4.23	78	8.67	189	21.00	63	7.00
IV.Derece	25	2.78	11	1.22	22	2.44	90	10.00	114	12.66
V. Derece	5	0.55	6	0.66	45	5.00	20	2.22	93	10.33
Tanımayanlar	384	42.67	306	34.00	635	70.55	248	27.55	569	63.23
Toplam	900	100.00	900	100.00	900	100.00	900	100.00	900	100.00

Anketimizin 11. sorusu "Şu kurumlardan hangilerinin çevre koruma ile ilgili görevleri vardır?" şeklinde hazırlanmış ve katılımcıların önem sırasına göre numaralandırmaları istenmiştir. Kişilerin; yine "çevre ve özel çevre koruma" hususunda bilgilendirilmediği, tahmin ya da akıl yürütme yoluyla sıralama yaptıkları görülmüş; numaralandırma yapmayan ya da cevapsız bırakanlar ise "Tanımayanlar" kategorisi içinde toplanmıştır. Açık uçlu olarak hazırlanan 11. sorunun her seçeneğinin (I., II., III., IV., V. derecede) tanınma olasılığı ve tanınmama durumu saptanmış, 5 ayrı Kurum'a ilişkin tablolar birleştirilerek, çapraz tablo (crosstab.) yoluyla aşağıda değerlendirilmiştir:

Görüldüğü gibi katılımcılar % 43.67 ile en yüksek oranda Çevre Bakanlığı'nı, I. derecede tanımaktadırlar. Fakat bu arada "Çevre Bakanlığı Kuruldu mu?" şeklinde sorularla da karşılaşmıştır. Katılımcıların, % 24.89'u Valilik, % 22.12'si Belediye, % 4.45'i ÖÇKKB, % 2.67'si İl Çevre Müdürlüğü'nü I. derecede tanımaktadır.

Valilik Makamını % 35'lik kesim II. derecede önemli görürken, belediyeyi % 21'lik kesim III. derecede önemli görmektedir. Belediye'nin II. derecede tanınma oranı % 17.11'e düşmekte olup, sebebi ise kişilerin Çevre Bakanlığı'nı I. derecede, Valiliği II. derecede önemli görüyor olmasıdır. Katılımcılar, Tablo 11 den de görüldüğü üzere Çevre Bakanlığı'nı % 43.67 ile I. derecede, Valilik'i % 35 ile II. derecede, Belediye'yi % 21 ile III. derecede, İl Çevre Müdürlüğünü %10.33 ile IV. derecede, ÖÇKKB'nı % 5 ile V. derecede en çok tanımaktadır. Kurumların tanınmama oranı ise % 27.55 ile % 70.55 arasında değişen oranlarda yüksek çıkmıştır.

ÖÇKK Başkanlığı'nın tanınmama oranının % 70.55, I. derecede tanınma oranının ise % 4.45 olması, kararlarını ve politikalarını konu edindiğimiz ÖÇKKB'nın tanınmadığı ve tanıtım faaliyetlerini de etkili ve başarılı biçimde yapamadığı diğer yandan halkla bütünleşemediği şeklindeki önceki değerlendirmelerimizi doğrulamaktadır.

ÖÇKK. Başkanlığı'nın II. ve III. derecede tanınma oranları % 8.89 ve % 8.67'lik oranlarıyla yüksek çıkmış, bu konuda Çevre Bakanlığı I. dereceye, ÖÇKKB. II. dereceye ya da Valiliği I. dereceye, Belediye'yi II. dereceye, ÖÇKKB'nı III. dereceye alanların etkisi olmuştur ki bunların çoğu çevre dersleri alan üniversite ve lisansüstü öğrencileri ya da akademisyenlerdir.

Ülkemizin diğer kentlerinde olduğu gibi; anket yaptığımız İzmir'de de katılımcıların; il ve belediye ölçeğinde örgütlenmiş ve ilişkilerini sürdürdüğü birimleri, I., II. ve III. derece itibarıyla topladığımızda, daha yüksek oranda tanıdığı ortaya çıkmaktadır.

İl Çevre Müdürlüğü de Valilik Makamı içinde çevre koruma görevleri olan bir birimdir. İzmir halkının ne yazık ki % 63.23'ü bu birimi tanımamakta, % 12.66'sı IV. derecede, % 10.33'ü V. derecede tanımaktadır. Bu üç oran toplandığında, % 86.22 gibi çok yüksek bir oranda; bir çevre örgütünün yerel düzeyde de tanınmadığı ortaya çıkmaktadır. O halde, ÖÇKKB. İl Müdürlüklerinin de bünyelerinde yer aldığı İl Çevre Müdürlükleri de tanınmamaktadır. Halkımız çevre sorunlarının bilincindedir, fakat çevre örgütlerini tanımamaktadır. I. derecede tanıyanların oranı sadece % 2.67 dir. II. derecede tanıyanlar % 4.11., III. derecede tanıyanlar % 7 dir.

Kurumlar içinde en yüksek oranda "tanınmayan kurum" 635 kişi ve % 70.55 ile ÖÇKKB'dır ve bunu % 63.23 'lük oranla İl Çevre Müdürlüğü izlemektedir. O halde her iki Kurum'un Türkiye Çevre Yönetimi ve Politikası içindeki rolü yok denecek kadar azdır.

Tablo 12. Çeşme, Gökova, Datça- Bozburun, Gümüldür, Ayvalık, Foça'nın Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Bilinme Durumu:

ÖÇKB adı	Çeşme		Datça-Bozburun		Gökova		Gümüldür		Ayvalık		Foça	
Evet	104	11.55	245	27.23	411	45.66	75	8.34	59	6.56	186	20.67
Hayır	796	88.45	655	72.77	489	54.34	825	91.66	841	93.44	714	79.33
Toplam	900	100.00	900	100.00	900	100.00	900	100.00	900	100.00	900	100.00

Anket çalışmasının 12. sorusu "Aşağıdakilerden hangisi ÖÇKB'dir?" şeklinde düzenlenmiş, doğru yanıtlar ise; numaralı seçenekler arasına rastgele dağıtılmıştır. Seçenekler arasında Gökova, Datça-Bozburun, Foça, ÖÇKB. olup, Çeşme, Ayvalık ve Gümüldür İzmir'e yakın olmaları yanında deniz ve doğal güzellikleri de dikkate alınarak, yanıltıcı seçenek olarak seçilmiştir. Katılımcıların % 100'e yakınının, ülkemizdeki tespit ve ilan edilen ÖÇKB'lerinin isimleri konusunda tam bilgili olmadığı; seçeneklerdeki yörelerin doğal, tarihi, kültürel değerleri ve güzelliklerini dikkate alarak tahmin yöntemi ile bir ya da birkaç seçeneği işaretledikleri dikkati çekmiştir. Diğer bir ifadeyle, Gökova, Datça-Bozburun ve Foça'nın her üçünü işaretleyerek, aradığımız doğru cevabı verenlerin "Çevre Sorunları" dersi alan DEÜ. İİBF. Kamu Yönetimi öğrencileri olması ve bölümlerinin anket kağıtlarına kaydının istenmiş olması, sonuçta ÖÇKB uygulamasının diğer katılımcılarca bilinmediği hususunu ortaya çıkarmıştır.

Yukarıda Tablo 12'de; 12. soruya ait tüm seçenekler tek bir tablo halinde gösterilmiş ve herbiri için ayrıntılı açıklama ve tabloları aşağıda düzenlenmiştir.

Anket çalışmasının 12. sorusu tüm seçeneklerin cevapları itibarıyla değerlendirilirse, ÖÇKB. olan Gökova % 45.66 ile, Foça % 20.67 ile, Datça-Bozburun'un % 27.23 ile ÖÇKB. olmayan ancak katılımcılarca ÖÇKB. olarak düşünülen % 8.34 ile Gümüldür, % 11.55 ile Çeşme, % 6.56 ile Ayvalık'a göre, oldukça yüksek oranda doğru olarak işaretlendiği belirtilmelidir.

Tablo 13. Çeşme'yi Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Bilme Durumu:

Tanınma	N	Yüzde
Evet	104	11.55
Hayır	796	88.45
Toplam	900	100.00

Bilindiği gibi Çeşme, bir ÖÇKB. değildir. Bununla birlikte, Çeşme, katılımcıların başlıca turistik gezi ve dinlenme yeri olması yanında ekolojik güzelliklere de sahip olması nedeniyle şıklar arasına yanıltıcı seçenek olarak

konulmuştur. Katılımcıların % 11.55'nin Çeşme'yi ÖÇKB. olarak düşündüğü, % 88.45'i ise ÖÇKB olmadığını bildiği anlaşılmaktadır. Çeşme'yi eleyen katılımcılar zaman zaman Çeşme'nin korunacak bir yeri kalmadığını, özellikle denizinin çok kirli hale getirildiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar, bu konuda görsel/yazılı basın ya da ÖÇKKB.ca bilgilendirilmemiş olmasına karşın, su kuşları, orman toplulukları gibi fauna ve floranın yoğun olarak yer aldığı, henüz çevre kirliliğine ve bozulmasına uğramamış ya da tarih ve kültür değerlerine sahip bölgelerimizin ÖÇKB. olması gerektiğini düşünmekte ve bu şekilde bir tahmin yöntemiyle yanıt vermektedir.

Dikkati çeken bir husus da katılımcıların ÖÇKB. ilan ve tespit edilmiş yörelerimizi tahmini dahi olsa; yüksek oranda doğru işaretledikleridir.

Tablo 14. Datça- Bozburun'un ÖÇKB. Olarak Bilinme Durumu:

Tanınma	N	Yüzde
Evet	245	27.23
Hayır	655	72.77
Toplam	900	100.00

Datça-Bozburun 'u ÖÇKB. olarak belirtilenlerin oranı %27.23 tür. Katılımcıların bu kanaate Datça-Bozburun'un sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi güzelliklerin varlığını düşünerek varmıştır. Datça-Bozburun'un ÖÇKB. olmadığını düşünenlerin oranı da % 72.77 ile yüksek çıkmıştır. Oysaki Datça-Bozburun bir ÖÇKB'dir.

Bilindiği gibi Datça-Bozburun, engebeli topografik yapısı sonucu sayısız koylarla bezenmiş kıyıları ve iklim şartları açısından sahip olduğu avantajları yanında, Bambus arıları, nesli tükenmekte olan Dağ Keçisi (Caypra Aepagrus); günlük ormanları ve endemik hurma türüne de sahip olan bir ÖÇKB'dir.¹⁷⁵

Tablo 15. Gökova'nın ÖÇKB Olarak Bilinme Durumu:

Tanınma	N	Yüzde
Evet	411	45.66
Hayır	489	54.34
Toplam	900	100.00

Gökova-Kemerköy Termik Santrali sebebiyle; halkımızın ismine çok alışık olduğu bilinen ve ekolojik güzellikleri nedeniyle mutlaka korunması gerekliliği noktasında birleşilen Gökova'nın ÖÇKB. olduğunu düşünen

¹⁷⁵ Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, *Türkiye'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, 1993, s. 12-13.

katılımcıların oranı % 45.66'dır. % 54.34'ü ise, ÖÇKB olmadığını düşünmektedir.

Gökova ÖÇKB., Akdeniz doğal bitki örtüsünün tüm çeşitlerini bulunduran bir laboratuvar niteliği taşıyan, yeryüzünün ender florasından olan Sığla (günlük) ormanlarının, kızılçam, karaçam, sedir, defne, keçiboynuzu gibi önemli ağaç topluluklarının çok yoğun biçimde yer aldığı, dünyanın en kaliteli sürgerlerinin yetiştiği, balıkçılık açısından da önemli bir bölgemizdir. Bununla birlikte, Likya, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı medeniyetlerinin kalıntılarını taşımakta, bir kısmı aynı zamanda arkeolojik ve tarihi sit alanı olarak da korunmaktadır.¹⁷⁶ 12.6.1988 tarih ve 88/13019 sayılı BK. kararıyla Gökova, ÖÇKB. ilan edilmişse de, Kemerköy Termik Santrali'nin işletilme olasılığı sebebiyle çevre kirlenmesi tehdidi altında olup; aynı zamanda II. derece deprem bölgesidir .

İzmir Büyükşehir'teki katılımcılar Yatağan ve Yeniköy Termik Santrallerinin Gökova'yı çevresel açıdan kirlettiğinin ve Kemerköy Termik Santrali'nin de adeta bölgeyi yokedeceğinin bilincindedirler. Diğer yandan, Gökova'yı denizi, koyları, ormanları, barındırdığı canlı türleri, temiz havası verimli topraklarıyla da yakından tanımaktadırlar.

Tablo 16. Gümüldür'ün ÖÇKB. Olarak Bilinme Durumu:

Tanınma	N	Yüzde
Evet	75	8.34
Hayır	825	91.66
Toplam	900	100.00

Aslında bir ÖÇKB olmayan Gümüldür, yine İzmir'e yakın ve deniz kıyısı olması sebebiyle, katılımcıların gittiği yöre olabileceği düşüncesiyle şıklar arasında verilmiştir. Gümüldür'ün ÖÇKB. olmadığını düşünenlerin oranı % 91.66'dır. ÖÇKB. olarak görenler ise % 8.34'tür.

Tablo 17. Ayvalık'ın ÖÇKB. Olarak Bilinme Durumu:

Tanınma	N	Yüzde
Evet	59	6.56
Hayır	841	93.44
Toplam	900	100.00

¹⁷⁶ Gökova 'nın özellikleri ile ilgili olarak bkz; Ali Özer ve Diğerleri, *Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi*, Özel Çevre Koruma Bölgeleri Tanıtım Serisi 5, No 24, Ankara, 1993, s.7-23

Ayvalık'ı ÖÇKB. olarak bilen % 6.56'lık kesim, burada sit değerleri olduğu düşüncesiyle ya da korunması gerekli ve hızla tahrip olan doğal güzelliklerinin varlığını belirterek böyle bir tercih yapmıştır. Katılımcıların % 93.44'ü Ayvalık'ın ÖÇKB. olmadığını belirterek cevabı doğru olarak vermiştir.

Tablo 18. Foça'nın ÖÇKB. Olarak Bilinme Durumu:

Tanınma	N	Yüzde
Evet	186	20.67
Hayır	714	79.33
Toplam	900	100.00

Tablo 18 incelendiğinde görüleceği gibi, Foça'yı ÖÇKB. olarak bilenlerin oranı % 20.67 çıkmıştır. "Hayır" diyenlerin oranı ise % 79.33'tür. Oysa ki Foça, ÖÇKB.sidir. Bölgenin yaklaşık % 50'sini kaplayan kızılçam ormanları, göçmen kuşların da uğrak yeri olması; yaban kazı ve fok balıklarıyla tanınması, büyüklü küçüklü birçok koydan oluşması; görülmeye değer siren kayalıkları ve kültürel - tarihi yapıları sebebiyle ¹⁷⁷ ÖÇKB. olarak ilan edilmiştir.

Foça'da 2-5 Temmuz 1995 tarihleri arasında "Foça 95" ismiyle Festival yapılmış, burada ÖÇKKB'ca Foça'yı ve fokları tanıtıcı broşürler de dağıtılmıştır. Kurum'un Foça ÖÇKB. gibi, bizzat bölgede bir tanıtım faaliyetinde bulunması olarak değerlendirebileceğimiz faaliyetinin diğer ÖÇKB'ler için örnek teşkil edebileceği belirtilebilir. Fakat, 1994 yılı Gökova Körfezi Çevre Sempozyumu'nda Kurum'un böyle bir tanıtım faaliyetine tanık olunmamıştır.

¹⁷⁷ Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, *Türkiyede Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, Ağustos 1993, s. 9.

Tablo 19. 120 m²'lik Bir Arsaya Konut Yapımında Tercih Durumu:

120 m ² 'lik Bir Arsaya Konut Yapımında Tercih Durumu	N	Yüzde
120 m ² 'lik 4 odalı bir ev yaparım.	38	4.22
90m ² 'sine 3 odalı bir ev, 30m ² 'sine bahçe yaparım.	466	51.78
80m ² 'sine 3 odalı bir ev, 40m ² 'sine bahçe yaparım.	389	43.23
Cevapsız	7	0.77
Toplam	900	100.00

ÖÇKBB'nın ilgili bölgelerde yapılacak konut, turistik tesis, özel/kamu kurumlarının alan, bina katsayısı, yükseklik, mimari görünümüleri ve o bölgelerde yapılaşma oranına ilişkin sınırlamalar getirebilme, hatta yasaklama yetkisi bulunmaktadır. Gökova'da yaptığımız incelemeler sonucu, çok katlı kamu kurumu, sanayi tesisi, turistik tesis yapımı sürmesine karşın, arsa ve binalarına sınırlama getirilen bölgedeki yöre halkında devletten uzaklaşma veya politik yabancılaşma görülmüştür.

Anketimizde "120 m²'lik bir arsanız vardır. Konut yaparken hangisini tercih edersiniz?" şeklindeki 13. soruyla, katılımcıların yeşile ve doğal güzelliklere bakış açısı ortaya konulmak istenmiştir. Sonuçta, yine katılımcıların yeşile, doğaya verdiği büyük önem ortaya çıkmıştır. Halkımız, oturacağı mekanı alan olarak küçültmek pahasına, çevresel güzelliklere sahip çıkmaktadır.

Tablo 19 incelenirse, "120 m²'lik 4 odalı bahçesiz bir ev yaparım." diyenlerin oranı % 4.22'dir. 90 m²'sine 3 odalı bir ev, 30 m²'sine bahçe yaparım" diyenlerin oranı % 51.78 olup; günümüz konut yapımında standart kat alanı olan 90 m²'yi işaretleyenler çoğunluktadır. Dikkat edilen bir nokta da yaş düzeyi düştükçe, özellikle 20-25 yaş arası genç nüfusun 80 m²'lik ev, 40 m²'lik bahçe yapımına daha özen gösteriyor oluşlarıdır ki bu oran da % 43.23'tür. Diğer bir ifadeyle genç nüfus artık daha çok bahçe istemekte ve bu noktada oturacağı alanı dahi hiç tereddütsüz 80 m²'ye düşürmektedir.

Seçeneklerden 120 m²'lik ev, yeşile önem verilmeyişin, 90 m²'lik ev bugünkü sosyal konutun ortalama ölçüsünün, 80 m²'lik ev ise çevreye verilen önemin sembolü olarak düzenlenmiştir.

Görüldüğü gibi katılımcıların yaklaşık % 95'i 30 ya da 40 m²'lik bahçe yapma taraftarıdır. Özellikle 80 m²'lik 3 odalı bir ev, 40 m²'lik bir bahçe, çevre koruma ve çevresel değerlere sahip çıkma bilincinin açık ifadesidir. Burada, apartman yaşamından artık rahatsız olan katılımcıların çoğunun 3. seçeneği işaretlediği dikkati çekmiştir. Bu durum, çapraz tablo yoluyla ayrıca açıklanmıştır.

Tablo 20. ÖÇKK. Başkanlığı'nın Getirdiği "Konut Katsayısı, Yükseklik, İnşaat Alanı, Mimari Görünüm" Sınırlamalarını Kabul Durumu:

ÖÇKKB. "Konut Katsayısı..." Sınırlamalarını Kabul Durumu	N	Yüzde
Kabul Ederim.	599	66.56
Reddedirim.	130	14.45
Rüşvet Veririm.	51	5.67
Sorunu Siyasi Yollara Başvurarak Çözerim.	115	12.77
Cevapsız	5	0.55
Toplam	900	100.00

Anketimizde 14. soru Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırları içinde sahibi bulunduğunuz arsanızda konut yapımı sırasında Kurum Başkanlığı "Konut katsayısı, yükseklik, inşaat alanı, mimari görünüm konusunda sınırlama getirdi." açıklamasına yer verilerek düzenlenmiştir. Bu durumu "Kabul ederim" diyenlerin oranı % 66.46'dır. Ankete katılanların genelde hiç tereddüt etmeden "kabul ederim" şıkkını işaretledikleri görülmektedir. Bilindiği gibi Kurum Başkanlığı ilgili bölgelerdeki yapılara ilişkin katsayı,mimari görünüm,alan vb. sınırlama getirme yetkisine sahiptir.Kişiler bu kararın uygulanmasına yönelik davalar açsalar dahi ,yargı organlarınca davaları reddedilmekte ve Kurum'un kararı hukuka uygun bulunarak onanmaktadır.Diğer bir ifadeyle,halk yargı yoluna başvurursa dahi kaybeden taraf olmaktadır. Reddedenlerin oranı % 14.15 tir. Rüşvet verenler ise, % 5.67lik orana sahiptir. Rüşvet verenler ile % 12.77 oranla temsil edilen "Sorunu siyasi yollara başvurarak çözerim." diyenler birleştirilirse; yapılaşma ile ilgili Kurum'un sınırlamalarına direnenlerin oranı % 18.44 olarak tespit edilmektedir. "Sorunu siyasi yollara başvurarak çözerim." diyenlerin oranının % 12.77 olması önemlidir. Ankete katılanlar, irtikap ve "aracı koyma" olayını artık açıkça sorun çözümleyici bir unsur olarak belirtmektedir. Bu durum da, bir başka siyasi sorunu gündeme getirmektedir. Hatta bu yolla, ÖÇKB

sınırları içinde dahi, sözkonusu engelleri aşan kişilerin geçmişte olduğunu açıkça ifade edenlerle dahi karşılaşmıştır.

Tablo 21. Kıyı Bozulması, Gecekondulaşmadan Rahatsızlık Duyma:

Kıyı Bozulması, Gecekondulaşmaya Tepki	N	Yüzde
Hayır	94	10.44
Evet	732	81.34
Bir Fikrim Yoktur.	72	8.00
Cevapsız	2	0.22
Toplam	900	100.00

"Yasal düzenlemelere rağmen gerçekleştirilen kıyı bozulması, gecekondulaşma konusu bir vatandaş olarak sizi rahatsız ediyor mu?" şeklindeki 15.soruya ilişkin anket cevaplarının dağılımı Tablo 21'de görülmektedir. Ankete katılanların %81.34'ü bu sorumuza "Evet" yanıtını vermişlerdir. "Hayır" yanıtını verenlerin oranı %10.44 olarak belirlenmiş ve bu cevabı gecekondu oturanların verdiği dikkati çekmiştir. Sorumuzun yanına ayrıca açıklama yazanlar da oldukça fazladır. Bu açıklamalarında ülkemizdeki işsizlik, geçim sıkıntısı ve barınmak için ev sahibi olmanın maliyetinin ödeyemeyecekleri kadar yüksek olması gibi sebeplerle, halkımızın gecekondulaşmaya yönelmek zorunda bırakıldığını ifade etmişlerdir. Ayrıca, kıyı bozulması olgusunda, kamu kurumları ve kuruluşlarının bizzat etkili olduğunu belirtenler olmuştur. Cevapsızların oranı %0.22 dir. Ankete katılanların %99.78'i "evet" ya da "hayır" şeklinde kesin cevap vermiştir. "Hayır" yanıtı verenlerin ayrıca, maddi durumu yetersiz ya da işsiz kişiler oldukları anlaşılmıştır.

Tablo 22. Fok Balıklarının, Deniz Kaplumbağalarının, Su Kuşlarının Korunmaları Gerekliliği:

Gereklilik	N	Yüzde
Çok gerekli	460	51.12
Gerekli	333	37.00
Az gerekli	76	8.44
Gereksiz	28	3.11
Cevapsız	3	0.33
Toplam	900	100.00

Anketimizde "Fok balıklarının, deniz kaplumbağalarının, su kuşlarının korunmaları gerekliğine inanıyor musunuz?" şeklindeki 16. soruya ilişkin cevapların dağılımı Tablo 22'de verilmiştir. Bu canlılar, nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan canlılardan en önemlileri olması nedeniyle

örnekler olarak yazılmıştır. Sözkonusu canlıların korunmalarını "çok gerekli" olarak belirtenlerin oranı % 51.12 dir. "Gerekli" olarak belirtenler ise % 37 olarak belirlenmiş; her ikisi toplanarak % 88.12'lik oranıyla büyük bir kesimin "Gereklilik" hususunda birleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle, katılımcıların, nesli tükenme tehlikesinde olan canlıların korunmaları noktasında da çok duyarlı olduğu görülmektedir. "Az Gerekli" olarak belirtenlerin oranı % 8.44'te kalmış, "Gereksiz" diyenler % 3.11 ile temsil edilmiştir. Cevapsızlar ise, % 0.33 olarak tespit edilmiştir.

Aşağıda, anket sorularına verilen cevaplardan bazıları, çapraz ilişki (crosstab) yoluyla değerlendirilmiştir.

Tablo 23. Yaş Grupları İle Nesli Tükenme Tehlikesinde Olan Canlıların Korunmaları Gerekliliği İlişkisi:

Seçenekler	10-15	16-25	26-35	36-45	46-55	56+	Toplam
Çok Gerekli	9.45	22.00	10.56	5.22	2.77	1.12	51.12
Gerekli	3.33	16.00	8.33	6.00	2.23	1.11	37.00
Az Gerekli	0.33	2.66	2.45	1.11	0.89	1.00	8.44
Gereksiz	0.78	1.00	0.67	0.55	0.11	0	3.11
Cevapsız	0	0.22	0.11	0	0	0	0.33
Toplam	13.89	41.88	22.12	12.88	6.00	3.23	100.00

Tablo 23'te, anket formumuzda 1. soru olan "yaşınız"a ait seçenekler dikey ekseninde; 16. soru olan "Fok balıklarının, deniz kaplumbağalarının, su kuşlarının korunmaları gerekliliğine inanıyor musunuz?" sorusuna ait seçenekler ise yatay ekseninde sıralanmış ve crosstab yoluyla değerlendirilmiştir.

Yaş grupları itibarıyla incelendiğinde, 16-25 yaş grubundaki katılımcıların "çok gerekli" seçeneğini; % 22.00 ile en yüksek oranda işaretledikleri ortaya çıkmaktadır. 10-15 yaş grubu oranı % 9.45 olarak kalmıştır.

Yaş ilerledikçe, fok balıklarının, deniz kaplumbağalarının, su kuşlarının korunmalarının "çok gerekliliği" seçeneğine verilen önem azalmakta, oranlar her yaş grubu itibarıyla aşağı yukarı % 100'lük oranda düşmektedir. "Çok gerekli" seçeneğini % 1.12'lik oranla en az işaretleyen 56 yaş ve üzerinde olan katılımcılardır. Eğitim ve yaş olarak belli düzeye gelmiş olan 16-25 yaş grubu; bu konuda en duyarlı grup olarak tespit edilmiştir. Durum diğer seçenekler itibarıyla da değişmemektedir.

Tablo 24. Yaş Grupları ile 120 m²'lik Bir Arsaya Konut Yapımında Tercih Durumu İlişkisi:

Seçenekler	10-15	16-25	26-35	36-45	46-55	56 ⁺	Toplam
120 m ² 'lik 4 Odalı bahçesiz bir ev yaparım.	1.23	1.33	0.89	0.44	0.22	0.11	4.22
90 m ² 'sine 3 odalı bir ev, 30 m ² sine bahçe yaparım.	5.11	24.77	12.00	6.00	2.66	1.24	51.78
80 m ² 'sine 3 odalı bir ev, 40 m ² 'sine bahçe yaparım.	7.44	15.45	9.01	6.33	3.12	1.88	43.23
Cevapsız	0.11	0.33	0.22	0.11	0	0	0.77
Toplam	13.89	41.88	22.12	12.88	6.00	3.23	100.00

Tablo 24 incelendiğinde "120 m²'lik 4 odalı bahçesiz ev yaparım." diyenler içinde en yüksek oranı % 1.33 ile 16-25 yaş grubu oluşturmaktadır. 56⁺ yaş grubu ise % 0.11 lik oran ile en az bu şıkkı kabul eden grup olarak görülmektedir. "90 m²'sine 3 odalı bir ev, 30 m²'sine bahçe yaparım." diyenler içinde yine diğer yaş gruplarına göre en yüksek oranı 24.77 ile 16-25 yaş grubu oluşturmaktadır. " 80 m²'lik 3 odalı bir ev, 40 m²'sine bahçe yaparım." diyenler; yaş grupları itibarıyla incelendiğinde en yüksek oran % 15.45 ile 16-25 grubuna aittir.

16-25 yaş grubunun tercihler arasında; 90 m²'ye 30 m² olanı 2. seçeneğe % 24.77 ile önem verdiği; 56 yaş ve üzeri kişilerin ise % 1.88'lik oran ile 80 m² ev, 40 m² bahçe şeklinde 3. seçeneği tercih ettikleri görülmektedir. 16-25 ve 26-35 yaş grubu dışındaki diğer tüm yaş grupları 3. seçeneği en yüksek oranda, birinci sırada tercih etmektedirler.

Tablo 25. İkamet edilen konutun niteliği ile "konut katsayısı, yükseklik, inşaat alanı, mimari görünüm" sınırlamalarını kabul durumu ilişkisi:

Seçenekler	Apartman Dairesi	Müstakil Ev	Gecekondu	Diğer	Toplam
Kabul ederim.	38.56	24.89	2.56	0.55	66.56
Reddederim.	6.56	6.78	0.67	0.44	14.45
Rüşvet veririm.	3.22	2.11	0.22	0.12	5.67
Sorunu siyasi yollarabaşvurarak çözerim.	5.45	5.77	0.44	1.11	12.77
Cevapsız	0.33	0.22	0	0	0.55
Toplam	54.12	39.77	3.89	2.22	100.00

Öncelikle; ÖÇKKB'nın yasal prosedür çerçevesinde; ister turistik tesis, ister sanayi tesisi; ister kamu ya da özel konut için olsun; yukarıdaki sınırlamaları getirme hak ve yetkisinin olduğunu belirtmek gereklidir.

Tablo 25'ten de görüldüğü gibi, ÖÇKKB'nın sözkonusu sınırlamalarını "kabul ederim" diyenler içinde "apartman dairesi'nde oturanlar %38.56 ile en yüksek orana sahip çıkmıştır. Reddedenler içinde en yüksek orana % 6.78 ile müstakil evde oturanlar sahiptir. Rüşvet vermeyi çözüm olarak düşünenler için de en yükseğini % 3.22'lik oranla apartman dairesinde oturanlar oluşturmaktadır. "Sorunu siyasi yollara başvurarak çözerim." diyenler içinde % 5.77 ile müstakil evde oturanlar bu konuda en yüksek oranı veren grubu oluşturmaktadır. En düşük oranı ise % 1.11 ile "diğer" grubu almaktadır.

İkamet edilen konut itibarıyla her grup, yatay seçenekler arasında "kabul ederim" cevabı ile büyük oranlara ulaşmaktadır. Yine bütün gruplar içinde rüşvet olgusunun, diğer seçeneklere göre daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Rüşvet verme veya siyasal yola başvurma olasılığı karşılaştırıldığında % 5.67 ye göre % 12.77 ile siyasi yola başvurma daha çok tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 26. Cinsiyet ile Ülkemizdeki Çevre Koruma Faaliyetlerini Değerlendirme Durumu İlişkisi:

Seçenekler	Kadın	Erkek	Toplam
Gerekli	38.55	42.34	80.89
Gereksiz	1.33	2.00	3.33
Kısmen Gerekli	4.89	6.89	11.78
Boşuna Vakit Kay.	1.34	1.89	3.23
Cevapsız	0.44	0.33	0.77
Toplam	46.55	53.45	100.00

Tablo 26'yı incelediğimizde, çevre koruma faaliyetlerinin gerekliliği konusunda erkeklerin % 42.34'lük oranla, % 38.55 olan kadınlara göre daha duyarlı olduğu görülmektedir. "Boşuna vakit kaybı" diyenler içinde en yüksek orana % 1.89 ile erkek katılımcılar sahiptir. Dikey seçeneklerden her iki grupta "gerekli" şıkkını en yüksek oranda işaretlemiştir.

Tablo 27. Yaş Grupları ile Karar Alıcıların Çevre Koruma Uygulamalarını Yeterli Bulma Durumu İlişkisi:

Seçenekler	10-15	16-25	26-35	36-45	46-55	56+	Toplam
Çok Yetersiz	3.00	13.00	7.89	3.78	1.44	0.78	29.89
Yetersiz	6.11	18.11	9.12	6.44	3.00	2.00	44.78
Yeterli	0.89	0.66	0.45	0.89	0.77	0.45	4.11
Az Yeterli	3.12	7.00	3.55	1.55	0.55	0	15.77
BirFikrim Yok	0.66	3.11	1.11	0.22	0.24	0	5.34
Cevapsız	0.11	0	0	0	0	0	0.11
Toplam	13.89	41.88	22.12	12.88	6.00	3.23	100.00

Çevre koruma uygulamalarını çok yetersiz bulanlar yaş grupları itibarıyla değerlendirildiğinde en yüksek orana % 13 ile 16-25 yaş grubunun sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. "Yeterli" görenler içinde ise en yüksek orana % 0.89 ile 10-15 ve 36-45 yaş grubu sahiptir. Tüm yaş gruplarının "yetersiz" bulma konusunda oldukça yüksek oranlarla temsil edildiği görülmektedir. "Az yeterli" görenler içinde en yüksek orana % 7.00 ile 16-25 yaş grubu sahiptir.

Tablo 27'den de görüldüğü gibi, çevre koruma uygulamaları "çok yetersiz" şeklindeki %29.89 ile "yetersiz" şeklindeki %44.78 toplandığında, %74.67'lik bir katılımcı grubu uygulamaları "yetersiz" bulmaktadır.

Tablo 28. Eğitim Durumu İle Bir Çevre Programına Katılma Durumu İlişkisi:

Seçenekler	Tahsil-siz	Okur-yazar	İlkokul	Orta-okul	Lise	Üniv.	L.Üstü	Toplam
Çevreye yönelik dersler aldım.	0	0	0.78	0.90	2.33	2.22	1.11	7.34
Çevre koruma faaliyetlerine katıldım.	0	0.22	0.78	0.89	2.67	1.56	0.44	6.56
Çevre yönlü okudum.	0	0.44	2.90	2.12	2.44	2.11	0.44	10.45
Çevre ile ilgili gazete vedergileri okudum.	0.33	1.23	1.88	3.99	14.11	9.45	1.23	32.22
Hiçbiri	0.67	1.22	6.00	7.33	16.00	6.77	0.45	38.44
Hepsi	0	0	0.11	0.33	0.22	1.56	1.55	3.77
Cevapsız	0	0	0	0.33	0.34	0.55	0	1.22
Toplam	1.00	3.11	12.45	15.89	38.11	24.22	5.22	100.00

Tablo 28'de okur- yazar olanların % 1.23'ü çevre ile ilgili gazete ve dergileri okuduğu, yine % 1.22 'sinin çevre ile hiç bilgi yönüyle ilgilenmediği, % 0.44'nün çevre kitapları okuduğu görülmektedir. "İlkokul" eğitim düzeyine sahip olan katılımcılar, ilkokulda geçmiş dönemde çevre eğitimi dersi bulunmaması nedeniyle % 6'lık bir oranla "hiçbiri" şıkkını işaretlemiştir. % 2.9'u ise, çevre yönlü kitap okuduğunu belirtmektedir. Çevreye yönelik ders alanlar içinde % 2.33 ile lise tahsili yapanlar I. sırada yer almış, bunu % 2.22 ile üniversiteli katılımcılar izlemiştir. Lisansüstü öğrenimini tamamlayanlar "hepsi" seçeneğiyle % 1.55'lik en yüksek orana sahip olup, eğitim seviyesi yükseldikçe "çevre koruma programına katılma"nın "hepsi" şıkkına dönüştüğü görülmüştür. Burada lisansüstü tahsillilerin çoğunun Kamu Yönetimi Bölümü'nden olmasının da rolü vardır. Üniversiteli olanların % 9.45'i çevre ile ilgili gazete ve dergileri okuduğunu ifade etmektedir. Çevre kitaplarını okuma açısından en yüksek orana, % 2.90 ile son yıllarda konulan çevre dersleri nedeniyle konuya ilgisi artan ilkokulda okuyan ve bitirmiş olan katılımcılar sahiptir. Bunu % 2.12 ile ortaokul ve % 2.11 ile üniversiteliler izlemiştir. Bu oranda da ilköğretimde "Çevre Koruma" dersinin, üniversitelerin Kamu Yönetimi Bölümü'nde ise "Çevre Sorunları ve Politikası" dersinin payı olduğu görülmektedir. Ortaokul öğrencileri, çevre koruma faaliyetleri itibarıyla değerlendirildiğinde, % 7.33 ile "hiçbiri"ni işaretledikleri dikkati çekmektedir. "Hiçbiri" seçeneği tüm eğitim düzeyleri içinde oldukça yüksek bir paya sahiptir.

Tablo 29. Eğitim Durumu ile Nesli Tükenme Tehlikesinde Olan Canlıların Korunmaları Gerekliği İlişkisi:

Seçenekler	Tahsilsiz	Okur-yazar	İlkokul	Orta-okul	Lise	Üniv.	L.Üstü	Toplam
Çok gerekli	0.22	1.00	5.57	9.55	19.23	12.22	3.33	51.12
Gerekli	0.56	1.23	4.56	5.00	14.00	9.88	1.77	37.00
Az gerekli	0.11	0.66	1.44	0.78	3.44	1.89	0.12	8.44
Gereksiz	0.11	0.11	0.88	0.45	1.44	0.12	0	3.11
Cevapsız	0	0.11	0	0.11	0	0.11	0	0.33
Toplam	1.00	3.11	12.45	15.89	38.11	24.22	5.22	100.00

Tablo 23'te yaş grupları itibarıyla değerlendirilmesi yapılan fok balıklarının, deniz kaplumbağalarının, su kuşlarının korunması gerekliliği hususu; Tablo 29'da ise katılımcıların eğitim durumları ile ilişkilendirilerek, aşağıda değerlendirilmiştir.

Tablo 29 incelendiğinde, tahsil görmemiş ve okur-yazar olanlar, söz konusu canlıların korunmalarının gerekliliği konusunda şıklar arasında, sırayla % 0.56 ve % 1.23 ile "Gerekli" şikkını işaretlemişlerdir.

"Çok Gerekli"lik noktasında daha yüksek oranlara sahip olanlardan "ilkokul" tahsilliler % 5.57, ortaokul % 9.55, lise % 19.23, üniversite % 12.22, lisansüstü % 3.33 ile temsil edilmiştir. Eğitim durumu itibarıyla, ilgili canlıları korumayı "gereksiz" görenler içinde en yüksek orana 1.44 ile lise tahsillerin sahip olduğu anlaşılmaktadır. Lisansüstü eğitime sahip olanların "gereksiz" şikkını hiç işaretlemediği anket çalışmasında, katılanların "çok gerekli" ve "gerekli"lik hususunda; % 88.12'lik yüksek bir orana sahip olduğu anlaşılmıştır. Diğer yandan, "gerekliklik" ve "çok gerekli"lik konusunda, diğer eğitim seviyelerine göre lise tahsillilerin daha yüksek oranlarda olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 30. Eğitim Durumu İle 120 m²'lik Bir Arsaya Konut Yapımında Tercih Durumu İlişkisi:

Seçenekler	Tahsilsiz	Okur-yazar	İlkokul	Orta-okul	Lise	Üniv.	L.Üstü	Toplan
120 m ² 'lik 4 odalı bahçesiz bir ev yaparım.	0.22	0.11	1.22	0.99	1.00	0.55	0.12	4.22
90 m ² 'sine 3 odalı bir ev, 30 m ² 'sine bahçe yaparım.	0.11	1.12	5.11	6.23	22.23	14.44	2.55	51.78
80 m ² 'sine 3 odalı bir ev, 40 m ² 'sine bahçe yaparım.	0.66	1.77	6.12	8.56	14.56	9.12	2.44	43.23
Cevapsız	0	0.11	0	0.11	0.33	0.11	0.11	0.77
Toplam	1.00	3.11	12.45	15.89	38.11	24.22	5.22	100.00

Tablo 24'te yaş grupları ile çapraz tablo yoluyla değerlendirilmesi yapılan 120 m²'lik bir arsaya konut yapımında tercih durumu, Tablo 30'da ise "Eğitim Durumu" itibarıyla ilişkilendirilmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

% 4.22 ile temsil edilen "120 m²'lik 4 odalı ve bahçesiz bir ev yaparım." diyen katılımcılardan en yüksek orana % 1.22 ile ilkökul tahsilliler ve % 1 ile lise tahsillilerin sahip olduğu görülmüştür. 90 m²'lik 3 odalı bir ev, 30 m²'lik bir bahçe yapanlar içinde en yüksek orana % 22.23 ile lise, % 14.44 ile üniversite tahsillilerin sahip olduğu çalışmamızda, eğitim seviyesi

yükseldikçe; çevre ile içiçe yaşama isteği ve bilincinin arttığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte, durum 80 m²'lik 3 odalı bir ev, 40 m²'lik bir bahçe yapanlar için de aynı çıkmış, lise tahsillilerin % 14.56, üniversite tahsillilerin % 9.12'lik oranda çevreye, yeşile daha duyarlı oldukları tespit edilmiştir. Lisansüstü eğitime sahip olanlar en yüksek oranda % 2.55 ile 90 m² ev, 30 m² bahçe şikkını işaretlemiş; % 2.44 ile de 40 m² bahçeyi düşünmüştür. Görüldüğü gibi; katılımcıların eğitim seviyeleri yükseldikçe 30 ve 40 m² bahçeye yönelik konut yapımı talebi artmakta; lisansüstü seviyesinde ise, % 2.55 olan 30 m²'lik bahçeye karşın % 2.44 ile 40 m²'lik bahçeye yöneldikleri görülmüştür.

VI- DEĞERLENDİRME:

Ülkemizde çevre yönetimine yönelik olarak ÖÇKB yönetimi ve uygulamaları 6 yıllık bir geçmişe sahiptir. Kurum Başkanlığı'nın çalışmaları temel olarak, çevre korumacılık anlayışına yöneliktir ve bu dönemde "Ekolojik Planlama" amacına uygun Çevre Düzeni Planları ve Uygulama İmar Planları vb. hazırlayıp onaylamıştır. Özel Çevre Koruma Bölgelerinde arazi kullanım kararları ÖÇKKB. tarafından "Ekolojik Yönetim Planı" esaslarına göre alınmaktadır. Bu planların uygulanması 3194 sayılı İmar Kanunu ve yönetmeliklerine göre, belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediye, bu alanlar dışında Valiliklerin yetki ve sorumluluğu altındadır. Çeşitli ölçekteki plan ve plan kararlarına aykırı her türlü yapının belediye veya valilik tarafından durdurulmasını ve gerektiğinde yıktırılmasını ÖÇKKB. gerekli görmekte ve istemektedir.

Kurulduğu 1989'dan günümüze kadar, Kurum Başkanlığı kendisini sadece "ekolojik planlama" yetki ve görevi ile sınırlamak istemektedir. Kurum Başkanlığı, planlama kararı olmayan, olsa bile ekolojik değerleri esas almayan, insanlığın bilgisine, görgüsüne, kullanımına adeta yasaklanan I. derecede sit alanları ve değerlerini çevre koruma alanı ya da korumacılık olarak kabul etmemektedir. ÖÇKKB'nin bu görüşünü Antalya Belediye Başkanı da destekler biçimde, "Koruma Kurulu'nun çok korumacı" olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple eski Antalya'nın bir türlü canlanamadığını, kimliğini kaybetmeye başladığını, insanların çok korumacılık sebebiyle birşey yapamaz hale gelince ümidini kestiğini ifade etmektedir. Ayrıca, sorumlusu belirlenemeyen garip yangınların çıktığına da değinmektedir. Oysaki Avrupa'daki örnekler incelendiğinde "Ekolojik Planlama" ve "Korumacılığın" yanında "Uygulama Safhasını"nda çok başarılı olduğu görülmektedir. Avrupa

ve ABD'de Özel Çevre Koruma'ya alınan ya da Sit Kararı getirilen alanlarda bölgelerin güzellikleri ve değerleri, asma köprüler üzerinde yürünerek seyredilebilmektedir. Uygulama ve denetimde Devlet birimleri ile halk sorumluluk ve fikir birliği içindedir.

21. yüzyıla girerken, daha da gelişen ve kalkınan Türkiye'nin daha az çevre sorunları ile karşılaşması yönünden çalışmalar yapılmalıdır. Merkezi ve yerel idarelerin yetki ve sorumluluğunun yeniden tanımlandığı, resmi ve gönüllü kuruluşların ile yöre halklarının ilişkilerinin düzenleyen, teşviklere ve kusuru olanları cezalandırmaya imkan veren bir çerçeve Çevre Mevzuatı yürürlüğe konmalıdır.

Ülkelerin gelişmesi ve değişmesi insanlık açısından temel bir "hak" olduğu kadar çevreyi korumak ta temel bir görevdir. Ancak, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelerin mali ve teknik destek sağlaması ise bir "global sorumluluk" niteliğindedir. Çünkü, gerek genel, gerekse özel olsun çevre sevgi ve sorumluluk bilinci ve desteği ile korunabilir.

ÖÇKKB'nin hazırladığı değişik ölçekli plan hükümleri ve 383 sayılı KHK. maddeleri kurumlararası koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması konusunda başarılıdır. Bize göre ülkemizin 79 ilinde il, belediye, köy vs. bütün yönetim birimlerine yönelik olarak yapılan ve yapılacak olan planlarda "ekolojik yönetim planı" esas alınmalıdır. Çok kısa bir süre sonra "Çevre Koruyucu Kentleşme ve Kırsal Yerleşim Planları Uygulamalarının Sonuçları" politik ve akademik çevrelerce tartışılır olmalıdır. 21 yüzyıla girerken ÖÇKKB, uygulamaları ve denetimleri safhalarında çok daha başarılı ve etkili çalışmalıdır. Ancak o zaman hazırlayıp onayladığı sayıları 70'e varan planlarıyla, ülkemiz çevre değerlerinin korunmasında çok önemli bir katkı sağlamış olacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye, Dünya'nın tarımsal üretim itibarıyla kendi kendisine yeterli, sayılı yedi ülkesinden birisi olup, Batıdaki gelişmiş ülkelere nazaran çevre kirliliği ve ekolojik değerlerin tahribi sorunlarıyla daha geç karşılaşmıştır. Fakat ülkemizde son 25 yılda hızla artan biçimde sanayileşme faaliyetleri, hızlı nüfus artışı, kentleşme, turistik hareketlilik ve bu faaliyetlerin oluşturduğu yoğunluk gibi nedenlerle çevre kirliliği ve çevresel bozulma sorunları yaşanır olmuştur. 1990 yılından sonra çevre kirliliği ve bozulmaları daha ciddi boyutlara ulaşmış, bazı tarihi, ekolojik ve kültürel değerlerimiz yitirilmiştir. Bu bağlamda özellikle Karadeniz, Sapanca Gölü, Bursa, İstanbul, İzmit kentleri ve İzmir Körfezi'nde yoğun biçimde su, toprak ve hava kirliliği ile karşılaşmıştır.

Bununla birlikte 1974 yılından itibaren Çevre Yönetimi ile ilgili bir merkezi teşkilatlanma süreci de başlamıştır. Diğer yandan, doğanın ve canlıların korunmasını amaçlayan dernekler kurulmuş, bilimsel çevreler ve gönüllü kişiler de çeşitli çevre koruma amaçlı çalışmalarda bulunmuşlardır. 1988-1990 yılları arasında ise, geçmişten geleceğe miras derecesinde önemli, ülkemiz ve Dünya ölçeğinde ekolojik öneme sahip, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı alanların ve doğal güzelliklerin gelecek nesillere intikalini emniyet altına almak amacıyla Bakanlar Kurulu'nca 12 adet ÖÇKB. tespit ve ilan edilmiştir. Aynı süreç içinde, 1989 yılında, ilgili bölgelerde esasları uygulayıcı/uygulatıcı, plan/proje hazırlayıcı ve denetim yetkisine sahip olarak Başbakanlık ÖÇKKB. ile esasları saptayıcı göreve ilişkin ÖÇK. Kurulu kurulmuştur. 383 sayılı KHK ile kurulmuş olan sözkonusu birimlerden ÖÇK. Kurulu, 21.08.1991 tarihinde 443 sayılı KHK ile Çevre Bakanlığı'nın kurulması üzerine, 444 sayılı KHK ile görev ve yetkileri Çevre Bakanlığı Yüksek Çevre Kurulu'na devredilerek kaldırılmıştır. 1991 yılında Çevre Bakanlığı'nın kurulması ile genel anlamda ülkemizde çevre yönetimi konusunda ilk kez Bakanlık düzeyinde bir örgütlenme gerçekleştirilmiştir. Böylece 12 ÖÇKB.'sinin daha özel korunması hususunda görev ve yetki sahibi olan ÖÇKKB. ,1991'den bu yana Çevre Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

İlk ÖÇKB.'leri 12.06.1988 tarihinde 88/13019 sayılı BK. Kararıyla tespit ve ilan edilen Köyceğiz-Dalyan, Fethiye-Göcek ve Gökova'dır. 18.01.1990 tarihinde ise 90/77 sayılı BK. Kararıyla, Patara, Kekova ve çevresiyle Göksu Deltası, ÖÇKB. olarak belirlenirken, Fethiye-

Göcek ile Köyceğiz- Dalyan ÖÇKB.'nin sınır koordinatlarında değişiklik yapılmıştır. Gölbaşı (Ankara), Pamukkale, Ihlara (Kapadokya), Foça, Datça-Bozburun ve Belek (Antalya) de 22.10.1990 tarihinde 90/1117 sayılı BK. Kararıyla, diğer ÖÇKB'lerimiz olarak tespit ve ilan edilmiştir.

Görüldüğü gibi, sözkonusu ÖÇKB.'nden 9'u ülkemizin kıyı kesiminde, 3'ü iç kısımda yer almakta olup, 4'ü Muğla, 3'ü Antalya sınırları içindedir. Bu bağlamda kentleşme ve sanayileşmenin getirdiği çevre sorunlarını henüz ciddi biçimde yaşamayan Muğla ve Antalya'nın ekolojik, tarihi ve kültürel değerlerinin korunması hususunda önemli bir örgütlenmeye gidilmiştir.

ÖÇKKB., 13.11.1989 tarihinden günümüze değin, Milletlerarası Koruma Sözleşmeleri ve Çevre Mevzuatı'nı da dikkate alarak, 12 ÖÇKB için imar planları hazırlayıp onaylamakta, mevcut her ölçekteki plan ve plan kararlarını revize etmekte ve re'sen onaylamaktadır. Diğer yandan, kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan veya yaptırılacak enerji, sulama, ulaştırma, orman yolu ve benzeri tesisler ile tabii kaynak kullanım tesisleri ve bunların müstemilatının koruma ve kullanma esaslarına uygunluğunu incelemektedir.

Kurum, günümüze değin sayıları 70'e yaklaşan, 1/25.000, 1/5.000 vel/1.000 ölçekli çevre düzeni planları, revizyon imar planları hazırlamış, projeler ve bilimsel araştırmalar yapmış ve çevre korumaya yönelik tanıtıcı broşürler bastırmıştır. Planlamada son derece başarılı olan Kurum'un ilgili planlarının uygulanması görev ve yetkisi belediye ve mücavir alanları içinde Belediyelere, bu alanlar dışında Valiliklere, il sınırları dışında ise Bayındırlık ve İskan İl Müdürlükleri'ne verilmiştir. Fakat, bu plan ve projeler, sözkonusu birimlerce başarılı ve etkili biçimde tatbik edilememiş ve Kurum da denetimde başarılı olamamıştır. Çünkü Kurum, ÖÇKB.'de, hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve turizm faaliyetleri sorunlarının artışına paralel biçimde, mali kaynak, personel, araç-gereç ve materyal yetersizliğiyle karşılaşmıştır. Bu olumsuz faktörler nedeniyle, Kurum uygulamaları denetleme ve gerekli önlemleri alma konusunda ciddi sıkıntılar geçirmiştir.

Bir diğer sorun da, Kurum'un ve ÖÇKB.'lerinin, ilgili yöreler halkı tarafından dahi tanınmadığıdır. İzmir Büyükşehir Belediyesi bütününde, 4-20 Haziran 1995 tarihleri arasında 1000 kişiye yönelik olarak gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçları da ÖÇKKB.'nin %75 oranında tanınmadığını ortaya koymuştur. Kurum Başkanlığı ülke genelinde ve ÖÇKB. sınırları içinde amacını, politikalarını ve faaliyetlerini tanıtıcı çalışmalarına yoğun biçimde önem vermelidir.

Çalışmamızda, Türkiye'nin Çevre Yönetimi ve Politikası içinde Çevre Bakanlığı'ndan sonra daha özel koruma hususunda teşkilatlanmış en üst birim olan ÖÇKKB.'nin kararları ve politikalarının genel çevre koruma politikalarıyla ilişkisi ve tutarlılığı değerlendirilmiştir. Konu ile ilgili olarak İzmir Valiliği, İzmir İl Çevre Müdürlüğü, Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı ile görüşmeler yapılmış, Kurum'un tanıtıcı kitapları ve eğitici materyalleri incelenmiştir. 28-30 Haziran 1994'te gerçekleştirilen Gökova Körfezi Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu izlenmiş, ilgili bildirilerden ve tartışmalardan yararlanılmıştır. Yine, Datça Yarımadası Çevre Yönetimi Sempozyumu, Çevre-85 ve ÇED-88 gibi sempozyum ve konferanslara ait bildiriler değerlendirilmiştir.

Diğer yandan bu konuda üç kişinin tez çalışması yaptığı belirlenmiştir: Ankara Gazi Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden bir doktora öğrencisi yanında, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE. Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'ndan Hüseyin Özgür konu ile ilgili bir yüksek lisans tez çalışması yapmış, Türkiye'deki ÖÇK. Politikalarını Foça örneğiyle değerlendirmiş, Foça'da yaptığı anket çalışması sonuçlarını da tezinde açıklamıştır. Yine Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'ndan Ö. Gülkal'ın yüksek lisans tezi olarak, 1992 yılında "Siliçke- Göksu Deltası'nın Doğal ve Kültürel Potansiyelinin Değerlendirilmesi" konulu bir çalışma yaptığı görülmektedir. Bir de lisans tezi olarak, Neşe Önen, Sernur Özyurt ve Gülnur Yağcı'nın "Foça'nın Tarihsel Su İletimi" konulu, Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nde bir çalışma yaptıkları tespit edilmiştir. Görüldüğü gibi, Türkiye'nin ÖÇKB'lerinin 12'sini de kapsayan ilk yüksek lisans tez çalışması tarafımızdan hazırlanmıştır.

Çalışmamız sonucunda, ülkemizde 12 ÖÇKB. olmasına karşın, sorunların 3 bölge üzerinde yoğunlaştığı, başta bilimsel çevreler ve dernekler olmak üzere tüm baskı gruplarının, sadece Gökova, Köyceğiz-Dalyan ve Göksu Deltası ile çevre değerlerinin korunması ve çevre bozulmalarının önlenmesi konusunda yoğun çalışmalar yaptıkları ve korumacı faaliyetlerde/ önerilerde bulundukları, fakat somut bir sonuç alınamadığı ve uzlaşmanın ilgili birimler arasında gerektiği ölçüde sağlanamadığı dikkati çekmiştir.

Basın ve iletişim araçlarının etkisiyle, özellikle Gökova'da, Yatağan ve Yeniköy Termik Santrallerinden sonra faaliyete geçmesi sözkonusu olan ve 1984'ten günümüze çevre korumacı mücadelelerin sürdürüldüğü Kemerköy Termik Santrali'nin işletmeye açılmaması için verilen mücadeleler nedeniyle,

bu bölgenin endemik özellikleri ve çevresel değerlerinin önemi bilinmekte ve tehdit altında olduğu görüşü genel kabul görmektedir.

Köyceğiz-Dalyan'ın ise, Akdeniz'deki önemli deniz kaplumbağası yumurtlama alanlarından birisi olmasına rağmen, burada yapılmak istenen otelin, özellikle Çevre Korumacı Dernekler tarafından engellenmiş olması sebebiyle tanındığı görülmektedir. Diğer yandan Göksu Deltası son yıllarda gündeme gelen ve Mersin'de yapılması planlanıp, ÇED süreci de tamamlanan Akkuyu Nükleer Santrali Projesi sebebiyle tanınmakta ve bu santralin çevresel değerleri tahrip edeceğinin kesin olduğu ve kurulması hususunda yöre halkı başta olmak üzere, basın, bilim adamları ve barolar ile gönüllü kuruluşların mücadele verdikleri görülmektedir.

Amaç, daima ilgili bölgelerin tarihi, ekolojik ve kültürel değerlerinin, özellikle flora ve faunasının korunması mücadelesidir. Turizm açısından çok önemli olan bu bölgelerimiz, Dünya Ekolojik Değerleri açısından da büyük öneme sahiptir. Örneğin, Göksu Deltası ve çevresi, barındırdığı nadir kuş türleri ve kuşların göç/yuvalanma alanları olması nedeniyle Ramsar Sözleşmesi kapsamındadır.

Ülkemizde Hükümetler ve Çevre Bakanlığı, çevre koruma amaçlı uluslararası protokol ve sözleşmelerin çoğunu imzalamıştır. Fakat, ilkeler uygulamaya tam anlamıyla geçirilememiştir. Diğer yandan, turizm baskıları, kıyı bozulması kıyı kentlerine hızlı göç ve sanayileşme faaliyetleri sebebiyle kıyılarımız çevre kirliliği tehdidi altındadır. Turizm Bakanlığı, çeşitli dernekler, gönüllü kişi ve kuruluşlar içlerinde aynı zamanda ÖÇKB.'nin de yer aldığı turistik beldeleri tanıtıcı kitap ve broşürler yayınlamaktaysalar da; ÖÇKB. alanlarının bu sıfatına yer vermemektedirler. Bu arada, ÖÇKB.'nin ilgili 12 ÖÇKB.'nin korunması ve tanıtımı hususunda mücadeleler veren diğer birimlerle birlikte hareket edemediği de belirtilmelidir.

Görüldüğü gibi bir yerde çevre değerleri, ekolojik ve kültürel özellikler tahrip oluyorsa, ilgili bütün birimlerin yoğun çevre koruma mücadelelerine konu olmaktadır. Fakat, son söz Hükümetlere kalmakta ve genelde kesin sonuç alınamamaktadır. Sorunun genel ve ciddi bir çevre sorunu haline dönüşmediği diğer ÖÇKB.'nde ise, herşeyin yolunda olduğu izlenimi edinilmektedir. Bilimsel çalışmalar da sorunun olduğu bölgeler üzerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca Avrupa Topluluğu'nun "çevre koruma merkezli gelişme" stratejisini benimseyen Türkiye'deki yönetim birimlerinin, çevre değerlerini koruyarak kalkınma ve büyümeyi sürdürme politikasına uygun

ilgili yasal düzenlemeleri yapması ve uygulaması yanında yeni bir Çevre Kanunu'nu da yürürlüğe koyması gerekmektedir.

ÖÇKKB. tanıtım faaliyetlerini yoğunlaştırmalı, kurum yetkilileri görsel basın araçlarında teşkilat yapılarını, amaçlarını, faaliyetlerini tanıtıcı konuşmalar yapmalı ve 6 yıllık faaliyetlerini görüntülü olarak Türk Ulusu'na aktarmalıdır. Mali kaynak, personel ve araç-gereç yetersizliği konusunda alternatif kaynak imkanları aranmalıdır. Örneğin, ÖÇKKB. 'deki turistik faaliyetler ve günübirlik tesislerden yararlanma esnasında bir ücret talep edilebilir, tanıtıcı yat gezileri, turlar düzenlenerek alternatif finansman imkanları bulunabilir.

Diğer yandan ÖÇKKB.'lerindeki yöre halklarıyla, bu bölgelerin çevresel değerlerinin korunması husunda uzlaşmacı anlayışla bir çalışma va işbirliği başlatılabilir.

Bölgelerdeki kıyı bozulması, göç olgusu, kentleşme ve sorunları karşısında,Doğu Anadolu'ya, GAP. ve KOP. gibi projelere yönelik olarak devam eden yatırım ve istihdam politikaları desteklenmelidir.

ÖÇKKB., özel çevre koruma ile ilgili çalışmalar yapan ve görevler üstlenen tüm birimler arasında koordinasyon sağlayıcı ve uzlaştırıcı bir politika izlemelidir.

Ayrıca, ÖÇKKB.'nin Türkiye Çevre Yönetimi ve Politikası'nda başarılı bir Kurum olması yolunda, bu çalışmada bilimsel araştırma ve çözüm önerilerine yer verilen bilim adamlarının ve araştırmacıların görüşlerini daha çok dikkate alması önerilebilir. Çevre yönlü çalışmalar yapan bilim adamları/araştırmacılarla ilişkiler geliştirilerek,görüş alışverişinde bulunulması yanında "çevre" konulu sempozyumlar düzenlenebilir. Yine, İzmir Büyükşehir Belediyesi bütününde yapılan **"ÖÇKKB. Uygulamalarına İlişkin Halkın Görüşleri"**ni yansıtan 1000 kişilik anket çalışmasının değerlendirilmesi ve hazırlanan bu tez çalışmasının da, Kurum'a çalışmalarında bir fikir vereceği düşünülmektedir.

Genelde pasif, sadece izin verici ve görüş açıklayıcı konumda faaliyetlerini sürdüren Çevre Bakanlığı'nın artık daha aktif bir yapıya kavuşarak, yürürlüğe koyduğu her türlü yasal düzenlemeleri ve oluşturduğu Türkiye Çevre Yönetimi Politikaları'nı, uzlaşmacı çevre koruma parolasıyla uygulayıcı konuma geçirmesi de ülkemizin çevre değerlerinin korunması için bir gereklilik olarak düşünülmektedir.

EK I- ÖZEL ÇEVRE KORUMA KURUMU BAŞKANLIĞININ PLAN, PROJE VE ARAŞTIRMALARI¹⁷⁸

KÖYCEĞİZ-DALYAN ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİNDE ÖÇKKB'NİN ÇALIŞMALARI:

ARAŞTIRMALAR

1. Byrophte Florası Araştırması
2. Sosyal Araştırma Projesi
3. Sürüngen, Memeliler ve Diğer Omurgalılar Faunası'nın İncelenmesi
4. Ornitoloji (Kuşlar Faunası) Projesi
5. Köyceğiz Gölü, Dalyan Kanalı İçsu Yolu Tekne Trafığı Araştırması
6. Sultaniye Kaplıcaları Jeolojik Etüdü
7. Dalyan-İztuzu Kumsalında Deniz Kaplumbağalarının İzlenmesi Projesi
8. Köyceğiz-Dalyan Bölgesi'nin Florası Projesi

PLANLAR

1. Köyceğiz-Dalyan 1/25.000 Çevre Düzeni Planı - 17.05.991
2. Köyceğiz 1/5.000 Nazım İmar Planı - 19.03.1993
3. Çandır 1/5.000 Nazım İmar Planı - 28.04.1993
4. Toparlar 1/5.000 Nazım İmar Planı -04.10.1993
5. Dalyan 1/5.000 Uygulama İmar Planı - 31.03.1993
6. Ekincik 1/5.000 Uygulama İmar Planı - 28.12.1993
7. Köyceğiz 1/5.000 Uygulama İmar Planı 19.03.1993
8. Dalyanağzı 1/5.000 Uygulama İmar Planı - 20.12.1993.
9. Çandır 1/5.000 Uygulama İmar Planı 28.04.1993
10. Toparlar 1/5.000 Uygulama İmar Planı - 04.10.1993.

PROJE VE UYGULAMALAR

1. Yunus Emri Arboretum Projesi
2. Çevreci Gençlik Ormanı
3. Çevreci Çocuk Ormanı
4. Köyceğiz Gölü ve Dalyan Kanalı Balıkçılık Projesi
5. Sivrisinekle Entegre Mücadele Projesi
6. Arıtma Tesisi Yerseçimi Ön Etüdü
7. Çöp Deponi Alanı Projesi
8. Dalyanağzı-İztuzu Kumsal Koruma Çalışması-Günübirlik Tesis Proje ve Uygulaması

¹⁷⁸ Ek I'deki bilgiler; Ali Özer ve Diğerleri,"ÖÇKKB.Bölgelerde Neler Yaptı?",*Özel Çevre Koruma*, Sistem Ofset, Ankara 1994, s.38-41'den derlenmiştir.

9. Dalyanağızı Günübirlik Projesi
10. Köyceğiz Kıyı Bandı Projesi-Devam ediyor.
11. Dalyan Kıyı Bandı Uygulaması - Devam ediyor.
12. İskele Yapımı - Devam ediyor. - 5 adet
13. Sultaniye Termal Günübirlik Tesis Projesi - Devam ediyor.
14. Dalyan - Sarısu Deresi'nin Kanala Alınarak Islah Edilmesi
15. Dalyan Kanalındaki Beton Engelinin Kaldırılması
16. Yunus Emre İlkokulu, Pazaryeri ve Kulak Mevkii Mesire Alanına 6'şar ünitelik prefabrik WC yapımı
17. Atatürk İlkokulu'na WC ünitesinin yapımı
18. Köyceğiz Yeraltı Suyu Tahliye Kanallarının Yapım Projesi ve Uygulaması
19. Köyceğiz Su Sporları Merkezi Projesi
20. Köyceğiz İmar Kanunu 18. maddesi Uygulaması
21. Özel Çevre Koruma Bölgeleri'nin temizliği amacıyla 1991-1993 yılları arasında Muğla Valiliği'ne, ÖÇKKB, tarafından 1.5 milyar TL. ödemesinin yapıldığını belirtmek gerekmektedir.

GÖKOVA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ'NDE ÖÇKKB'NİN ÇALIŞMALARI:

Kurum Başkanlığı, Gökova ÖÇKB. için planlar ve projeler hazırlamış, bazı uygulamalarda bulunmuştur. Bunlar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

PLANLAR

1. Gökova 1/25.000 Çevre Düzeni Planı (19.9.1989)
2. Gökova 1/5.000 Nazım İmar Planı (3.2.1993)
3. Gökçe 1/5.000 Nazım İmar Planı (3.2.1993)
4. Akçapınar 1/5.000 Uygulama İmar Planı (3.2.1993)
5. Akyaka 1/1.000 Uygulama İmar Planı (31.5.1993)
6. Gökova 1/1000 Uygulama İmar Planı (3.2.1993)
7. Gökçe 1/1000 Uygulama İmar Planı (3.2.1993)
8. Akçapınar 1/1000 Uygulama İmar Planı (3.2.1993)

PROJE VE UYGULAMALAR

1. Akyaka Kıyı Bandı Projesi
2. Çınar Mevkii Günübirlik Alanı Düzenlemesi
3. Akyaka Fosseptik Projesi ve Uygulaması'dır.

GÖLBAŞI ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ'NDE ÖÇKKB'NİN ÇALIŞMALARI

Başkanlık "*Mogan Gölü ve Civarı Jeolojik Etüdü*" ismiyle bir araştırma yapmıştır. Proje ve Uygulamaları ise aşağıda belirtilmiştir:

1. Sivrisinek Entegre Mücadele Projesi
2. Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Projesi
3. Botanik Parkı Projesi - 40 hektarlık bir alanı kapsamaktadır.
4. Gölbaşı Kıyı Düzenleme Projesi (4. etap)

PLANLAR

1. Gölbaşı 1/25.000 Çevre Düzeni Planı (31.8.1992)
2. Gölbaşı 1/5.000 Turizm Nazım İmar Planı (3.2.1993)
3. Gölbaşı 1/5.000 Gelişme Alanları Nazım İmar Planı
4. Gölbaşı 1/1.000 Uygulama İmar Planı (17.5.1993)
5. Gölbaşı 1/1.000 Turizm Uygulama İmar Planı (3.2.1993)
6. Gölbaşı 1/1.000 Kıyı Uygulama İmar Planı (18.10.1991)
7. Gölbaşı 1/5.000 Nazım İmar Planı (18.3.1994)' dır.

PAMUKKALE ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ'NDE ÖÇKKB'NİN ÇALIŞMALARI:

Kurum Başkanlığı, "*Pamukkale (Karahayıt) Jeotermal Kaynaklarının Korunması ve Hidrojeolojik Araştırma Projesi*" ismiyle bir araştırma yapmıştır. Ayrıca etüd çalışmaları son aşamaya gelen "*Çöp Deponi Alanı Projesi*", bölgenin çevre sağlığı açısından önemli bir çalışmadır. Bu bölge için hazırlanan planlar ise şöyle sıralanabilir.

1. Pamukkale 1/25.000 Çevre Düzeni Planı (13.8.1993)
2. Pamukale 1/1.000 Uygulama İmar Planı (28.8.1991)
3. Akköy 1/1.000 Uygulama İmar Planı (29.8.1991)
4. Pamukkale Koruma Amaçlı 1/1.000 Uygulama İmar Planı (5.3.1992)
5. Karahayıt 1/1.000 Uygulama İmar Planı (20.12.1992)

Ayrıca, Bölge için iki proje yapılmıştır: "*Pamukkale Güney Kapısı Girişi Yaya Yolu ve Seyir Terası Düzenleme Projesi ve Uygulaması*" ile "*Pamukkale İmar Kanunu 18. maddesi Uygulaması*"dır.

FOÇA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ'NDE ÖÇKKB'NİN ÇALIŞMALARI:

Foça için 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı hazırlanarak 10.4.1994 tarihinden itibaren uygulanmıştır. Ayrıca, "*Foça Günöbirlik Alan Düzenlemesi*" ve "*Çöp Deponi Alanı Projesi*" çalışmaları kabul edilmiştir.

GÖKSU DELTASI ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ'NDE ÖÇKKB'NİN ÇALIŞMALARI:

Kurum Başkanlığı'nın bu bölge için 2 Araştırma Projesi hazırladığı görülmektedir. Bunlar, "Balıkçılık Islah Projesi" ve "Göksu Deltası'nın Biyolojik Zenginliğinin Tespiti ve Ekolojik Peyzaj ve Optimal Arazi Kullanım Panlaması"dır. Bunun yanında "Botanik Parkı Projesi" ve "Çöp Deponi Alanı Projesi" bu bölgemiz için de yapılmıştır. Beş adet Uygulama İmar ve 1/25.000 Çevre Düzeni Planı hazırlanmış, ardarda yürürlüğe girmişlerdir:

1. Göksu Deltası 1/25.000 Çevre Düzeni Planı (17.5.1991)
2. Atakent 1/1000 Uygulama İmar Planı
3. Silifke 1/1000 Uygulama İmar Planı (3.5.1991)
4. Taşucu 1/1000 Uygulama İmar Planı (19.5.1991)
5. Atayurt 1/1000 Uygulama İmar Planı (6.1.1992)

KEKOVA VE ÇEVRESİ ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ'NDE ÖÇKKB'NİN ÇALIŞMALARI:

Bu bölgemiz için Başkanlık 1/25.000 ölçekli "Çevre Düzeni Planı" hazırlamıştır. Bu plan 17.5.1991 tarihinden beri uygulanmaktadır. "Çöp Deponi Alanı Projesi" de yapılmıştır.

FETHİYE-GÖCEK ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ'NDE ÖÇKKB'NİN ÇALIŞMALARI:

Bu bölgemiz için 22 adet planın yürürlüğe girmiş olması dikkat çekicidir.

1. Fethiye - Dalaman 1/25000 Çevre Düzeni Planı (19.9.1989)
2. Kocaçalış-Kargı 1/5000 Nazım İmar Planı (19.10.1990)
3. Ovacık-Hisarönü 1/5000 Nazım İmar Planı (12.12.1989)
4. Kargı 1/5000 Nazım İmar Planı (28.4.1993)
5. Yanıklar 1/5000 Nazım İmar Planı (28.4.1993)
6. İnlice 1/5000 Nazım İmar Planı (28.4.1993)
7. Kıdırak 1/1000 Uygulama İmar Planı (12.12.1989)
8. Fethiye 1. Etap 1/1000 Uygulama İmar Planı (26.1.1989)
9. Karaçulha 1/1000 Uygulama İmar Planı (19.7.1989)
10. Belceğiz 1/1000 Uygulama İmar Planı (10.8.1989)
11. Göcek 1. Etap 1/1000 Uygulama İmar Planı (26.12.1989)
12. Paçarız Burnu 1/1000 Uygulama İmar Planı (27.12.1989)
13. Şövalye Adası 1/1000 Uygulama İmar Planı(13.7.1990)
14. Fethiye 2. Etap 1/1000 Uygulama İmar Planı (5.12.1990)
15. Göcek 2. Etap 1/1000 Uygulama İmar Planı (9.1.1990)

16. Kocaçalış 1/1000 Uygulama İmar Planı (19.8.1991)
17. Ovacık-Hisarönü 1/1000 Uygulama İmar Planı (29.8.1991)
18. Patlangıç 1/1000 Uygulama İmar Planı (29.8.1991)
19. Kargı 1/1000 Uygulama İmar Planı (28.4.1993)
20. Yanıklar 1/1000 Uygulama İmar Planı (28.4.1993)
21. İnlice 1/1000 Uygulama İmar Planı (28.4.1993)
22. Fethiye 1. Etap (Revizyonu) Uygulama İmar Planı (28.4.1993)

Ayrıca 8 adet proje ve uygulama çalışmalarının yapıldığı görülmektedir ki bunları da belirtmek gerekmektedir.

PROJE VE UYGULAMALAR

1. Belceğiz Kıyı Bandı Uygulaması
2. Karaçulha Belediye Parkı Projesi
3. Belceğiz Yaya Yolu Projesi ve Uygulaması
4. Göcek Kıyı Bandı Projesi ve Uygulaması
5. Kızırdak Günübirlik Alan Düzenlemesi
6. Göcek 18. madde Uygulaması
7. Göcek Boynuzbükü Nokta Günübirlik Tesisi
8. Çöp Deponi Alanı Projesi

DATÇA-BOZBURUN ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ'NDE ÖÇKKB'NİN ÇALIŞMALARI:

"Datça-Bozburun Yarımadası'nın Ekolojik Peyzaj ve Biyolojik Zenginliğinin Tespiti ile Optimal Arazi Kullanım Planlaması Projesi" yapılmıştır. Yine proje grubunda, "Datça Kıyı Bandı Uygulaması", "Bozburun Meydan Düzenlemesi" ve "Çöp Deponi Alanı Projesi" de yer almaktadır. Ayrıca 4 adet plan yürürlüğe girmiş durumdadır:

1. Datça-Bozburun 1/25.000 Çevre Düzeni Planı (2.5.1994)
2. Kızılan Kıyı Kesimi 1/5000 Nazım İmar Planı
3. Datça İskele Mahallesi 1/1000 Uygulama İmar Planı (6.11.1991)
4. Datça Mahallesi Koruma 1/1000 Uygulama İmar Planı (İzmir II. Nolu Sit Kurulunda)

İHLARA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİNDE ÖÇKKB'NİN ÇALIŞMALARI:

Bu bölgemiz için "İhlara 1/25.000 Çevre Düzeni Planı", "İhlara Vadisi Bakı ve Giriş Noktaları Projesi" ile "Çöp Deponi Alın Projesi"nin yürürlükte olduğu belirtmelidir. Bunun yanında, "İhlara Bölgesi Jeolojik ve Bölgede Yer Alan Termal Kaynakların Hidrojeolojik ve Hidrokimyasal Araştırması" yapılmıştır.

PATARA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİNDE ÖÇKKB'NİN ÇALIŞMALARI:

"Patara Bölgesi'nde Seracılığın Mevcut Durumu ve Doğal Çevre İlişkileri Açısından Alınması Gereken Tedbirler" ismiyle bir araştırma yapıldığı görülmektedir. Patara 1/25.000 Çevre Düzeni Planı 17.5.1991'de, Gelemiş 1/1000 Uygulama İmar Planı 28.8.1991 tarihinden bugüne kadar uygulamadadır. Ayrıca uygulanan 3 projeyi belirlemek uygun olacaktır. Bunlar:

1. Patara Kumsalı Günübirlik Alan Projesi ve Uygulaması (Gelemiş Köyü Kumsalı, Eşen Çayı Ağzı, Özden Çayı Ağzına Büfe, WC, Soyunma Kabini, Gölgelekler yapımı)
2. Erozyon Kontrolü ve Kumsal Tespit Projesi
3. Çöp Deponi Alanı Projesi'dir.

BELEK ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİNDE ÖÇKKB'NİN ÇALIŞMALARI:

"Belek Özel Çevre Koruma Araştırma Projesi" ile Çöp Deponi Alanı Projesi yanında 4 adet planın hazırlanıp kabul edildiği belirtilebilir. Bunlar:

1. Belek 1/25.000 Çevre Düzeni Planı (12.8.1993)
2. Çolaklı 1/5.000 Nazım İmar Planı (7.8.1992)
3. Serik-Boğazak 1/1000 Uygulama İmar Planı (22.7.1991)
4. Çolaklı-Evrenköy 1/1000 Uygulama İmar Planı (11.12.1991)

EK II- İZMİR BÜYÜKKENT BELEDİYESİ ALANINDA; ÜLKEMİZDEKİ ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN SAPTANMASINA YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI ÖRNEK SORU FORMU:

1. Yaşınız:

(1)10-15 (2)16-25 (3)26-35 (4)36-45 (5)46-55 (6)56+

2. Eğitim Durumunuz:

(1)Tahsilsiz (2)Okuryazar (3)İlkokul (4) Ortaokul (5)Lise (6)Üniversite (7)Lisansüstü

3. Mesleğiniz:

(1) Memur (2) İşçi (3) Esnaf-Tüccar (4)Ev hanımı (5) Öğrenci (6) İşsiz (7) Emekli (8)Müşavir, Müteahhit, Mühendis, Teknisyen, Sendikacı, Avukat, Eczacı, Sanayici (9) Akademisyen

4. Cinsiyetiniz:

(1) Kadın (2) Erkek

5. İzmir'e nereden geldiniz?

(1) Burada doğdum. (2) Kırsal alan (3) Kasaba (4) Kent

6. İkamet ettiğiniz konutunuzun niteliği nedir?

(1) Apartman dairesi (2) Müstakil ev (3) Gecekondu (4) Diğer

7. Bir çevre programına dahil oldunuz mu?

(1) Çevreye yönelik dersler aldım. (2) Çevre koruma faaliyetlerine katıldım.
(3) Çevre kitapları okudum. (4) Çevre ile ilgili gazete ve dergileri okudum
(5) Hiçbiri (6) Hepsi

8. Karar alıcıların "ÇEVRE KORUMA" uygulamalarını yeterli buluyor musunuz?

(1) Çok yetersiz (2) Yetersiz (3) Yeterli (4) Az yeterli (5) Bir fikrim yok.

9. Ülkemizdeki ÇEVRE KORUMA FAALİYETLERİNİ nasıl değerlendiriyorsunuz?

(1) Gerekli (2) Gereksiz (3) Kısmen gerekli (4) Boşuna vakit kaybı

10. Ülkemizde bazı alanların daha özel korunmasına ilişkin örgütlenme var mıdır?

(1) Evet (2) Hayır (3) Bir fikrim yoktur.

11. Şu Kurumlardan hangilerinin çevre koruma ile ilgili görevleri vardır? (Numaralandırınız.)

(1) Çevre Bakanlığı (2) Valilik (3) Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı
(4) Belediye (5) İl Çevre Müdürlüğü

12. Aşağıdaki yerlerde hangileri Özel Çevre Koruma Bölgesi'dir?

(1) Çeşme (2) Datça-Bozburun (3) Gökova (4) Gümüldür
(5) Ayvalık (6) Foça

13. 120m² lik bir arsanız vardır. Konut yaparken hangisini tercih edersiniz?

(1) 120 m²'lik 4 odalı, bahçesiz bir yaparım.
(2) 90 m²'sine 3 odalı bir ev, 30 m²'sine bahçe yaparım.
(3) 80 m²'sine 3 odalı bir ev, 40 m²'sine bahçe yaparım.

14. Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırları içinde sahibi bulunduğunuz arsanızda konut yapımı sırasında, Kurum Başkanlığı, "Bina sayısı, yükseklik, inşaat alanı, mimari görünüm" konusunda sınırlamalar getirdi. Bu durumu:

(1) Kabul ederim. (2) Reddederim. (3) Rüşvet veririm.
(4) Sorunu siyasi yollara başvurarak çözerim.

15. Yasal düzenlemelere rağmen gerçekleştirilen kıyı bozulması, gecekondulaşma konusu bir vatandaş olarak sizi rahatsız ediyor mu?

(1) Hayır (2) Evet (3) Bir fikrim yok.

16. Fok balıklarının, deniz kaplumbağalarının, su kuşlarının korunmaları gerekliliğine inanıyor musunuz?

(1) Çok gerekli (2) Gerekli (3) Az gerekli (4) Gereksiz

KATILDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM. Ayşe YILDIZ

ÖÇKB Adı	Özellikleri	Tarihi ve Kültürel Değerleri	Florası ve Endemik Bitkileri	Fauna	Doğal Özellikleri
Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB	Muğla iline bağlı 25869 nüfuslu, 385 km ² alana ve 17 yerleşim yerine sahip ilk ÖÇKB'dir.	Fethiye ve Kinik'in dışında kalan ve Karya (Caria) olarak adlandırılan bölge Helen, Likya, Pers, Mısır, Suriye, Bergama, Bizans ve Osmanlı egemenliğine girmiştir. Kaunos kentinde tiyatro, Roma hamamı, Palaestra, Sur duvar kalıntıları, Tapınak ve Kilise kalıntıları vardır.	Kamışlık, sazlık, maki ve ormanlarla kaplıdır. 700 civarında çiçekli bitki, ibrelî ve eğrelti türü vardır. Günlük ağacı koruma altına alınmış endemik bir bitkidir.	Caretta caretta, sakarameke, leylek, İzmir Yalıçapkını, kırlangıç, saz bulbülü, arı kuşu, beyaz balıkçıl vardır.	Köyceğiz Çöküntü Gölü'nün çevresinde, küçük göller ve sayısız kanallar bulunur. Gölün güneyinde fay hattına bağlı olarak Sultaniye, Çavuş, Gelgirme Kaplıcaları yer alır.
Fethiye-Göcek ÖÇKB	Muğla ilinin Akdeniz Bölgesi sınırları içinde kalan, 57730 nüfuslu, 613 km ² ve 14 yerleşimi olan Mendos Dağı'nın yanında iç körfezin hemen doğu kenarında yer alan bir kıyı ÖÇKB'dir.	Antik Telmessus kentinden kalma kaya mezarları Telmessus tiyatrosuna ait antik duvar kalıntıları, Osmanlı döneminden kalma Cezayirli Camii bulunur.	Kıyıda maki, yükseklerde çam (Konifer) ormanları bulunur. Kara çam, kızıl çam, sedir, kıyılarda fundalıklar, zeytinlikler, meşelikler ve narenciye yer alır. Günlük ağacı endemik türdür.	Bölgede çok çeşitli canlı yaşar. Koyun, kıl keçisi, sığır, tavuk yetiştirilir.	12 ada (Şövalye, Tersane, Kızılada, Katrancı, Delikli, Kızılanada, Hacı Halil, Yassıca, Domuz adası) yer alır. Turunç Pınarı, Kalemaya Koyu, Samanlık ve Boncuklu Koyları vardır.
Gökova ÖÇKB	Muğla'da ilin güneydoğusunda girintili çıkıntılı kıyıları ve koyları ile ünlü bir ÖÇKB'dir. 7551 nüfuslu, 551 km ² alana ve 8 yerleşim birimine sahiptir.	Sedir Adası'nda Hellenistik ve Roma Devrine ait yazıtlar bulunur. Gallipolis (Gelibolu) Köyü'nde ve Köy'da tarihi kalıntılar vardır. İon, Selçuklu, Menteşe Beyliği ve Osmanlı İmparatorluğunun izlerini taşır.	Kızıldağ, günlük ormanlarıyla kaplıdır. Gökova Ovası ve çevre dağlar zengin flora ve fauna yönünden ekolojik öneme sahiptir.	Kuş çeşitleri ve deniz faunası açısından çok zengindir. Üveyik, bildircin, keklük, bataklık, karataş, yabanördeği, ahtapot, istakoz, karabide, yılanbalığı yaşar. Dünyanın en kaliteli süngerlerine sahiptir.	Türkiye'nin II. derecede deprem bölgesindedir. Bölgede alüvyon ve pliyosen birimlerinden yeraltı suyu temini mümkündür. Krom, boksit, linyit, mangenez, asbest rezervleri bulunur.
Patara ÖÇKB	Antalya ili, Kaş ilçesi, Kalkan bucağına 12 km. uzaklıkta ve Gelemiş Köyü sınırları içinde bir kıyı ÖÇKB'dir. 13518 nüfuslu 190 km ² alana ve 5 yerleşim yerine sahip Akdeniz'in en uzun kumsalıdır.	Roma ve Erken Bizans dönemlerine ait arkeolojik değerler bulunur. Kentin önemli anıtsal yapıtları, lahit mezarları, tarım alanları ve orman alanları kumlar altındadır.	Bölgede en tipik doğal yapılardan birisi olan hareketli kum tepelerinin bir kısmında bulunan tuzcul bitkiler rüzgar erozyonunu önlemede yetersiz kaldığından, ağaçlandırma çalışmaları yapılmaktadır.	Deniz kaplumbağalarının Akdeniz Kıyı sahilinde I. derecede yaşam alanıdır.	Antik kentin ortasında bataklığa dönüşmüş olan Gelemiş Gölü bulunur. 500 m. genişliğindeki Patara kumsalı ve Davlum Tepesi'nin eteklerinden başlayan kumsal 18 km. uzunluğuyla Akdeniz'in en uzun kumsalıdır.

Ek III-A'daki tablolar tarafından hazırlanmıştır.

EK III-B-ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGELERİ TANITIM TABLOSU

ÖÇKB'nin Adı	Özellikleri	Tarihi ve Kültürel Değerleri	Florası ve Endemik Bitkileri	Fauna	Doğal Özellikler
Pamukkale ÖÇKB	Kendine has doğal yapısı ve tarihi değerleri olan, Denizli ilinin 20 km. kuzeybatısında olan Pamukkale (Ecirli), Aktöy, Karahayit, Develi, Yeniköy yerleşimlerini içine alan 44 km ² 'lik 9384 nüfuslu iç (Kara) ÖÇKB'dir.	Bergamalılar tarafından M.Ö.2.yy'da kurulmuştur. Apollon Tapnağı, Tiyatro, St. Philip , Martynium, Kiliseler, Nekropol, Surlar, Su Kanalları, Hamam, Bazilika bulunur. UNESCO'nun dünya kültürel ve doğal mirasının korunması sözleşmesi listesinde dir.	Bölgede çok çeşitli bitki türleri vardır. Zakkum,Ficus-inur,vitex agnus castus grupları,otsu bitkiler ve tarım bitkileri dokusu bulunur.	Bölgede çok çeşitli canlı yaşar.	Çökelez Dağı'nın güneyinde kalkeir katmanlarının arasından çıkan Termal sular voryüzünde tek örnek olan Pamukkale'yi oluşturur. Travertenler, Kadı Deresi yakınındaki Domuz Çukuru adı verilen alandan başlayarak kuzeydeki nekropolün son mezarının yakınından akan Çaltık Deresi'ne kadar uzanır.
Ihlara (Kapadokya) ÖÇKB	Güneyde Ihlara kasabası sınırından Yaprakhisar,Belisırma köylerini içine alarak Selime'nin kuzeyde bulunan üst sınırına kadar uzanmaktadır. Aksaray iline iline bağlı , 7468 km ² , nüfusu iç (Kara) ÖÇKB'sidir.	Bizans devrinden kalma kiliseler vardır. Ayrıca 5 milyon insanı barındırabilecek mağara ve inlere sahip olan yörede, Danişmendliler, Selçuklu, Osmanlı yönetimlerinin izleri ve eserleri görülmektedir.	Tipik Orta Anadolu vejetasyonu hakimdir. Araştırmalar sonucu, 20 familyaya ait 200 dolayında karasal bitki örneği toplanmıştır.	Balık, kurbaga, kertenkele, yılan, kaplumbağa, türleri vardır. Böcek örnekleri de tesbit edilmiştir.	Selime Tüfleri, Kızılyaka İgnimbitleri, Hasandag Külleri, Yamaç Udoları, Traverten, Ihlara Kalkonu Kaynağı, Zipsa Termal Kaynakları bulunmaktadır.
Foça ÖÇKB	Ege Bölgesi'nde İzmir iline bağlı, doğal ve tarihi özellikleri ve mitolojideki yeri bakımından değer taşıyan 12057 nüfuslu kıyı ÖÇKB'mizdir.	Taşev, Şeytan Hamamı, Sur ve Beş kapılar, Dış Kale, Fatih Camii, Siren Kayalıkları bulunur.	Bölgenin %50'si kızılçam ormanı ile kaplıdır. Maki ve tarım alanları geniş yer tutmaktadır.	Ormanlarında domuz, kurt, çakal, tilki, sansar, keklük, üveyik, buldircin gibi türler yaşar. Göçmen kuşlar ve balık türleri açısından zengindir. Fok balıklarıyla tanınmıştır.	Foça yarımadası büyüklü-küçüklü birçok koydan oluşmaktadır. Bu koylarda, inceir, Fener, Orak, Hayırsız ve Güverin Adaları koylarda yer alır.
Datça-Bozburun ÖÇKB	Datça, Muğla ilinin güneybatısında, kuzeyde Gökova Körfezi, güneyde Hisarönü Körfezi arasında batıya,Ege ve Akdeniz'e doğru 70 km'lik uzantısı olan bir arazi yapısına sahiptir. 19928 nüfuslu, 1474 km ² alanı, 23 yerleşim alanı da kıyı ÖÇKB'sidir.	Yarımada antik çağlarda Lakadeimonyalılar tarafından kurulan ve günümüzde sit alanı statüsünde bulunan Knidos antik kentinin yanı sıra Loryma, Bybassium, Hydias, Patakis, Soranda, Erine bu bölgedeki önemli tarihi yerlerdir.	Zeytin, kızılçam, sandal ağaçları, badem, kekik, ada çayı, defne yaprağı, keçiyoynuzu yetişir. Endemik Datça Hurması ve günlük ağacı ormanları ile kaplıdır.	Bambus arıları, bitkilerin döllenmesinde etkilidir. Ayrıca, nesli tükenmekte olan dağ keşisi de yetişmektedir.	Bölgede Palamut Bükü, Domuz Çukuru, Kargı Koyu, Mesudiye ve Körmən Koyları eşsiz doğal güzelliğe sahip yerlerdendir.

EK-III-8'deki tablolara tarafsız olarak hazırlanmıştır.

ÖÇKB'nin Adı	Özellikleri	Tarihi ve Kültürel Değerleri	Florası ve Endemik Bitkileri	Fauna	Doğal Özellikleri
Kekova ve Çevresi ÖÇKB	Antalya iline bağlı Kaş'ın doğusunda Uluburun'dan başlayan ve Kekova Burnu'nun doğusunda Kale (Demre) Ovası'nda biten çok girintili çıkıntılı bir kıyı boyunca uzanan adalardan oluşur. 260 km ² alana ve 2 yerleşim yerine sahiptir.	Lykia ve Roma İmparatorluğu etkisinde kalan bir bölgede bulunur. Üçağız (Teiminssa) ve Kale (Simena) Köyleri ,Aperlei ve İsthada kalıntıları, Simeneda batık kent bulunur. Kıyı bölgelerinin tamamı I. derece arkeolojik ve doğal sit alanları ile kaplıdır.	Turfandacılık, zeytincilik ve hububat ekimi yapılır. Seracılık da yaygındır.	Bölgede çok çeşitli canlı yaşar.	Bölgeye adını veren Kekova, bölge içinde en büyük adadır. İçada, Toprakadası, Aşırılada, Kişneliada, Sıcak yarımadası ve Kekova Adası bir iç deniz niteliği taşıyan Ölü Deniz'i oluşturur.
Göksu Deltası ÖÇKB	10000 km ² 'lik havzaya sahip Göksu Irmağının Siliifke-Taşucu arasında denize açıldığı bölgedir. İçel iline bağlı 14505 nüfuslu 236 km ² 'lik alana sahip 9 yerleşim yeri olan bir ÖÇKB'dir.	Siliifke Kalesi, Akropol üzerine kurulmuştur. Tekir Ambarı, Tiyatro, Nekropol, Taş köprü, Seleucia tarihi kenti, Meryemlik gibi tarihi kalıntıların olduğu Narlıkuyu'da Hera, Athena ve Afrodite mozaiklerinin olduğu hamam vardır.	Maki, yoğun kumul bitkileri, tuz stepleri, kültür bitkileri vardır.	Deniz kaplumbağası, keklik, üveyik, bildirin gibi ornitolojik kuşlar açısından da önemlidir. Saz horozu buranın simgesi durumundadır.	Kuzey ve kuzeybatı sınırları Toros Dağları ile çevrilmiş olan Delta güneyde tamamen Akdeniz'e açılmakta ve Göksu Irmağı tarafından ikiye bölünmektedir. Ayrıca Paragöl ve Akgöl vardır.
Gölbashi (Ankara) ÖÇKB	Ankara iline 17 km mesafede deniz seviyesinden 970 m. yükseklikte, İç Anadolu Platosu üzerinde 245 km ² 'lik alanda 11 yerleşim alanına sahip iç (kara) ÖÇKB'dir	70 yıl önce Örencik Köyü'ne bağlı küçük bir mahalle iken günümüzde Gölbashi nahiyesi adını almıştır.	Otsu bitki toplulukları, yanan döner (Peygamber Çiçeği) adı verilen Kalındil Burnunda yer lana endemik bitki türü bulunmaktadır. Ayrıca karniş, saz, çalı, ağaççık, söğüt, ıgde, kavak, ceviz, dut, yalancı akasya vardır.	Tepeli Batağan, gece balıkçılı, alaca balıkçılı, bozkaz, macar ördeği, yeşilbaş, elmabaşı, akkanatlı sumru, sakar meke, suna, balık türleri, tavşan, sincap, kirpi, keklik vs. yaşar.	Emir ve Mogan Gölleri, doğal kaynak, peyzaj nitelikleri ve su unsuru olarak Ankara halkı için önemlidir. Emir Gölü 4 km. uzunluğunda 250 m. genişliğinde deniz seviyesinden 967 m. yüksekliktedir.
BELEK (ANTALYA) ÖÇKB.	Antalya ilinde, bir kısmı Serik, bir kısmı da Manavgat ilçe sınırları içinde yer alan, 16348 nüfuslu, 135 km ² alanı ve 12 yerleşim birimi olan, kıyı ÖÇKB'dir.	Tarihi Hititlere kadar uzanır. Gündoğdu, Kısalar, Çolaklı'da antik döneme ait eserlerden bölgede binlerce yıllık yerleşimin olduğu anlaşılmaktadır. Aktaş mevkiini içine alan sahilde büyük bir arkeolojik sit alanı mevcuttur.	Tarım alanları geniştir. Seracılık yaygındır. Bölgedeki flora ve fauna hızla yayılan tarım faaliyetlerinin tehdidi altındadır. Kızılcım ve Fıstık Çamı ormanları bulunur.	Caretta Caretta ve Chelonia Mydas isimli deniz kaplumbağalarının yaşam alanıdır.	Köprü Çayı'nın denize döküldüğü yerde olmasından dolayı oldukça büyük yağış toplama havzasına sahiptir. I. sınıf toprakları çoktur.

Ek III-C'deki tablolar tarafından hazırlanmıştır.

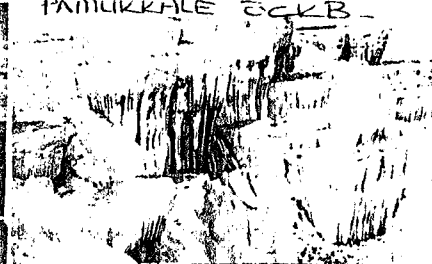
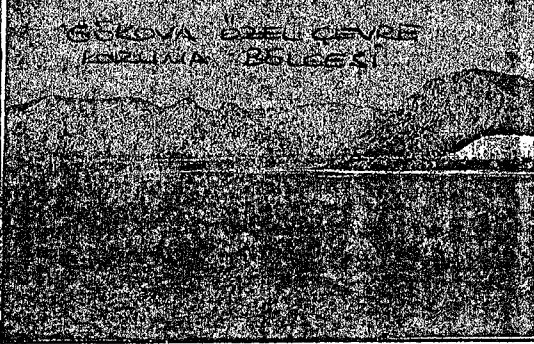

KEKİÖVA VE ÇEVRESİ ÖÇKB

PAMUKKALE ÖÇKB

EGİZ-DALYAN ÖÇKB

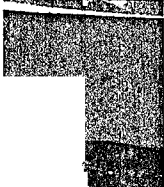
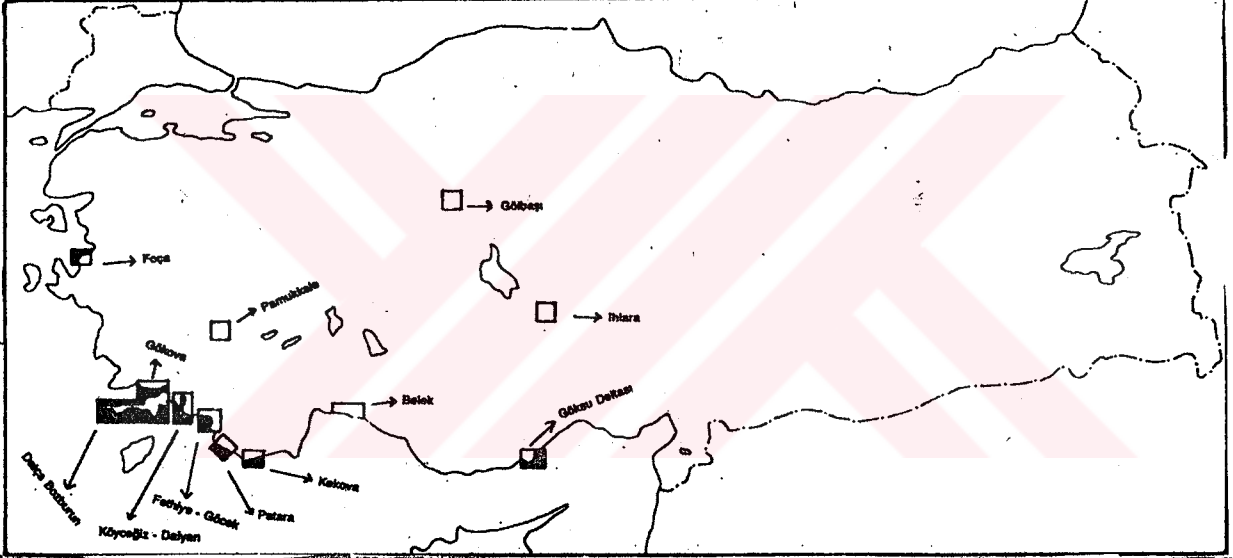
THİNE - GÖCEK ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

GÖKSU DELTASI ÖÇKB

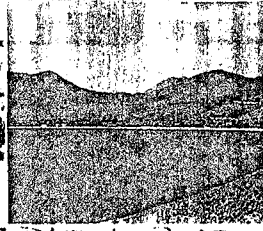
TE'DE
EVRE
IA
LERİ
sive
MLER

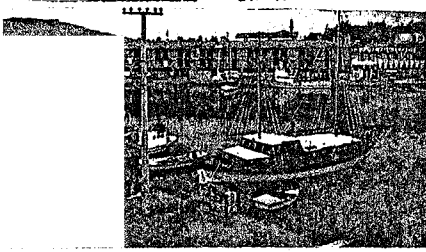
PATARA ÖÇKB

İHLARA (KAPADOKYA)

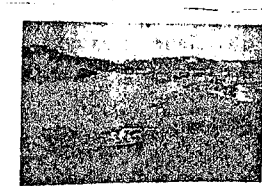
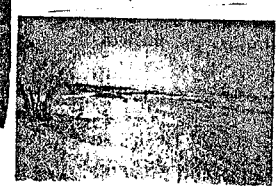

DATÇA - BOZBURUN ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

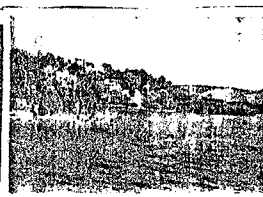

ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

BELEK (ANTALYA) ÖÇKB

ĞİLPAŞI (ANKARA) ÖÇKB

KAYNAKÇA

KİTAPLAR:

- ANADOL, Kemal, *Termik Santrallere Hayır*, Versa Yayıncılık, Ankara, 1991.
- AYBAY, Aydın, *Çevre ve Hukuk*, İmge Kitabevi, Yay. Hazırlayan: Ruşen Keleş, Ankara, 1992.
- Cumhuriyet Halk Partisi, *CHP 2. Çevre Kurultayı- Temiz Çevre, Temiz Toplum*, Dağpaş Ltd. Şti, Ankara, 1994.
- DALLOZ, *Droit de L'Environnement*, 2 e Edition, Paris, 1991
- DR. HOLLİS, G.E., *The Impact of Water Management on Göksu Delta Hydrology*, Station Biologique De La Tour Du Valat, 1992.
- EKİNCİ, Oktay, *Çevreciliğin ABC'si*, Simavi Yayınları, ABC Dizisi 10, İstanbul 1994.
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, *Türkiye'de Çevre Yönetimi*, Ankara, 1993
- ERBAKAN, Necmeddin, *Adil Ekonomik Düzen*, Sistem Ofset Matbaacılık, Ltd. Şti., Ankara, 1991.
- KELEŞ, Ruşen- HAMAMCI, Can, *Çevre Bilim*, İmge Kitabevi, No.67, Ankara, Mayıs 1993.
- KETEN, Mustafa, *21.Yüzyıla Girerken Çevre Korumacılık ve Türkiye*, 2. Baskı, Star Ajans Matbaacılık, No.22, Ankara, Mart 1993.
- KIŞLALIOĞLU, Mine- BERKES, Fikret, *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayınları, Ankara, 1985.
- KULELİ, Ömer- SONAT, Arslan, *Türkiye'de Çevre*, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye'nin Sorunları Dizisi-13, TÜSES Araştırmaları, İstanbul 1995.
- Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, *Türkiye'de Özel Çevre Koruma*, Sim Matbaası, Ankara, Ağustos 1993.
- ÖZER, Ali ve Diğerleri, *Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi*, ÖÇKB'lerini Tanıtım Serisi, No.24, Ankara, Temmuz 1993.
- ÖZER, Ali ve Diğerleri, *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, ÖÇKKB. Bülteni, No.28, Ankara, 1993
- ÖZER, Ali- KARAKOÇ, Gamze, *Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi*, ÖÇKB'lerini Tanıtım Serisi, Ankara, Şubat 1992.
- ÖZER, Ali- ÖZTAŞBAŞI, Didem, *Foça Özel Çevre Koruma Bölgesi*, ÖÇKB'lerini Tanıtım Serisi, No.4, Yayın No.19, Ankara, Kasım 1992.

ÖZER, Ali- SEVİM, Fatma, *Göksu Deltası Özel Çevre Koruma Bölgesi*, ÖÇKB.'lerini Tanıtım Serisi.3, No.31,2.Baskı, Ankara, Ağustos 1994.
Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, *Türkiye'nin Çevre Sorunları*,(Kollektif), TÇSV. Yayını, Önder Matbaacılık, Ankara 1991.
TOPRAK, Zerrin, *Kent Yönetimi ve Politikası*, Akevler Akdeniz Bilimsel Araştırma Merkezi Ders Kitapları, No.2, İzmir,1987.
YAVUZ,Fehmi- KELEŞ, Ruşen, *Çevre Sorunları*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, No.504, Ankara,1983.

MAKALELER:

AKILLIOĞLU, Tekin,"Gökova Kararı Üzerine Gözlemler", *19.Amme İdaresi Dergisi*, Ankara, 1986.
ALBEK,Erdem, "Akkaya Beldesi Kıyı Şeridinde Bazı Yapıların ve Uygulamaların Çevreye Etkileri", *Gökova Körfezi Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu Bildirileri, 28-30 Haziran 1994*, İzmir,1994.
AYDIN,Adnan,"Enerji Santrallerinin Uçucu Küllerinin Değerlendirilmesi", *Gökova Körfezi Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu Bildirileri*, İzmir,1994.
BABAN,A- ÇAMLILAR,S, "Kömür Yakıtlı Termik Santrallerin Çevreye Etkileri", *Çevre-85; Çevresel Etki Değerlendirmesi Sempozyumu Bildirileri*, İzmir, 5-7 Haziran 1995.
BAŞOL, Koray,"Ekonomik Kalkınma ve Çevre Sorunları", *Ekoloji- Çevre Dergisi*, Çağlayan Anonim Şirketi, İzmir,1992, Yıl:1, Sayı:2.
Hürriyet,"Atasoy Nükleer Santrali Savundu.", İstanbul 1994.
KANTARCI, Doğan-MÜEZZİNOĞLU, Aysen, "Gökova Körfezi Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu Sonuç Bildirisi", *Gökova Körfezi Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu Bildirileri*, İzmir, 1994.
KARAMAN, Zerrin Toprak, "Globalleşmede Çevre Faktörü ve Çevre Korumacı İdeolojiye Politik Bir Yaklaşım", *Yeni Türkiye*, Temmuz-Ağustos 1995, Yıl:1, Sayı:5,(Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Çevre Özel Sayısı.)
KARAMAN,Zerrin Toprak, "Türkiye'de Kamu Politikalarının Yabancılaşmaya Etkisi", İzmir, 1994, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 27, Sayı.3, Eylül 1994.
KETEN,Mustafa, Türkiye'de Çevre Korumanın Kurumsal Yapısı", *Özel Çevre Koruma Dergisi*, Ankara, Haziran 1994, Yıl:1, Sayı:6.

- KOÇAOĞLU, Hülya Ernst, "Şehir Kanalizasyonundan Yararlanamayan Yerlerde Çevre Kirliliğinin Önlenmesi İçin Pratik ve Ekonomik Bir Çözüm; Paket ve Kompakt Arıtma Tesisleri", *Çevre-88, Dördüncü Bilimsel ve Teknik Çevre Kongresi Bildirileri*, İzmir, 5-9 Haziran 1988.
- MÜLLER, Flue, M, "Gas Desulfurization for Utility Power Generation", *Proceedings of the International Symposium on Environmental Management, Environment 87, General Directorate of Environment*, İstanbul, 1987.
- ORUÇ, Nazmi, "Yatağan Termik Santrali'nin Çevredeki Tarımsal Alanlara Etkisi", *Toprak İlmi Derneği, 10.Bilimsel Toplantısı Bildirileri*, Kırklareli, 30 Haziran-4 Temmuz 1987.
- ORUÇ, Nazmi- T, Günay, "Yatağan Termik Santrali Bacasından Çıkan SO₂ Gazının Çevredeki Ormanlara Etkisi", *Çevre-86;Çevre Sempozyumu Bildirileri*, İnönü Üniversitesi, Malatya, 5-7 Haziran 1986.
- ORUÇ, Nazmi, "Yatağan-Muğla Termik Santrali Bacasından Çıkan SO₂ Gazının Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğine Göre Değerlendirilmesi", *Çevre-88: Dördüncü Bilimsel ve Teknik Çevre Kongresi Bildirileri*, İzmir, 5-9 Haziran 1988.
- ÖZER, Ali ve Diğerleri, "Özel Çevre Koruma Kurumu Bölgelerde Neler Yaptı?", *Özel Çevre Koruma Dergisi*, Sistem Ofset, Ankara, Haziran 1994, Yıl:1, Sayı:6.
- ÖZER, Ali, "Uydular Çevrenin Hizmetinde", *Özel Çevre Koruma Dergisi*, Ankara, Haziran 1994, Yıl:1, Sayı:6.
- ÖZER, Ali, "Özel Çevre Koruma Kurumu'ndan Haberler", *Özel Çevre Koruma Dergisi*, Ankara, Haziran 1994, Yıl:1, Sayı:6.
- ÖNAL, Tankut, "Turizmin Gelişmesinde Çevrenin Önemi", *Turizm ve Çevre Konferansı Bildirileri*, Türkiye'nin Çevre Sorunları Vakfı Yayınları, Ankara, Ekim, 1990.
- THOL-SCHMITZ Heike, "Gökova'da Yaşayan Yerli ve Göçmen Hayvanlar", *Gökova Körfezi Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi Sempozyumu Bildirileri*, 28-30 Haziran 1994, İzmir, 1994.
- USLU, Turhan, "Türkiye'de Kömüre Dayalı Termik Santraller, Çevreyi Etkileyen Olumsuz Faktörleri ve Yarattığı Çevre Sorunları", *Alternatif Enerji Kaynakları Toplantı Tebliğleri*, SOS. Akdeniz Bürosu, İzmir, 1990.

TEZLER, BROŞÜRLER, RAPORLAR:

Akdeniz Foku Araştırma Grubu, *ODTÜ/SAT Araştırma Raporları*, Ankara, tarihsiz.

ANONYMOUS,"Göksu Deltası ÖÇKB", *Çevresel Kalkınma Projesi Olabilirlik Raporu*, Doğal Hayatı Koruma Derneği, İstanbul, 1992.

Commission of the European Communities, *Economic Growth and the Environment*,(Report), Brussels, 1994.

Çevre Bakanlığı, 28 Şubat- 2 Mart 1995, *3.Çevre Şur'ası Raporları*, Ankara, 1995.

GÜLKAL, Ö, *Silifke-Göksu Deltası'nın Doğal ve Kültürel Potansiyelinin Belirlenmesi ve Çeşitli Kullanımlar Yönünden Değerlendirilmesi*, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 1992.

İzmir Barosu Çevre Hareketi Avukatları, *İzmir Çevre Hareketi Avukatları Çalışma Raporu*, İzmir Barosu Dergisi, İzmir, Temmuz 1994,Sayı:59

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Araştırma- Planlama Merkezi, *Özel Çevre Koruma "Geleceğimiz"*, Tanıtım Broşürü, Ankara, 1993.

ÖZGÜR, Hüseyin, *Türkiye'nin Özel Çevre Koruma Bölgeleri Politikası ve Foça Örneği*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü Matbaası, İzmir, 1994.

UYSAL,Seyfettin, *Muğla İli Koylarının Korunması, Temizlenmesi ve Çevre Korucusu Sistem*, TC. Muğla Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Muğla 1992.

KANUN, KARARNAME, TÜZÜK,YÖNETMELİK VE PROGRAMLAR:

Anavatan Partisi, *Yerel Yönetimler Seçim Beyannamesi, İkinci Şehircilik Hamlesi*, (Yer belirsiz), 27 Mart 1994.

Avrupa Toplulukları Konseyi, *27.06.1985 tarih ve 85/337 Sayılı Yönergesi*

TC. Başbakanlık Çevre Genel Müdürlüğü, "Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği", *23.11.1986 tarih ve 19269 sayılı RG*.

"19.10.1989 tarih ve 383 sayılı Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı, Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nın Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname", **13.11.1989 tarih ve 20341 sayılı RG.**

"18.01.1990 tarih ve 90/77 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı", **02.03.1990 tarih ve 20449 sayılı RG.**

"Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Kıyı Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik", **30.03.1994 tarih ve 20890 sayılı RG.**

"22.10.1990 tarih ve 90/1117 sayılı Bazı Alanların ÖÇKB. Olarak Tesbit ve İlanı ile Bu Alanlarda Uygulanacak Esaslara İlişkin Ekli Karar", **21.11.1990 tarih ve 20702 sayılı RG.**

Cumhuriyet Halk Partisi, **CHP Kurultay Kararları**, (Yer belirsiz), 9-10 Mart 1993

"9.08.1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu", **11.08.1983 tarih ve 18132 sayılı RG**, TC. Başbakanlık Çevre Genel Müdürlüğü Yayınları Mevzuat Dizisi 1, Ankara, Mart 1988

"21.08.1991 tarih ve 443 sayılı Çevre Bakanlığı'nın Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname", **21.08.1991 tarih ve 20967 sayılı RG.**

"TC. Çevre Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği" **07.02.1993 tarih ve 21489 sayılı RG.**

"TC. Danıştay 10. Daire, T.24.6.1986, E.1985/2739, K. 1986/1451, Gökova Kararı", **19. Amme İdaresi Dergisi**, Ankara, Eylül 1986

"TC. Danıştay 10. Daire, E.1989/471, K.1991/2842", **Danıştay Kararları Dergisi**, Ankara, 1991

"TC. Danıştay 10. Daire, E. 1989/1495, K. 1991/3760", **Danıştay Kararları Dergisi**, Sayı:84-85, Ankara, 1991

"TC. Danıştay 6. Daire, E.1991/88, K. 1992/253", **Danıştay Kararları Dergisi**, Ankara, 1992

"TC. Danıştay 10. Daire, E. 1990/3026, K. 1992/870", **Danıştay Kararları Dergisi**, Ankara, 1992

Demokratik Sol Parti, **DSP Programı**, Sistem Ofset, Ankara, tarihsiz.

MCCAFFREY,S- MLUWER ,R.E LUTZ,"The Rights of Association For Protection Of Nature and Environment in France",*Environmental Pollution and Individual Rights,Paris,1978*

Millet Partisi ,***Millet Partisi Programı***,(Yer ve tarih belirsiz).

OECD, ***08.05.1979 Tarih ve C(79) 116 sayılı Tavsiye Kararı***"

12.06.1988 tarih ve 88/13019 sayılı Özel Çevre Koruma Bölgelerinin Tespit ve İlanına Dair Bakanlar Kurulu Kararı",***05.07.1988 tarih ve 19863 sayılı RG***

Yeni Parti, ***Yeni Parti Programı***, 7 Ekim 1993, Akran Matbacılık, Ankara, 1993.

Yeniden Doğuş Partisi, ***Yeniden Doğuş Partisi Tüzüğü***, 2.baskı, Ankara, 1993.

